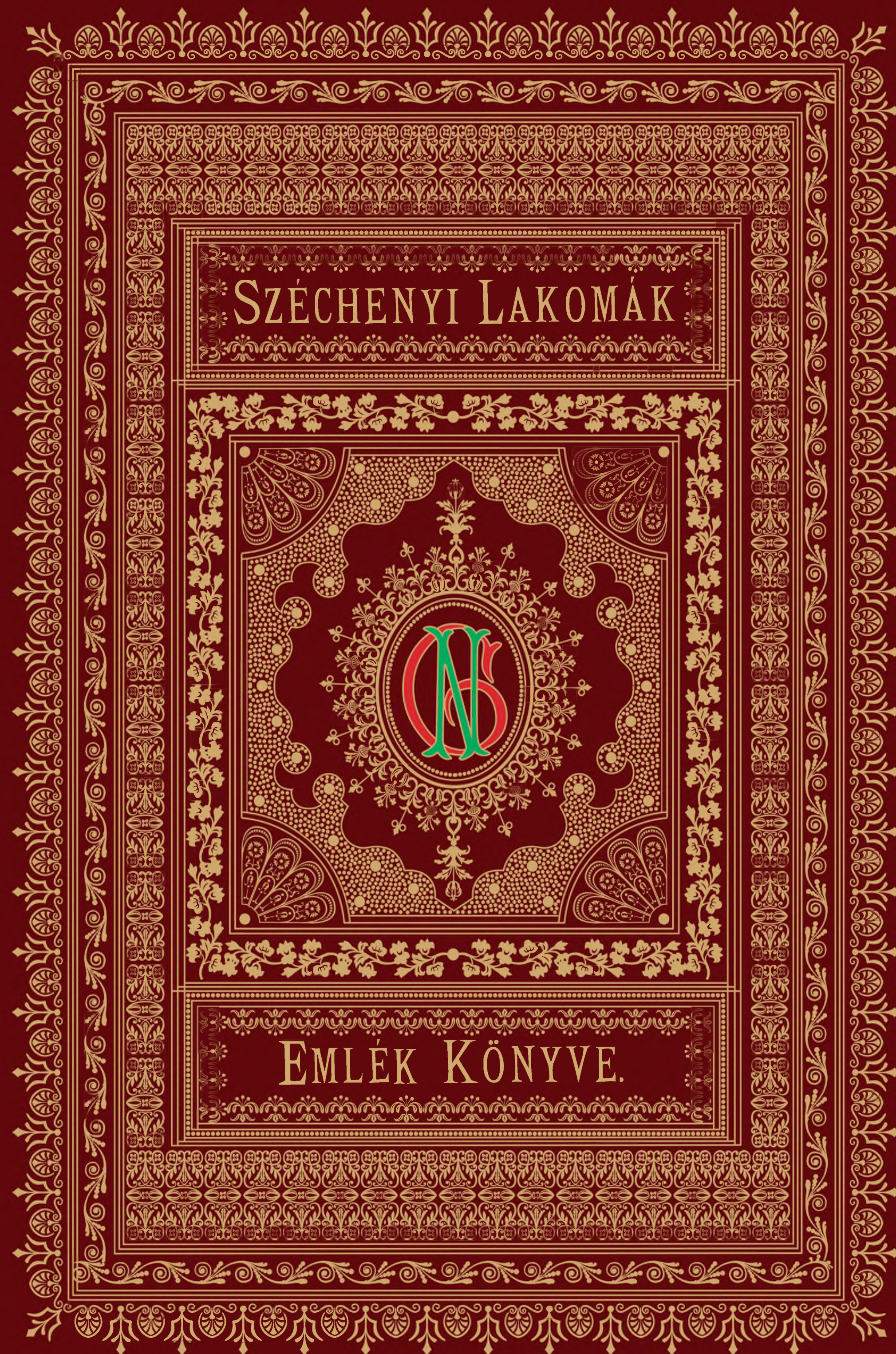
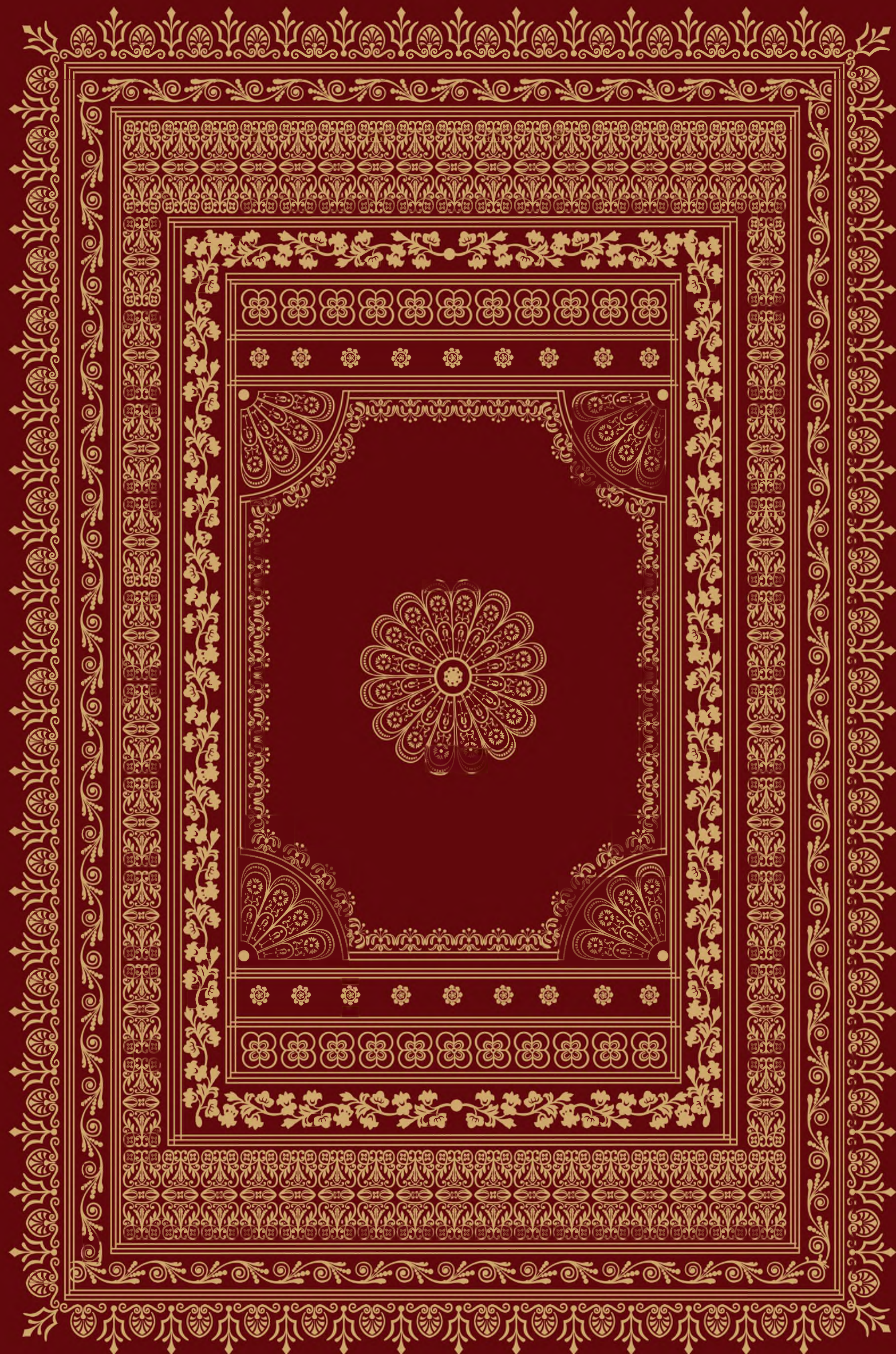

A Széchenyi-lakomák emlékkönyve 1883–1938

Hasonmás kiadás

Serlegbeszéd
1864–1938

A Nemzeti Casino Széchenyi-serlege, az eredeti holléte nem ismert
(MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye K 297/35)

Insoll 26g Kupferstein kochen mit den Hydraten von 35 g wasser. Führt hin 2 2 in der Kanne.

ICSŐ EMLÉKÜ

GRÓF SZÉCHENYI

ISTVÁNNAK POZSONYBAN

aprilis 27-én 1833-ban
kelt, s Pesten december
5-én 1841. módosított
végrendeletében ily intéz-
kedés foglaltatik:

17-er. A pesti nemze-
ti casino társaságnak ajándékozok egy-két
száz aranyat (200 #) érő serleget, melyet ti
kedves barátim jóizléssel s im ezen felirással
késztetni ne terheltesetek: „Nem holt az
meg, ki honosinak emlékezetében él“: -
olly jóros feltétel alatt, hogy minden eszten-
dőben tartassék ott egy részvényesi ebéd,
s akkor az én emlékezetemre írtessék
ki az említett serleg, melly az akkori bo-
rok leghelyesebbikével legyen meg s meg-
töltve. s.a.t.b.

NEMZETI CASINÓNAK

a fentebbi végrendeleti pontra 1861. évi
január hó 30-án hozott közgyűlési határozata:

„A megdicsőült nagy honfi
GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN EMLÉKE
minden évben lakomával ünnepeltessek meg.

ELSŐ LAKOMA.

1864. február 1-én

Szónoka.

baró Wenckheim Béla.

egyelettel emelem e sorleget, melyet gróf Széchenyi István kaszinónknak végrendeletileg hagyományozott, s melyet minden évben a közebéden emlékére ki-
írítunk).

Nem érzem magamat elég erősnek minden érdemét felemlíteni, de mint igaz tisztelője és hű barátja emelem magamra e sorleget, hogy a dicső férfi emléket éltessem. Exceptionális állását a nemzet közepette csak nagy hazafiai érdemei tarthatták fel. A hazaszeretet legmagasb felfogása sarkalta őt tetteire.

Íri kell emelnem alkotásai közül a kaszinót, melyet 1827-ben szervezett. Nemelyek ezt csak a kávéháznál tisztosító központnak helynek vélték, pedig ez az erők központossítása, a közszellem alkotója volt, s ez alkalommal kimondá gróf Széchenyi az elvet, hogy nem egyedül a czim teszi a nemest, s ez által összközte a közös érdekebre.

Harminczhét éve áll ez egylet. Nem változtatott egy szabályt sem, s nyitva áll e karulat minden becsületes embernek; utána helyezték a vidéki kaszinók, olvasó körök stb., mint a nemzeti művelődés központjai. Számítlan kis erő összpontosítása őrássa nő, s ily mód kell a font magamra emelni.

Egyesületi szellem létrehozója Széchenyi; az Akademiától le az aggarász egyletig. A kaszinó alkotása tette lehetővé megismerkedni a régi tekintélyekkel, az ifjú nemzedékekkel, kiismereni azokat, kiket nagy erőmök lelkesítenek, és kik törekednek e nagy férfi utánzására.

Ne hagyja el magát e nemzet e nehéz időben; ne engedjen magának pihenést, melyet még ki nem érdemelt

az ifjúság. Ne engedje lelkét az anyagi érdekek által beszennyeztetni, de maradjon magas lelkiületű a nemes ambícióig, mert habár a szenvedély-áldozatokhoz szül, csak ez szül nagy tetteket.

Bűség és áldozati készség ki ne veszozen a hazában. Így tanúsítsuk hódolatunkat a dicsőült iránt.

Mint fiatal ember, vezetése alatt tanultam. Ha nem is fogtam fel mindig szellemét, dejtém véleményét; most, midőn megérttem, tévedéseimet elismerem.

Egyenremény és tanulmány hazánkfiának emléke, ki moderátor és haladó volt egy szeromind, s a nemzetet a merészségig sarkalta előre, de kántóritatlan bátorsággal állt ellent a rohamnak. Oda jár, hogy szellemében hazánk önállóságát becsülettel megmenthessük.

Felhívlak benneteket, hogy felemelkedvén helyetekről, szőzadunk leg-nagyobb magyarjának emlékére hazafini lelkesedéssel, emelkedéssel, de viri coenddel poharak üritsetek.

Második lakoma.

1865. február 3-án.

Szőnoka.

Szentjvany Cskároly.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN emlékének tiszteletére
van e nap szentelve.

Felejtethetlen emlékü férfiak tetteiről, kik egy egész nemzet beléletének átalakítását és javítását vezették, csak mely kegyelettel lehet szólni. Tekintve az erőmet merőre kúlhaladó feladás fontosságát, nálam a kegyelethez és tisztelthez még aggodalom is járul, főképen a múlt alkalommal tartott remek emlékboszéd után.

Ba végig nézzük gr. Széchenyi István működését, egy nagyszerű kép nyílik előttünk, minék alapja és főjellemvonása a haza iránt viselt kántóritatlan szeretet. Ritartás, tevékenység, áldozati készség, s a haza jogainak és szabadságainak védelme voltak azon fényes tulajdonságok, melyek, mint a honozeretet szülőttei, testvéries összhangzásban ápolták e hon legozentebb érdekeit. Gróf Széchenyi István a hazát anyagilag vágyoncomnak, és szellemileg műveltség kívánta látni, s e két főirányban fejtett ki ritka tevékenységet. Ő dísző pályáján majd buzdított, majd csilapított, majd lerontott, majd épített; de mindig a haza javára. Százados előitéleteket, melyek a hon érdekeinek kifejlődését gátolták, rontott le, és századosi erejével daczoló műveket épített, melyekre Európa bármely nemzete büszke lehet.

Báró Wenckheim Béla a múlt alkalommal tartott remek beszédében, a fiatal sarjadékok a haza iránti kötelezségeinek teljesítésére szőlitotta fel. Bocsásson meg a nemes báró, ha e jeles beszéd ismét

arolvasásánál csak egyre nézve nem tudtam magammal kiosta-
ba jönni, vajjon a beszéd szépségei vagy az abban foglalt hazafi-
úi érzés, mely csak a legnemesebb kebel szüleménye lehet, érde-
melnek-e nagyobb magasztalást?

Azóta egy nevezetes időhöz közeledtünk, mely hazánk sorsa
felett dönteni fog. Ez foglalatosságotatja most az elméket. Miért
ne lenne tehát nekem szabad ezen ünnepélyes alkalommal hazám
életkérdése felett, öhajtatásomat és reményemet kifejeznem?

É kérem ismét találkozáink gr. Széchenyi Istvánnaal, ki
politikai programjában a Káyhántuli tartományokkal való
együttmaradás szükségét elismervén, hibáztatta az országos kor-
mány összpontosító vágyait, s Magyarország törvényeinek meg-
nem tartását, sőt a kelesző bajok egyik főokát ebben kereszte.

Ebhez tartva magamat, nem öhajtok én veszélyes újításokat,
csak kőronázott sejedelmek által megerősített törvények megtarta-
sát kívánom; csak azt kívánom, hogy Magyarország sejedelmé-
vel egyetértve, sorsa felett rendelkezhessek; hogy azok, kik e hazá-
nak sem szokásait, sem jellemét, sem szükségait nem ismerik, a
keendők kerekét meg ne akasztthassák, vagy ferde irányba ne ve-
zelthessek. Teleseleges mondanom, hogy a practica saneliét, s
az 1791-ki alaptörvényeket értem, melyeknek az utolsó országgyű-
lési felirás oly felsőges kifejezést adott; vagyis Magyarország
törvényes független állását értem, mi nélkül, nincs haladás, csak
hanyatlás, nincs élet, csak lepedés, Magyarország törvényes füg-
getlen állása azon erős, mely védi a nemzetet az enyészet ellen,
ez azon erekllye, mely nem egy osztálynak, nem egy vallásbeli
selekezetnek, nem egy nemzetiségnek kizáró tulajdona, hanem a
magyar földön lakó minden embernek közös kincse; valamint
közös a nap sugarainak jöltető melege és érlelő ereje.

Grabad legyen reménylenem, hogy valamint 10 évi meg-
szakítás után 1791-ben, II. Leopold alatt élt elődeink, Ma-
gyarország önállását újabb törvényekkel megerősítették, úgy a
most uralkodó Ö Felsőge alatt is a jelen nemzetek hazánk alap-
törvényei és szerződésai felett nem fog sírkövet emelni, hanem
egy friss babérkoszorút fenni.

Mi nemcsak úgy, mint e hon fiait, hanem úgy is, mint
ezen egyesület tagjai, hálával tartozunk gr. Széchenyi István-
nak; ültünk e billikom tartalmát egész coendben gr. Széchenyi
István emlékére, azon gr. Széchenyi István emlékére, kinek
míg élt, kelei áldottak voltak, úgy emléke is e honban örökké
áldott fog maradni."

Az 1866. évi február hó 20-án tartott

Harmadik lakomán:

wartenbergi gróf Waldstein János.

Az 1867. évi február hó 7-én tartott

Negyedik lakomán:

Saczkovics József.

Az 1868. évi február hó 7-én tartott

Ötödik lakomán:

Saczkovics József.

Az 1869. évi február hó 14-én tartott

Hatodik lakomán:

Nagy-Károlyi gróf Károlyi György.

Az 1870. évi február hó 7-én tartott

Hetedik lakomán:

Nagy-Károlyi gróf Károlyi György.

Az 1871. évi márczius hó 7-én tartott

Nyolczadik lakomán:

Nagy-Károlyi gróf Károlyi György.

1872. mártius 3. ^{án}

Szónoka.

Szent-Ivány c. Károly

SZÉCHENYI ISTVÁN gróf emlékének napját ünnepeljük. Midőn emlékének hódolok, megvallom aggodalmamat. Széchenyi István grófról szólva, az ismétléseket kikerülni nehéz érdemeihez méltó kifejezéseket találni lehetetlen. A haza boldogítását eszközlő kitünő férfiak nagy tettei és a nemzetek részéről ezek irányában tanúsított elismerések közt egy bizonyos testi vért rokonság létezik: mindkettő egy magasabb értelemnek, a haza iránti szeretetnek szüleménye. Gróf Széchenyi István szíve egész erejével szeretke hazáját; ennek érdekében áldozott, tett, cselekedett, működött és minden működését siker koronázta.

A nemzetek elismeréseiket többféleképen nyilvánítják. A nemzetek címeket is szoktak osztogatni, és a hazának tett kitünő szolgálataihért a népek által adott címek igen hosszú életűek: halálatosság adja át azokat nemzedékről-nemzedékre az utókorának. Századok óta él e cím: Sajos a Nagy, Máttyós az igazságos. A magyar nép kebeléből származott e cím is: Gróf Széchenyi István, a legnagyobb Magyar, és ez szinte élni fog, míg a nemzet él.

Hazafiság és valódi állampolgári bölcsesség az, mi a nemzeteket emeli: az első áldozatkészséget kerent, az utóbbi, azon biztos utat jelöli ki, mely a nemzet boldogítására vezet. Széchenyi István gróf mind a két tulajdonságot nagy mértékben bírta, és ez az, mi emléket megörökítette. Hiszen maradandó emlékre csak azok számíthatnak, kik állandó intézményekkel boldogították a nemzeteket. Gróf Széchenyi István mély belátásánál fogva a jövő titkaiba is betekintett, s így aggodalmaira, mint reményeire nézve néha a jóslatok régiójába is emelkedett és jóslatai teljesültek. Csak egy közönségesen ismert jóslatát említem; ezen jóslatát említem: „Magyarország nem volt, de Magyarország lesz.” Hét évvel elhunyt után jóslata teljesült és a békes kiegyenlítő törvénykönyvünkben helyt foglalt. Azóta Magyarország szellemileg és anyagilag gyarapodott, azóta Európa Magyarország államiságát elismerve, Magyarország Európa dolgaiban mint tényező működik, s azóta elmondhatjuk, hogy Magyarország van. Üritsük e billikom találmát Széchenyi István grófnak, a legnagyobb Magyarnek emlékére.

1873. évi február hó 19-én.

Szenoka.

Székhelyi Mailáth György.

RÓF ERDÖDY SÁNDORT

(ki a jelenlevők közül a Casino egyesületnek 1827. ik évben történt alakulása alkalmával egyedül vett részt) hívta fel annak tanúságául, hogy az eszme: a társadalom minden osztályát egyesíteni, tekintet nélkül a születésre, címre, vagyonra, egyedül azon feltétel alatt: hogy a belépni kívánó e honnak fia, becsületes és eléggé művelt legyen arra, miszerint a közelebbi érintkezés és együttélés kellemessé válhassék, akkorban valódi társas forradalmat idézett elő.

Mintán azonban az eszme megtestesült és az akkori előítéletek és a kezdet nehézségei dacára sikeresnek bizonyult, mit azon körülmény is igazolt, hogy a pesti Casino mintájára országosra szűk meg szűk egyesület alakult, ez hathatósan mozgott elő a társas osztályok egyesítését és a törvényhozásnak 1843-ban és 1848-ban az addig fenállott válaszfalak megoszterésére irányzott törekvéseit. Így lőn, hogy midőn a törvény végleg megszüntette a társas osztályok közti különbségeket, az akkor már jóformán csak papírból álló válaszfalak minden további társzkodtatás nélkül omoltak szét, és a bekövetkezett izgalmas időkben az osztálygyűlést jelenségeivel nem találkoztunk.

Ha Széchenyi Istvánnak ennél más érdeme nem volna, már ez is örök hálat és kegyeletos emléket biztosítana országunknak. Ezt azonban azon körülmény is biztosítja, hogy hű személtetője volt sajátosságainak, csak hogy ennek gyengéiből vajmi keveset öröklött, míg jó tulajdonai fennmaradtak.

Neki is hevülünk a szerepét és jöért, és azért, a mit e honra üdvösnek tartunk. Ő neki sem volt más ideálja, mint e hazának nagysága; csak hogy „jól rendezett agyvelejében” „logikai egymásután” jelezte az ösvényt, mely arra vezet, s a ki e részben köréit zavarta, azt a jó ihletével sőt dühével támadta meg; viszont küzelmes, kitartó és szívós volt tervei keresztülvitelében; ha azok rögtöni seganatosítása ellen az áramlat legyőzhetlennek látozott, visszavonult, úgy hogy ellenei azokat általa elejtetteknek hitték, azonban mihelyt a cs.

lekvőre az alkalmi pillanatot megérkezettnek hitte, egy merész szö-
kással ellencinek táborában fektetett, és fokozott erélylyel vívta ki a
végleges győzelmet.

Itt is bőkezűek vagyunk, különösen ha a termés úgy
engedi, de a számitás nem tartozik kiváló tulajdonaink közé; s vi-
szont helyes számitó volt, pontos és rendszerelő, mint egy hollandi
bankár, de a megtakarított összegeket fejedelmi bőkezűséggel rakta
le a haza oltárára, ha ennek szellemi emelkedése nagyobb aldoza-
tot igényelt.

Folytathatnám még ez összehasonlítások, de attól tartok,
hogy önkénytelenül is a politikai hatalom kérdéseit kellene érint-
tenem, már pedig ezek megvitatása épen Széchenyi határozott szán-
dókához képest kell, hogy a Casino-ból egyszer-mindenkorra szán-
úzza legyen.

E részben is nyilvánult jó tehetsége, mert az érintett kila-
lomnak alapja az volt, hogy izgalmas időkben, kell egy enyhelynek
lenni, melynek közepén a politikai pártok segysereiket lerakva, bé-
késen érintkezhesse, és csak hamar bekövetkezett azon szellem,
midőn „megnehezült az idők viharos járása felettünk”, midőn siri
csend váltotta fel a kandóstermeki vitáit, midőn e Casino volt az
egyedüli hely, a melyben bántatlanul érintkezhettek azok, a
kiket akkor, de fájdalom, csak akkor, egy szív, egy lélek, egy érzés
egyesített.

Woradjunk tehát ma is, a városi élet mezején, és ün-
nepeljünk a nagy férfi emléket hozzá méltóan az által, hogy nyo-
main haladva, őt önzéken haza szeretében, szíves kitartásában,
a körülményekhez számba vevő ildomában ha utólni nem, de
legalább hűn követni ügyekezünk. E reményben Széchenyi
Jólván emlékének emelem, és azon hozának, melyért ő élt
és halt, üdvére és annak az ő lelki szemei előtt lebegett jövőjére
írtem e poharat! —

NÉHAI SZECHENYI ISTVÁN GRÓF EMLÉKÉRE
POHÁRKÖSZÖNTŐT MONDOTTAK.

Az 1874. évi márczius hó 3^{án} tartott
Ötzenegyedik lakomán.

Oragyi-Károlyi

GRÓF KÁROLYI GYÖRGY

Az 1875. évi márczius hó 1^{én} tartott
Ötzenkettedik lakomán.

Székhelyi Mailáth György.

Az 1876. évi februárius hó 21^{én} tartott
Ötzenharmadik lakomán.

Székhelyi Mailáth György.

Az 1877. évi februárius hó 26^{án} tartott
Ötzenegyedik lakomán.

Eöthy- és örvendi

EÖTHY ÁKOS

1878. február hó 10-én.

Szónoka:

Nagy-apponyi gróf Apponyi Albert.

ISZTELT URAIM! Ha Széchenyi István a túlvilágról körünkbe visszatérne, s ha végig tekinthetne most hazáján, - látván a haladást, melyet tőn e nemzet, de látván a veszélyeket is, melyek azt környezik, mit érezne az ő szíve, - azon szív, mely az egekre tört reménytől a sirt kereső csüggedésig átértzett mindent, ami gyönyört és hint a haza szeretet szenszédelye halandó szívére hozhat? Mit szólna a mai nemzedék fiataljához ő, a nagy ébresztő, kinek minden szava egy intés volt, egy felhívás - egy buzdítás?

E kérdés állt előttünk azon percztől fogva, melyben vettem egyetűnt fölötte megfogalmazó parancsát, hogy legyek én a mai ünnepély szónoka, s ily gondolatok uralma alatt keresém alapítónk pályájában azon jellemvonásokat, azon mozzanatot, melyet a legnagyobb időzetűséggel tehetnének helyeletté megemlékezésünk különleges tárgyává.

A nemzeti élet normalis perczében kiszelt uraim, majd az egyik majd a másik feladat lép különösen előtérbe, s uralkodik a pillanatnyi helyzeten; ilyenkor fel kell találni - Széchenyi hagyományában azt a példát, - azon buzdítást, mely épen e feladatra vonatkozik. De ma, midőn az őszes nemzeti lét óriási krízise áll előttünk, midőn nem a fölvirágzás valamely kényezőjének megőrzéséről, a haladás valamely akadályának elhárításáról van szó, hanem arról, élhet-e, uralkodhatik-e magyar e földön, mellyel őszinte vére szertgett, midőn egész nemzeti jövőnk kérdése a napi kérdés: ma Széchenyi egész életét kell magunk elé idéznünk, ma be kell hatolnunk azon alapeozmég, mely azt kevékenységének látszólag korvelen sokoldalúságában kezdettől végig dominálta és kitöltötte.

A magyar népnek - így írja meg Széchenyi saját élet programját - nincs cokehelyebb hivatása, mint képviselni Európában, ázsiai bölcsőjében rejtőző eddig ki nem fejtett, sehol érettség-re nem virult sajátosságait. Az emberiségnek egy nemzetet megtartani, sajátosságait mint erekllyét megőrizni és szeplorelen minőségben kifejteni, nemesíteni erőit, erényeit és így egészen új, eddig nem ismert alakokban kiképezve végzettségéhez, az emberiség feldicsőítéséhez vezetni: ez a feladat.

Ígen uraim, az emberiségnek egy nemzetet megtartani: ez volt a feladat, míg Széchenyi élt és működött, ez a feladat ma, midőn szánra cokehely, tokontalan fajunk körül vad morajjal felzúdul a népek tengeré, és ez lesz a feladat míg valamelyikünk él, míg lehet azoknak akikről megíratott » a nagy

világon e kívül, nincsen számukra hely?

A magyar faj biztosítása és kifejtése, volt Széchenyi működésének változhatlan sarkpontja, melyet felébe tett az állami élet minden egyéb problémájának, a szabadsági és haladási ideálok mindegyikének. És ez reánk nézve életének legidősebb tanulsága.

Sikerülhet-e feladat? Széchenyi addig, míg tehetett, míg működhetett bízott benne, hogy igen; bízott nemzetünk felvirágzásában, valamint bízott abban, hogy – (saját szavait idézem) – a kisded máhkból idővel termő kőgyufa lesz, csak el ne romolyék, csak senki el ne gázolja.

Szorgoskodni – elromlani: ime a kettős veszély, mely életünket fenyegeti, s melyről soha sem volt szabad kevésbbé megfélemlenünk mint épen ma. Az elsővel megküzdni a politika feladata, a másodikkal szembeállani leginkább a társadalmi élet rendeltetése. De azért a kettő szorosan összefügg; mert ha a magyar társadalom nem képes legyőzni a belső bomlás veszélyeit, semminemű politikai erőlködés meg nem mentheti a magyar államot a legázoktatástól.

Es vajjon díszlik-e nemzetünk ma a belső épség teljes fényében? él-e bennünk – hogy a távol múlt dicsőségéről hallgassak – aminket közvetlenül megelőzőtt nemzedék szelleme, azon nemzedéké, melyhez egy Széchenyi, egy Deák Ferencz, egy Dessewffy Aurél tartoztak? Vannak-e a nemzetnek oly munkásai, minők apáink voltak? nem váltá-e fel azok ifjú lelkesedését a lankadtság egy neme, mely önön magában nem bíz, mely hajlandó vétkesen panaszkodva nézni a sülyedő oly jelenségeit, minők ellen reagálni csupán a társadalmi erők összessége képes?

Ősem hivatásom e kérdésekre válaszolni, nem érzem magamat illetékesnek arra, hogy közszellemünk állapotáról ítéletet mondjak. De azt az egyet tudom, hogy ma fáradtaknak, lankadtaknak, lepedőknek lennünk nem szabad, ha teljesíteni akarjuk a mai nemzedék nagy feladatát megmenteni az emberiségnek e fajt, sajátosságával, eredetiségével, önállóságával. Ma egy nagy nemzeti erőfeszítésre van szükség – nem pillanatnyi felhevülésre, de szilárd és szívós elhatározásra. Ha Széchenyi ma hozzánk szólhatna, csak ismételné azokat, miket 1842-ben az Akadémia közgyűlésének mondott:

„Legyünk meggyőződve, hogy közünk többé – kevésbbé mindegyik, sőt hazánk minden fia, véruink mentője, népcsaládunk jökeje, nemzetünk feldiszkítóje lehet, s azért költse be minden magyar ember helyét hű sáfárilag.

Es alapítónknak ezen intó szava kortársainál nem maradt holt betű. Az idős nemzedék dicső példáit hagyva reánk az ily hű sáfároknak, sokan élnek még közöttünk, környezetbe kisztelek és szeretetköl, – nem egyet kiragadott körünkől a halál irgalmatlan keze; egy név álljon itt sok helyett: gróf Károlyi György, kit friss sájdalommal idéztünk. Legyen e példánk által fokozva Széchenyi szavainak hatása reánk, az ifjú nemzedék tagjaira.

Igen is, hű sáfárilag szolgálunk mindent, amit a gondviselésről nyertünk, mint azon erők egy részét, melyekkel fenntartandó e nemzet az emberiség számára; tekintjük vagyunkat a nemzeti gazdagság egy reánk bízott részének, tekintjük személyes tulajdonágainkat a nemzet geniusa egy hozzánk csapott nyilvánulásának, és úgy élünk mindezekkel, mint akik kezelésükért beszámolni tartoznak;

reméljen át egész életünkön annak tudata, hogy — Széchenyivel szólva — „a haza minden fia lehet vérünk megmentője” — s ha azra lehet, akkor azra lenni kötelessége.

Ha dicsőült alapítónk szellemében ily elhatározást érlel minden magyar ember önmagában, akkor — de csakis akkor — remélés nélkül nézhetünk a jövő elé; ha ily szellem terjesztőjeként működik egyletünk, akkor Széchenyi István elérte a célját, melyért azt alapította. Legyen tehát e pohár, melyet évente a legnagyobb magyar emlékére ültünk, egyszerismint szentelve azon eszmének, mely Széchenyi életének egész tartalmát képezte; emeljük azt nemzetünk jövőjéért, emeljük azon hitünkért, hogy minden magyar egyesült erejének sikerülni fog, sikerülni kell, megtartani az emberiségnek e nemzetet, melyet a mindenható irgalmas keze a jövő veszélyein és küzdelmein át vezéreljen — fenntartson, és az idők végéig erőben boldogságban gyarapodva éltesse.

1879. évi február hó 17-én

Szónoka:

Séch-újfalusi
gróf Séchy Manó.

ISZTELT URAK! Nekem jutott azon különös szerencsével párosult hiváló kitüntetés, hogy a mai hegyeletes ünnepély alkalmával gróf Széchenyi Istvánnak, hazánk nagy regenerátorának dicső emlékére emeljem a hegyelet, emeljem a hódolat poharát.

Mertész hisseletnek tartanám gróf Széchenyi Istvánnak mindazon magasra és dicső érdemeit felsorolni, vagy pedig mindazon termékeny alkotást részletezni, melyek őt halhatatlanná tették.

Sokkal fényesebben megörökítette azokat a történelem, sokkal mélyebben beolvák azok a magyar nemzet szívében, szóval gróf Széchenyi Istvánnak fényes érdemei sokkal tartósabban fognak hódol nemzetünk emlékében örökölni, semhogy azoknak magasztalása vagy dicsőítése igénytelen szónoklatomra szorulna.

Egyet azonban behatóan kell hogy hangsúlyozzak; hangsúlyoznom kell különösen azon folytonosan megújult méltó fájdalomnak teljes jogosultságát, hogy gróf Széchenyi Istvánnak magasra szellemi fen-

hatóságát nélkülözni kénytelenek vagyunk, épen most, a midőn őt kipótolhatatlannak tartjuk.

Deem csoda tehát, ha ezen fájdalmas nélkülözés teljesen minősítve van ezen kegyeletos emlékszerlegnek beltartalmát megkeseríteni.

Sokat olvastam ezen nagy férfiúnak életéből, sokat gondolkodtam magasztos kettei fölött, sőt midőn a Tiszának romboló árját, mint királyi biztos, szabályozni hiválva volt, szerencsém volt oldala mellett egy ideig működni, — alkalman volt tehát magasztos szellemi fénhatóságát közelebbtől csodálni.

Csodálkozásomnak és elragadtatásomnak számos példájában sokszor azt a kérdést intéstem önmagamhoz, vajjon gróf Széchenyi István miiben volt tulajdonképen és a szó valódi értelmében kiválólag felülmúlhatatlan? És vajjon mi által sikerült neki korának több nagy embereit túlszárnyalni?

Deidig közbevetőleg legyen megjegyezve, gróf Széchenyi István nem kölcsönzött korának nagy embereitől sem egy bizonyos szerves eljárási rendszert, sem egy bizonyos chablon szerű taktikai jellegeket, szóval, ő nem volt másolója korunk nagy embereinek, ő az eredetiségnek volt valódi prototypója és mint ilyen, a maga nemében páratlan vala.

Deem állítom, hogy gróf Széchenyi Istvánt nagyggyá nem tette a sok nehéz kezdeményezésének diadalmas leküzdése, vagy a számos előítéletekkel folytatott harczoknak sikeres legyőzése; nem állítom, hogy őt nagyggyá nem tette azon bámulatos szivóssága is, mely még akkor sem csökken, midőn a haladás és reformok terén úgy szólván csak lépéstől lépésre foglalkhatott lét.

Deem, nem állítom, hogy mindezen fényes eredmények és kitűnő tulajdonok őt nagyggyá nem tették. De hát mi tette gróf Széchenyi Istvánt a szó valódi értelmében kiválólag nagyggyá, kiválólag felülmúlhatatlanná? mi tette őt a közbecsülés, a közszerelet és közbizalom valódi bálványává? — szerintem őt kiválólag nagyggyá tette önzéstelen, önfeláldozó, szeplőtlen hazafisága, melyben magát sem a hatalom csábjainak ferde iránya által megingatni nem engedte.

Ezen önzéstelen, szeplőtlen hazafisága emelte őt kiválólag ama hírneves államférfiaknak pantheonjába, hol az ő dicső emléke mindig híváló helyet fog elfoglalni.

Olyan volt a mi halhatatlan gróf Széchenyink, mint egy tezebélyes és kölgy, mely a felzudult viharoknak fergetegeivel dacolni tud, dacolni mer, de azok előtt meghajolni, vagy azok nyomása alatt megkötönni nem képes.

Fájdalmas elszántsággal és ritka, mintaszerű odaengedéssel küzdött mindig hazánk érdekében, küzdött mindaddig, mig mely bánatában szíve meg nem tört, küzdött mindaddig, mig magasztos szellemének fénhatósága megtört szívével együtt sírjába nem szállott.

Gróf Széchenyi Istvánnak ezen valódi spártai jelleme eredményezte, hogy mindaddig, mig Magyarország magyar állam marad, mindaddig mig e hies földet magyarok fogják lakni, — mindaddig gróf Széchenyi Istvánnak dicső emléke minden igaz magyar embernek szívében homálytalan fényben fog tündökölni, homálytalan fényben fog örökölni!

Es méltán, mert magasztos szelleme Magyarországot nem csak a haladás, nem csak a reformok terén regenerálta, hatalmas kezének nem

csak e téren sikerült az előtevételeknek hátrékony sajtait kiirtani, hanem magas röptű szellemének és mély belátásának sikerült egyszerre mind a országalis téren is kiirtani a kasztnak már valódi burgánok, ha fajult káros kinövéseit s ezáltal sikerült nekik leginkább a közszellemek jóra való törekvéseit egyesíteni, előmozdítani és minden irányban biztosítani. E célból alapította meg gróf Széchenyi István a pesti nemzeti kaszinói egyletét is, mely hogy ezen magasrúti célnak megfelel, és hogy az által a megvetett egészséges alapokon, folytonos virágzásnak örvend: ezt kívánólólag gróf Széchenyi István magasrúti szellemének köszönhetjük, mert ő mint alkotója ezen egyletnek, úgy akarta, hogy az ne legyen a kasztnak szétágazó önző érdekeinek előmozdítója, hanem legyen valódi emeltyűje a közszellemnek, a közművelődésnek és az annyira szükséges egyletértésnek. Ezen jótékony szellem lengi át kaszinói egyletünket ma is ezen jótékony szellemnek köszönhetjük, hogy kaszinói egyletünk, mint a nap sugara, jótékonyan hat befelé, s vonzólag hat kifelé.

Es most engedjék meg tisztelt uraim, hogy ezen kegyeleti ünnepély alkalmával néhány meleg baráti szavakat – és egy őszinte hazafias kértet intézhessek az ifjú nemzedéknek viruló seregadékhöz. Mi idősebbek, mi korosabbak, kik már csak az élet aequatorának magaslatáról tekintetünk az enyészetnek feneketlen örvénye felé, mi már többé sokat nem tehetünk, ti ifjú barátaim leztek utódaink, ti leztek hivatalra pöröl, ni mindazt, mit mi teljesíteni, vagy végrehajtani az időből kifogytunk. Et haza szent szeretetére kértet benneteket, kövessétek mindig és mindenben hiven gróf Széchenyi István magasrúti nyomdokait, az ő egész életé, az ő enyészetlen munkássága, és az ő önzéstelen, önfeláldozó, szeplőtelen tiszta hazafisága legyen legdrágább talizmántok, az ő irányra vezessen benneteket, és pedig még a felzúduló viharok szélvészai között is, azon biztos kikötőbe, melyből képesek lehessétek szeretett hazánk sorsát oly módon intézni, a mint azt gróf Széchenyi István magasrúti szellemé öhajította.

Ne feledjétek soha, ifjú barátaim, hogy Magyarország, dacára orszádos alkormányos küzdelmeinek, állami létének, még mindig csak zöenge korát éli, ha tehát azt akarjuk, valamint hogy azt komolyan akarnunk kell is, hogy Magyarország megismorodjék, hogy biztos jövője legyen: akkor nekünk magyaroknak még sokkal nagyobb hazafias önfeláldozásra, önmegtartóztatásra és önzéstelenögre van szükségünk, mint olyan nemzeteknek, melyek állami létüket már konzolidálták. Es ha dacára önzéstelen hazafias törekvéseinknek, a végzet hullámai felettünk még is összecsapnának, akkor legalább azon büszke öntudattal fogunk elszilgyedni, hogy állami létünk fenntartásának és biztosításának érdekében becsületesen megtettünk mindent, a mit megtenni hazafias kötelezettségünk parancsolt, – ez volt gróf Széchenyi Istvánnak magasrúti felfogása, tiszteljük azt még hamvaiban is, mert neki vajmi sokkal tartozunk.

Egyet még hallgatással nem mellőzhetek: gróf Széchenyi István magasrúti szelleme vetette meg alapját fővárosunk felvirágzásának, és eszményképeinek egyike volt mindig, Budapestet egy delies európai városná átalakítani. Mert jól tudta halhatatlan gróf Széchenyi István, hogy az országunk fővárosa olyan, mint a testben a szív, mely ha kellő vértápot nyer, egészséges létezésével felüdíti az egész testnek szervezetét, ellenben, ha a szív vérszegénységben szenved, vele

együtt előbb-utóbb elborvad az egész test. Jól tudta gróf Széchenyi István, hogy ha a vagyonos és művelt osztály szellemi és anyagi támogatását hazájának fővárosától megvonja, vele együtt kell, hogy előbb-utóbb elborvadjon az egész ország; minden igyekezetünkkel odakell tehát hatnunk, hogy Budapest, gróf Széchenyi István magasröptű szellemének megfelelőleg, a vagyonos és művelt osztálynak állandó központja, állandó lakhelye legyen. Ha magyarok akarunk maradni, az élető erőt, önmagunkból kell, hogy merítsük. Mert megizmosodni, megterepélyesedni csak is saját kalapunkon, csak is saját éghajlatunk alatt leszünk képesek. Idegen földön, idegen éghajlat alatt olyanok leszünk mindig, mint a tropikus pácák, melyek idegen éghajlat alatt – egyideig ugyan színlődvé lengődhetnek – előbb-utóbb azonban elcsorválnak.

Égze tisztelt uraim, tegyük le egy kegyeletes mély sóhajnak kíséretében szívünknek lelkünknek legkegyeletesebb, legmelegebb érzelmeivel az örökké zöldelő nefelejtsék hervadhatatlan koszorúját – felejtéretelen nagy hazánkságunk tisztelőre, szenteljünk neki szívünk mélyéből fakadó forró könnyeket, melyet mint az égi harmat, üdítőleg enyhíthessék – mély bánatában megtört szívének sajnó fájdalmait. Eljen gróf Széchenyi István nagy hazánkságának dicső emléke a magyar nemzet szívében változatlanul, örökké! – Eljen!

TIZENHETEDIK LAKOMA.

1880. évi február hó 17-én.

Szónoka:

Zichy Antal.

Fényes körben alig van egy-kettő, a ki nálamnál szebb, elegánsabb szónoklattal ne járulhatna a mai ünnepély emeléséhez; viszont úgy hiszem alig van egy, a ki úgy, valamint én magában ne vonakodnék ily tisztelni elvállalásából: jól tudva s érezve azt, hogy semmi szónoklat sem érhet fel akár az ünnepelt, nagy név magasztalásáig, akár a mi méltó kegyeletünk színvonaláig. Ha még is nem haboztam a megtisztelő felhívást teljesíteni, azt azért tevétem, mert önökkel együtt úgy vagyok meggyőződve, hogy ily alkalommal nem a mi, bárminő, szellemi tehetségeink ragyogtatására, hanem az ünnepelt nagy lélek felsőbbiségének s halhatatlan érdemeinek őszinte hódolati elismerésére kell fektetni minden súlyt; ennek kifejezése pedig annál meghatóbb, ha nemcsak jelesein, hanem közemberesük is, mint most én, egyaránt hit, bár kissé dadogó, kolmácsavá válhatnak.

Oly rékony mécs világánál is kereszünk fel a magyarok Medináját, nyissunk be szent áhítattal a czenki oltárba, mely Széchenyi nagy lelkiének székencsolt porhüvelyét rója el. Erintsük a visszaemlékezés varázssorszájával a drága koporsót: nyiljék meg előttünk egy perczre bár s lők-lassa velünk a dicsőt, ha ugyan meggyengült szemidegeink annyi fény-visszavetést még elbírní képesek.

Helyezzük át magunkat, gondolatban, az epochális 1825-iki pozsonyi országgyűlésre, még pedig a Fendek tanácskozó termébe. A hazacsajjai, — kerületi ülésben a módokról és eszközökről tanakodnak, mikép lehetne nemzetiiségünket művelni, műveltségünket nemzetiévé tenni, hazai nyelvünket az ark megillető polczra emelni, a honfiak egy rég láplált óhajlását, egy magyar Tudományos Akadémia felállítását, végre valóítani. Felső-büki Nagy Pál minden szavát, mint egy próféciát leste akkor minden hallgatója. E buzgó hallgatóik sorából fölemelkedik egy ifjú mágus s szertényen engedelmet kérve, hogy e körben, melynek nem tagja, szót emelheszen; oly szót ejt ki, mely mint egy halhatatlan lett lön azonnal a nemzet hálás emlékezetébe örök időkre bevérve. Egy évi jövedelmét kévé le a hazá oltárára, melyet később — adott szaván túl is adóztatva meg magát; — az ismeretes 60,000 forintban állapított meg. Nem az ösözeg nagysága, — hanem az ily kezdeményben, ily aldozatkezségben nyilatkozó polgári szertény nagyszerűsége az, mely minket örök hálaára kötelez, s kell, hogy az idők végeig követőkre is találjon köztünk.

Ah, mennyire élűt e lárványtól azon nyomorúságos nyűzsgés, perzsgés, melyet nagyjainkban a térsadalom majd minden rétegében szemlélünk, s az uszadás vállalatok, a pénz, a látszat vak hajhárszárában kulminál, s melynél ha van valami még szomorítóbb, úgy az a mohóság, melylyel sokan egyesek kévédezeit az egész nemzetre rákenni s a hazát önmagunk és a külföld előtt diffamálni nem ártallják.

Nemes, lovagias érzés sugallá első könyvének is a lovakról, dedikációját, mely »boldogult gróf Hunyady József árnyékának« szól, mint a ki »sok jó magot hintett el tájainkon, de lávol maradt szemel elől a gyümölcsözést mutató idő«. Mka alig lehet fogalmunk azon nehézségekről, melyekkel Széchenyi első indítványának, a lövészenynék keresztül vitelé járt. Hányszor volt audientian nagy uraknál, egyenesen ő felségénél is Ferencz császáránál, ki szokása szerint a rendez hivatalos tárgyalások csiga útjára terelte; mily nehezen tudta megértetni magát, mint bosszantotta, hogy úgyne olyan uraktól függ, a kik a lovat a mulatól alig tudják megkülönböztetni, s mikép sikerült végre a kivitelt, az érdem féle részét ifjabb kortára Wenckheim Béla vállaira hárítani át, kinek emléket nem rég avatottabb szónok elevenít fel körünkben.

Második könyve a »Hitel« valóban sajátos, csakis keleti magyar fajunknál előforduló künemény, — alapját veti meg nemzetgazdasági, alapját publicistai irodalmunknak s egyuttal magas röpkenél, hangulatának melegénél fogva számok tenne költői műalkotások sorában is ! . . .

A »Hitel« után következtek egymásután a »Világ« és »Stadium«, majd a »Tárlékszintől«, majd a »Budapesti por és sáról«, a »Selyemtermelésről«, az »Ördörlől«, a »Hidről«, »Folyó-

ink szabályozásáról s egész közlekedési rendszerünkről « azt rö-
piratol a » Kelet népe «, a » Politikai program - töredék «. Az ő
könyvei nem affélék voltak, miket olvasva vagy olvasatlan könyvtá-
rainkba teszünk, önök tudják, hogy e könyvek megannyi kettéknek
voltak vagy szülőtti vagy szülői.

Mit emlegetsem e termékeny elme, e fáradhatatlan kéz alkotá-
sait? Hisz így is folyvást szemünk előtt lebegnek azok, s mindnyá-
jan fölkiáltanak: Te saxa loquuntur!

Tudjuk mily kevése vette a kömegek s azok vezetőinek min-
denkori nagy bálványát a népszerűséget. Mily készséggel nyújtott kezét
Metternichnek s a magyar ellenzéknek, Reviczkynek, József nádornak,
Deáknak, Derzseffynak, Apponyinak, Batthyánnak, végre még nagy-
antipodjainak Kossuthnak is, a hányszor valamely közérdek előmozdi-
tásáról vagy közveszély elhárításáról volt szó, — Önök tudják, hogy a
ki pártokon kívül, azaz, hogy fölöttük állt, minden pártnak birta, ha
nem szeretetét de tisztelőt és bámulatát.

Nem felesleges azonban gyorsabban is felszósítani emlékeze-
tünkben azon intencziákat, melyek őt némely kedvencz alkotásaiban ve-
zérelték. » A közönség sepreje «, így magyaráz egy alkalommal, —
» azt gondolni: mi versenyzést (Löversenyt) azért állítunk, hogy ne-
hány lovát futni lássunk, vagy az angolt majmoljuk: kaszinót pedig,
hogy kaszinókban nyujtózunk vagy pipázzunk. «

Önök lelkesége bizonyynyal soha sem fogja a közönség ama
seprejének ily vélekedését sem aláírni, sem igazolni.

Önök lelkesége kezeséget nyújt nekem az iránt, hogy újabb
alapozabályainkból hova tovább, tán már a legközelebbi jó alkalom-
mal kitörülve lesz ama 2-dik §., mely elláthatatlan időhig megköti
kezünket s arra kényszerít bennünket, hogy egyenesen ellenkezőjét mű-
veljük annak, a mire nagy mestertünk egész életén át szóval és tettel
tanított: áldozni folyvást a közjóra, lerakni filléreinket a haza s az
emberesetért oltárára.

Ama nagy nemzeti ünnepélynél, mely tavaszszal már előtt-
ünk áll, a Széchenyi emlékhozza leleplezésénél mi bizonyynyal
nemcsak testületileg megjelenni, nem csak hozozunkat ábrnyújtani,
hanem a létrehozás eszközeihez némi anyagi áldozattal is testületileg
hozzájárulni elengedhetetlen kötelességünkhöz kell, hogy tartunk.

Welleleg mondom, nem is gondolnám, hogy ilyenekért a n. é.
közönség bármely része akár ablakainkat beverje, akár szép tűskörlábla-
ink csözzenéseit kapraival hisseje.

Dicsőült nagy szellem Te, kinek egész földi életpályája a lelki
és testi szenvedések egy hosszú lánczszorozata volt, de ki most porhü-
velyedből kibontakozva, a halhatatlanság neklárját szörpölöd: lekints
le ránk, terjeszd ki halhatatlan szárnyaidat fölöttünk, add reánk
termékenyítő áldásodat. Vekem pedig, törpe utódnak, enged meg,
hogy reszkető kézzel érintsem az emlékednek szánt kehelyt, s a te
nevedben közöntsem azt fel e körre s e körön kívül levő hálás tisztelő-
idre, kik velünk egyesülve, tetre, áldozatra készen, még számtalan-
szor fogják ismételni ama büszke mondásodat, miszerint Magyar-
ország még nem volt, Magyarország még lesz!

1881. évi február hó 7-én.

Szónoka:

Jókai Mór.

RAIM! a régi úgynevezett jóidőkben az a szokás divott, hogy a haza atyjai az országgyűléstől üdvös körvénnyeken kívül még lelkesítő országgyűlési nótákat is vigyenek haza küldöiknek.

Abban az évben, a melyben én születtem, keletkezett egy országgyűlési dal, a melynek ez volt a kezdete: »rózsabimbó borostyán«.

Emnek a dalnak két sora így hangzott:

»Széchenyi homlokán
Virul a borostyán.«

Az egész dal Széchenyi politikájának megdicsozítása volt. Nekem tehát ezt a politikát már a bölcsődalban tanították. És aztán elterjedt ez a dal majd két évtizedig, mindig jobban elterjedve, mindig jobban megértve; sirtak, örültek, lelkesedtek rajta. – A kik huszonhárom évvel később születtek, azoknak a bölcsődala már trombita-tesztelés és ágyudörgés volt s az is egy nagy politikának a megdicsozító országgyűlési dala volt.

A hatalmasabb, erősebb dal hangja rég elmorajlott; hanem az még mindig hangzik, hogy: »Széchenyi homlokán virul a borostyán.«

Egy rövid, de merész mondat fejezi ki ez egész politikát: »Magyarország nem volt, hanem lesz.« Már maga az első szó is oly vakmerő, hogy »Magyarország nem volt.« Bollett a költők mind azt énekeltek s utánuk az egész nemzet, hogy Magyarország csak volt, csak a múltban élt, hogy most már csak részben él, többé nincs jelen, hogy pusztán már Summa s oda a boldogabb év! Vakmerő eszme volt ezzel az általános kesergő hittel szemben kimondani azt, hogy nincs méltóságosítottatni a múltat, hogy Magyarország addig még nem is volt, nem volt az az ország, mely számot vet az országok sorában. Még merészebb volt a kiegészítő mondat, hogy Magyarország csak azután lesz. Lesz az az ország, a minőnek ő nem álmodta, nem prófétai extazisban képzelte, de egy teremő lélek istenségével tervezte.

Jól látta azt Széchenyi, hogy egy nemzetet pusztán hői erényei vértáldozó honzereléme meg nem tart, meg nem örökít. A legnemesebb

népfej is, ha a kultúra terén hátramarad, rabizolgája fog lenni az idegennek, hogy a népeknek azokban a nagy csatáiban, a miket nem segyverrel vívnak, mindenkor vesztés fél marad.

S valóban szív kellett hozzá, mely a hátramaradás láttára a kezdeményezés bátorságát s a siker reményét el ne veszítse.

Mindenekelőtt nem volt az országnak egy igazi fővárosa. Fest egy nyomorult sárfészék volt, szegény is, idegen is. Aristokracziánk a külföldön, gentrynk a falun, a magyar szó a pusztaiban. Életpálya heves, az is bizonytalan, nem jutalmazó. Őrögazdaságunk kulminált a birtokenyőztetésben, marhatartásban; kereskedelmünket képviselték a gabnashajók, a deszkás kutyajók; földmivelésünket gátolta az urbértendózet, hitelünket az ősiség, tudományunk szétzórva a főiskolákban, zárdákban, diáksterialis hivatalokban, kultúrnyelvünk egy holt nyelv, színművészeink Theopis vándortályaigáján, festészetünk a színtermázolásra utalva, egyetlen hírlap, néha kettő az egész országban, s ha egy-egy költő támadt a nép körül azt megbámulták mint a szecsenek közt az albinót.

És a mi legkétségbeejtőbb volt: az a rettenetes meglegedés a saját nyomorúságunkkal és a nemzeti felmagasztalása idealizált szegénységünknek, az a kultúra a semminek.

És Széchenyi vállalkozott rá, hogy ledöntse az oltárra emelt »Semmiség« bálványát s felébresztse a nemzetet arra a tudatra, hogy amiye van az semmi, hogy ingyen nem kap senkitől semmit, hogy mindent magának kell megszereznie és nagy fáradsággal.

Vállalkozott rá, hogy a nemzetet átgyúrja egészen, nem úgy, a hogy egy korábbi nagy alkotó lángész (II. József) nagy tévedésében kervezé, hogy idegen nemzettel erőszakolja átalakulni a magyart; hanem meghagyva Kelet Tépét annak, a minék teremtvé van, Kelet Tépének s az ősi erényeket, a mihi avultságunkban már a hibák kategóriájával birtok, alakítva át modern kényezőkché. A miket mondott Széchenyi, azok mindig úgy voltak adva, hogy azokat egész Európa meghallgassa, hanem azért a falu is megértte.

A nagy szavakat azonban megelőzték nála a nagy tettek, — vagy nyomban követték.

Mert a kultúrát csupán pénzen megszerezni, igaz, hogy nem lehet; — de pénz nélkül megvenni sem lehet.

A kultúra a kiadott pénz gyökeret vet a földben, s biztosítja az áldozathozó nemzet növekedését.

A haladó kor az ösök hamvait nem respektálja, hanem az élők szellemét igen: — nem számítja be a jogainkat, hanem a lehetőségünket, nem kérdősködi a dicsőségünk után, hanem a hitelünk után.

Széchenyi lángszelleme talált lelkesült követőkre, sikert csak így vívhatott ki; de a mellett mennyi akadályra kellett találnia Széchenyinek az újalakítás ezen nagy munkájában, melyben egyszerre kellett küzdenie a nemzeti szellem másféle csapongó aspirációival s a kespedő anyag egy helyben maradási vágyával. Ott találta maga előtt a főnemeset, a ki a lánchidat a nemesi előjogokra vert első lánchnak tartotta, s megfogadta, hogy soha át nem megy rajta, a ki soha fel nem lépett iskenbelén görhajtott hajójára; a láblabirót, a ki nevelni valónak találta kaszinóját, löfuttatását; a tulburzó ifju nemzedéket s annak lángszellemi vezérét; a pesti közöpolgárt, a ki kaszlja előjogait féltette az ő nagy szabásu reformjaitól egész a földművesig.

Nem irkózott vissza a túsától. Művei egy egész irodalmat képeznek, mikben alkotásait védte egyfelől egyenrangú lángelmék ellenkező nagy irányozmái, másfelől a vastag éretlenség ellen. Műveiben kitűnik az író, a ki egyesíteni tudta magában az igaz magyart és az európai nagy embert; nem vetette meg a humort, a sarkazmust, az adomák odataláló ezélateit. Utána nem csak érz és hő emlék, hanem egy egész adoma hőz maradt. Erős volt a kánadásban, s erős az elviselésben. Az erősnek nem fáj a vett csapás. Mikor a küzdelemben a túlizgatott fiatalság utcai kiintetést rendezett el léne, nevetve mondta: »Sebaj! Eddig sárvári Széchenyi István voltam, ezután chertivari Széchenyi István leszek.«

Ő valóban nemcsak család címetében viselte az ország ezimet kettős keresztjét, hanem lelkeben is hordozta. Mert ennek nemzeti kettős keresztnek az egyik ága a külső meglámadás, a másik ága a belső virozarás. Nem csoda, ha lelke megtörtött alatta.

Még 1848. augusztus utolsó napján oly kedélyesen beszélt az ország gyűlésen a ministerei lakomákról, miket az ellenzék meglámádott, elmondva, hogy egy kedélyes lakomán több jót keresztül lehet vinni, mint a legkomolyabb tanácskozáson, s hogy a magyar miniszterelnök csak nem fogadhatja a külföld követeit Diogenes kordójában s harmadnapra már csak a kétségbeesés démonának szavait tudta visszhangozni.

Mikor utoljára nélnézett hazáján lánchidoszlop magaslatáról, s látta szemei előtt mindazt halomra omlani, mit eddig épített, látta Budapestet egyik végétől a másikig lángra borulni, látta hazájára kiömleni patakjait a vérnek, záporát a könnyeknek, az örömet az idegen inváziónak — ez a látás elvette elméje világát, összereszkadt alatta. S a rohanó hoz nemzedéke állapott a ledült holosszonon, sőt akadt a ki rájároljon. Egyetlen egy alak helyt védelmére, egy másik óriási szellem, egy vak ember: Wesselényi Miklós. Egy világtalan óriás állt elő védő bajnokként egy elmevilágát vesztett demiurgusnak egy egész urra lett korrellem ellenében.

Es ehhez mint hajdan a Philaeni testvérek akik hazájuk, Harkhagó jogának igazsáért élve eltemették magukat, Széchenyi is eltemettette magát Magyarország szent jogainak élő tanújaként. Sok éven keresztül volt a döblingi élő halott kriptája Magyarországnak nézve az »ara Philaenorum.« Ott sem szűnt meg nagy szíve hazájáért érezni és fájni.

Ennek a hazának a földé tele van hintve Széchenyi arany mondásaival. Mikor az 50-es években a nemzeti színház kiadásait tetemesen meghaladták a bevételeit, több lelkes magyar főúr pénzügyi tőst rendezett az »utolsóul« megmaradt nemzeti intézet biztosítására.

Széchenyi Istvánt is felváltották a hozzájárulásra. Ő küldött is pénzt Döblingből a jelzett ezélate, de hozzá még egy jó tanácsot: »Bárátom, minden ember tegye azt, hogy ne adjon ki többet, mint amennyit bevesz.« Ez az egy mondas egy olyan aranymező, hogy ha ezt kellő bányamivelés alá venni hazánkban, ebből az egyből ki lehetne heverni a magunk baját is, az országot is.

Még egy villanását láttuk a fényes meteornak — s aztán eltűnt az, ahogy meteorok szoktak.

Mikor a földi hatalmak nem hallgattak szavára, feltört az egekbe, oda appellálta nemzete ügyét.

S nem ment el hiába.

Tekintsetek körül.

A hová néztek, mindenütt Széchenyi szellemével találkoztok.

Az országot vasúthálózat szövi át; országunk szívében gözös had rajzik; Fiuménk számat vet a világkereskedelemben. Rakonczátlan folyóink medtrák közé szorulnak, millió hektárjai a termőföldnek szabadulnak föl mocsárszénékből; gép dolgozik a mezőn; matematikánk a világpiac számára működik; létezőszellemünkiből gazdag hiveteli ezik alapköve kámadt: — itt mindenütt Széchenyi szelleme járt.

Tudományos intézeteink a kor színvonalára emelkedtek, színművészeink leverte versenyzőit, képművészeinket a kerek világ dicső, költőinket elismeréssel fogadják, s az »egy« magyar hírlap helyén van ma háromszázhetven! Itt Széchenyi szelleme járt.

Térjed a haladó mozgalom ipar, kereskedés, gazdaság utján s megértett a gondolat a magyarban, hogy az üzlet nem szégyen, csak a rossz üzlet a szégyen. A magyar vállalkozni tanul s ha jól tanul, gyarapodik. Itt Széchenyi szelleme járt.

Nézzetek meg a fővárost háromszázhetvenezer lakosával, királyi vár-lakával, büszke palotaszorcsaival, kereskedelmi rakpartjaival, felhalmozott áruival, pompás indóházával, vízvirelőivel, gázvilágításával, három lánczhidjával, emlékosztáival, viruló közintézeivel, emlékbizáti, köznevelődési társulataival, szilárd hitelintézeivel, nemzeti kaszinójával és kereskedelmi Lloydjával, a magyar főnemesség, értelmiség és polgári rend irányadó gyűllyhelyével. Nem Széchenyi szelleme alkotta-e mindent?

Halljátok meg, hogy zeng a magyar szó a királyi ajkairól! ottthonára talál ma nemcsak Budavárban, de a bécsi császári lakban is. És ezután halljátok meg azt is, hogy hőszónti az utazót magyar üdvözléssel most már a felvidéki lőt gyermekek csoportja jókedvűen s azután mondják, hogy ezt a hosszú utat a bécsi trónteremtől az áruai pör kunyhóig nem Széchenyi szelleme járta-e meg?

Nézzetek meg a helyet, a mit Európában elfoglaltunk ma! Sajdan csak akkor vettek bennünket számba, mikor háborút kellett csinálni, most számba vesznek mikor békét kell fenntartani. Nem Széchenyi szelleme ül-e ott a tanácsban?

Éh az én kölcsönösödőm még most is eleven.

»Széchenyi homlokán
Ült a betörőn...«

Uraim, barátaim, ifju nemzedék!

Figyéltek át az örököt, a mit Széchenyi István hagyott rátok!

A Ti kezetek alatt az alapköből vár lesz, a csomólóból palma lesz, a népből nemzet lesz, az országból hatalom lesz.

Még egy egész évtized van hátra az ezredéből, a mióta a nemzetünk a földet honának nevezi. Kívül ülünk meg az ezredév beteltét? Arral, hogy hódítsuk meg Magyarországot még egyszer, foglaljuk el a tellem, az ipar, a munka, a civilizáció fejezetével! Ez a hódítás Ti rátok vár! A jövő millenniumot Ti kezdeitek meg. Széchenyi szelleme vezessen Benneteket s Általatok mi magyar hazánkat diadalról-diadalra, hogy a kezdő millenniumból átkiallthassátok az elmúlóba a büszke jelzőt »Magyarország, a melyről Széchenyi azt mondta, hogy »lesz« az a »Magyarország« megvan! »

TIZENKILENCZEDIK LAKOMA.

1882. évi február hó 13-án

Szónoka.

Sárvári és felsővidéki
GRÓF SZÉCHENYI PÁL.

URAIM! Rezkető kézzel nyulok e seleghez, midőn azt a nemzeti házino alapítójának Széchenyi Istvánnak reánk maradt akaratát szertint, emlékére fogjuk ártani. Nem mintha az engem annyira érdemellenül illető megbízatásnak nehézségeivel megküzdni nem volna bátorágom, de azért, mert midőn Széchenyi Istvánnak, a méltán elnevezett legnagyobb magyarnak, ősi és alkotó szellemét előnkbe idézem, annál feltünőbbben érzem pályanyiságomat itgy oremmel lekinteni a nála annyival nagyobb porozemre is.

Széchenyi Istvánnak szelleme nem elégedhetett meg úgy a magyar nyelv és tudományok művelésére és fejlesztésére, valamint anyaföldünk gazdasági viszonyainak javítására tett alapítványával és sok irányú hrdményezéseivel, ő, ki nemzetünket gazdagnak, hatalmasnak, de mindenek előtt magyarnak őhajtotta; e nemzeti házino megalapításában vélte biztosítani a hazafiság és magyarság terjeszkedését, mert tudta, hogy lerontva az előbbi idők által meresen felállított osztályok sorompóit és alkalmat nyújtva a művelt és tisztá jellemű közőknek a rendes lársalkodásból fejlődő folytonos érinthetés és eszmék szelődése által, az idők kövkelmenye szertint egymáshoz simulhatni: meg fogja teremteni azon osztályt, melyre az akkoron kezdődött demokratikus irányzattal szemben oly nagy szükség volt, a tisztá magyar gentryt, melynek hivatása lesz nemcsak megőrizni őzeink által reánk hagyott jogokat, de egyuttal hazafias irányban fejleszteni mindazon tényezőket, melyek országunk javát, erejét és gyarapodását biztosítják.

Es ma már utcám ezen együletnek több mint félőzázados semállása után azon meggyőződésre jutunk, hogy alapítónk nagy szelleme nemcsak az elmúlt időkkel számított, de nemzetének teljes elismeretében hazájáért lánghó szíve lelhet lánokhi képeséggel fokozta, mert alapításai a változó idők fejlődő viszonyaihoz alkalmazkodva, a nélkül, hogy eredeti irányukból és jellegükből kivethőznének, céljaiknak mindinkább megfelelnek.

Es mi Széchenyi István szellemének nemcsak nagyságát, de a mi több és nemzetünknek legdrágább kincse: halhatatlanságát és leljük és ünnepejük.

É serleget tehát uraim! nem emlékezédre emelem, mert megemlékezni csak azokról szokásos, kik minket elhagytak, Széchenyi István azonban köztünk él, itt lakik mindannyiunk, a nemzet szívében! És habár nem halljuk élő szavát, megértjük őt igen jól ismert életéből, tetteiből. Legyünk uraim buzgó követői!

Lángoló hazaszeretete melegítse fel a mi szívünket is, hogy képesek legyünk megőrizni fiaiunk kíváló tulajdonát, büszkeségünket: a magyarságot; de törekedjünk egyúttal bármelyik más nemzet kultúrájával sikeresen mérkőzhetni!

Széchenyi Istvánnak simulékony modorába burkolt határozott iránya erősítse a mi jellemünket, de egyszerre mind enyhítse eljáratunkat, tegye azt engedelmienyűvé, nehogy a modor elutasításával az elérendő cél is eljussék.

Széchenyi Istvánnak rendületlen bizodalma hazánk jövőjében költse fel bennünk is a bizodalmat úgy a jelenben, mint a jövőre; győződjünk meg szándékaink tisztasága felől és bizzunk egymásban! De bizzunk egyúttal anyaföldünk fejlődő képességében, mely kötve a biztos országhoz oly annyi nélkülözött lakosokkal van hivatva gazdasági viszonyait a szeretett hazánknak felvirágoztatására és versenyképességére emelni.

És akkor Széchenyi István szellemének uralkodása tagadhatatlan kényszerűvé válik, mert hazánk, nemzetünk lesz magyar, lesz boldog, gazdag és hatalmas!

Ői pedig teljesített kötelességünk ízeiben, szívünk teljes melegével, soha meg nem szűnő kegyeletünk és hálánk kifejezéséül, egy szívvvel, egy lélekkel fogjuk kívánni: hogy örökre éljen köztünk Széchenyi István!

HUSZADIK LAKOMA.

1885. évi február hó 12-én.

A lakoma szónokául felkért gróf Dessewffy Aurél nem jelenhetvén meg, az ünnepélyes pohárköszöntő ez alkalmmal elmaradt.

HUSZONEGYEDIK
LAKOMA

1884.

február hó 10-én

Szónok:

BÁRÓ

RADVANSZKY BÉLA.

URAIM!

Köszgyűlésünk megbízása-
ból ez évben nekem jutott a megtisztelő feladat,
nagy alapítónk iránt a hegyelet szokásos adó-
ját leróni.

Tehéz helyzet. Nem voltam kortársa,
nem is ismertem őt. Szellemének szikrái soha sem szórták
előttem tűzöket. Csak egy emléket őriztem meg róla,
Gyermekkoromban láttam, hogy hazánk gyászba borult,
mindenütt fekete zászlók lengtek a házakon. Szomorodtam
én is, látva, hogy nemzetem sir. Éreztem, hogy valami na-
gyot veszítettünk, de akkor még sejtelmem sem volt a vesz-
teség nagyságáról.

Ez emlék hatása alatt megtanultam később, hogy
egy himagasló alakot gyászolt nemzetünk, azt, a kit hi-
res politikai ellenfele » a legnagyobb magyar « -nak ne-
vezett. Tehát a legnagyobb magyar költözött akkor di-
cső őseihez.

Dicsőek voltak ősei, György a primás, Pál a halo-
csai érsek, Ferencz az atyja, mindhármán egész életük
munkásságát szajunk - nemzetünk birtoklásának szentel-
ték. De ezen nagy Széchenyiek között is István vala a
legnagyobb.

Kezdetben ő is, mint sohan, kevesztett pályára lépett,
karddal hivanta szolgálni hazáját. Ámbár kitűnt itt is,
is Páris, valamint a bécsi congressus ragyogó időszakok
Széchenyi István ifjúkori életében, e mámor még sem

kábitotta el. Nagyratörö szelleme átlátta levedését, átlátta, hogy elég karddal írott története van már Magyarországnak, hogy a béke munkájára, a szellemi és anyagi fejlődésre nagyobb szükség van.

Sokszor látta bűba merülve atyját Ferenczet. Később fogta fel, – saját kifejezésével élve – hogy nemzetünk alacson létét gyászolta. Mióta pedig annyi polgári erényekkel fénylő atyja » mint magyar reménytelen állott sírjába «, azóta élete legfőbb feladata az vala, kiismerni, van-e még a feltámadásra remény.

Ennek hatása alatt megjelent, mint huszárcapitány az országgyűlésen. Kortársai véleménye szerint a közdolgozóban egészen késztetlennül. De mint sokszor helytelenül fogták fel cselekedeteit, ebben is tévesen ítéltek felőle.

Munkái az ellenkezőt bizonyítják. Irva hagyta egy helyen: hogy látva azt, miszerint senki sem fogja fel nemzetünk állását magasabb nézpontról, több napi benső küzdelem után elhatározta, hogy egész életét nemzete feltámadásának és kifejlődésének szenteli.

Felhat teljes öntudattal irányozta lépkeit a kitűzött cél felé.

Es mit akart? Mi volt végcélja? Fajunk birtosítása és kiművelése !!

De a nemzet lepedt volt, fel kellett rázni álmából. Gravaminális országgyűléseink figyelmét mélyre ható reformokra kellett irányozni.

Nagy időben a gondviselés teremti a nagy férfiakat. Ezek kétfélék, olyanok, kik egyedül gondolkoznak az egész nép helyett, kik mindenben saját eszméiket fogadtatják el a nemzettel, vagy olyanok, kik a nemzetben öntudatlanul meglevő ideákat ébresztik fel, ennek alakot, nyelvet adnak.

Széchenyi mindkét irányban működött. Egész politikai pályafutásában vezeti őket a mély hit meggyőződésének helyességéről. Különben e nélkül nem is lehetett volna reformátor!

Hogyan foghatott volna különben bele, hogy a nem nemesek szabad birtokbirtokozási jogát és körvényelőtti egyenlőségét ajánlja, hogy sürgesse a nemeselek hozzájárulását a közterhekhez? Ezen mindez az egész régi alkotmány felszorgatása volt. Azonkívül sok egyéni érdeket is sértett, de millióknak adott új, szabadabb életet.

Ezért sokan agitatornak tartották, pedig nem volt az, legalább nem a szó teljes értelmében. Széchenyi államférfini mély belátással hiszemelte ugyan és akkor már gunynyal is ostorozta mind azon régi intézmények gyöngéit, melyeket meg akart dönteni. Kimutatta az újnak előnyeit, igyekezett eszméi helyességéről meggyőzni, kortársait, de szélsőségekbe soha sem levedett.

Egész politikai pályáján mindig óvakodott az izgatástól, a nagy szenvedélyek felkeltésétől. Azt tartta, könnyű az aradatokat megindítani, de ha egyszer megindult, feltartóztatni nem lehet.

Ez különben egy oly történelmi igazság, mely a nemzetelek éle-

lének körforgásában újra meg újra felkerül – melyből örök időkre tanulságot meríthetünk.

Az előbb említett reformokat azért javasolta, a lánczhid vám- kötelezettséget csak azért erősítette, hogy részt kődjön a kiváltságos- hon és ez által utat nyisson az anyagi felvirágozásnak.

Legtöbb alhatása a nemzet vagyonosodását előzta. A Tisza- szabályozás, a löversenyek alapítása, a fő közlekedési utaknak köz- adókból létesítése, az ország négy fő vasuti vonalának tervezete, a gőzhajózás és még egy egész sora a gazdasági, ipar és közlekedési feladatoknak mind erre vallanak.

Budapest fényét, gazdaságát, gyors fejlődését kinek köszönhet- né inkább?

Másik főgondját képezte a tudományos haladás és a közmű- velődés terjedése. Ezt hirdeti a magyar tudományos akadémia és nemzeti casinónak alapítása.

Még akarta vetni nemzete egykori fényének alapját. Még is vetette. Az általa lerakott alapokra építettünk mindent. Az általa emelt falakon, (jóllehet időközben sokan romboltak műveim), emelkedtünk és fejlődtünk egy félszázad alatt oda, hová a szem- széd kulturállamoknak majdnem két század kellett.

Es még is Széchenyit kortársainak nagy része kulságos materialistának tartotta. Az is volt, de csak annyiban, meny- nyiben céljához szüksége volt rá. Ezt tartotta ugyanis és na- gyon helyesen: hogy ha a lakosok vagyonosak, gazdag az or- szág és csak egy gazdag ország lehet hatalmas. Ezt tekinté a mű- veltség, a magasabb szellemi élet, a tudomány és művészet biztos emeltyűjének, a finomult ízlés és a józan közszabadság legbizto- sabb garantiájának, mert ezek által remélhetke csakis örök idő- re megőrizenditani élete végcélját: »fajunk biztosítását.«

Megható az a hűség, az a ragaszkodás fajához, melynek egy beszédében így adott kifejezést:

»én e hazában minden kifejlődést, a mely nem magyar, lelkeimből gyűlölök.«

Ez különben mint hagyomány szállott rá. Vele együtt mind a négy Széchenyinek ez vala főkötevése. Megdöbbené, hogy még a tragicum is egyező mind a négynek sorsában. A végzett megta- gadta közülük, hogy láthassák műveik sikerét. Mint magyarok mind a négyen reménytelenül szálltak sírjukba.

Eles esze, bíráló tehetsége a legnagyobb ügyességgel választot- ta ki a szükséges és egymásután létesítendő reformokat. Látuo- ki tehetsége pedig megértette, megjósolta a bekövetkezhető veszé- lyeket. Ha egy-egy reformba vagy vállalatba belefogott, azt a leg- nagyobb szivóssággal hajtotta végre. Ugy, hogy szarnoknak látszott néha eszméinek keresztülvitelében. De melyik igazán nagy állam- férfi nem tűnik fel szarnok színében kortársai előtt. – De nem volt

az, zsarnoka volt inkább saját nemes szívének. Többet kürt és szenvedett hazájáért, mint általa mások szenvedtek.

Méha reformjavaslataiban látszólag önmagával is ellentétbe keveredett. Ilyen például azon eset, midőn a »Stadium«-ban az ösiség eltörlését követeli egyfelől, másfelől pedig a hitbizományok létesítését kívánja. Az ösiség eltörlése által tehát szabadabbá kívánja tenni a földbirtokot, a hitbizományok által pedig még erősebben lekötöni. De ebben azért még sincsen ellenmondás, mert az ösiség által az egész ország meg vala kötve és mégsem biztosította a legfőbb szükségét, a földbirtok állandóságát nemzeti szempontból.

Egy évkezden át Széchenyi István volt Magyarország legnépszerűbb embere. Elvezte ennek dicsőségét és népe javára lehetőleg ki is használta azt. A nemzet mindenben követte. Minden vállalatát sikerült.

Még is bekövetkezett azon idő, hogy népszerűsége fogyni kezd. A nemzet a többet ígérők karjaiba veti magát. Ő fölemeli hatalmas szavát és mint látnok kétségbe esetten kiáltja oda »Forradalom elébe vezetik a nemzetet.«

Hiába, nem hallgatnak rá, és jóslata a nyolczadik évben teljesül.

Egyidejűleg népszerűsége fogyásával – ellenlábasai, önző – hideg számító – szívtelen – irigy – maga magát bálványozónak szerették hiroztatni, s mindezt azért, mert még akkor is félték hatalmat.

Pedig ő igazán a szív mátyurja volt inkább. De jelleme nem könnyen volt felfogható.

Tulizgatott idegrendszerre és élénk képzelődése következtében, benső kedély világában rettenetesen haragolt. Nyugtalan szelleme folyton háborgott, folyton rágalmazta önmagát.

Iszonyu lelki küzdelmeket vívott, gyakran képzelt ellenségekkel. Fehete felhők künnek fel minduntalan láthatárán és érzi is már a zivatar szelét.

Sokat szenvedett, többet volt szerencsétlen, mint boldog.

A közélet, a politika izgalmai sokkal inkább hatottak rá bensőleg, mint az képzelhető volna. De ezt elárulnia nem lehetett, mert ő, ki semmitől sem félt, itörzött volna azon gondolattól, ha a nyilvános életben észreveszik, hogy mily mélyen érző szíve van.

Nem a szív embere-e az, ki egész élete munkásságát nagy eszméknek, nagy törekvéseknek áldozva, be akarja művet kelőzni, s akkor lángba borítja alkoholásait és ő előre látva a füstölgő romokat, a kimondhatatlan fájdalomtól, mi szívét elfogja, megöziük gondolkozó agyának rendszeres működése.

Olyan volt gróf Széchenyi István mint egy orvos, ki belegeivel együtt érez, együtt szenved. Beleg volt hazája, gyógyította, végre saját maga lett gyógyíthatlan betege.

Még azt is megtagadta köle a sors, hogy szeretett hazája újra életét látna volna.

Elhőltözött, mielőtt misszióját bevégezte. De ha arra várhatott volna, úgy soha sem hőlözhetett volna el.

Megszabadult az élet keserveitől, gyötreimétől, lelke elő-

piült, de hova lett?

Ezt kérdehetem, mert régi időkben volt egy tan, mely a lélek vándorlását újabban, egy másik, mely a folytonos újra incarnatiót hirdeti. Kérdem és keresem? de Széchenyi István lelkét az elmúlt idők nagy emberei között nem találom.

Tehát több nevezetes ember lelkének kellett benne egy ember életre egyesülni, mely élete elfogyásával ismét több lélekre oszlott el: mert hozzá tökéletesen hasonló szellemre halála után sem lelhetek.

Legyen emléke feledhetetlen előttünk.

HUSZONKETTEDIK LAKOMA

1885
Február hó 2-an.

Szónok.

GRÓF KEGLEVICH ISTVÁN.

RAIM!

Midőn gróf Széchenyi István, feledhetetlen nagy hazafiak őhaját teljesítvén, ma egybegyűlünk, hogy ezen általa adományozott serleget emlékére üritsük, szabad legyen megkísértenem mindnyájunknak érzelmeit kölcsönözni.

A nemesb érzelmi nemzeten, ősidőktől fogva mai napig a közö elmozdításában kiváló érdemeket szerzett férfiak emlékét, nagy kiemelkedésben tartották, és azt megörökíteni igyekeztek az által, hogy nekik szobrokat, emlékoszlopokat, diadalívket emeltek. Tették ezt hála, érzelük által ösztönözve, de tették azért is, hogy a polgári erénynek ezen fényes jutalmazása által buzdítólag hassanak az ifjabb nemzedékre és serkentseik azt arra, hogy az emberi gyengeségeket —

és szenvedélyeket leküzdve, önzéstelen közhasznú tevékenységet fejtsenek ki.

Nemzetünk is Széchenyi Istvánnak emléke irányában tisztelgetnek, fényes bizonyítékát adta, midőn őt a » legnagyobb magyar «-nak elnevezte; de meg is örökölte alakját és vonásait köben és ércben, és helyesen. Mégis volna ennél maradandóbb kifejezése halás tisztelgetésünknek, magasabb módja az emléke megörökítésének.

Legyen szabad erre egy analógiát felhoznom. Egy középkori főurhoz egykor ezt mondta vendége: » Várhastélyod fényes, kincsekben bővelkedik, de nem eléggé biztos, mert nincsenek elég erős védfalai, bástyái «; a főúr ekként válaszola csodálkozó barátjának: » holnap reggel lesznek «; és midőn hajnalban kilépének az erkélyre, a várat körül álló felfegyverzett jobbágyok ezreinek ajkáról ezen kiáltás hangza fel: » utolsó vércseppünkig védjük urunkat, jöltevényket «; és a vendég meghatoltan szóla: » igazad van, a köből épülnél erősebb védbástya egy nép szeretete! «

Helyesen cselekedtünk, a midőn nagy halottunk emlékét az által tiszteltük, hogy testét ércben és köben megörökíteni igyekeztünk és így érzelmeinknek látható kifejezést adtunk, valóban megörökítve azonban emléke annak akkor lesz, ha az ő halhatatlan részét örököljük meg, felvevén szívünkbe érzelmeit, agyunkba eszméit, követvén az általa jelzett irányt, — megszerelvén és gyakorolván azon polgári erényeket, melyekre ő ösztönzött, szóval és példával: a férfias bátoroságot és mérsékletteljes higgadságot, az önzetlen munkásságot, a rend és kötelesség érzületét, a bölcs lakarekosságot és az áldozatkész bőkezűséget, a komoly megfontolást és az erélyes kezdeményezést, végre mások jogainak tisztelgetben tartását és felebaráti szereteket.

Ha ezen részt az ő lényének és szellemének felszittuk magunkba, akkor, de csak akkor fogjuk jogosan mondhatni: bámult szeretett nagy szellem, megörökítettük emlékedet, nemcsak ércben és köben, hanem vérben és szellemben is; átérzzük érzelmeidet, megértjük eszméidet, követjük lépteidet, folytatjuk törekvéseidet; a te földi működésednek hatása tartani fog évről-évre azokon át, a te emléked pedig élni fog addig, a meddig magyar ember él e hazában!

Uraim! nem tartom szükségesnek, hogy Széchenyi Istvánnak tulajdonságait, erényeit, tetteit elősoroljam, ki az, a ki azokat nem ösméri, akár a kik vele éltek, küzdöttek, akár mi, a fiatalabb nemzedék, kik hátrahagyott irataiból és alkotásaiból és kortársainak dicsérő szavaiból ösmertjük őt; hiszen minden magyar ösméri, szereteti és bámulja őt.

De igen is ünnepélyesen kívánom ez alkalommal a magam részéről hángorlyozni, és nyugodtan elvárnom az ifjabb nemzedék minden tagjától, hogy elmondja szívének mélyében velem: emeljük nagy halottunknak emlékezőbrot szívünkben és agyunkban, mutassuk meg, hogy nemcsak olvastuk életrajzát, de meg is értettük annak horderejét, hogy nemcsak halottuk szavait, de fel is fogtuk azokat, hogy tetteit nem csak bámulva dicséretjük, hanem azokat

utánozni töreközünk, mutassuk meg, hogy nem hiába törekedtél és szenvedtél érteünk egy oly magasrögzött szellem; kövessük útját, megfontolva, de buzgón és önzéstelenül.

Legyen felettünk alkotó szelleme, melyre ma nagyobb szükség van, mint valaha!

Sorsunkat a gondviselés jobbra fordította, fenállásunk biztosítva van, szabadságunkat fenyegető vesz a láthatáron nem észlelhető; itt az ideje, hogy egész odaadással közreműködjünk az ő célzatainak valószínűsítésére: hogy nemzetünk legyen magyar, legyen gazdag, legyen művelt. Egész nyugodtan haladhatunk ma e téren, de azért munkálkodjunk szabadatlanul, haladjunk lankadatlan erővel; mert homályos előttünk a sors könyve, váratlanul támadhatnak a láthatáron sötét fellegek, melyekből óriási gyorsasággal veszteljes vihar fejlődhetik, és jaj a mi elszigetelt fajunknak, ha a vesz órájában nem lesz erős anyagilag és szellemileg.

Ezen haladási műben, mely csakis a társadalom minden tényezőjének önzéstelen közreműködése mellett oldható meg, fényes szerep jut a magyar nemesi osztálynak; azon nemességnek, a mely 1848-ban hazafias áldozatkészséggel lemondott előjogairól, s mely azóta és jövőben hivatva van vállvetve a fejlődő közeposztállyal és néppel közreműködni a hazáért, és a néppel közelebbi érintkezésénél fogva, annak szellemi fejlődését előmozdítani ezáltal helyrehozván a muliban elkövetett mulasztásokat és annak erkölcsére hatni, tanácsával és kivált példájával; azon magyar nemesség, a melynek Széchenyi István is fia volt, és melynek fejlődésére döntő befolyása volt, az ő alkotó szellemének. — Jól látta ő a nemzetek történetéből, mely üdvös hatása lehet a népnek fejlődésében egy ezen szerepre méltó nemességnek; de látta azt is, hogy a nemesség csak azon nemzeteknél tartotta meg mérvadó befolyását, tisztelettel környezett állását, és ennél fogva csak ott gyakorolhatott üdvös hatást a nemzet fejlődésére, a hol helyzetének magaslatán állott.

Látta ő, hogy valaminek a népek boldogsága gyenge alapon áll, ha az csak anyagi gazdagságra van fektetve, de hiányzik a szellemi műveltség, és hogy valaminek az ész fejlődéseinek legfényesebb korozakaiban gyorsan beállott a zohamos hanyatlás, ha amavval párhuzamosan nem tartották meg az erkölcsiség örök törvényeit, hogy épen úgy a nemességnek befolyása nem, vagyoni, hanem szellemi és erkölcsi tulajdonságaitól függ. Ezért buditotta ő a fiatal nemzedéket is arra, hogy élvezzék, szeressék és mérsékeljen, de dolgozzék is; gazdagodjék, de gazdagítson is, csak az karssa magát többnek, a ki többet bír, és pedig nem vagyonban, hanem munkában: és hogy érdemet ne keressen a születésben csak és rangban, hanem az emberiség érdekében való közreműködésének mérvében.

Ezen eszmék vezérelhették őt, midőn a nemzeti casino ala-

pitását, nagy küzdelmek után kivívta; ama veszélyes időben szükségessé, mindenkor üdvösnek látta, hogy a nemesség folytonos érintkezésben maradjon a fejlődő középosztálylyal, a tudomány és irodalom férfjaival.

Saladjunk tehát e téren is az ő nyomdokain, mellőzve valahára és mindenkorra minden előítéletet, és bizonyítsuk be, hogy magunknak csak annyi jogot vindicálunk, és viszont másoknak jogait oly mértékben feltétlenül tiszteljük, a mily mértékben jogok élvezete kére minket és másokat teljesített hazafiúi kötelesség jogosít.

Sengjen felettünk szelleme, és szívünkben örökké éljen emléke !!

SZÖNÖK:

GROF SZECHENYI BELA.

TISZTELT NEMZETI KASZINO!

EKEM jutott ma a meglistázó feladat Széchenyi István emlékére serleget emelni, és a midőn ezt kezrem, visszaemlékezve a múlt időkre, bánatosan rezegetek át keblemmnek hirt. jai, mert én benne nem egyedül a nagy hazafi-, de egyezem mind a felejtethetetlen jó apa vesztét siratom.

Őtem könnyű nekem ama, 1864-től évenként megtartott remek emlékebeszédű gyöngyösinórzatát egy újabb gyöngygyel gazdagítani, és ha valaha, így ma fájdalom leginkább, hogy a

hegyes Ég nem áldott meg szónoki tehetséggel, hogy ihletett, virágos nyelven mondhatnám el mindazt, mit szívem oly melegen érez. Kérem tehát Önöket, ne méltóztassanak latba vetni, hogy a felsorolandókat miként mondom el, inkább velem átérzeni azt az igaz ragaszkodást, ama mély kegyeletet, melylyel én a dicsőült emléke iránt viselkedtem.

Az előbbi kitűnő szónokok felemlítek Széchenyi Istvánnak a haza szolgálatára szentelt életét, nagy érdemeit, páratlan munkaságát és mindazt, a mit ő hazánkban jót és hasznost alkotott, én róla ez alkalommal csakis mint családfőről óhajtok megemlékezni.

Mint fűtj a lehető legnagyobb szeretettel és gyöngédséggel környezé ama hölgyet, kiben fellelke mindazokat az erényeket, melyek a házasság élet maradandó boldogságát képezik és biztosítják, mikor idők folytán a szerelemből szeretet és becsülés csiszálódik. Hogyan gondolkozott ő ama ritka hölgyről, ki őt mindig a jót és nemesre buzdította, már maga jelzé Udv.-leldejében és később végrendeletének e szavaiban: --

»Szeret, esedezem, tőlem ne tagadják meg; helyezték hű élettársam, jobb felem, köztetelre méltó feleségem keteméit hamvain mellé. Mert ő vala az, a ki már akkor is felfogta őszinte vágyamat és nagyobbzerű eszméimet: szolgálni a hont, mikor hőrselhevülési pillanatokon kívül legalább azon körökben, melyekbe én valék helyezve, alig volt egy hű kedély is, mely megértett és egy kissé méltatott vala, de általában a legtöbb előtt egy felhőkben repdeső különöznék, sőt egy mindent magának feláldozó hiunak színében jelentem meg, ő volt az, kinek szép lelkéből mindig erőt és szilárdságot merítettem: mert ő sohasem tudott kétkedni őszinteségemen – mikor félreismerve, fel nem fogva, anathémát kiáltott ellenem a vak hű, sőt nem egy nemes kedély fordult tőlem kétkedve el s ilyes vajmi erősen rágódik az életen; ő volt végre az, kiben a legmagasabb germán költőnek aszronyi ideálját felleltem, mely szerint nem pipere- és divat-hajhász, vagy éppen politikai beleavatkozás és a pártok feltűzésítése és végre egészen vakonkára kötele – mite annyi aszrony, oly iktóztatosan hajlandó – a hölgynek magasb köztje; de a nő csak úgy felel meg magas hivatásának, csak az által lesz a mennyei lakosok legremekesebb műve, ha – valamint a fűt szabadságért vív, úgy küzd az aszrony »illetéért.« — És ez hölgyem hű képe. Udv és hála azért neki; hamvai pedig, ha élteben vala angyalom, ketemeimtől se leguenebb soha is, bárhova kerüljenek is azok, elkülönözve; mert ő lesz végre az, jól tudom, ki, habár az egész világ elhagy, hűn és bennem bízva, rólam nem kétkedve, fog állani mellettem. Pest, márczius 16-án 1843. «

Hogy mily helyesen ítélte meg Széchenyi István hitvesének nemes, feláldozó lelkületét, bizonyosságot adtak, a bekövetkezett idők, midőn dőblingi magányában 12 éven át ő volt hű ápolója és

harzája sorsa felett kellelőzt szívének vigasztalója, bátorítója.

Ha visszaemlékszem zseuge koromra, midőn atyámat sokszor teendői miatt csak ritkán láthattam, mégis mindig és mindenütt éreztem meleg szí-
vének egész hevét. Elég valék öt éves, midőn katiain vitt ki a szabadba,
hogy egy teljes napfogyatkozást lássak, míg körülöttünk a még akkoron
tudatlan és babonás nép zokogva várta a világ végének elérkezését. Maga-
val vitt a Balatonra, mikor a Kisfaludy görös legelőszőr meztérét át an-
nak hullámain. Tárta lehettem utazásaiban a szabad nagy Dunán és
követtem, midőn Pestől Budára az épülő lánczhid egyik lánczán át-
gyalogott. Súlyt fektetett ő minden testet edző gyakorlatra, vivásra, lo-
vaglásra, ugrásra, tornázásra, úgy vélvén, hogy ép, erőteljes testben fejlődhe-
tük leginkább ép lélek is. Később rendre, takarékosagra, pontosagra oki-
tatott, követelvén egy naplónak rendszeres vezetését, melybe naponként fel kel-
le jegyezni élményeimet, gondolataimat.

Hozzá oktatott a Franklin-féle csomagolási rendszerhez, melynek
ő maga oly nagy hasznát vevé. Sokszor hallottam ajkairól e két monda-
tot: »Nulla dies sine linea« és »Gyakorold magad a
gondolkodásban.« Gondosan választotta ki fiai olvasmányát. Mint
ha ma lett volna, úgy emlékszem, midőn – hogy csak némelyeket em-
lítsék – kezéből vettem Plutarchot, Volney remjait, Rousseau Őuvel-
le Beloisejét, Franklin műveit, Macaulay és Montaigne Mihály
essay-ait. Ez utóbbi munka volt egyébiránt az, melyet ő leginkább
kedvelt. Többször említette, hogy, ha ő, míg él, csak egy munkát vá-
laszthatna olvasmányul, Montaigne essay-inek adná az elsőbbséget.
17 éves koromban külföldi egyetemekre küldött, 1858-ban Odén
öccsével keletre, rabítván barátait Károlyi Györgyöt és Zichy Edmun-
dot, hogy az egyik Gyula, a másik Jenő fiát velünk együtt utra bocsás-
sák. Kivánsága szerint feltűnő színes magyar ruhában indultunk mi
négyen, öltönyeink által is demonstrálni akarván a nagy világnak,
hogy Magyarország nem boldog, mint az akkori hivatalos körök azok
közégei és lapjai hirdették és hogy nem lett nemetté, magyar akar
maradni.

Csak egy tanácsot vittük magunkkal: »hogy bármertre járunk,
bármertre kelünk, becsültezzük meg a magyar nevet!«

Beutartuk így Orosz-, Török-, Görög- és Olaszországban né-
mely részeit, mindenütt feltűnést okozva nemzeti öltönyeink, szabad
beszédeink és neveink által.

Az akkori konstantinápolyi osztrák nagykövet, báró Prokesch
Osten és egyik követségi titkára Haymerle báró, a nemrég elhunyt tisz-
telt külügyminiszterünk, jónak látták a kormányt agitácziókról ér-
tesíteni. Híradt, hogy be nem zártattunk, leginkább annak közön-
hetők, hogy kívülem pajtásaim még nem költöttek volt be huszadik
évüket és hogy nem akartak szühaneczokból politikai martírokat coi-
nálni.

Megkérve utamból, Blich nevű munkájának tisztázásával és le-
másolásával bízott meg, melylyel a már bukófélben levő Bach rend.

szeretnek adni meg a hegyelmi dőlést. A feladat abból állott, azt Angliában a lehető leghamarább német nyelven kinyomatni és vagy ötven példányt magammal hozni. Sikertült mindkettő, dacára, hogy a rendőrség szelét kapván, a határokon mindig keményen átkutatott, sőt ingemig levélkörtetett.

Fontos levelek kézbesítésével bízott meg, Palmerstonhoz, III. Napoleonhoz és másokhoz. Ezen leveleknek mindig csak egy és ugyanazt céljuk volt, odahatni, hogy rábírattassék ő Felsőge, Ferencz József, ausztriai császár, manap leghegyelmesebb Urunk, királyunk, hogy helyezné vissza Magyarországot alkotmányát és koronáztassa meg magát, meg lévén arról győződve, hogy kübb népe a magyarnál, erősebb országa a birodalomnak Magyarországnál nem létezik. E kéren kívánalmait teljesültek a nemzet és a trón javára, mert hála Istennek bekövetkezett végre azon idő, mely után legjobbjainak sáradoztának, hogy a király a nemzettel együtt és egyet érez.

Bocsásson meg a kisztelt Nemzeti Házsnő, ha annyiszor kelle magamtól szólni, elhiheti, hogy ez nem miattam történt, de Széchenyi Istváné, mint apát állítván elé, csekély személyemet nem mérlezhetem.

Széchenyi István szeretete és atyai gondoskodása nem csak öcsémnek és engem környezé, kiterjedt az Zichy mostoha gyermekeire is, kik heblének épp oly drágák valának.

Ha fiait olykor keményen megrögtta, javukért történt az és mindannyian halával emlékeznek meg a legjobb apa intéseire.

Es Széchenyi István fiai, számos hibáik és gyarlóságai mellett, öröklöttek azonban atyjuktól néhány erényeket is, melyek élén áll: szenvedélyes szeretetük hazájuk iránt és törhetlen hitük Magyarország semmaradásában és jövőjében.

Ezen eszméért lángolt a nagy harafi, ezen cél eléréseért szentelte életét, lebegjen dicső szelleme fölöttünk, buzdítva kettre, munkásságra áldozatkészségre, és emléke örökül éljen hervadatlanul kebleinkben!

február hó 6

Szónok:
Gróf István Rajos

Urain! **E**mlékezzünk meg e mai
ünnepen, hazafiúi kötelességünkben, **Gróf Széchenyi**
Istvánról:
És emlékezzünk, hazafi kötelességünk teljesítésé-
ben, mindenkor **Gróf Széchenyi Istvárra.**

Az **Ő** hatalmas alakját, óriási arányaiban és sokoldalúságá-
ban felölve; egy pohár köszöntő szűk keretében, mint öszhangza-
tos tömör egészlet oda állítani - messze túlhaladná képességünket. -

Az **Ő** alakja, ma már, a Magyar Nyelvhossz- és csak kevesen
vannak a hívtársaságok, akik őt azon magas régiókban felkeresni ké-
pesek. - De ha körül tekintünk, kiki a maga körében, lépten nyo-
mon találkozzunk, intézményekben és alkotásokban az **Ő** lángszellemé-
nek - mint a természetben rejő őserők, melyek ered minden-nyo-
maival.

Ha e nyomokat felismerjük, és egyenként tanulmányozzuk,
úgy, ezen nyilvánulásaiban az **Ő** nagyszellemet megértjük, - és ér-
teni fogjuk, - hogy az **Ő** nevének említésére minden magyar szí-
ve feldobog. -

Urain! Ültessük e kelyhet Gróf Széchenyi István emlékezetére.

És kehelyre az **Ő** végakarataiból egy igazság van bevéve
»Nem holt az meg hi honosinak emlékében él «
Szabad legyen nekem, e tételt megfordítva, egy másik igazságot állítani vele szembe.

»Nem hal az a nemzet meg, melynek fiai emlékében oly honosuk – mint Gróf Széchenyi István él.«

És ha a nemzet fiai cselekedeteikben, – mindannyiszor Széchenyi Istvánta emlékeznek, ahogyan a nemzet töresülni is fog Széchenyi István, – a haza szeretet lángjában felmentőztet – életének hasznaiban.

Urain! Borul a láthatár. A nemzet huzamosabb időre erős megpróbáltatásoknak lehet hitéve a nemzeti létért való küzdelem a legnagyobb erőseztetést és áldozatot követelőndi esetleg a nemzettől, – nem tartok ugyan tőle, – de ha csüggedni találta, avagy ha derültebb napok bekövetkeztével azok hatása alatt erejét túlbecsülve kockázatos kalandvágy ingerelné: –

Emlékezzünk Gróf Széchenyi Istvánra – hővesűk nyomdokaik. **Ő** az akkori elcsüggedett, magát eleresztett nemzedéket dörögő szavával – felébresztette, dicső példájával hazafias lelkesedésével önbizalmat, a jövő iránti reményt csipegettetett bele és ez által megvetette nemzete későbbi felvirágozásának alapját, – de másfelől a magyar nemzet nagyságáért rajongó keblének érzelmeit – mindég a számító értelem korlátai között tartani – mert éles ítélő keheztégének sugarai áttörték a legkecsesetebb ábrándok ködfátyolát is.

Sarkalt **Ő** egyfelől, – zabolázott másfelől, hogy az egésszéges, egyensúlyt fentartsa a nemzetben.

És ha hőtelességünk teljesítése közepette – és teljesítésért hiki hite, legjobb meggyőződése szerint – csak a forrás legyen tiszta melyből kettei erednek – értetlenséggel, durvasággal izléstelenséggel, gyarusitással kellene találkoznunk: **Emlékezzünk Gróf Széchenyi Istvánra** és ne káncorítottassuk magunkat el – **Ő** évtizedeken át folytatott küzdelmei és munkássága árán szerzett, és majdnem a bálványoztatással határos népszerűségét áldozta fel inkább, sem mint azon iránytól – melyet nemzeti érdekében helyesnek tartott – csak egy lépést is kágitott volna.

Ha a nemzet annyira fontos culturalis érdekeinek fejlesztése – nagy áldozatokat követel s már már rugolódni volnaunk hajlandók emlékezzünk Gróf Széchenyi Istvánra –

hi nemcsak maga nagy áldozatokat hozott e célra, de képes volt ez iránt addig teljesen közömbös kortársai között is rokonszenvet kelteni. —

És ha metáfora bizonyos áramlatot észlelünk azon, évtizedek óta háborítatlannak folyamatosan levő egészséges processus ellen, — mely a nemzet egyes rétegei művelt elemeinek — eltekintve a foglalkozás, avagy a politikai irányulatok különbségétől — a társadalmi kézen való egybeolváshozására irányul: **emlékezzünk Gróf Széchenyi Istvánra.** —

Émlékezzünk vissza rá mily súlyt fektetett **ő** a nemzet izmosodása szempontjából a művelt elemeknek e tömörítésére, és hogy e célból hívta életre az egyesületeket — alapította, mint ennek egyik főszékét e Nemzeti Casinót. — Ha ezt mind annyian homolyan fontolóra vesszük azon említett áramlat bizonyára önként elenyészik körünkben.

És végtére ha azt tapasztaljuk — hogy munkásságunkat, küzdelmünket — nem követi azonnal siker — ne tartsadjunk, de ismét: **emlékezzünk Gróf Széchenyi Istvánra.**

Egy egy reform eszméje mellett évekig állott néha egyedül a küzdőterem — s kitartásának és szívósságának végtére is legtöbb esetben sikerült a diadalt kivívni. —

Ma is emlékezem, — azon gyermekkoromban rólla hallott adomára:

Miközben egyszer baráti körben reform eszméit a nálla szokásos hűvel fejtegette, hallgatói egyike szánakozó mosollyal félbeszakította mondván: „németül, mert hiszen akkor a magyarok társadalmi nyelve a német volt“. „Schön, schön — aber eine Schwalbe macht keinen Sommer“ mire **ő** végig nézett az illetőn s röviden oda vetette — „Aber ein Gimpel macht auch keinen Winter“ s azzal folytatta tovább érveléseit.

Íme azóta a fecskék ugyancsak megőrzapórodtak s — azon bizonyos pintyökhöz száma apadóban van. —

Azt szokták mondani, — csak abból válik jó katona ki már hőz katona korában arra törekszik, hogy harcias erényei, vitézsége által a marschal botot elnyerje. —

Hogy belövellünk a nemzet napszámosaiból, hasznos munkássai váljainak a nemzetnek, törekedjünk pályánk kezdetétől fogva arra, hogy hazafiúi erényeink, munkásságunk és kitartásunk elismeréséül, idővel a nemzet emlékezetében azt a polcot foglalhassuk el, melyre Gróf Széchenyi Istvánt helyezte.

Alig fogja csak egyis elérhetni közülünk e törekvése célját, de maga a törekvés ha általánossá válik a nemzet fiaiban biztosítja e nemzet jövőjét. —

Üritsük tehát e helyhet e nemes közhívre, midőn azt tesszük, akkor fogtuk csak igazán Gróf Széchenyi István emlékezetére üriteni azt.

Éljen az **Ö** emlékezte e nemzetben és szálljon firtól firta örök időhig.

KÁROLYI ISTVÁN.

URAIM! Huszonnyolcz év must el azóta, hogy feledhetetlen nagy hazánksia, Széchenyi István gróf megöszönt élni. Azóta híven végakaratahoz, emlékének szentelt évente egy napot az általa alapított nemzeti kaszinó, kiürítve e vetleg tartalmát emléke tisztelésére. Szónok felváltotta a szónokot, régi kortárs a kortársot, felváltották legjobb barátai egymást és a szónoki pályára léptek miksem félve annak nehézségeitől, csak a czélt tartva szem előtt.

Végakaratainak, melyet örökségkép hagyott az egyletnek, engedelmeskedni és elmondani felőle mindent, a mivel az általa rajongásig szeretett magyar nemzet jövő nagysága érdekében hatott, a mit annak előrehaladása érdekében alhatott és a mivel szellemi, erkölcsi és anyagi értékét gyarapította: egyszerűen olyan képet igyekertek festeni róla, mely a lehetőségig hasonmása legyen ama ritka óriás és egyetlen alaknak e hazában, a kit

az elismerés, hála és hazafiai hegyelet érzetében találva meg a szót, a legnagyobb magyarnak nevezett el nemzete.

Huszonnyolcz év hosszú idő, de főleg nagy idő volt az ama derék férfiak életkorában, a kik kortársai valának Széchenyi Istvánnak. Ma már alig van egy-kettő, a kit felkérhetnénk, hogy e sorleggel kezében felelevenítse a múltak emlékeit, s a kiket a gondviselés még megőrzött számunkra, azok már eleget tettek a kortársai, a baráti kötelezettségnek.

Ma én tartom kezemben Széchenyi István sorlegét, én, a kit sem a kortársai, sem a baráti czim, sem a oronoki lehetőség erre fel nem jogosíthatnak. De kötelességemé tette ezt a honfiai tisztélet és hegyelet érzete, melylyel emléke iránt viseltetem és barátaim óhaja. Ez az óhaj parancs volt nekem. Én nem Széchenyi István alkotásairól, műveiről, családásairól kívánok oró-
lani, hisz elmondották mindent azok, kiket az imént említék. Errel csak az ismétlések hibájába esnem, ezt pedig tiltja a hegyelet.

A mai nemzedék ismeri már Széchenyit. Sőt a történelem lapjain is folygyerve van már halhatatlan neve. Én a Reménytől fogok orólni, a mely remény teljesülésébe vetett hit mássodik enné fejlődött Széchenyi István lelkeben élte utolsó éveiben. Errel rajongott, errel oronvedett, lehet mondani amax oráig, míg a oronfödöt nem boríták nemes arczára.

Gyakran a remény csak hín álomképnek tünt fel előtte a kétségbeesés napjaiban; de hitt benne véglegességéig, mert lángoló honzerelme nem hagyta kihálni néha-néha megingott hitét.

„Felzabadult nemzete;
Független lett a magyar;
Feltámadt a magyar állam.
Eljen a király!”

Ez volt Széchenyi István reménye.

S most kérdem önöktől Uraim, mi által vélte valósíthatni Széchenyi István reménye teljesülését? Az által, ha jó oró, könyörgés, hóbácsolás, nevetőgeesség kétel s első sorban jó példaadással honzerelente, áldozattal és önértetle támaszthatja fel a magyart.

1848-tól 1866-ig mi őrizte meg a magyarban, mi fejlesztette e nemzet fiaiban a hazafiságot? Mi adott neki erőt a küreshez, a oronvedéshez?

A jövő reménye Széchenyi reménye és az általa folyton hangoztatott biztató orórat: „Magyarország nem volt, de lesz!” Ma már létezik megint egy független, orabad Magyarország, de a Széchenyi István jóorlta Magyarország csak akkor lesz meg igazán, ha példáját jövőre is követni fogják. Sokban okultunk, sokban megváltottunk, sokban haladtunk s a mi fő: Széchenyi idejében, élte utolsó éveiben sem létezett még: ma mindnyájan magyarok vagyunk. Tincsen nemzedék, mely még, vagy már ne lenne az. Ritka az a „fecské” magyar, a ki elhuzna ma már a haza oront földétől, ritka az is, a ki imáját ne magyar nyelven és ne e oravakban küldené fel az égbe: „Tartod meg Istent a királyt, az imádott hazát!”

Széchenyi István arisztokratá volt és pedig a fogalom leg-

nemesebb értelmében az, mert ő a legnemesebben művelte a legnemesebb érzelmet: a honzerelmet.

Széchenyi István a legnemesebb czélt tűzte ki élete feladataul, a legnemesebb érzelmet, a honzerelmet minden magyar polgár szívében lángra lobbantani.

Széchenyi István önző volt; de ez az önzés erény volt nála, mert Isten áldását ép úgy, mint az őszes világ, az előrehaladás őszes kincseit, szellemi, anyagi virágait e haza földjére hárította és igyekezett átültetni, meghonosítani.

Széchenyi István büszke volt, büszke e nemzet múltjára és mert büszke volt, nem elégitette ki a jelen, ezért egy méltó jövőt a múltjához jósolt és ohajtott kivívni szamára.

Hogy mit tettünk, mennyire haladtunk 1867. óta különféle kormányaink vezetése alatt, hogy helyesen vagy helytelenül történt-e ez vagy amaz? annak elszórlása, megbírálása nem az én feladatom, semmi esetben nem a jelen pillanatban; de konstataciója annak általánosságban, hogy 20 év óta sok történt, s hogy lassan bár, de fokról-fokra közeledünk Széchenyi István «ezerményi Magyarország»-ának valószínűségéhez, azt úgy hiszem joggal bevonhatom ama keretbe, mely e kegyeltes ünnepélyt körülövedzé.

Midőn elhatároztam magamban, engedve barátaim felszólításának, hogy kerembe vegyem Széchenyi István perlegét, ez elhatározás pillanatában jól tudtam, hogy elmondandó szavaim nem maradnak meg e terem négy fala között; de kitépülnek innen és megfognak bíraltatni épúgy a paloták, mint a legöregebb kunyhók lakóinál. S ha e tudat dacára megmaradtam mégis feltett szándékomnál, legyenek meggyőződve, uraim, hogy egy magasabb indóknak engedtem csak, s ez indok: honfium kötelességem teljesítése volt. Magyarország erkölcsi képeiről kell szólnom. Haladtunk mint már mondtam, sokban, okultunk, javultunk, művelődünk, de létezik, fájdalom egy ráncz — un pli, mint a franczia nevezni szokta, — mely feltűnik, kell hogy feltűnjék minden magyar polgár szeme előtt, s ez: a magyar jellemnek egy új a régihez nem illő vonása.

Szörnyős szemekhez nézünk, hogy hozzá nyulnak ahhoz, a mihez nyulni tiltja a becsület; birtokközösséget képeznek gyakran ott, hol az egyedüli tulajdonjog az államot, az árvákat és az egyházat illeti; látjuk azt is, hogy nem különböztetik meg gyakran elég lelkiismeretesen a kezelést az elkezeléstől, a haszonélvezést az eladásitástól stb.

El mit állítok, azt nem egy ellenzéki párttag mondja, de én és pedig a legtisztább lelkiismerettel, mert érzem és szentül tudom, hogy ha valaha, ebben a pillanatban hű őszinte tolmácsa vagyok nemzetem érületének, az imént említettek feletti sajnálatának és megütközésének. Én bizony tudom, hogy ha e helyen ma Széchenyi István gróf állana, nálamnál bizonyára több joggal, de erősebb hitetelében fejezné ki a történetek feletti rosszaságát.

Ez az a hely uraim, ez az a nap, a mely helyen és a mely napon őszintén és a haza érdekében kell szólni.

Nem politika ez, nem támadás; ez egyszerűen csak konstatació. A nemzeti jellem egy kinövésének, és hogy rövid legyen, megmondom az okát annak, miért hogy e hiba lábra kapva, ennyire terjedhetett, megmondom a módját is, mely által az megszüntethető.

Az ok: a gyengeség, az elnézés, az engedelmesség és főleg a személyes tekintetek.

A megszüntetés módja az erély, a szigor, a hárkolhatetlen igazsághozatal a jövőre és főleg a honneházi tekintetbe nem vétele.

Bárhó legyen is a hocsis, a híre a gyepők bizalmak, a feladatok első sorban nem arra ügyelni, hogy se ne essék a baktól, de azok, a kik a gyepőt rábizták. Ha levai nem biztosak, ha kirugnak a hámból, elvelük! Hála az égnek van még Magyarországon sok becsületes ember.

Ezt a nemzeti vonást nem lettem fel Széchenyi « Reménye »-ben és « Töröljük ki azt ».

Megőrizni a tiszta erkölcs fogalmát a nemzetben és egy erkölcsben szilárd nemzetből kéni és megnyerni a bizalmat, legyen jövőre nemes ambíciója minden kormányunknak; erre az alapra fektetve azt, kormányzata üdvözö leend a nemzetre, a harára.

Az első és a leghatásosabb tollvonást a mai napon az teheti, akit mindnyájan tisztelünk, becsülünk és akit én a szerény pártunk hivatali képviselőválasztásom előtt így irtam le: « magyar, országalmas és becsületes, jelenlegi miniszterelnöke Magyarországnak Tiszta Álmán ».

Valószínű Széchenyi István Reménye és éljen amíg csak magyar lakik e földön Emleke!

RAIM! Az emlékeztető megtartására felkért szónok, Szilágyi Dezső országyűlési képviselő ur, egy körbejött akadály követhetékben meg nem jelenhetvén: kötelességem nekem, mint a nemzeti casino elnökének, kérembe venni e szerleget és tartalmát feledhetetlen alapítónk és nagy halottunk végakaratainak engedelmeskedve, kiűriteni.

Ugy vélem, nem véték a hegyelet érzete ellen, ha e mai nap, mely boldogult Széchenyi István gróf emlékének szentelt hírvárólag szentelve lenni, leróva a hegyelet adóját szemben Ő

vele, arra kérem fel Önöket, hogy elbucorva a legnagyobb magyar sírjától, egy második, alig benőtt sírhalomhoz zarándokoljanak velem: melyben az pihen, ki Magyarország nagy reményét, szép jövőjét személyesítette. Bármint borong is a képzelet e sírhalom felett, nálunk magyaroknál emléke örökre összeresztve marad azon végső hívásággal, melyben Isten áldását kérte le imádott hazánkra.

Az érzést, melyből e híváság fakadt, ismerete fel benne a nemzet, és mert felismerte, viorozta szemben Ő vele, határt nem ismerve! A legnagyobb magyar és az, ki a magyarok ma legnagyobb vesztesége, egy érzésben egyesültek és váltak feledhetetlenekké e nemzet előtt: s ezért legyen ezen nap mindkettőjük emlékének szentelve, egyesítőük Őket örök halánk érzete kifejezésében, kik e nemzet iránti szeretetben úgy is velünk egyek valának!

Tűzzük a legnagyobb magyar emlékéhez a királyfi emléket!

Huszonhetedik Lakoma.

1890. évi február hó 4.^{én}

A lakoma szónokául felkért Lipthay Béla báró nem jelenhetvén meg, az ünnepélyes pohárköszöntő ez alkalommal elmaradt.

Huszonnyolczadik Lakoma.

február hó 2-án.

Szónok:

nagykárolyi **Károlyi István**, gróf.

Uraim! **H**a ma ismét én vezzem a kezembe a serleget, annyi számtalan nálamnál jelesebb szónok és tekintélyesebb tagjai között a nemzeti haszinónak, mentősegem az legyen, Uraim, hogy nem az önhitőség, tolahodás vetette ezt kezembe, a kötelességem parancsolta ezt, mint az egyesület igazgatójának, ki a hárszabályok értelmében néhány szó kíséretében hivatalva van ezt mindannyiszor kiűriteni, a mikor az alkalmi szónoklat elmondására más tagja a haszinónak nem vállalkozott.

Boldogult Széchényi István gróf felett emlékbeszédet tartani a leghényesebb és egyúttal a legnehézebb feladatok egyike, azok állítása szerint, a kik arra vállalkozni nem hajlandók. Beismerem, hogy sok tekintetben igazuk is van ez utaknak, de »ha nehéz is«, nem lehetetlen. Elő példa erre én vagyok, a ki elnöki minőségemben több ízben voltam már kénytelen az önök becses türelmét uraim igénybe venni.

Újat mondani Széchényi István grófról majdnem lehetetlen. De megemlítve nevét és csak olyat mondani, mi ama tisztelet, hála,

hegyelet adója egy részének lerovása legalább, a melylyel hazánk nagy fia emlékének tartozunk: merem állítani, lehetséges. Széchenyi István gróf nem egy évente elmondandó szónoklat megtartására kérte fel végrendeletében az általa alapított nemzeti kaszinót, melynek keretében az ő tetteit, alkotásait magasztalják, hazafiságát dicsőítse; de coupon amaz óhajának adott abban kifejezést, hogy évente egyszer kezünkbe véve eme általa ajándékozott segleget, annak tartalmát emlékére ki-
üritsük.

És az utolsó óhaja nem a hiúság jellegét átulja el, de az igaz baráti szív vonzalmát, a honpolgár ragaszkodását szemben azokkal, a kiktől őt a halál örökre elszakítja.

Mi az tehát, a mivel lerohatjuk a gróf Széchenyi István iránt tartozó hegyeletünk adóját, ha nem magasztalása, dicsőítése által te-
teinek, alkotásainak, honzerelmének és egyéniségének? ... Az által, utaim, ha a tühörtbe nézve beismertjük, hogy óriási mértben külön-
bözünk meg ő tőle. És ha árnyat nem is vet talán a jelen nemzedék ama dicső fényre, a melynek forrása, napja ő, minden bizonynyal csak a felhők mögött néha-néha látható holdvilága az, mely általunk gróf Széchenyi István honzerelmének fénye mellett felve mutatja magát! ... És ha belátva, beismerve ezt, ama fogadalmat teszi kiki önmagában, hogy jövődöte legalább gróf Széchenyi Istvánt tekin-
ti mintaképűl és e haza nagyságának előmozdítását tűzi ki élte feladataul.

Széchenyi István gróf midőn buzditott, alkotott, munkálkodott, a reménytől vett erőt, mert igen jól tudta, hogy egy emberélet rövid, nagyon is rövid egy oly mű befejezéséhez, melynek alapzata a magyar nemzet jövő nagyságának, a haza jövő boldogságának biztosí-
tékát fektetni kezdette.

Ő bizott bennünk, kik túléltük őt, de bizott bennetek is, és maj-
dan unokáitokban: ti bennetek, fiatal nemzedék, mai ifjuság!

Horzátok szölok tehát, horzátok fiatalság, a kik némsokára hi-
vatva lesztek hazátok sorsa felett örködni. Kövessétek példáját a nagy példának!

Ne tehintsetek e fogalmakat: haza, szabadság, alkotmány, nem-
zeti nyelv, önértet, puorta szavaknak, de felfogva ezek magasztos ér-
zelmét, jelentőségét, válaszoljon reá honpolgári kötelességérzetetek, lel-
kesüljetekek, küzdjetekek javáért, csorbát ejteni rajta ne engedjetekek, el
nem feledve a nagy költő eme szavait:

» Fégy érte mindent, éltedet, ha kell, csekélybe vedd,

» De el ne szenvedd, el ne tűrd véred gyalázatát.

Es épp úgy, mint a legnagyobb magyar: Széchenyi István gróf tevé,
és utána kortársai, és mi mindnyájan, kik ma még élünk, úgy ti is ifju nem-
zedék, az új Magyarország reményei, legnemesebb ambícióitoknak azt tehint-
setek, hogy bucsút véve majdan egy napon e hontól, ez élettől, ama csillag ra-
gyogháson sirjaitok hantja felett, melynek az Isten csak helyét jelölte meg az
égen, minden hazának szánva egyet; tölünk várva azonban, a nemzet fiaitól,
hogy hazaszeretetünk lángjánál gyújtouk meg azt. És a »honzeretelem csillaga«

Legyen tehát úgy, mint ő akarta. Üritsük ki tehát a Széchenyi-
segleget feledhetetlen emléke kiörteletére!

Éljen Széchenyi István gróf emléke!

Huszonkilencedik Évkönyv
1892.
Február hó 22-én

Szörnyő

Nagy-Apponyi

Apponyi Albert,

Gróf.

Valahányszor Széchenyi István emlékével foglalkozom, mindannyiszor a nemzeti újjászületés korszakát a maga egészében látom magam előtt. Mert ama nagy korszak kezdeményezései és alkotásai egymással elválaszthatatlan összefüggésben állanak; alakjai – még azok is, a kik közt látozólag ellentét fejlődött – egymást kiegészítik. Az irodalom ébresztette föl a nemzeti öntudatot; és akkor adott a gondviselés hazánknak nagy szellemeket, a kik körülnéztek és látták, hogy hár nemzet lenni ohajtunk, a nemzeti létnek majdnem minden feltételét nélkülözünk. É feltételeket kellett megszerezni. És bekövetkezett a nagy szellemek közt a munka-megosztás: nem természetü megállapodás szerint, hanem a hajlamok, a tanulmányok, a tapasztalások különbözősége folytán. És oly termékeny volt abban az időben a magyar génusz, hogy a nemzeti lét minden feltételének megállapításához, megszerzéséhez és kiépítéséhez megvoltak a lángelkű úttörők és a nagy jellemű munkások.

A nagy korszak óriásainak egy része alkotmányos intézményeinknek reformjára, állami önállóságunk, szabadságunk biztosítására helyezte akciójának súlypontját. Széchenyi magát a nemzeti életet, a társadalomban rejlő erők ébresztését, a művelődést, a vagyonosodást szemelte ki tevékenysége céljául. A politikai törekvések, a törvényhozói tervek körül őt leginkább azok érdekelték, melyekben a társadalom reformjának feltételeit látta.

Azt a magyar társadalmat, melyet Széchenyi István talált, leírta ő nekünk maga.

É társadalomnak fényes történelmi érdemeiből mit

sem von le az, hogy a XIX. század követelményeivel nem állott összhangban, hogy tehát szervezetének, szellemének és tevékenységének gyökeres átalakítása nélkül a magyar nemzetnek az európai népcsaládban nem biztosíthatta volna a versenyképességet és így a fennmaradást. Ez a társadalom hasztokra volt szétszakítva, melyek közt a szolidaritási érzet hiányzott; ennek a társadalomnak egyik része, a mely az európai élet díszét megőrzette, mindinkább kivetkőzött a nemzeti jellegből; az a nagyobbik része pedig, mely magyar maradt, a nyugoti nemzetek létfeltételeitől idegenkedett. A magyar nemzet ehkép a megsemmisülés veszélyének volt kitéve; mert gyökeres átalakulás nélkül egy részét elvesztette, egy részét összemorzsolta volna az európai kultúra.

Ettől a veszélytől mentette meg hazánkat az a nagy szellem, melyben az európai irányzatok legteljesebb átértése, a leglángosabb nemzeti érzéssel volt párosítva. Működése nem szorult más tervre, mint arra, melyet saját egyéniségében bírt: és éppen azért volt olyan életteli és annyira hatalmas, mert nem volt más, mint tette vált en-je. Kitérjedt a szellemi és anyagi élet minden ágára, minden részletére; de ennek az ezetféle tevékenységnek és ennek a fáradhatlan tervezésnek egy alapgondolata volt: ezt a nemzetet mindenekelőtt egységesé és a maga egészében a nyugot szellemi és anyagi kultúrájának részesévé tenni, a nélkül, hogy nemzeti egyénisége csorbát szenvedjen; európai és magyar: ez volt Széchenyi; legyen e nemzet tömör egység; legyen európai és legyen egyzeremind magyarabb, mint valaha: ez volt az ő programja.

De midőn Széchenyi ehkép életet lehelt a nemzetbe, midőn tevékenységre élesztette a társadalomnak minden szunnyadó erejét, midőn egységesítette annak minden elemét, akkor épen ő volt az, a ki kortársainak az állami intézmények átalakítására irányuló törekvéseit a leghatalmasabban elősegítette. Széchenyi társadalmi reformjai tették a nagy politikai reformot egyrészt lehetővé, másrészt szükségessé. Az a szétrilált és kespédő régi társadalom, amely a nemzeti életnek coupán darabokra törtött anyagát és olykor ébredező ösztönét tartalmazta: ez a társadalom nem alkothatta meg a modern értelemben vett alkotmányos államot, de nem is érezte annak szükségét. A ma társadalom megelégedhetett az állami intézményeknek azon töredékeivel, az állami önállóságnak azon részleteivel, melyek fennállottak: becses részletek, becses töredékek, méltók az utókor kegyeletére, mert ezek is oltalmat nyújtottak a magyar szabadságnak, de az újkor rohamának ellentállani képtelenek. Ellenben a Széchenyi reformmozgástól áthatott, egységesített, a nemzeti szolidaritás tudatára ébresztett társadalom feltétlenül követelte a teljesen kiépített magyar államot; mert az állam nem más, mint az egységes nemzetnek jogi formája. Magyarország nem lehetett állami a szónak modern és teljes értelmében, míg társadalmunk nem volt ugyanily értelemben nemzet: de mihielyt öntudatosan nemzetté vált, állam má is kellett lennie.

És Széchenynek nagy szelleme ne érezte volna át ezt a szükségzetű összeüggést az általa metészen megindított társadalmi reform és nagy kortársainak alkotmányjogi reformja közt? Átérezte, látta talán világosabban, mint bárki más és éppen ebből ered életének tragikuma. Mert Széchenyi politikai kredojának sarkalatos alaptétele az volt, hogy boldogulásunk csak a király és a nemzet közti bizalomteljes együttműködés által biztosítható; s midőn látta az összeütközés veszélyét a két nagy lényező közt, midőn ezen összeütközés alkalmát az alkotmányjogi átalakulásokban találta, midőn ezeket saját törekvéseinek, bár közvetett, de szükségzetű folyamánnyaként felismerte megrendült a nagy-lelek és határozatfaktól feltűnően imádott hazáját, tért engedett gondolkodásában annak az iszonyu kételnek, vajjon jót tett-e nemzetével, midőn azt lethargiájából fölébresztette; nem lett-e volna jobb a kelet népét kunyaságának békéjében hagyni, mint azt összeütközések elé vezetni, melyeknek himenetele megsemmisülés lehet.

Időzetű-e az, t. uraim, hogy alapítónk ezen emlékünnepen pályájának ecsetelésében önöket elhaláloztatom azon rettenő lelki-konfliktusig, mely gyászba borította életének utolsó éveit és gyászba borította étette a nemzetet?

Ógen is, úgy vélem, időzetű, mert a mai nap egyetemes mind emléknapja e konfliktus megoldásának.

É hogy e megoldás nem mehetett végbe saját lelkedbert, te nagy szellem, melynek egyedüli tévedése az volt, midőn gondold, hogy tévedtél; hogy te nem nyertetted vissza lelked harmóniáját, megérven azt, hogy a történelem tettednek ad igazat, kétkelzéssel szemben. Iszonyu kockázatot a nagyság; egy Zeuszra, a ki olimpusi nyugalomban élvezi istenséget, ezér prometheusz esik, a ki kinnokkal fixet emberfölöttségeért.

A te nagyságod is, lelked nyugalmanak, saját boldogságodnak feláldozása volt a nemzet boldogulásáért. De mert ehépen egygyé váltál nemzeteddel és annak életében élsz tovább, elnyerted azt a legnagyobb dicsőséget, hogy a nemzet életében talál megoldást a te, életednek tragikumára.

És megoldást talál. Ebben az esztendőben lesz annak 25 esztendeje, hogy alkotmányunk helyreállítása és a korona-rásnak szent szertartása újra megpecsételte a bizalom frigyét nemzet és király között. A mitől feltől, dicsőült szellem, az elvonult; a mit reméltél, a mit álmodtál, az teljesülőfelben van.

Mert nézzünk csak körül a hazában és hasonlítsuk össze azt, amit ma látunk, azzal a Magyarországgal, a melyet Széchenyi lelt; és örömtől dobog fel a hazafi szíve. Hisz még sok a hiány, sok a kezdetleges állapot, tudjuk mindannyian. De szabad annak a haladásnak, annak a fejlődésnek örülnünk, melyet 25 évi öntrendelkezés idejében elértünk, nem úgy, hogy magunkat elbizsuk, hogy elfelejtünk azt a sok megoldatlan feladatot, mely még előttünk áll, de úgy, hogy az elért eredményekből egy örvendetes tanuságot vonjunk le, mely így hangzik: semmi sem lehetetlen már abból, a mit a haza felvirágoztatása kíván, és hogy a tanuság alapján bátrabban, buzgóbban, fokozott

önbizalommal dolgozzunk tovább.

Tisztelt uraim! Másodszor van az évek során e serleg kezeimben; most is, úgy mint először, midőn e díszes kiküldetésben részesültem, alapítónk szándékától kértem inspirációt. Olyan akarta, hogy ez a kegyeletes összejövétel az ő emlékének legyen szentelve. Azt kértem tehát magamtól, hogy mit szólna ő, ha körünkben megjelenne, hová irányítaná figyelmünket, ha őt hallhatná egyletünk. És így kalauzolt engem az ő szelleme annak a nagy történelmi ténynek emlékéhez, mely életének tragikumát kiengesztelte és ideáljai megvalósulásának alapját vetette.

Átengedem magamat továbbra is a nagy szellem vezetésének.

Ha vele együtt elmélkednénk ama nagy eseményről, hát először is meghajolnék azok előtt a nagy férfiak előtt, a kik utána voltak a nemzet vezetői és a nemzet és trón körötti kiegyenlítésnek tényezői. Nem dicsérem, sem nem bírálok alkotásaikat, mert az engem a politikai élet terére vezetne, a melyre ma lépnem nem szabad. De önökkel együtt meghajolok szellemük és jellemük nagysága előtt, mely az egész nemzetnek kincsét képezi.

De Széchenyi szelleme a király elé vezetett bennünket, a király elé, a ki megértette a magyar nemzetet és megőrezte, mert lelke csupa kötelességérzet és szíve csupa szeretet népei iránt. És a halhatatlan mit szólhatna egyebet, mint ezt: légy halhatatlan te jó és bölcs király! Halhatatlan? Szószemint értelemben nincs halhatatlanság; csak azt kérhetjük az egek urától, hogy e drága életet nyújtsa a természet szabta legszélsőbb korlátokig. Halhatatlan abban az értelemben, hogy a nemzet halás megemlékezése nevét a késő utókorig megőrizze! Ezt kívánni sem kell, ez úgy is bizonyos. De úgy légy halhatatlan oh király, hogy kormányzatod alapeszméjét és legfőbb dicsőségét átörökítsed utódaidra, annak fölismerését t. i. hogy valamilyen alkotmányos szabadságunknak egyik legerősebb bástyája a koronás királynak törvényes tekintélye, úgy a trónnak, az uralkodóház hatalmának legerősebb oszlopa, a magyar nemzet állami önállósága és alkotmányos szabadsága.

És akkor lesz Széchenyi végrendeletének megvalósulása biztosítva, ha e nagy igazság alapján örökre tart a frigy nemzet és király közt.

Harmadik Lakoma.

1893.

február hó 5-én.

Szörök:

zichi és vásónkeői **Zichy Géza** gróf.

Tisztelt Uraim!

SZÉCHENYI egyik emlékeztetőjét e szavakkal kezdi: » Boldog és coendes árnyékod megörökítése végett méltóbbat és érdemesebbet kívántam volna feltalálni, mint én vagyok. « Kénnvite illenek e szavak reám, akik megtisztelő bizalmuk arra érdemesített, hogy díszes könyvekben » a legnagyobb magyartól « emlékezzem.

Ez emberöltő életének minden mozzanata ismeretes előttünk, honalkotó működése a modern Magyarországon majdnem minden intézményében az ő nagyságáról beszél; az ő működése nem csupán alkotás volt, hanem teremtes; az általa elért eredmény nem csupán siker, hanem dicsőség, az ő élete pedig nem szenvedés, hanem mártírság.

A valódi nagyság legbiztosabb ismertető jele, hogy azt semmi más nagysággal összemérni nem lehet. Egy ember ki lánglelkének akaratát által generációk mulasztását pótolta, egy lespedő országot álmaiból felhelte, oktatott, egyesített, munkát henyésztett, ki ugyazólvan az idő sorrendjének egymásutánját is felfüggesztette – az csak egy felismerés lehetett. Amink van, mind abból fejlődött, amit ő adott nekünk, s a mink lesz, az már csak a meglevőnek kifejlőzése lehet. Ország földet szerzett, ötván király vallást, Magyar Lajos országot, Mátyás dicsőséget, Széchenyi modern államot.

Nem érzem magamat arra hivatottnak, hogy Széchenyit, mint államférfit, bölcsőzt, orciogot, nemzetgazdászot méltassam. Engedjék meg a költőnek, hogy Széchenyiről, mint költőről szóljon. Széchenyi költő volt.

Hiszen csak e sietlegre tekintek, melyet az ő emlékezetére rendelt ü-
ritenünk s hallom a gyöngéd költői lélek messze világból hoz-
zánk lehángzó igéit: Veletek akartam lenni még síromon túl is.

Széchenyi költő volt érzelmeinek gyöngédségében és szenvedélyességé-
ben, képzeletének erejében, merészségében, hangulatának gyors
változásában, szerelmének ideális voltában, próza-stílusában, emelhe-
dett világnézetében, leveleiben, néhány költeményében és imáiban.

Széchenyi költeményeket gondolt s azután megörökítette azokat
köben, márványban, intezményekben, reformokban, közhangulat-
ban s halhatatlan művekben.

Az ő költői lelke látta a Duna ki-kicsapó habjait, birtos partok
közé szorítva, – látta a szőke Tiszát, mint egy tündérléánynak,
szerteomló aranyos haját birtos fonatba rendezve, – s e folyókat bené-
pesíté sürge hajók sorával. El Dunán át mesésen merész ívet gon-
dolt, mint a germán ómesékben a szivarványt, melyen istenek és fél-
istenek járnak. De sorsának kiemelhetetlen tragikuma nem engedte,
hogy kézen lássa óriás művét, hogy lába e csoda alkatmányt érintse.
Pálótát gondol a bölcsőjében fekvő magyar tudományának, Kaszinót
egy nem létező társas szellemnek, színházat egy fejletlen nyelv- és mű-
vészetnek.

Ő maga magától mondja: »Bennem a képzelődés (fantázia) na-
gyobb, mint a többi lelki tulajdonságok.« Égen, de e fantáziát
egy páratlan erejű jellemzrősség tettekké változtatta s a nemzet
génusza megszentelé azokat. – Széchenyi lánglelkű költő hazaszerete-
tében; a haza szelleme szálta meg őt, míg a hazaszeretet határt nem
ismerő szenvedélye szétlőtte gyöngé porhüvelyét. »Esküt mond, hogy
nemzetének feltámasztására és kifejtésére mindent el fog követni,
habár maga maradna, habár vesznie kellene. Politikai szónoklatai-
ban, szakmunkáiban mindig, és mindenütt a költői lélek meleg-
sugaraival találkozzunk. Flóssuth-tal vívja titáni harcot s egyszerű-
te csak felkiált: »Legyen vértünk jobb része, ha bukunk kell, a ha-
lálban legalább egyesülve.« A »Síteltől «it s a magyar nőkhöz for-
dul: »Fogadjátok hazám érdemes leányai tiszteltem és szerettem
jeléül ezen kis munkám ajánlását. Ti emelitek egekbe a port s hall-
hatatlanságba a halandót. Üdvözlét és hála nektek.«

Mily költői, mennyire megható volt vallásossága, Wesselényivel
Décóban egy szobában hal s este ágya elé térdel s imádkozik.
Mindig azt hittem, nincs meghatóbb egy ártatlan kis gyermeknél,
ha istenéhez szól; pedig e halhatatlan nagy ember imája meghatóbb
lehetett.

Azazásai alatt mindig imában bucsuzik szülőitől. »Jó éjszakaát ked-
ves anyám, jó éjszakaát kedves atyám! Mindennap befoglallak
litéket magamba szálló elmélkedéseimbe – ez az én imádságom.«

Agy látzik, az igazán nagy embereknek, két szívök van: egy hatat-
mas, erős férfi szívök s egy ártatlan gyermekszívök. A férfiszív
itt lent marad, megtörve ezer meg ezer csaták küzdelmei között, – a
gyermekszív érintetlenül, egész tisztaságában visszatér ahoz, a ki hűldte
istenéhez.

Ajdnem hihetetlennek látzik a mai kor emberei előtt, ha megem-
lítem, hogy Széchenyi számtalan imát írt, valódi költői becsesél

bíró imákat. Az egyikben felsóhajt: Csak úgy hosszabítsd meg életemet, oh menyeyi atyám, ha a közre nézve hasznos lehetek; ha életem eszéjével képes leszek elfeledtetni annak hajnalát s ifjúkorom tevédeseit a jó és nemes tettek egy egész sora által kijavíthatom.

Azól mondja Zichy Antal: »Eddig alázza magát, hogy egekig emelkedjek. Amily tisztá, amily eszményi volt Szechenyi vallásában, ép olyan volt szeretelmében is.

Sok költőt ismeretek, kik forma-tökély, ritmus s a gondolatok magas töpke tekintetében fölötte állottak, de egyet sem, ki a női ideáltól tisztább fogalommal bírt volna, mint ő. Felszava: »Az igazi szerelem erény s az az ember, aki értekeit salaktól tisztán tartja s a nőket az őket megillető polcra helyezi, mindenekelett a lelki tulajdonokat fogja keresni.

Ily rövid beszéd keretében megközelítőleg sem festhetem Szechenyi rajongó szerelmes lelkét. Elzárkózott, hideglelkesü nőktől írja: »Egy magasabb légkörben töphedő géniuszokhoz hasonlítom őket, — ők az emberiség szószólói s tennél, ha gyermekkorukban halnak meg, dietnek viszotatni hazájokba, ha pedig nagyobb kőtt értek, sohasem bírnak itt meghonosulni s egész életök e löttünk, hőzönöségek emberek előtt, érthetetlenül válik. — Egy hegyetlen imádothjának e néhány, valóban drámai erőttől duzzadó sorokat írja: »Sa majd szívveremet nyötömban cseppenként felemészte, coontvelömet kiaszalva kiforgatott szemékhel mint egy ijesztő rem fogok elédbe lépni, hogy töled elbucsuzzam, akkor neves ki hangos gunyhacrazajjal.«

Szechenyi egy-két magyar költeményen kívül több német költeményt is. Engedjék meg tisztelt uraim, hogy belőlök kettőt szabad fordításomban felolvashassak:

Szívem felt és összeresztent,

Rátekintve érezem,

Sebhelyes a szíve, lelke

S megszabad, mint az enyém.

Rövid órák mulnak, mulnak,

Melünk csak pillanatok,

Szemlesütött némaságunk

Mondja: én Tied vagyok.

Elmondja: éltünk semmi más

Csak szenvedés, csak hallgatás

A második költemény az ő pesszimioztikus világnézletének, önkínzó lelki gyötörödésének terméke.

Meg-megrezzen szívem, lelhem

Es egy hang fülemben mondja:

Kit szeretted, megsebzéd azt,

Üldözve őt nyomtól-nyomta,

Nem is sejtve, hogy a sorod

Őt kínozni, őt gyötörni

Üldözve őt mindenképen

Mindég csak ellene törni. —

Már a gyermek szép egere

Te vonád a felhők arnyát

Engedjék meg, tisztelt uraim, hogy befejezésül átterhessek még Szechenyi lelkének legmeghatóbb nyilatkozására, a zenére. »Lennek csak egy bájos hangnak láthatlan szellemie, élő hang, összhangnak része, test nélküli érzés, nemzve és elpuortulva az áldott hanggal, mely teremtetett.«

Égy sóhajt fel a minden szépet s így a zenét is telhiesedő Szechenyi.

A nagy emberek soha még nem fejtethő kithai köré tartozik, mint érhétnék rá mindenre.

Széchenyi nemcsak szetette a zenét, hanem művelte is.

A legkomolyabb államférfi és bölcsész egy füzet keringőt is, mely Frankenburg tanúsága szerint nyomtatásban is megjelent. Szeretett fuvoláját mindenüvé magával viszi s amint néhány szabad pillanata van, magyar népdalokat játszik rajta. A magyar zenét műveli és lelkesedve mondja: „Bizonyosnak tartom, hogy a halhatatlan Bihati egyik előde Attila udvaránál karmester volt.” De beborult életének ez a szótakoztató hangjáték egy meg-meg törő nemes lélek zokogására változott. Igaza van Schoppenhauernek: „A zene adja a dolgoknak szívét, kifejezi az élet kvintesszenciáját és ebben rejlik a zene értékének magas volta, mint összes fájdalomainak orvossága.”

Szinte látom lelki szememmel a legnagyobb szellemet az örültek házában. Magas karoszékhében ül és fuvolán játszik. A lenyugvó nap sugarai glóriafénnyel övezik e nemes homlokot, annyi nagy, hatalmas, honboldogító eszme és terv megszentelt pantheonját. A fuvola hangja süti, zokog, panaszkodik. Már nem ismetheted fel – mint jobb időkben – az egyes népdalok ütemeit, minden összefolyt, széles, nagy, általános lett, mint a háza gyászja és nyomora. A fuvola, e leglagyabb hangszet, ama lélegrét által szólott mely utolsó sóhajaig a magyar házaé volt.

E hangokban Széchenyi átszellemült lelkeinek legbensőbb lényege szól és házjáért való kesergése busan betölté sóhájával bőrtönének hideg, soha meg nem nyíló falait. Van-e magyar, a ki elég erősnek érezhetné volna magát arra, hogy a busuló magyar génusz e legszentebb zenejét szótaz oremmel halgassa.

A fuvola hangjai elnémultak s egy ország felzokogott.

Emlékszem rá, gyermek voltam, én is sírtam.

A hegy ormára köveket hordtak, azt mondták: Széchenyi-dombot állítanak. Nem vittek előttünk nemzeti szinű lobogót, hazafias ének és beszéd nem hangzott, – kisltra volt. S így a néma, hideg, érzéketlen köhöz kellett folyamodnunk és ez mindennél éhesszólóbban fejezte ki, amit éreztünk.

Pozsony mellett, a zerge-hegyre, én azidőben még két kézzel hordtam a Széchenyi-emlék köveit, ma a megmaradt félkezemmel emelem föl e setleget, mondván: Legyen tisztelt, legyen áldott, legyen megszentelt a Te emléked Széchenyi István.

HARMINCZEGYEDIK ÉAKOMA.

1894

Február hó Men.

Szonok:

Zichy Antal gróf.

tökéletlenség és gyengeség tudatában, de a jóakarát s az elnézés reményével fogom kezembe e serleget, tudva, hogy e nehéz feladatnak csak gyarlóan tudok megfelelni s érdemes rá nem vagyok, de azért öntudatosan mondhatom, hogy senki sem előz meg a csodálat és tiszteletben, amelyet a legnagyobb magyar: Széchenyi István iránt érzek.

Oxon nemzedékhez tartozom, amelynek még csak első gyermekévei sem esnek össze Széchenyi István utolsó éveivel.

Nekem sohasem esengett fülemben e lélekemelő szó: „**De kiünk van egy Széchenyi Istvánunk.**” En már csak nagy hallottam, hogy ő volt. Egyszerre oktattak imádni az Istent s tisztelni Széchenyi Istvánt. Egyszerre tanultam meg az Istenség fogalmát, és Széchenyi István példáját látva, az igaz hazafiságot, — azóta örömm ezeket egymás mellett, elválaszthatatlanul, rangfokozat nélkül. Hisz mindakettő eltörölhetetlen része szellemi létünknek.

Régi magyar szokás emlékeztet alkalomakor összegyűlni és perleggel a kézben megemlékezni a múltak sikereiről és felidézni a jövő reményeit. Így volt ez ezer év előtt, így azóta. Széchenyi István is így kívánta, megajándékozván egyesületünket e perleggel, hogy összegyűljünk e napon s küldítsük emlékére. Hogy megújítsuk eszméit, tanácsait, hogy mindenki szívetessen önmagával s alkalmazza az önbírálat legszigorúbb mértékét.

Egy ezred év múlt el a honfoglalás óta, de Széchenyi István mégis honalapító. O eszmékért és eszméikkel hódította meg hazánkat, ő a mi vezérünk, az ő iránya szolgál a korszaknak vezérszövetnekül. Elköltözött körünkől, de a magasból intézi hazánk sorsát. Megvalósultak látnoki szavai: „**Cz én rendszerem csak halálom után fogja kezdetét venni.**”

Midőn Széchenyi István képességével, férfias erélyének teljes odaadásával hazájának szolgálatába lépett, azt találta, hogy nincs öntudatosan élő nemzet. Fölemelte nemzetét a tespedés mocsarából, fölraúzta, fölébresztette. Feléledt a liúktető vér, nagy célok felé visz s a dagadó izmok erőt adnak hozzá.

A nemzet nem alszik többé — csak álmái vannak. Nem fog többé aludni soha, de adja Isten, hogy magasztos álmái mindig legyenek. Váltásák föl egymást nemzedékek, amelyek oly eszményeket tudjanak alkotni s annyi erőt érezzenek azok megvalósítására, hogy a jelen összemérve azzal a jövőndővel, mindig eltörpüljön, mindig azt mondhassák, hogy „**Magyarország lesz**”

s így tartpon ez a történelem végő szakáig. Mert remény ép epzmény nélkül nincs megállapodás a nemzetek életében, csak rohamos süllyedés. A béke és nyugodt fejlődés időszakának meg vannak a maga nagy előnyei, de veszélyei is. A békében élvezett jólét ringató ölében sokat látunk s a lap- pangó veszedelemnek képei elmosódnak. A legnagyobb vesz az, amely esőnd- ben terjed.

En ismerlek egy hadat, amely nem csatarendben támad, amelynek portyázó csapatai elhatolnak mindenhova és szakmányu- kat a nyeregre felkapva, gyorsröptű paripáikon elszállnak utolérhetetle- nül. Amott gyermekeket rabolnak el tőlünk, ott kinevektől fosztanak meg és más tájakon más csapással sújtanak. Ezek az elmulasztott pillanatok és percek könnyen százazrekre növekedhető hada, a békés- korszakok legnagyobb veszedelme. Mi oly kevesen vagyunk, hogy hazánk egyikünket sem nélkülözheti. Széchenyi szelleme, világosíts föl mindnyájunkat, hogy az utókor ne vádolhasson bennünket a mu- lasztás bűnével!

Ma ti, Széchenyi István kortársai, ha ti, idősebb nemzedék elfáradtatok s ha jönnek mások s tőlünk kívánni fogják, hogy számot adjunk az elmúltakról, a mit Széchenyi alkotott, a mit ti fejlesztettetek, a mit mi töletek megtanultunk, át fogjuk ad- ni a múltak iránt érzett hála és kegyelet s a jövőbe helyezett biza- lom érzetével a jövő nemzedéknek hogy örökbe vegye s azután tovább szálljon az nemzedékről nemzedékre.

„Legyen Széchenyi emléke örök és felejtethetlen!”

HARMINCZKETTEDIK LAKOMA.

1895. évi február hó 3-án.

Szónok:

ZICHY és VÁSÖNYKEÖI

GROH ZICHY JENŐ

ISZTÁNYI URAIM!

Szép és nemes feladat teljesítésével bízta meg Önök, tisztelt uraim, a midőn nagy Széchenyi feletti emlékbeszéd megtartására szólítottak fel. Ezen megtisztelést főleg annak tulajdonítom, hogy köztudomásu, miszerint őt még személyesen ismertem, és utolsó éveiben az ő körében sok és rám örökre emlékeztető órákat töltöttem. Tedig azok száma, kik ezen szerencsében részesültek, naptól-napra foggy, és velők a kapocs is, mely az akkori korból a jelen időre átnyúl.

Még vágyódtam ezen megtiszteltetésre s most, hogy bekövetkezett, köszönetet mondok az intéző köröknek, hogy oly soká vártakoztattak arra. Mert érzem, hogy mentül nagyobb időhöz fehozik a semült nagy korszak és az elmendő szónoklat közt, annál tisztábban látunk, annál tárgyvilágosabban szólhatunk az akkori és idők nagy eseményeiről és intézőiről.

Ugy érzem magam, mint a vándor, ki egy magas hegy ormától visszatekint a végtelenben előtte elterülő láthatáron! Ugy tűnik fel előttem e nagy korszak, melyet a történészek - tudom - hogy Széchenyi korszakának fognak elnevezni. Látom az előttem elterülő történelmi képen a távoltság messzeségéből minden egyes kiemelkedő pontját, minden örönyt, minden oxilaját, minden árny- és fénypontját; látom a nagy küzdelem és átalakulások minden mo-

zanatát, minden fájását, mely küzdelmet lankadatlan önfeláldozással valóságos titánként vívott végig nagy Széchenyink.

Ett látom legelőször is küzdelmét a nemzeti hősnő az apáthiával szemben. El fűlholt, kespedésben fekvő nemzetet életre kellett ébresztenie, lethargiájából föltámasztani. Majd édesen, majd a guny maró éles szavaival rázza ő azt fel. Végre győzött. ... siker koronázta küzdelmét, a tetsozhalott új életre ébredt, de lélek kellett még a testbe. Megvetette tehát nemzeti nyelvünkkel nemzeti öntudatunknak alapját, és ezzel belehelte a hiányzó lelket.

Százados nemzeti elszigeteltségünkben kedélyesen fejlődött önhittségünkől legrikítóbb és soványosztikus elbizakodottságunkból kellett, hogy kivethőztessen. Küzdelme itt is diadalt aratott és sikerült neki megadni a nemzetnek azt, a mi nélkül nemzeti fejlődés lehetetlen lett volna: az egészséges önbizalmat!

Mennyi küzdelem a tetsozhalottól – egészen – az európai kultúrámban megteremtéséig!

De a küzdelemnek még itt nincs vége. Majd az előítéletekkel: a régi divó szokásokkal és elavult intézményekkel kellett a harcot fölvennie, a szabadság és jogegyenlőség magasröptes elvével kellett az osztályok és a rendek intézményét megsemmisíteni. Egy tömörült egységes egészszé kellett a mozaikdarabokból összeillesztett államot átalakítani.

Es mind e nagy reformokhoz mily félelemmel, mily aggodalommal, mily elővigyázattal egyengette ő az utat! Minden rohamos átalakulástól iktózott, mert féltette szeretett nemzetét! S íme, azt látjuk, hogy aggodalmai és félelmei nagyon is alaposoknak bizonyultak! El szenvedélyek árját már fekezni nincsen hatalmában! Polgárháború, a testvérek legádázabb öldöklő, irtó harca támad. Az ország lángba borul! Vét fedi el a viruló mezőket! Végpusztulás, enyészet fenyeget! Nemzetünk gyászba borul; sötét fellegek fedik el nemzetünk láthatárát és sötét boru homályosítja el a haraszteretettől áthatott, fűlholt szellem fenyes tehetséget! Hosszu, sötét éj! – Számátalan szomorú emlékezet! S te második Prometheusként élsz és szenvedsz! Mert élned kell! Feladatod még nem volt befejezve. El hosszú éj után újból bekövetkezett a lassu ébredés és az ébresztő megint te valál! Az első hajnalpír, az első reménysugarat te küldted reánk a messze távolból: az önakaratajából szamuzetésbe ment remete megszólalt és megértette régi vezetőjét nemzete.

M

agyar nemzeti történelmünkben sok fényes és válságos napokkal találkozunk, de sem Nagy Lajos, sem Mátyás, az igazságos királyok nem volt fejlődésére e nemzetnek oly döntő befolyással, mint átalakulásunk ezen legutóbbi királyán, melynek alapvetője, úttörője, kezdeményezője és hőse te valál; legyen áldott a te neved és ha a magasból letekintesz nemzetedre, nyugtasson meg azon tudat, hogy azon talaj, melybe eszméid és intézményeid magvát leraktad, azt terebélyes, életképes növényzetté nevelte föl. Lásd az általa annyi előszeretettel fölkarolt és gonddal ápolt város, mely általa sem sejtett óriási arányokban növekedett és fejlődött a nemzeti erő és öntudat segítségével. De azért ma sem szívatany ám minden, a mi fénylik. A te királyodban veled, vagy elcsened hűzdő lángelmék és nagy jellemek vajmi megritkult és letörpült arányokban lehettek ma fel! Közeletünk legnagyobb hanyatlása a szilárd jellemek ritkaságában nyilvánul. A politikai morál tág fogalmának legnagyobb bűne, hogy a jellemeket az önzetlen hazafiság fogalmából kivethőztette. - Az igazán hazafias kebel nem egyeztet azt hinne, hogy kétségbe kell közeletünket fejlődése felett esnünk, mert úgy látszik; hogy: lejtőre kerültünk! De el mind e kételyekkel! Van e nemzetnek ma oly alkotmányos királya, ki a nemzettel érez! azt szereteti! és a kihez e nemzet egészében úgy mint egyesben, hő és tántoríthatlan ragaszkodással és hűséggel vonzódik! Ez legfőbb hincsuánk és azon bizalom és remény, melyet te főnhelt szellem hagyománykép hagytaál reánk azon meggyőződő szavakkal, hogy: Magyarország nem volt, hanem lesz! Amen.

Harmintzharmadik Vakoma

1896. évi február hó 2-án.

Szónok:

VAJAI

BÁRÓ VÁY BÉLA.

URAIM!

Midőn Szechenyi István e serleget a Nemzeti Caszinónak ajándékozta s meghagyta, hogy azt minden évben ültessék az ő emlékezetére: akkor sem önzés szült belőle, hanem a nagy belátású s előre látó államférfi, a bölcs magyar hazafi. Igen is, mert tudta ő, hogy mindannyiszor, midőn róla fognak megemlékezni, s életét, érdemeit, munkásságát említeni: szólni fognak egyszerűen mind a szabad alkotmányos magyar hazáról s a magyar nemzetről; mert az ő egész élete és munkássága elválszhatatlanul össze volt forrva a hazával és nemzettel!

Igen is, az igaz magyar hazafi szült belőle, mert jól ismerte ő a magyart és tudta, hogy annak hazafisága, tetteje s áldozatkészsége — ha csak alkotmánya a nemzetisége fenyegetve nincsen — elszökött lankadni, ellazul! De hogy az felfrissítessék s új lángra gyulladjon, — elég — ha nem erre azután időről-időre szükség van — egy hazafii felszólalás, a mely, ha gyöngé is csak tiszta szívből eredjen!

Hogy fogom én fel a helyzetet, uraim, midőn e serleggel kezembem önök előtt állok!

Hát vajjon nincsen-e ma is szükség arra, hogy hazafiságunk Vesta-tűzet újra élesztődjék, újabb tiszta lángra lobbantassék? Szerintem igen is van. Mert ha kezünket szívünkre téve, annak süketetését érzelmeink s honsúi kötelességeink szerint vizsgáljuk: talán csak egy dobbanást fogunk találni annak, a mely mindnyájunkkal közös, és ez, ő Fel-

sége, apostoli magyar Királyunk iránt érzett hódoló tiszte-
 lünk, szeretetünk, rajongásunk és csak ez az a törhetetlen ka-
 poc, a mely minket s a haza összes népeit összetartja; - e nél-
 kül talán - a költő szavai szerint „oly sok viadal után,“ mint
 oldott kéve széthullana nemzetünk. Hiszen a hazát is szeret-
 jük mi mindannyian, hogy is ne szeretnénk az édes magyar ha-
 zát! De politikai pártállásunk szerint külfömbőzösképen. Kü-
 lömböző felfogással vagyunk a felől, miképen tegyük a hazát
 nagygyá, hatalmassá, boldoggá, - s hogy annak minden egyes
 polgára miként érezze magát egyénileg is szabadnak, megele-
 gedettnek! Mindez azonban uraim, nem ok arra, hogy ne váll-
 vetve dolgozzunk mindnyájan tehetségünk szerint a haza bol-
 dogságán! Széchenyi e tekintetben is példa lehet előttünk.
 Ő mondhatni első volt ki a nemzetet a haladás útjára terelte
 s midőn a nemzet nélkül, és gyorsabban haladt, nem nehez-
 telt és nem vetett gátat haladásának; midőn pedig a nemzet
 kezei e tekintetben kötve voltak: magányából, mint fényuga-
 rat lövette ki ismét szellemét, hogy az, az apostolokra küldött
 szentleleként hasson és buzdítsa a csüggedező nemzetet.
 Uraim! Ha mi, ez aranylag kis körben megteremtjük és elér-
 jük a honfő egyetemet s széjjel menve e hazában, arra tani-
 tunk mindenkit, hogy szellemi és anyagi tökéjét kiki bár
 porszemenként, de csak is a haza javára hordja össze, hogy
 gyűlölség, visszavonás és pártusa, miknek csak a szegény ha-
 za vallana kárát, száműzött legyen közülünk, úgy a haza oltá-
 rára hordott porszemekből nagy hegy és erős vár leszen, mely
 még nem egy, de több ezredévekig is fel fogja tartani a hatalmas
 és boldog magyar hazát s a magyar nemzetet. És most
 mondjunk még egy Istenhozzádot a nagy férfiu szellemének,
 ki sírjából is lépés minket ily hazafiu érzelmekre buzdi-
 tani. Fiatalon elhalt költőnk, Sárossy Gyula szavaival vég-
 zem beszédemet:

*„Emlékezet szállj le rája,
 S rajta, mint a tö sirálya -
 Csókold meg a levegőt.“*

GROF SZÉCHENYI ISTVÁN

lovas képek leplezése alkalmából
1896. április hó 12^{én} tartott beszéd.

GROF ZICHY JENŐ

Pállik Béla festőművész által megfestetvén
Gróf Széchenyi István lovasképét, azt a
következő beszéd kíséretében adta át
a **Nemzeti Casinónak**.

ISZÁKHEIM LÁJOS

A kaszinó igazgatóságának bele-
egyezése folytán jutott osztály-
részül nekem az a szerencse,
hogy gróf Széchenyi István képét a
nemzeti kaszinó részére megfesttettem;
köszönetet mondok ezért az igazgatóság-
nak, hogy alkalmat adott nekem arra,
hogy e kép megfestetésével határtalan hálát és tiszte-
letet jelek gróf Széchenyi István iránt, ki előttem
egész életpályánként mint irányadó vezércsillag ragyo-
gott, kifejezhettem; fogadják ezt tőlem szívesen és őrizték
azt mindörökké, mint a kaszinó palladiumát.

GROF ESTERHÁZY MIHÁLY

az igazgatóság nevében a következő beszéd
kíséretében vette át a képet.

időn a **Nemzeti Casino** alapítójának arc-
képét kezeidből átvevőnk, fogadd hálás köszö-
netünket nagylelkű adományodért, melyet,
segély meggyőződve, mindig tiszteletben fo-
gunk tartani és kegyelettel megőrizni.

Mintcs szárdékomban most **Széchenyi István**
hallhatatlan érdemeit felsorolni, ez felesleges vol-
na, miután ezek minden magyar ember szívébe vannak
vésvé, de jelezni kívánom azt a befolyást, melyet e kép a jö-
vőben hivatva lesz gyakorolni; mert nem képzeltető, hogy
e festmény, mely egy nagy eszmet képvisel, mely és üd-
vös hatással re legyen azokra, kik azt napról napra itt
szemlélni fogják.

Az en szeretek vést jósolni, de jöhetnek és félek-jön-
ni fognak napok, midőn Magyarországnak,
édes hazánknak, minden hű fiára szüksége
lesz, és ezért örömmel üdvözlők minden oly tettezőt mely
bennünk a nagy eszmet, a nagy tettek iránti fogékonysá-
got ébreszti és betűtűt a mai teőpedésből a mai
közönytől felváz.

Es, a mi reméljük, hogy e kép addig fogja e fa-
sákat díszíteni míg egyetűnk fennáll, úgy remél-
jük azt is, hogy mind a mai nemzedék, mind az
a nemzedék mely e tetteket látogatni fogja mikor mi
már talán porladozni fogunk, itt nem csak a kellemes
időtöltést, nem csak a szórakozást fogja keresni és talál-
ni, de lelkeseéve **Széchenyi István** dicső példáját, kö-
vetni fogják hazafiságban, hazafiai erényeiben!

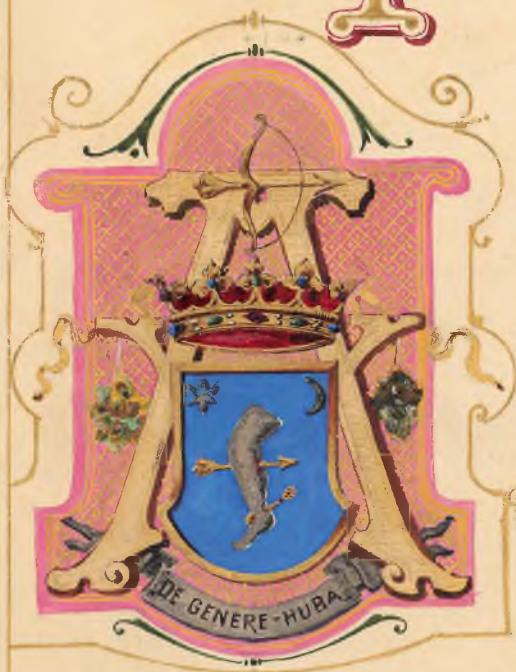
Es hogy ez így legyen – midőn e lepel hull – száll fo-
hásom az egész Urához; adja és engedje, hogy e
kép betöltse magasztos hivatását és látása re-
velier e hirtak férfiakat, a haza nagyságára, a haza bol-
dogítására!

SARMINCZNEGYEDIK LAKOMÁ

1897 Február hó 7-én

SZÓNOK:
SZEMERE MIKLÓS
DE GENERE HUBA

TISZTELT URAIM!

Legjelesebbek is fáztak e billikom föl-
emelésétől a mai napon. Nem ki-
vánták a nagy Széchényi emlékét
felköszönteni a jelen körülmények kö-
zött. Így jutott a serleg az én szerény
kezembe.

Széchényi Istvántól a politikusról, tisz-
tezt uraim, szól a történelem, Széchényi
Istvántól az íróról tanít az irodalom,
házaai lánglelkéről beszélnek alkotó

tásai: a Tisza-szabályozás, a Vaskapu, a Sándorhid,
Sóversenyügy, Akadémia. Élő monumentumai mind
az alkotó geniének, a ki emberbarát volt és szerette ha-
záját.

Hársadalmi alkotása a nagy férfiuinak a nemzeti Gaszár.

Szemrei előtt lebegett a magyar társadalom művelt köreinek egyesítése. Ez sikerült is neki fényesen. Alapított egy oly egyesületet, a mely az egész magyar társadalomnak delejtűje lett.

Elöl járt a nemzeti Casino évtizedeken keresztül: »a hazafiság, a tisztesség, a jó ízlés, a lovagiasság, a bonton» terén. Szerencsés voltam még magam is személyesen ismerhetni a régi idők néhány fényes alakját a nagyokból; mint Károlyi Györgyöt, Almásy Györgyöt, Mikes Jánost. És bátran ki mondani, hogy ma senkinek az a tekintélye társadalmi kérdésekben messziről sincs, mint a milyen a nevezett uraknak volt. Tisztelte őket mindenki, és meghajlott előttük minden emberfia.

A régibb nemzedékekbe be volt oltva tisztelni a kort. E mellett meg volt az élen, hű, áldozatkészség, merészség.

Ki adná ma oda közszépra egy évi jövedelmét, mint tette Széchényi István? Vagy ha tenné, könnyen úgy járna, mint egy, Ársiát nagy költséggel és fáradsággal kutatógató igen tisztelt tagtársunk, a kirel gyakran hallottam mondogatni, hogy »hiú és bolond.«

Vagy ki megy ma át lőháton a zajló Duna jegén, mint Sándor Móríc? Vagy ki fog ma késsel kezében mérkőzni a vadkannal római gladiátorként? a mint Nagy-Károlyban tette a nagy Wesselényi, a mi Széchényink legjobb barátja.

Azokban a generációkban, tisztelt uraim, megvolt a »Virtus«! Tiszta volt az agy, lelkes volt a szív és aczélosak az izmok!

Es termésköből építhetett Széchényi István; ha ma akar építeni valaki, annak az új Széchényinek a mai nemzedékben jó, ha vályog lessz a rendelkezésére!

Míg a nagy Széchényi egyéb alkotásai áldásos nemzeti intézményekké fejlődtek, azalatt kedvencz gyermeke, a nemzeti Casino, társadalmi tekintélyében nem növekedett.

Okát ennek nemcsak abban keresem, tisztelt uraim, mert tul sokat beszélünk és keveset teszünk, hogy úgy mondjam »szóbagatok« vagyunk; de mert tekintélye nálunk ma alig van már valaminek.

Bizonyos társadalmi nihilismus felé evezünk, a melynek nem távoli partján kéklenni látom a mottót hogy »Magyarországon a tisztességes embernek túl nagy handicap teherrel kell lesutni az életpályát«

Nem jutalmazzuk illően az erényt és nem büntetjük kellően a rosszat.

Arról, hogy egy közönséges szegény halandónak a minden-

napi életben alig fizeti ki magát a tisztesség, nem is szóllok. Büntető-törvénykönyvrünk lax és börtöneink casinók. A humanismus örre alatt úgy vannak berendezve, hogy gyakran kényelmesebben él nálunk egy segyencz, mint sok becsületes munkaszerető honpolgár.

De a társadalom magasabb rétegeiben is büntetlenül tehetünk bátran a mit akarunk, csak mondjuk rá "politika". E bűvös szócška fed mindent. "Le sang des rois ne souille pas" monelották kétszáz év előtt vigan a nemes francziák. A mi ott a "sang des rois" volt, az nálunk ma: "a politika."

Ne féljenek, tisztelt uraim, nem megyek bele az exigenciák tudományának fejtegetésébe. Nem térek be ebbe a csárdába, ahol nálunk néha a szentekből is "demie viergek" lesznek! Hogy pedig gyarló emberek mit művelnek olykor sub titulo politika ebben a magas vigadóban, arról hallgatást parancsol nekem az ilelomosság.

Fölemelenz hát, tisztelt uraim, a billikont és nem reszket kezemben, szilárdan tartom, midőn "arról a férfiuról emlékezem, kinek fejét dicsfény koronázza, beragyogva homlokát, mint viruló napsfény a havas bérceket."

Hiedegen hagyja a dicsfény a mai nemzedéket, de lesz idő, amikor az utódok szívét heviteni fogja. És akkoron elmondhatjuk: "Magyarország nem volt, hanem lesz! Az ő dicső emléke pedig felviruland százados álma felett."

Erre üritem a kypát és jobb jövőndőre! mert nem boldog a Magyar.

SZÓNOK:

G R O F B E T H L E N A N D O R Á S

M

Tisztelt Uram!

eg vagyok győződve, hogy Széchenyi
Dobán, midőn még erejének teljében, nép-
szerűségének fényárjában végrendeletét meg-
írta és magának az önalkotta Nemzeti Kaszinóban
évi emlékűnnepet rendelt, ezt oly célból tette, hogy
míg a magyar él és méltó e névre, az ő szellemének
segélyével felújuló emléke újabb és újabb buzdításra
szolgáljon a nemzet értelmiségének, nagy feladatai
teljesítésére.

Ezért felelősségteljes a harsonát a gyöngye szavú
harcosnak kezébe adni, de hazánk titáni erejű nagy fia
sem kívánt többet, mint azt, hogy minden magyar önteket-
sége szerint szolgáljon, — minthogy ez ében a megtisztelő
megbízás engem ért, megkísértem. Felhozhatnám Széchenyi
Dobán életének egyes részleteit, alkotásait, honozereitét,
áldozatait és szenvédéseit; bizton lelkesednénk, szólhatnék

vállalkozásának merészségéről, jellemerejének nagyságáról, lángeszének sokoldalúságáról, keblünk büszkeséggel telnek el, hogy magyar vala s ily férfival egy test, egy vér vagyunk. Várolhatnám a keszpedő kort, amelyet fölébreztett, az előzörtan szunyadó erőket, amelyeket teltre keltett, egész képét annak az új állami és társadalmi rendnek, amely agyában megzületett, és amelyet nagyreszt kiküzdött, ez bizalmat gerjesztene az isteni gondviselés iránt, hogy nem hagyja el a magyart a megküldi idejében emberét.

Mindert most nem teszem, mert számos hivatott szónok ezt korábban nálamnál szebben megtevé és mindnyájunk előtt áll Széchenyi István teljes nagyságában, állandó dicsőségében. Olyan ő igaz nagyságában, mint egy tömör sziklacouco, mely biztos iránytűje a vándornak, ki néha bámulva keresi a múlt hangulat szele által összehordott homokhegyet, melyet csak nemrég látott magaslani és melynek helyén ma talán már ür tátong. Két emberöltő alatt a nemzet megismerhette Széchenyi nagyságát, szavak által ez sem kisebb, sem nagyobb nem lesz. De példája, elvei, jóslatai Mekhája lettek az igazhívő magyarnak erre tekintünk. Nemzetünk eredeti kifejlődése, boldogítása és európai méltó szerepe valóban ideáljai, merészen és biztosan megjelölé az utat; hitte, tudta, látta, hogy nemzetében megvan mindenre az erő. Föltepte óta már egy század három-negyede lezajlott – haladtunk. Ő, aki az új Magyarországot tervezte, alkotta, lelki szemeivel kézen látta, örülhet a szellemek honában, hogy már-már kiszorítanak oly föladatak, amelyekre akkor még minden erő egyesítése sem vala elég, anyagi fejlődésünk olyan, aminő az ő korában csak hatalmas országé volt, műveltségünk fejlődik és terjed, ma egy nap alatt több magyar szót nyomtatnak, mint akkoron egy egész éven át, magunk rendelkezünk sorsunkról, Európa ismer és méltat.

De hol állanak ma versenytársaink, Európa népei kultúrában és hatalomban?, akikkel hajdan együtt vívtuk a keresztes hadakat, akikkel és akikért harcoltunk a félhold ellen – hol azon világbirodalmak, amelyeket, ha nem is a század szült, de lát nyakára nőni! Új erőzmények, új törekvések hatják át, erőforrásaik kizámithatatlanok!

Immár két év sem választ el a XX-ik századtól, a népfajok életrevalóságának kemény próbáját rejti méhében a század – a nagy alakulások korozaka leend ez – a faji, társadalmi és gazdasági kémélet len tusát várják a felvegyverzett és elkeveredett milliók! eszközözei: pénz – villany és dinamit!

Ily kilátásokkal a maroknyi magyar nem pihenhet! Nem a kiérdemelt nyugalom biztos élvezete áll előttünk, hanem: a költő szava szerint: „küzdj, és bizva bizzál!”

Az evolúció tanát nem szabad tulzásokba vinni, ez a fatalizmusnak modern alakja, én hiszek az egyéni jellem, az egyéni képesség irányító, döntő szerepében, kell-e erre szebb példa, mint a nagy reformátoré, akit ma ünneplünk?

Éllép egy férfiú, aki tudja, hogy mit akar; szónoklat, toll,

rabeszedés, példa, anyagi áldozat, szóval egész fegyverzetével egy odaadó önzetlen államférfinak, sem a népszerűség szerélység nem töje, se a hatalomvágy csábító kúndere el nem kábiták – sem az elszigeteltség a magyar politikusok e réme meg nem ingatá, azt mondta, azt tette mindig, amit jónak velt.

Apró kövekből, faragatlan szikladarabokból kellett alkotnia, segédeit lelkesíteni, vezetni – művét védeni azoktól, akik azt lezontani akarák – de azoktól is, akik erejüket túlbecsülve, diétve külmöbet ohajtanak. De ő küzdött két áramlattal – legyőzeték. De ma mégis győztesként áll előttünk, az idő, a nemzet igazat adott neki – fejlődésünk tervein, tanácsain, jóslatain épült és épül, bajaink forrásaira ő jelzőtáblát tett, ha elvetettük, ozenvedünk érte, tőle örököltük a legfőbb jót, a nemzet jövőjébe vetett erős hitelt.

De tisztelt uraim, nemcsak egy hős himagasló alakja van hivatala hazáját híven szolgálni! Széchenyinél nem eszköz vála, de cél, hogy a nemzet értelmiségét rang, kor és párt különbség nélkül, társadalmilag egybefoglalva, a közszellem fölébresztése által a munkának megnyerje. A tér nyitva, a nemzet hálás és ne panaszkodjék senki, aki igazán akar a köznek szolgálni, mert se főrangú gőg, se demagóg irigység a közpályáról le nem szorítják.

És, mégis napjainkban a közpálya nem gyakorol elég vonzóerőt! Ha széttekintünk az országban, szét ismerőseink tág körén – akár csak e teremben is – azok mellett, akik közéletünknek bajnokai, hány jellemes férfi van, akit a sora felruházott műveltség, vagyon, látókör és polgártársainak becsülésével is, akik fáradva fordulnak el a közpályától.

Családi élet, vagyonkezelés, tanulmányos utazás, edző sport és a társadalmi korrektség feletti öröködés mind helyes, nemes, szép, de a magyar társadalom elitje ennél többel tartozik, oly számos tere van a köztevékenységnek, melyek mindenikén dolgozott a legnagyobb magyar, hogy választhat belőle mindenki magának valót. Nem képességhiány, tán nem is mindig kényelemzseretet oka a félrevonulásnak. Sokat, legtöbbet visszatart azon aggodás, hogy magát megértetni nem képes, hogy iránya, célja elferdítették, hogy méltatlanul bántják és eredmény nélkül munkál – ez túlérzékenység, erről le kell tenni! A közélet rögös útján, hol néha durván dülakodnak, lépjen belbecsének és tiszta céljainak tudatában bátran a küzdőterre és küzdjön ereje szerint. Tegyük ezt mielőbb és tegyük sokan és a közélet nyerni, nemesedni segítségüküket is elnyerik, mert nemzetünkben van érzék arra, hogy ki hogyan és miért küzd.

Erkölcös és anyagi alap kell egy népnek. Sokan csodálkoznak, hogy Széchenyi fenkölt szelleme az anyagi erő fokozását célozta oly nagy képpel. Igen, tette ezt azért, lett legyen

bár szigorú serkentő ítéletében, mert tudta azt, hogy az erkölcsi erő megevan kortársaiban.

Valóban megvolt; rövid egymásutánban három oly erőpróbát állt ki e nemzet, aminőt kevés más: kényeztetés nélkül, tisztá hazafiságból lemondott a politikai magyar nemzet előjogairól, vagyona jó részéről, testvérül fogadta az addig lenézett orszákokat és fajokat, azután szabadsága és reformjai védelmére kelt a nemzet két nagyhatalom hadserege ellen.

A túlerő által legyűrve, elhagyatva, önbecsületéből merített erőt, méltósággal szenvedni, míg végre a balsors is bele fáradva, a nemzet bölcs királyunkkal egyetemben rakták le fejlődésünk új alapját, folytatták ott, ahol Széchenyi elhagyta!

Vészben a magyar sokszor nagy volt. Bátorság, idealizmus, áldozatkészség túlragyogtak a Kárpátokon és tengeren. Egyen ilyen az erőgyűjtés csendes éveiben is, akkor majd jöhet a vihar! Tegye meg ma már mindenki hazafi kötelességét, mielőtt a végző kényeztetés rászoritja.

Merítsünk erőt, a nemzet örök erejéből, amely koronkint tán szunnyad, koronkint testvérharcban fogy, de amely állandóan él, él mindnyájunkban szétosztva. Ki saját erejét nem érvényesíti, az tudva gyengíti sorainkat.

Magyar művelt társadalom tagjai, akiket a sors erkölcsi és anyagi erővel, javakkal ellátott, higgyétek el, ezt nem ingyen adá. Elitéljük a önzőket, akiknek jelözetük volt: nem adózunk, épp oly végzetes azt mondani: félreállunk. A szegény, alig művelt, elcsigázott néptől várni kezdeményezést, hiú ábránd. Az vagy fanatizált, akkor kizámithatatlan, vagy magára hagyva közömbös, akkor tehetetlen, minden téren buzgó vezetőkre van szükség; egy szabad országban ez a legszébb hivatás!

1844-ben Széchenyi István Magyarország kiváltságos lakosához egy kiáltványt bocsátott a közteherviselés ügyében és így szól hozzájuk: „Hiszen nem kérek kincseket, vért vagy éppén Curtiusi tetteket”. Szókozással ismét eképp serkenti előbarátait: Tegyük ezzerint mindnyájan, amit tehetünk, mindenki maga körében, csak hogy mert győznünk kell, senki közülünk ne hasonáljon más fegyverre, mint okot és türelmet, mert hiszen más fegyverrel lehet ugyan kényeztetni, de győzni, reményilem legalább a magyarokon, soha!

Midőn fölemelem e kelyhet Széchenyi István emlékére, ki nagy vala csendben és vészben egyaránt, azt kérem a sorstól, hogy ne hozzon vészt reánk, de adjon a nemzetnek oly tetterőt, minőt a vészben mutat!

HARMINCZHATODIK LAKOMA.
1899. évi február hó 5-én.
SZÓNOK: GRÓF ZICHY JÁNOS.

TISZTELT URAIM!

időn Széchenyi István ezen serleget a nemzeti kaszinónak hagyományozta azon meg hagyással, hogy ez az ő emlékére évenként itt e helyről írtassék, azt bizonyára azért, hogy itt-éről évre visszaemlékezve reá, ezzel egy időben egy pillantást vessünk hazánkra is, hogy az ő emlékével összefűzve fejezzük ki itt hazafiúi örömünket, bánatunkat, aggályainkat és reményeinket.

Az ő honfiúi lelkének jól eshetett az a gondolat, hogy évenként emléke össze fog formni honfitársainak hazafias érzelmével, jól eshetett neki az a tudat, hogy az ő neve a haza nevével egy időben hiejtve, mindig újra és újra meg fogja nemesíteni azoknak szíveit, kik ebben a pillanatban az ő nagy emlékének áldoznak.

Ezt érzem én is, tisztelt uraim, midőn ezen történelmi nevezetességű serleget kezemben tartom és épen ezért aggódok, mert ismerem érdemtelenségemet, csekélységemet is érzem, hogy oly nagy férfiú volt Széchenyi István, hogy én még talán emléket sem hordozhatom, tán arra is gyenge vagyok, hogy azt önök előtt méltóképpen felidézzem.

Hogy ki volt Széchenyi István, azt itt elmondanom – úgyhiszem – teljesen felesleges, megírták ezt már korának történetírói, elzengették hazánk leglelkesebb költői, szájról szájra adják a nemzedékek; én előttem azonban Széchenyi István óriási alakja ma mint sivar korunk legnagyobb ellentéte, az eszményiség megtestesülése jelenik meg.

TISZTELT URAIM!

Széchenyi összes államférfiúi elhatározásainak és cselekvéseinek rugója hűségkivül a hazaszeretet volt, azon érzés, mely minden tióztá érzelem között a legtióztább azért, mert a legönzetlenebb.

Ebben a hazaszeretethez fejeződik ki legpraegnansabban az az eszményi-ség, mely beartanyozta a gyakorlati politikus és államférfiúi összes tevékenységet.

Tiózta lelkenek minden üdeségét, szépségét, háját oda akarta adni sze-gény nemzetének, azt kívánta volna, hogy mindenki így érezzen, mint ő, azt szerette volna, hogy a nemzet mindig megmaradjon az idealis-mus azon magaslátán, melyre ő vezette fel.

Es ha volt valami egfelé emelő abban, amit azon kort jellemezte, melynek ő megtestesítője Széchenyi vala, úgy ez az a fenséges idealizmus, mely ar-ta ösztönözte a honfiút, hogy mindenét oda adja a hazának, hogy mindent feláldozzon a hazáért, hogy minden gondolatában, cselekvésében, reményé-ben, sejtelmében legelső mindig csak a haza legyen.

Ez az tióztelt uraim, mely azon kort, melyben Széchenyi élt, a maga szenvedéseivel, keserveivel, anyagi és erkölcsi vesztéseivel együtt egy nagy, egy gyönyörűségesen szép kortá varázsolta.

Akkor a társadalom legkülömbözőbb elemei egy és ugyanazon érzelem ál-tal összehapcsolva csak áldozatokra gondoltak, honfitársak a legádázabb politikai harcokban is feltétlenül tióztelték egymást azért, mert tudták, hogy tiódeg önzés közülök nem vezet egyet sem. És mert Széchenyi, a nagy gon-dolkozó jól tudta - hisz érezte - hogy egy nemzetet igazán nagygyá csak fia-tnak tiózta eszményisége teheti, mert sejtette, hogy a mint enyészik a nem-zetből az idealizmus ép oly gyorsan és ép oly mélyen fog süllyedni azon-polcztól, a melyre ő állította, azért járt ő elő az önzetlenség, az önfeláldozás te-ren a legragyogóbb példával, ezért létesített oly intézményeket, melyek közül példaként: a tudományos akadémia és a legnemesebb értelemben vett nem-zeti idealizmus ápolója és fejlesztője, sőt tán azért alapította meg ő magát e társadalmi kort is, a nemzeti casinót, hogy gyűpontja, melegágya, fenn-tartója legyen annak az eszményiségnek, melyet drága örökség gyanánt ő hagyott ennek a nemzetnek, azért létesítette ezt a nemzeti casinót, hogy ha ott hint a politikai és társadalmi életben zord viharok dúlnának, ha a versengésekből eredő gyűlölség sebeiket vágná a nemzetnek testén, ha itt-ott elfajulna vagy enyészne a hazaszeretet, és a lelkesedést az egyéni ambició mint önző érdek pótolná, hogy akkor az a kort, ez a Casino is átassza a maga hebeléből ki a társadalomba, ki az állami életbe a haza-szeretet, a lelkesedés, a legtióztább idealizmus melegét, fényét és ragyogását.

Széchenyi, az igazi arisztokrata azt akarta, hogy a nemzet jobbjai ma-radjanak mindig jobbak, hogy a nemzet nemesei legyenek min-dig nemesebbek a többinél, hogy a haza arisztocratiája, valamint tár-sadalmának vezetői mindig méltók legyenek azon szerephez, melyet nekik szántak a nagy időknek nagy hagyományai.

Es ha van pillanat, melyben szükséges, hogy Széchenyi idealis-musának letéteményesei minden erkölcsi befolyásával kiha-sanak a hullámzó társadalomra, ha volt valaha szükség arra, hogy

egy hatalmas társadalmi tényező kiadja a jelszót és megadja a példát az ide-
álok kultusára, tisztelt uraim, midőn társadalmunk nagy része az anyagi
érdekek hajhászásába merülve és abban teljesen kifáradva, lassankint felfe-
latozik tőle magát azokat a nemes eszményképeket, melyekből egyedül
meríthetünk csak erőt második ezereves létünkhez.

Es ez kell, hogy kétségkívül kihasson az állami életre is, hisz alig van
már idealizmus ebben a hazában, a társadalom egy nagy része az anyag-
elvőség lejtőjére lépett, lezúgott a magasból, onnan hova Széchenyi vezette fel
a nemzetet, és a honnan ő megmutatta neki az igéret földjét.

A nemzetnek pedig - ha élni akart, - ideálokra van szüksége, mert ha él-
tetni akartunk egy nemzetet, ha erőssé, nagygyá és hatalmasná akart-
juk tenni, úgy nem szabad a gyakorlati haladás érdekében ideálokat letom-
bolni és megsemmisíteni eszményiségét, - mert ha a nemzetből végre ki-
vész a képeesség azra, hogy valódi eszményképeket teremtsen meg maga-
nak, kivészett egyúttal élet- és ellentállási képeessége is, - azt az eszményisé-
get pedig, mely a nemzet szíve mélyében még él, s mely itt-ott felcsillámlék
mint a pártok tüzei a sötét éjszakában, ezen eszményiséget már régóta
nem művelik azon tényezők, melyek a nemzet vezetésére hivatva vannak,
és én aggódva szemléltem ezen jelenséget, felve hasonlítom össze azt a ma-
gyart, kit Széchenyi vezetett, azzal a magyarral, a ki ma itt él a hazában,
mert érzem és tudom, hogy habár ma is úgy él a hazaszeretetet mindenkinek
szívében mint akkor, a nemzet egésze ma már még sem tud úgy hinni,
remélni, nem tud úgy örülni, nem tud úgy sírni és szenvedni mint ak-
kor, azért, mert nem tud már úgy lelkesedni sem.

Vénebb lett-e ez a nemzet, a melynek szíve nem öregedhetik meg soha?
Én nem tudom.

Fáradt-e ez a nemzet, melyet a múltban nem tudott megtörni semmi-
sem? Én nem tudom! egyet tudok csak, tisztelt uraim, és ez az, hogy ha
e nemzet sokáig akart élni, akkor sokáig kell tudni lelkesednie, egyet tudok,
és ez az, hogy ha e nemzet meg akarja érti a második ezereves születése nap-
ját, újra vissza kell vinni, vissza kell varázsolnia ősi tisztá idealizmusát.

Azt tisztelt uraim, meggyőződésem az, hogy az egész magyar társada-
lommal együtt ezen Casino sem felelhet meg jobban azon missciónak,
melyet teljesítenie kell, azon feladatnak, melynek megoldását Széchenyi
bizta rá, mint ha híven múltjához, mindenkor és mindenben az ő példá-
ját követi, és ha különösen e társadalmi kör, megalapítója ideális törekvé-
seinek kultuszáért soha, de soha sem szűnik meg Széchenyi nagy em-
lékének áldozni.

Es ha ez így lesz tisztelt Uraim, akkor tatán újra magára fogja ölte-
ni társadalmunk régi magyar jellegét, akkor újra ragyogni fog azon
szellemben, mely Széchenyi szelleme volt és a melytől e pillanatban tel-
jesen áthatva, a legnemesebb magyar és a legmagyarabb nemes emlé-
kére ültetem ezen setleget! -

Harmincketedik Lakoma

1900. évi február 4-én

SZÓNOK.

sárvári és felsővidéki

GIRÓF, SZÉCHENYI IMRE.

URAIM! Így érzem magam, mint gyenge kölyök-suhány, mely bámulattal emeli fel tekintetét a szomszéd patakmeder dúo telelénvéből messze kimagasló hatalmas kölyökének koronájára! Nem zöl dül az már, kihalt az erdő e göcsös e tisztos királya! De törzsét örök mutatónak fen hagytá a természet bölcs keze, hogy példát mutasson késő utódoknak! Mi hinne, hogy egy családból való? A törpe - s ez óriás? De épp azért nem csoda és a dolog természetében fekszik, hogy a gyenge csemete, a bámulat bizonyos nemével, a családi büszkeség bizonyos fájával tekint fel a vérség óriására, melynek nagysága még ő tea is, egy, bármennyire meg nem érdemlett visszfényt vet.

A legnagyobb magyar ünnepén ezen, a dolog természetében fervő bámulat az egyetlen jogczim, mely a legnagyobb Széchenyi érdemeinek méltatásánál, a legkisebbnek adja kezébe a kúpát.

A múltból merítjük a jövőre reményét! Épp ennél fogva - midőn a hazafias gerjedelmek Vértatüzenél e setleg körül csoportosul a Nemzeti Kázinó apraja-nagyja - nem elég, csak érdemeit méltatnunk a magyar renaissance e valósgos apjának de egyúttal kötelességünk, mind ujra fűthessni azon tulajdonságait melyek azza tették, a mi, hogy annál is inkább állíthassuk őt oda buzdító vezércsillagként cse-

lekvéseink és iparkodásunk mintaképeül. De valamint a gránit is csak úgy válik használhatóvá, ha feldolgozzuk, a jók élete is csak úgy lesz hasznossá ránk nézve, ha példájukat követni igyekszünk. De ki lenne oly bölcs, megkövetelni a mai nemzedéktől, hogy Széchenyi kiváló tulajdonságainak bár melyikére is szert tegyen? Hogy jövedelmét, tehetségeit, egész idejét, életének minden ízét – még népszerűséget is – egy eszmének áldozza fel? Hogy érző szívét elméjének vesszőcsapásai alatt végig sanyargassa, saját hiúságát önön lába alá tapossa? Avagy tán, hogy a prófétai ihlettség misztikus szférájába próbálkozzon követni a magyar mythosz e nagy alakját? Ugy-e nem utaim nem ezt értjük a példa követése alatt? Hanem meg kell találunk az ösvényt a tőhelyek e magaslatához, meg kell lelnünk a bejáratot, amely még a közembernek is nyitva áll! Hisz minden nagyobb folyamnak megvan a páányi forrása; minden nagyobb erő kisebb tényezők közreműködéséből fakad. Épp így a terebélyes sajátosságok is hiszed mustármagvákra vezet-hetők vissza, amelyek csirák nem ritkán gondos kezek ültet-ték a gyermeki sziv termékeny talajába.

Es e csirát látom én azon vallás-erkölcsi nevelésben, amely nek szellemét oly sikeresen tudta beoltani a „kis Pista” fogékony keblébe, édesatyja: Gróf Széchenyi Ferencz, a nagy hazafi, a Nemzeti Múzeum alapítója. S miben áll ennek lényege? Azon intenzív, mely kötelességérzetben, mely szüntelen azt súgja fülébe: „Meg kell halálnod a gondviselésnek mindazon kincseket, melyekkel elhalmozott, különben meg nem érdemled azokat!”

Igy válik az ifjú Istvánnak második természetévé a gondviselés iránti tartozás érzete, nem csoda, hogy mint becsületes ember egész életét a tartozására szenteli. Jár nek javára? Felebarátai javára, tehát: első sorban nemzete, hazája javára! Így képződött az az etikai alap, amelyen életének minden mozzanata felépül, így azon erkölcsi rügő, mely tetteit igazgatja, azon nemesebb szándék, mely cselekedeteit irányítja.

Ezen szertény forrásból fakadt az ő nagy önfeláldozása, mely végkövetkezményeiben egész tengerre duzzasztotta azon kincsek halmazát, amelyből még keső unokák fogják Magyar-ország boldogulásának feltételeit meríthetni! A mag tehát, amelyből az ő nagysága kinőtt, a helyesen beleoltott keresztény világnézet, – ugyanaz, a melyet Carlyle Tamás, a nagynevű angol humanista azon sokat mondó szóval jelez, hogy altruizmus, tehát az egoizmus, az önzés ellentéte.

Ea ma körültekintünk, nem-e éppen a világnézet ellenkezőjét látjuk lepton-nyomon felbujtározni? Azt, amely első sorban az egyéni érdeket hajhássza? Azt, amelynek kizárólagos mozgató ereje az önzés, – életmaximája a „haszon” és végcélja

többször csak „élvezni” – amit és a meddig csak lehet! Hisz így mond: „Ugyis rövid az élet s mindenki önmagához áll legközelebb!”

Ez, uraim, a pogány világnézet foglalatja, a hitassz önzésnek prototypje! Mig az altruizmus szándéka a földi javak felhasználásánál mindig a köznek érdekére lenni tekintettel, „uti sed non abuti” addig az egoizmus az egyén korlátozását semmi irányban nem kéri. – Mig az első a kötelesség hív teljesítésében, tehát a munkában keresi a földi boldogságát, – a másik a haszonminél gyorsabb megszerzése után sóvárog. Mig az egyik főcélja, az emberek békés együttlétét és boldogulását elősegíteni, amaz a „bellum omnium contra omnes” – ben az erősebb jogát juttatja érvényre. Egy szóval, a keresztény felfogás egy par excellence szociális princípium, míg a másik a társadalmi atomizálására van hivatva. Nem hiába mondja Széchenyi: „Csak a gyöngye szíveti önmagát, míg az erős egész nemzeteket hordoz szívében”.

Smost már világos előttem az ösvény, amelyen az ő irányát követhetjük! Nem kell egyéb mint fiódolni az altruizmus szellemének – az egész vonalon. Ezt teheti a földbirtokos, a gazda, ha a föld népének ügyeivel, bajával foglalkozik; teheti az iparos, ha munkásainak sorsát szíven viseli; teheti a keresztelkedő, a város lakója, ha bő tapasztalásának és idejének egy kis részét a közügyeknek szenteli, teszi a politikus ügyis, hanem önérték és hiúság vezeti szándékában.

Igy értem én Széchenyi azon szavait, hogy: „Hazánk minden fia lehet vőnök megmentője.” De nemcsak hazánk minden fia, a nő is közteműködhetik a nemes célban: az anya, ha e szellemmel mélyebb barázdát szánt gyermekei szívében, a hajadon, ha a humanizmus terén nyújt segédkezést. Hisz már a „Hitel” dedikációja szólítja őket, a polgári erények és nemzetiségünk védangyalinak! Mindezek gyakorolhatják az altruizmust, de egyenesen kötelességévé válik annak, akinek Széchenyi szavai szerint „a gondviselés oly társadalmi állást és vagyoni jólétre való kihatást rendelt, hogy már születésénél fogva is sok más embertől sa felett előnyben részesül”.

Es ez azon intése a nagy Ebresztőnek, amelyet még ma is szótól-szóra meg kell szívtelnünk, még ma is, az új század meggyében, hívált nekünk, hisz az ő hasznójának vagyunk tagjai. Mert, valamint a nagy francia forradalom kihatói abban találták annak szülőcokát, hogy az arisztokraczia az előjogaival járó kötelességeinek teljesítését elmulasztotta; épp így fűző, hogy a nagy szociális revolúció réme verteres nemzés alakjában akkor fog testet ölteni, elsöpörve a mai társadalmat – a mite az altruizmus kihál az emberek felhéből! Addig pedig elmélkedjünk a Széchenyivel oly sokon felfogásu Carlyle következő szavai felett: „Minden népnek vezérekre van szüksége s ha jobbakat, arisztokratákat maga nem állít elő, máshonnet fognak ilyenek számára jönni”.

Uraim! Midőn Széchenyi István a régi Magyarország újra-

építéséhez fogott, két pillérre állította fel alkotását. Az egyik volt a gazdasági, a másik a kulturális alap. Most jól tudja, hogy a politikai felépítmény csak úgy lesz képes dacolni az idők viszontagságaival, ha az szilárd alapokon áll. Igaz, hogy csak keveseknek adatik meg, hogy a felépítmény továbbfejlesztésére hörvetlen hőzre működhessenek, de az alapzat tatarozása, gondozása, erősítése minden hazánkfia heze ügyében van, ahhoz mindegyikünk hozzáfér! Ezt jegyezzék meg maguknak kívált zsenge kortú ifjaink, Magyarország reménye! Ne mondjátok: „Nincs ambízióm, nincs talentumom, nem vagyok én szerepre hivatva”. Am legyen! De ez nem ok, hogy félreálljatok. Hisz hál’ Isten, nem ambíciókban, nem talentumokban működik ez ország, hanem azoknak százaiiban, ezreiben, millióiiban, akik csendes magánkörben sem feledik, hogy ki a haza pilléreinek megerősítésére szánt vállalkozáshoz csak egy kavicsot is hord – az már Széchenyi példáját követi!

Töllehet az ő titáni eteje nagy termőköveket hengergetett az építés színhelyére, mégis sohasem áttallotta kiterjeszteni figyelmét a legkisebb kavicsra is, ha az véreinek feldicsőítésére szolgált. Hisz maga mondja: „Hörhatonaszorban állni és kitüntetés nélkül gyakorolni a polgári erényt, néha ép oly dicsőrege állás és szintely szent kötelesség, mint állani a dolgok élén!”

S nem hiszem, mert nem is hiszem, hogy oly nemzet, mely az altruizmus legmagasztosabb jelét adta ahhoz, midőn Széchenyi iniciatívájára és a nemesség önszántából felszabadította a jobbat és végre felszabadította önmagát, – hogy egy ily nemzet ne tudná megtalálni az eszközt, mely meggátolja továbbterjedését a modern önzés miasmatikus maszlágának. És látok is már derengeni a horizonton láthatáron jobb jövő előjeleként egy világosító hajnali fényt és ez: a szövetkezeti eszme térhódítása. Égen, a szövetkezet, amely oly emminens melegágya az altruizmusnak és mely oly jól felel meg Széchenyi szép szavainak: „Egynek minden nehéz, soknak semmi sem lehetetlen”. Ugyanezen gondolat lebeghetett előtte, amidőn e helyhet nekünk hagyományozta, mert a Nemzeti Kaszinóban azon elemek szövetkezetét látta, melyek az ő szellemét ápolni és terjeszteni hivatnak.

Az ő végrendeletének ma én vagyok a végrehajtója s e szerleget, a látható jelét az ő láthatatlan szellemének azon imaszertű főhaszra írtém: vajha akadna közöttünk minél több, ki Széchenyi magasztos altruizmusainak gyakorlása által hazánk és nemzetünk javára attól tegyen tanúságot: hogy szelleme nem láthatatlan többé, – de láthatóan él közöttünk – örökre!

DARUHEZNYOLCADIK LAKOMÁ

1901. február hó 3-án.

Szónok:

BEÖTHY ÁKOS.

SZÉCHENYI ISTVÁN a mi feledhetetlen és halhatatlan emlékezetű alapítónk, mindjárt dicsőséges pályafutásának kezdetén tűzözlopként emelkedik fel a magosba, egyrészt bezárva a régi Magyarországot, másrészt megnyitva az új Magyarország szízenvedéseiben gazdag, de tünneményes korszakot.

A magyar nemzet, az ő lángszellemének fiavallatára, miként a mesebeli fénix-madár, elhamvasztotta, tisztos bűt, de később odon hűvelvét, hogy hamvaiból feltámadva, viruló ifjúságban, nemesebb formában, egy új életnek nyissa meg kezdetét. Ennek az új Magyarországnak nem csak prófétája, de bizonyos alapvetője Széchényi István volt. Az kétséget nem szenved, hogy ezen nagy feladathoz mértén, a gondviselés parancsára minden adományát és tulajdonosságát. Örögi főnemes családának volt ivadéka, mely családnak, hogy Marinczy Gábor szép, képletes kifejezését használjam, halántékai körül a nemzeti hálógoglárait fűzte a történelem. Gondos nevelésben részesült, nagy összehőkötésekkel bírt, előtte nyitva állott a világ és koraisjúságában világrendítő eseményeknek volt nem csak tanúja, de egyszerűs mind részese.

Volt az ő egyéniségének valami csodálatos megnevezhetetlen hatása, a merre csak járt, az emberek szeme mindenütt megakadt rajta és korának legkiválóbb és heterogenebb embereibarátságot, rokonszenvet éreztek iránta kiváló francia és angol államférfiak: Thiers, Guizot, Leel Róbert, Palmerston, az a feleketlen szilajságu félig barbár orosz nagyherceg Konstantin, Metternich, az európai diplomácia nagymestere, Windischgrätz a telivér cseh arisztokrata, az a hatalmas katona Blücher, az a nagyszabású szerencsefi, Bernadotte, a svéd trónörökös, mind ezek épp oly kevéssé voltak képesek Széchényi delejes varázsa-
nak ellenállani, mint a hogy el tudott banni a kizsai várme-
gyék büszké, daczos nemességével. A mi külsőjét illeti, ha jól
vagyok értesülve, azok az arczképek, melyeket tőle bírnak, és

csak halvány vázlatát valják imponáló személyiségének. Az ő jupiteri homloka, melyen mely bárázdaikat szántott a hazafi-gond és elmélkedés, sűrű szemöldökei, melyek alól sastehintete villámo-
kat lövelt, napbarnította arcza, ruganyos termete, mely excellált a férfias sport minden ágában. Szellemi képességeiről tudjuk mindannyian, hogy egyaránt mestere volt a szónak és írásnak, siorra kiváló katonai, fényes haditettek fűződnek az ő nevéhez, a magyar huszárnak igazi eszményképe volt.

Eleme is volt a harcz, a küzdelem. Folytonosan harczban állott azokkal, kik reformterveit akadályozták. Politikai és egyéniséget úgy lehet jellemezni, hogy reformer volt, csak hogy konzervatív reformer, a Periclesek, Mirabeauk, Pitték, Deák Ferenczek fajtájából. Jól tudta ő azt, hogy a nemzeti szervezet egészsége egyrészt az állandóság és szilárdság, másrészt a fejlődés és haladás, tehát a konzervatív és szabadelvű eszmék egyensúlya és összhangjából áll. Eppen úgy tudott rombolni mint építeni, csak hogy sohasem kezdte meg a rombolás művét, míg az új alkotások körvonalai lelki szeméi előtt ki nem domborodtak. És éppen azért, mert egyéniségében oly szerencsésen párosult a lángeszű támadó erély, valamint a bölcs higgadság és mérséklet valójában teremve volt arra, hogy körvetítsen az ancien regime és a dolgok új rendje között. Csakhogy a körvetítők szomorú szerepe várakozott reá, hogy saját szavait idézzem, két szék között a pad alá került. Elvezette a bizalmat felfelé, ingadozni érezte a talajt lábai alatt, nemcsak, hanem némileg önmagával is ellentétbe jutott. Mert midőn nemzetét feltve a válságoktól, annak azt tanácsolta, hogy ne a sziv politikáját kövesse, de a hideg, számító ész tanácsát, némileg önmagát csa-
folta meg, mert hiszen Széchenyi István a szivnek volt embe-
re. Abban a nagy átalakulásban, az 1848-iki törvényekben a sziv politikája győzedelmeskedett. De atyáink a higgadt értel-
lem bölcs tanácsát sem mellőzték. Soha nemzet bölcsőbb, ma-
gasztosabb törvényeket nem alkotott, mint a 48-iki törvények: soha nemzetnek, oly kiváló becsületes kormánya nem volt, mint az akkori miniszterium, melynek Batthyány Lajos volt elnöke és az a három titán: Széchenyi, Kossuth és Deák tagja. Az irtó dörög nem engedte meg, hogy a nemzet ezen ál-
dásokat élvezze. A reakció megkezdette addár támadását, a nemzet igazaiért segyvert ragadt és egy egyenlőtlen, de dicso-
séges harczban elbukott. Hogy is írta csak akkor Németország egy hoozorus költője?

Wenn ich den Namen: Ungar, höre | Es klist mit wieder im Gemüth
Wird mir der deutsche Wamms zu enge. | Die alte Sage längst verklungen,
Es braust darunter wie ein Meer. | Das eiserne wilde Kampfeslied
Mir ist als grössten mich Trompeten-klänge Vom Untergang der Tübelungen.

Széchenyi István életének végzete, tragikuma itten befejezést nyert. Mint a hogy vérvörösen áldozott le a magyar szabad-

ság napja, az ő szellemére is ráborult a lelki halál sötét éjszakája. Ő volt a Gromotheus, ki a nemzet szívében a szent tüzet meggyújtá, hogy jutalmul minderről oda legyen láncozva a kétségbeesés szikláihoz, ahol az elveszett haza feletti fájdalom, mint a mondabeli hecelyű, mindennap ujonnan tépte fel száz sebből vérező heblét. De ezen csillagtalan éjszakákon is megjelent számára a reménynek egy nyájas, birtató sugara és ilyen pillanatokban írta egyik legbámulatosabb, legrendkívülbb művét, a Bluket, mely is Juvenal Montoigre Swift mesterműveivel kiállja a versenyt. Ez a Bluch egy kétségbeesett léleknek jajkiálltása, mérző élességű gunyhacra; képeiben, a melyben nem is korbácsosál, de skotpiókkal ver végig nemzetének főhétain. Csakhogy a reménysugár mihamarább eltűnt, a sötétség démonai újra etőt vettek hűfáradt lelken és a kétségbeesés egy pillanatában életének fátyláját önkezeivel húllá akkor, mikor már hasadni kezdett a hajnál és a nemzet ismét birtokába volt veendő a hazát és alkotmányt.

Azt a nagy művet, a hibéküles nagy művet uralkodóház és nemzet között nem Széchenyi alkotta meg. De az ő szellemében lett megalkotva, az ő kedvencz eszméi nyertek abban kifejezést. Egyrészt a jogfolytonosság, másrészt a politikai illem és méltanyosság. Mert akkor, mikor a nemzet annyi szenvedés és sérelem után fátyolt vetett a múltakra, no hát akkor annyi nemeslelkűséget tanusított, mennyit az illetőknek nem volna szabad elfelejteniök sohasem. Azóta évtizedek múltak el, egy új századba léptünk be. Azok a problémák, a melyek felett Széchenyi Ötván tépelődött, megoldva máig sincsenek, nemcsak, - de újak jártultak hozzá. Ezen válságok és veszélyekkel szembe mi tehát az a miben bizhatunk, mibe vethetjük meg egy jobb jövő reményének horgonyát? Ez a nemzet ma úgy, mint egy évezred előtt, egyedül áll e világűr közepén, társ- és rokontalan, barátja alig van, de ellenségeinek száma legió. Ez a nemzet máshon nem bizhatik, mint önmagában, férfias jellemében, erős jogérzetében, melynek alapgondolatát, Deák Ferencz, kit Széchenyi Ötván is a haza bölcsének tekintett, abban fejezett ki, miszerint azon jogokat, miket tőlünk erő és hatalom elvesz, visszaorzerezhetjük, de azokat, mikről a nemzet önként mond le, vissza nem hozza többé senki. Széchenyi Ötván magának valotta e sarthatatos igazságokat. Neki, mint konzervatív embernek, orozáglási rendszerében a központi eszmét, a szervező összefüggés nagy gondolata alkotta. Az összefüggés nagy gondolata a politikai intézmények és a társadalmi tényezők között. Azért alkotta meg e kaszinó-egyesületeket, hogy ennek legyen eleven orgánuma, hogy ezen egyesület önmagában felölleje a magyar társadalom egész hivatását, különösen, hogy életetözen kühüessen benne a társadalom lelkiismerete. Azért rendelte el a hegyeletnek ezen ünnepeket, hogy az a számhétésnek, a magabaszállásnak legyen a napja, hogy ez fokozza bennünk a hazaszeretetet, az áldozathozségeket, az ideálon magasztos kultuszát.

Ez elterjedte végtére a hegyeletnek ez ünnepet, mert bizonyára hitte és remélte, hogy ha évenként egy napon ide eljövünk, hogy e fényes kivilágított termekből bánatunkkal, keservünkkel elzarándokoljunk a czenhi/sírhely magános füzeti köré, egy forró könnyet ejtünk le azon hantokra, a mely hantok alatt annyi dicsőség és szenvedés pihennek, bizonyára hitte és remélte, hogy ugyanekkor a mi esdő imánkmal, a mi áhítatos fohászunkkal fel fogunk emelkedni a felhőh, a csillagok fölé, hogy az ő halhatatlan lelkével egyesülve oda járulunk a mindenható trónusa elé, hogy elhozzuk annak számára az urnák a hegyelmeit, azt a jobb hort, mely után buzgón epedez milliók ajaka. Ezek az érzelmek, melyek bennünket ide hoztak. És ezért felhívlak benneteket kedves barátaim és tagtársaim, emeljünk és írítsunk poharat Széchenyi István emlékéért, a mely áldott és dicsőséges legyen mindaddig, a míg magyar nemzet él az imádott magyar hazán.

Harminckilenczedik lakoma.

1902. évi február hó 2-án.

Szonok: **VESÉY TAMAS**

ISZTELT URAIM!

A Nemzeti Kaszinó bizalmából nekem a Széchenyi-irodalom egyik szerény munkásának jutott a szerencse, hogy a mai ünnepén én emelhessem a hegyelet billikomat, melyet jeleseink, eszményi életelmében is veri regni barones, a dicők dicőjének, Széchenyinek emléklakomáján 1864 óta ültetni szoktak, oly ékesszóló áldomással, mely nem egyszer országos esemény, drámba ment s hazaszerte visszhangot ébresztett.

Valahányszor megtöltöttük ezt az ereklvelyként őrzött serleget és ültettük az emlékezetére s lerajzolhatlan nagy jellemét csodáltuk, mindannyiszor szebbnél szebb apoteozisát hallottuk a legnagyobb magyarak, aki fajunk teremtő erejének, erkölcsei és életelni felsőbbségének leghatalmasabb megnyilatkozása és megtestesülése az ébredés korszakában.

Ez az apoteozis, bár hányszor hallottuk is, nem válik feleslegessé, sőt ma még szükségesebb, mint valaha volt. A nagy tradíciókhoz való hűség is azt hozza magával, hogy a Nemzeti Kaszinó az önfeláldozó hazafiság tényeiben s ünnepelésében az utókorunk ezután is példát adjon.

A mi ünnepelésünk nem emelheti Széchenyinek hatátlan hírét és páratlan nagyságát. Nimbúsának örök fényében nem szorult arra, hogy mink az ő erényeit emlegessük s magasztaljuk. Ellenben nekünk igenis van szükségünk arra, hogy szívünket koronkint hozzá emeljük - s új szövetséget kössünk az ő szellemével, hogy ő mint egy Cato szemlét tartson közviszonyaink fölött.

Ki volna erre hívatottabb és méltóbb mint ő, társulatunk láthatatlan feje: princeps senatus. Az ő hite az, hogy nagy ideálok nélkül nincs boldogság, meggyőződése az, hogy az élet tengelye a moral nullum bonum nisi honestum, hogy nincs edesebb, mint a tanuk nélküli nemes tett, és

nincs szentebb mint a kötelesség. Őlyen hitvallás után, melyet életével pecsételt meg, méltán tarthat szemlét Széchenyi a nemzet alapokta fölött.

Eh jövel nagy szellem s kezdjed kritikádat körünkben, a Te Kaszinódban, melyet azért alapítottál, hogy ártassa a társadalomba az önzetlen hazaszeretet, a közügyekért való lelkesedés, a magas idealizmus etcjét. Innen sugározzék szét a jó ízlés, innen terjedjen a bizantinizmus nélküli udvarias forma, az előkelő emelkedett gondolkodás és cselekvés, a nemes tónus tisztaság csengése és a nyílt őszinte férfias magatartás és lovagias kortek viselkedés. A múltnak annyi dicsősége, a jövőnek annyi reménye fűződik e társulathoz, hogy vele tördődnöd érdemes. Lelkesíts, sőt ha kell figyelmeztess bennünket, mert Te olyan tekintély vagy, ahi előtt mindnyájan meghajlunk.

Salvo reipublicae suprema lex esto: kétezeréves parancs. Nagy Széchenyink! ezt a hazafias parancsot követted Te is, még népszerűségednek feláldozásával is. Ezt követik államszertűnke mind, kik a te tanítványaid; csak ez az elv vezetket bennünket a nehéz időkben, midőn már nem csak államok harcolnak államok ellen, hanem világörsekek mérkőznek világörsekekkel a verseny nehéz küzdelmeiben.

A haza földjét mindenütt termékeny nyé, népet gazdagga, műveltté s szabaddá és az államalkotó magyar fajt uralkodóvá akartad tenni.

Mégelegedéssel láthatod nagy alapítónk országörseke, hogy a kitagadott gyermekeket emberbaráti intézetekbe helyeztük el, a hisdedeket övjük, a serdülötnöket taníttatjuk s minden beteget gyógyíttatunk hogy népödnök egy fia se veszőzen el ápolatlanul.

Te inauguráltad s báro Eötvös öta híven követjük, hogy kultúrpolitikánk magyar legyen, s hogy a magyar nyelv hegemóniáját biztosítsuk a művelődés békes eszhözével, melyek közt mint legghatalmasabb a sajtó.

Jogállapotunk felett is hívatott bíráló vagy híres írója a Hítel, Világ Stadium korszakos műveknek Hazánk jogállam. Az aranybulla s a primacianus már minden ember szabadságát védi. Intézmények biztosítják a jognak uralmát úgy, amint Deák és elvbarátai és te lelkes ébresztők követetted.

Volt idő, midőn forrongó erődöt magad is egészen a jog támasztására szentelted. Es valóban, ha jogász az, aki a jognélkülieknek jogot szeresz, a kötelességekhez aránylagos jogokat biztosít s a jogi reformokra irányítólag hat, akkor Széchenyi igazán jogász a szónak magasabb értelmében. Hatását érti, áldja a magyar jog; méltanyolja érdemét, hirdeti nagy nevét annak, aki mértősen emelte fel a jogi reformok lobogóját s haladó lendületbe hozta a nemzetet. Nem volt könnyű, mert Werbőczytől Széchenyig nem haladt, sőt meg sem mozdult a magyar jog. El

maradt, s ami valaha jó volt, tulzárnyalta az idő, a Csosefinizmus és a francia forradalom. Széchenyi reformátori működését nem az alkotmány, hanem a magánjog terén kezdte, ostromolta a hatalás minden akadályát, főleg azt, ami az egyéni tulajdonjognak, rendelkező szabad-ságnak és közgazdasági fejlődésnek volt gátlója, pl. az örökség és a fiscalitás. A hiteltől rajongott. Ünnepeket nevezte a változó törvény elfogadását. Több évtizedes áhízlójának köszönhető, hogy a rendi és partikuláris jogok helyett az általános egységes magyar jognak elve ült diadalát. Egységes jog nélkül nincs egységes nemzet. Széchenyi eme legmészszebbre ható, 1835 óta sürgetett jogreformját külföldi vizsgálata az 1848. XV. t. cz. s az annak alapján megindult kodifikáció.

Még teljesebben fontos az, hogy Széchenyi irataival és beszédeivel megadta a jogászoknak a kritika bátorságát. Megtanulták tőle, hogy a törvényektől nem csak descriptive kell referálni, hanem elemző országvizsgáló és bíráló szándékkal is lehet feléjük közeledni. A *Hitel*, *Világ* és *Stádium* olvasása után a jogász is másképp nézett és látott, mint azelőtt, letett a latin nyelvről s hűséget esküdött a magyarnak, mint a törvényhozás és királyi törvénykezés nyelvének.

A minimum követeléssel minden megvalósult, amit Széchenyi valaha a magánjog terén tervezett. A közjog terén többet nyújt, az 1848. mint amennyit 1838 és 48 között Széchenyi reményelt, vagy éppen sürgetett. Sokat meghozott a márciusi idusa, amit szentesített az 1848. április 11-ike. A siker felett való örömben Széchenyi figyelmeztet a Kossuthi érdemére.

A reformátor Széchenyi ünneplése a mi Kaszinóinkban nagyomanos szokás. De a nemzet érdeke azt kívánna, s így én azt szeretném, hogy Széchenyi kultuszában nőjön fel nemcsak a Nemzeti Kaszinó ifjúsága, hanem az egész hazai új nemzedék. Tervezjen ki a Széchenyi-religió nevelő hatása Devenytől a fogarasi bérceig. Széchenyi műveiből állítsa össze a tanügyi irodalom a hazafiság katedróját, melyben megfelelő olvasmányt találjon az ifjúság. Ha Széchenyi lesz az egyik olvasott auktor, ő lesz egyike a nemzet tanítóinak, *praeceptor Hungariae*, jösköm, hogy az előnyére lesz a nemzetnek már azért is, mert Széchenyi nem egyoldalú, figyelmeztet arra, hogy a tudomány nem pótolja az erényt. Az ifjúság fokozatosan sok szepet, jót, igazat, hasznosat és hazafiasat fog tanulni Széchenyi irataiból és alkotásainak szelleméből és ma nagyobb szükségünk van erre, mint valaha, mert a kozmopolitizmusnak és a külvándorlásra kész *ubi bene ibi patria* irányának áprófétái szaporodnak s már-már ablakaink alatt hömpölyögnek a nemzeti szin és szokat nélküli internacionalis közmenetek s fel-felbukkannak egyes anarchista és nihilista fanatikusok.

Széchenyi hazafias eszméi lelkesítések és sürzék össze az egész nemzetet láthatatlan, de széttephetetlen kötelekkel. Ez a kötelek lépjen örökébe az *una eademque nobilitas* intézményének, a hazafias érzés, gondolkodás, cselekvés nemességével. Hűség a királyhoz, dinasztiahoz és hazához, mert Széchenyinek egyik alap-

dogmája, hogy Magyarország függetlensége, melyre királyaink a koronázáskor megesküsznek, távol áll az elszakadó törekvésektől s a magyar nemzetállam teljes kiépítése legbiztosabban halad, ha dinasztikus hűséggel párosul. Ez a dinasztikus minden hű fia, mert hűtlent nem tűnünk, szívben, lélekben legyen a szent korona tagja: *membrum sacrae coronae*.

Az Akadémia címerpajzsán szived választotta, egy bájos hölgy, Hébe-ként emeli a nektárral felt serleget s nyújtja a lég királynának, a magyart jelképező sasnak. A Kaszinó némtöze is nyújtja áldozatként a hála és elismerés serlegét a te magasztos szellemednek. A te glóriádra áhítattal emelt billikomon eine vigasztaló igék olvashatók: »nem halt meg az, aki honfitársainak emlékezetében él.« Te hazánk regenerátora! a mi hálás emlékezetünkben élsz! Halhatatlan szellemed maradjon híven mellettünk mindnyájunkkal. Hazafias ketterődnek példája buzdítsa a magyart, hogy Szent István birodalma virágozzék, mint szabad művelt, gazdag, hatalmas királyság, melynek egen jóslatod szerint mindég gyorsan következzék: *Borura derü*.

EGYVENEDIK KÖRÖM

1903. február hó 2-án.

Szónok: Mailath József gróf.

RAIM! A megtisztelő és kitüntő megbízatásnak, hogy a mai napon én írjak a nagy-
márvos berlegét Széchenyi Östván emlékére, őszinte
örömmel teszek eleget, mert a legnagyobb magyar-
ral foglalkozni azon mindig hiányos földadat közé fog
tartozni – addig legalább, míg e hazában magyar szív
dobogni, magyar szó hangzani fog – melynek ellen-
állhatatlan büvös ereje a saját gyengeségünket is
képes velünk és másokkal elfelejtetni.

Széchenyi Östván fölépésével egy új korszak kö-
vetkezett be, mely hazánkat nemcsak politika-
ilag, de társadalmilag is átalakította; de ezen átala-
kítás áldásait – fájdalom – nemzetünk csak nehéz
megpróbáltatások, nagy csapások és súlyos rázód-
tatások után tudta megszerezni.

Az a férfiak közül, akik az új Magyarország sor-
sáta mind anyagi érdekeink, mind szellemi ki-
fejlődésünk körében hatalmasan befolytak, Széche-
nyi Östván alakja mindenki ki fog magasítani. Mi
közpe utódok nem is vagyunk képesek az ő egységes, merész, át-
gondolt terveit a maga teljességében megérteni s fenkölt eszméinek
gondolatvilágába fölemelkedni. Azért, ha én ma megtisztelő meg-
bízatásomban eljárva, róla megemlékezem, nem fogok beszélni az
ő közigazdasági rendszerének egészéről, hanem csak egyes, napjaink-
ban is aktuális közigazdasági kérdéseket ragadok ki a sokból és
azokat kísérem meg úgy feltüntetni, mint Széchenyi Östván
gondolta, leírta, megállapítani és fejleszteni akarta, de késztül-
vinni már nem tudta, mert a Gondviselés – kifürkészhetetlen
bölcsességében – nem engedte azt meg neki.

Tudta és érezte ő maga is, a mikor azt mondta: „Oh, érzem, hogy
mindaz, a mit kezdeni akarok, sikerülni fog, ha nem is mind-
járt, ha nem is általam!”

Nagyszabású terveit, nagy eszméit ez ideig mi sem voltunk képe-
sek egészen késztülvinni, pedig azóta hét évtized változatos
viharja vonult el honunk fölött!

Széchenyi Östván a szabad keresztnevelésnek volt híve s Smith
Adam eszméivel telítve, a népek vagyonát, az értékes javak
összeségének forrását, az emberi munkában, vagyis úgy a föld műve-

lészében, mint az iparban és a kereskedelemben látta.

Senki sem ösmerte abban az időben jobban a külföldi államok életének minden nyilvánulását, mint ő; senki sem látta oly tisztán hazánk bajainak forrását, mint ő; azért is volt közigazdasági tevékenysége nek alapítója, mely egész itódalmi munkásságán, beszedein, tetteiben következetesen keresztülhuzódik az, hogy a nemzetet előbb vagyonossá, gazdaggá kell tenni, hogy azután szellemileg művelt és politikailag katalmas lehessen. Széchenyi Östván az első nemzetgazdászunk, első közigazdasági itónk, ki nemcsak nemzeti gondolatokkal foglalkozott, hanem azokat, ha tehette, tényleg meg is valósította.

Egész lényét lángoló hazaszeretet járta át, azért akart ő hazájában minden egyest anyagilag és szellemileg fölemelni; e hazaszeretet izzó fajszeretetté hevült, azért akart ő nemzetének, a magyar faj életvalóságának hidomborításával, az anyagi jólét és szellemi haladás után az európai népek családjában becsületteljes helyet hivivni. Ez lebeget mindig szemei előtt, ezt előbbrevalónak, fontosabb és lényegesebb földadatnak tartotta, mint a politikai függetlenséget, mert meg volt győződve arról és bizott a magyarok ősténében, hogy: „ugy mint a magyar nyelvnek, a magyar nemzetnek is egy szebb reggel hajnala fog fölvirradni”; véleménye szerint tehát egy értelmes, vagyonos, szorgalmas, egységes, társadalmilag szét nem tagolt magyar nemzetet nehezebben lehet leigázni, mint egy műveletlen, szegény, elemeire szétbontott, szétbomlott, bár politikailag független népet.

Hogy egész egyéniségét, jellemét, közigazdasági irányát a maga nagyságában fölfoghassuk, nem hagyhatom fölemelés nélkül, hogy azon idősorokban, melyben Széchenyi Östván eszméiért harcolt, a hazai tevékenységnek abban az ébredő korában, a haza boldogulását okajtó s azért önzetlenül küzdő hazafiaknál úgy elmaradottságunk okára, mint a további teendőkre nézve két, egymástól lényegesen eltérő fölfogás uralkodott. Az egyik rész bajaink és elmaradottságunk egyedüli forrását állami függetlenségünk hiányában és hiánáztatásunkban találta, azért állami függetlenségünk vissza szerzésére irányított politikai ténykedésen kívül minden más működést időelőttinek, eredménytelennek, sőt károsnak tartott. Széchenyi ellenben megfordítva gondolta a teendők sorozatát. Azt hangoztatta, hogy bajaink és elmaradottságunk okát nem egyedül állami függetlenségünk hiányában, de nagyjórészt önmagunkban kell keresnünk, még pedig a folytonos és kitartó szellemi és anyagi munkálkodásra nehezen hajló és államjogi átalakulásokért nem igen rajongó természetünkben, éppen ezért kettre kelve, anyagi eszközeink fölhátrahagyásával szellemi haladásunkat is fokozva, kell a nemzet emelkedését előidézni. Ő azt tartotta tehát, hogy az anyagi téren való komoly haladás képes minket csak az európai családok körében faji sajátosságaink megtartásával modern nemzetté átalakítani. Ezzel azután állami önállóságunk is be fog következni.

Ki ne tudná azt, hogy csakis minden feszélytől ment, szabad és független öneltárazás lehet leghatékosabb tényezője ugyan az egyén, mint a nemzeti boldogulásnak és alapja a céltudatos haladásnak. Tíncs senki közöttünk, a ki úgy az egyén, mint a nemzeti önállóságot ne óhajtana, de ne felejtse el azt, a mit éppen Széchenyi Östván mondott, hogy a legszebb szándék, a legjobb akarat is parlagon hever ott, hol a kivitelhez nincs meg az anyagi erő.

Nem vagyok illetékes a két irány helyessége között választani, nem is kutatom, mely iránynak volt akkor igaza, csak azt az egyet tudom és érzem, hogy mindkét iránynak képviselői a legtisztább, legönzetlenebb hazaszeretettől voltak vezéreltetve, midőn a hazá boldogulását eltérő utakon és más-más eszközökkel igyekeztek is előmozdítani!

Ma, midőn a letűnt félelemelő korszak éles küzdelmeinek híve már nem érint bennünket, nyugodtan elmélkedhetünk Széchenyi Östvánnak közgazdasági jelentősége fölött.

A műveit, de különösen a Mítel-t olvassuk, értjük, hogy az nemcsak meglepetést keltett, de forrongást is idézett elő. Értjük, hogy az abban lefektetett reformokat keresztül is akarta vinni, de lassan és fokozatosan. Azt is értjük, hogy a Mítel eszméitől föl keltett események váratlan meglepő és hatalmas következményei őt megijesztették.

Mint vészkiáltás hangzik a többi közt az a mondása: „Magyarországnak keresztelkedése nincs! Kedvünkért nem fog a Duna megfordulni és visszafelé folyni.“ „Más gazdag nemzetek sem voltak mind dúsak, az emberi ész, a munka hozta oda a pénzt!“ „Gondoskodjunk, hogy legyen olcsóbb szállítás a tengerig!“ Vagy nem a helyzet fölszámolásáról lesz-e tanúságot a következő mondása: „A magyar birtokos szegényebb, mint birtokához képest lenni kellene!“ Vagy nem áll-e az a drasztikus mondása, hogy: „A magyar szép ökröt Magyarországban csak látjuk, Pécsett pedig eszik!“

Széchenyi ösmerte földrajzi felkérésünket, azért írta a Világ című művében: „Nem mindig napnyugat, de végre napkelet legyen eszünkben!“

Kereskedelmünk mai állapotában sem a magyar ipart, sem a magyar mezőgazdaságot nem bírja szolgálni és vezetni. Vízöntések sem bírják azt táplálni s megerősíteni. Kereskedelmünk csak közvetítő jelleggel bír, magyar és nemzeti kereskedelmünk csak akkor lesz, ha kereskedőink önállókká válnak. De ezt csak akkor bírják megtenni, ha ők az állam és társadalom támogatása mellett az ipar és mezőgazdasággal hatóltva, erőik alapját önmagukban találják meg.

Szép és nagy kíváncsi van a magyar és nemzeti kereskedelemnek! Ez vetné meg Magyarország alapját is. Ha nézzük a történelmet, kezdve a föniciáitól s a görögöktől egészen Angliáig, legutóbb Németországig, látjuk, hogy kereskedés nélkül egy nemzet sem lett vagyonossá, nagygyá és önállóvá. Hatalmas nép minden

időben csak az, a melynek hatalmas, erősen szervezett és a hazai talajban nyugvó hereshedése van!

Ezt tudta a junker Bismarck, - ezt tudja a jelenlegi német császár is! Fájdalom, Magyarországon a hereshedelem épp oly tökeszegény, mint a többi termelési és hereseti ágak s ha Széchenyi Östván, ki már hetven év előtt hangoztatta: hogy gazdag nép fejtett és nemzeti hereshede nélkül korunkban nem képzelhető! megjelenne közöttünk, népszerűségét föláldozva ismét csak hibáinkra figyelmeztetne bennünket. Emlékezzünk csak vissza, mit mondott róla a lánchid-alapító letételekor minden tekintetben legnagyobb ellenfele: „Milio ajak magasztalandja nevét azon nagy hazafinak, ki a kespedés, az elaljasultság korszakában merészen emelvén föl fejti szavát, villám gyanánt szórta az igazságot az alvó nemzet szeméi közé!” Ha Széchenyi Östván most megjelenne közöttünk, csodálkozná azon és mélyen elszomorodna, hogy mily elentét van az egyes termelési ágak közt Magyarországon, mert tudta ő, hogy ezeknek egymásra való kölcsönhatásától függ nemzetünk anyagi boldogulása és jövője. Hétszerezesen áll ez ma, midőn a gazdasági lét vagy nem lét előtt állunk.

Ezek az ellentétek nem volnának, ha hereshedőink, iparosaink és mezőgazdánk Széchenyi Östván szellemével behatóbban foglalkoznának, ha bölcs tanai, ha magasztos példája után indulnak, ha - mint ő mondta - „egy időre fölhagyva az agitacionális hereshedésekkel, az anyagi érdekek kifejtését tennék politikájuk tengelyévé és a körül fogognának.”

Bevégzem beszédemet; Széchenyi Östvánnal foglalkoztam és azért annyira át vagyok hatva eszméitől, hogy az ő szavaival végzem felszólalásomat.

Emlékezzünk tisztelt földiek a mindennapiság s önzés szűk köréből elvégre a hazafiság terére s mutassuk meg a nagyvilágnak, hogy pártérdeket, különösinniséget s ellenszenvet háttérbe szorítva, valamint a veszély óráiban, úgy honunk fölvirágzási műteteleiben is, egyesült magyar nemzet tudunk lenni.

Ez lesz legszebb elismerése a legnagyobb magyar mindenkéül álmodott emlékének - az ő nagy szellemére, a Haza üdvére emelem te sejtlegét!

HEGYVENEGYEDIK
LAKOMA,
 1904. február hó 7-én.
 Szónok: **SZÉCHENYI EMLÉ GRÖT,**
URAIM!

Mikor a Nemzeti Kaszinó igazgatósága a Széchenyi István emlékére rendezett lakomán tartandó emlékeszéd elmondására szólított fel, sokáig tépelődtem, vajjon vállalkom-e ezen kíváncsi megfeszítő megbízatást vagy sem. Hépes leszek-e azon várakozásnak, melyet előttem annyi neves szónok, annyi országos tekintélyű tagtársunk kielégített, megfelelni? Fiatalságot tekintve, nem esem-e a kortomat meg nem illető oktató modorba? Hedvező pillanatban vállalom-e e nehéz feladatot? midőn közéletünk annyira zilált, hogy nemcsak nem ismer semmilyen téren tekintélyt, de még oly férfiak tekintélyét is alá kívánná ázni, a kik hazánk nagyjai közé tartoznak és kiknek emléket minden magyar embernek kötelességhént kellene szívében hordani!

Feleletet minderre adni nem tudok, te töprengéseim elmultak, mert ismerem tisztelt tagtársaim jóindulatú elnézését és főként azért, mert éppen Széchenyi István életéből és szavaiból tanultam, hogy hazánk minden bármily szűk hatáskörben is teljesítse kötelességét, én pedig mint Nemzeti Kaszinónk egy szerény tagja, kötelességemnek tartom ily kíváncsi megbízatás elől ki nem térni, legyen a feladat bármily nehéz.

Nem kívánom Széchenyi István emléket dicsőíteni, mert az csak gyenge viaszhangja lehet mindazon ihletet költői és szónoki szavaknak, melyek széles e hazában elhangzottak már; nem kívánom Széchenyi István alkotásait felsorolni és magasztalni, hisz azok fennállásukban hirdetik az ő lánglelkét; nem akarom Széchenyi István tanait, számos munkájában lefektetett eszméit, oktatásait hangoztatni, hiszen közigazdasági és társadalmi rendszerünk főként ezen eszmék alapján épült fel úgy, hogy mind e művek az ő szellemi végrendeletének mondhatók.

mely végrendelet csak idővel, a viszonyok változtával és azok természetes folyamánként önként lön végrehajtva és csak a soros irigysége hozhatta magával, hogy eszméinek áldását nem szemlélhette maga hazájának felvirágzásában, melyet annyira szeretett, hogy hazája jövőjébe vetett hitét, reményét vesztve, elméje elborult, szíve megzafadt; mindezekkel foglalkozni nem ohajtozott, de látva hazájának még a legélesebb és legnyugodtabb eszméit is megrendítő körállapotát, Széchenyi Istvánnak csak néhány himnusz tulajdonát akartam felidézni, melyekből üdvös tanácsokat vonhatunk le.

Az emberiségnek egy nemzetet megtartani, sajátosságait mint értékvét megőrizni és szeplőtlen minőségben kifejtteni nem meglehetetlen erőit, erőveit egészen új, eddig nem ismert alakokban kifejezve, végcéljához, az emberiség feldicsőítéséhez vezetni: ez a feladat!

Ez volt Széchenyi István, saját szavai szerint, törekvéseinek végcélja, midőn egyrészt látva hazájának maradióságát, másrészt irigységgel tapasztalva a nyugati országok fejlődését, magas kulturai fokát, fellepett mint reformátor, fellepett a nyilvánosság elé, hogy lángoló hazaszeretetének égő fátylájával felébreszse a szunnyadó nemzetet, hogy önzetlenségével, hazaszeretete szülte kötelességtudásával lelkesítse honfitársait a nyugodt elmével és céltudatosan kísérelt terveinek pártolására.

Széchenyi István első fellepése egy jobb jövő hajnalkaszáda volt; hazafias terveit lelkesedéssel fogadták, de mint sokszor szokott történni, a tervek részleteinek megállapításánál és utóbb a tervek megvalósításánál, majdnem kézüzdhetetlen akadályokba ütközött.

Széchenyi István azonban várakozva volt! Annyira áthátkozta valóját a hazaszeretet, annyira uralkodott egyéniségén a kötelességtudás, hogy egyéni idegességét, tapszodiztikus esztétikáját feleltartva a legnagyobb türelemmel és szívesen követte kitűzött célját, míg egy-egy tervét megvalósítható, mit világosan jellemez, midőn a „Feketét Pépét”-ben imígyen szól: »Önkéntes körömet a messze jövőre tártam, minthogy bármily sokszor voltam is közel, előmeneteim csigahaladását tapasztalván, békétlenül, méltatlanságban börtömből pattanni mindig volt valami bennem, mi nemzeti sütyedésünket olyannak szemléltet, melyből, mint lassú nyavalyából, ismét csak lassan lehetne kiemelkedni s ehé képen szellemem parancsára, ha kellett, mindig hallgatott az ész!»

Hazaszeretet, - önzetlen kötelességtudás, - az ész uralkodása az érzelmei felett!

Ezek voltak Széchenyi István hívaló tulajdonságai, /

melyek őt minden tervében, minden szavában, minden cselekedetében vezérelték, melyek őt életében már nagygyá tevék, melyek őt a halatelt utókorinak tűndöklő példányképévé emelték ugyannyira, hogy a döbblingi szívet és agyat megrendítő dráma őta minden hazánkfia - bármily nagy tulajdonai lettek legyen is - a tisztelettel párosított irigységgel tekinthetett csak rá!

Hazaszeretet! Te szent fogalom!

Olyan egyéni tulajdonság vagy, mint a becsület, melyet mindaddig nem veszthetünk el, míg mi magunk megőrizzük szereplőtelen fehérségében; hazaszeretet, te egyéni tulajdonság, melynek megítélésében saját lelkiismeretünkön kívül bízni nem ismerünk el senkit sem; hazaszeretet, te egyéni tulajdonság, mely kétségbe nem vonható senkinél, de még kevésbé hazánálható fel senki ellen fegyverül; hazaszeretet, te egyéni tulajdonság, melyet megítélni nem a kortárs a kortárral szemben van hivatva, hanem kizárólag az utókor és a történelem, mert nagyságod mérve nem a szavakban, de a tettekben nyilvánul; hazaszeretet, te szent fogalom! leghívebb megtestesítőd Széchenyi István vala! - Ha volt egy körülmény, mely Széchenyi István hazaszeretetét bölcsőjétől a sírjáig fokozhatta, az abban rejlett, hogy az ő korában a közélet összes szereplői oly senkiolt, magasrúdos, tiszta fegyverekkel küzdöttek, hogy neveikhez a hazafiatlanság árnyéka sem szegődhetett, - sőt ellenkezőleg Fiosóúth Lajos ellenfele előtt totta le elismerésének legnagyobb adóját, mikor Széchenyi Istvánt a »legnagyobb magyar« jelzővel illette!

Széchenyi István hazaszeretetét tettekben mutatta be az utókorának és nem kétkedett vele szavakban, mert lelkiismerete nyugodt volt; de nem is gyanúsított meg senkit a hazafiatlanság vádjával, ha még oly nagy ellenfele volt, úgy, mint senki sem vádolhatta meg őt - mert mindenki érezte, hogy ezen legnagyobb vád, melyvel valakit illetni lehet, mint viszonyvádd szállhatna a vádló, a gyanúsító fejére vissza, azt a gyanút keltve, hogy hazafiságának hangorkatása önző céljainak bukholtására szolgál! Mennyire sülyedt közéletünk Széchenyi István korozaka őta!

Midőn ma közéletünk főfegyverei a bizalmatlanság, a szándékos elferdítés, a személyeskedés, a gyanúsítás, a rágalmozás! mind oly fegyverek, melyek alkalmasak arra, hogy minden anyagilag és szellemileg független egyént a közélet rögos utjáról távolkartsanak; midőn sajtkónk - nemcsak tisztelet és becsület, de örök hála és elismerés a hívételeknek - már rég elhagyta azt az ideális irányzatot, azt a magasrúdos célát, melyért elődeink azt nagy áldozatok árán hívták volt, hanem lesülyedt egyszerű kenyérhetesetté, lesülyedt a kapzsi és leha vagyonosodás egy újabb forrásává; midőn a

sajtószabadságot sajtószabadsággá téve, kivüléheny nemzetünknek nem józan észére, de kizárólag érzelmvilágára akart hatni és megdöbbenéssel kell Széchenyi István jóslat szerű aggodalmára gondolni, midőn a » Kelet Tépe«-ben azt mondja:

Eljünk csak a sajtóval minden csel és korlát nélkül, engedjük meg azt, hogy vele mindenki kénye és kedve szerint élhessen, — és lesz közöttünk elég, kinek kezében a sajtó jog a gyilkos gyilkánál, a gyújtogató kanóczánál nagyobb átokká fog válni! «

Széchenyi István agyánál minden gondolata, szívének minden dobbanása a hazáé volt; ez ébresztette fel benne, ez fokozta foktól-fokra önzetlen kötelességtudását, melylyel képes volt nemcsak nagy terveit megvalósítani, hanem példányképpé válni kortársai előtt, kik felbuzdulva, munkát adva szegődtek; és ha e téren nem is tudtak mind vele versenye kelni, mégis törekedtek hi-hi saját erejéhez mérten nyomdokaiban haladni.

Az önzetlen kötelességtudás volt Széchenyi István erőssége, melylyel leküzdötte az eléje tornyosuló akadályokat, mely le nem engedte térni azon egyenes útról, melynek végpontján látnoki szemével látta hazájának közgazdasági vagyamosodását, szellemi műveltségének emelkedését, mint kizárólagos követelményeit, hogy Magyarország ne maradjon a nyugati kultúra és keleti barbarizmus között csak átmeneti állomás, hanem hogy idővel méltó helyet foglaljon el a magas fokon álló kultúr államok sorában, hogy idővel ismert és tekintélynek örvendő legyen a külföldön.

Végczélja volt, mint maga mondá: » az emberiségnek egy nemzetet megtartani « és ezen végczéljának elérésében annyira önzetlen volt, hogy még akkor is kizárólag ez lebegett szemei előtt, mikor vesztett népszerűségéből, mikor őt, a hatalmas reformátort konzervatív maradisággal, következetlenséggel vádolta az a nemzet, melyet ő tázott fel kétkén tunyaságából!

Nem! Széchenyi István önzetlen kötelességtudása nagyobb volt; nem törte meg azt az akadályok sokasága, nem törte meg a népszerűség elvesztése sem, mert a tömegnek jelszava előtt nem hajolt meg, hogy annak mámorittas üdvítválgásaiban ideig-óráig kéjelegessen; mely nemzeti gyengeséget maga ítélte el, mondván: » Csakában nem bátrak, de vakmerőek vagyunk, ha kell, de ha a közélet homokán koczháztatnunk kell vivatokat, végképtelenül gyávák vagyunk! «

Széchenyi István független volt a szó legszorosabb értele-
7.

mében; vérségi rokonság fűzte őt nemcsak a magyar, de számos külföldi előkelő családhoz; tekintélyes vagyonnal rendelkezett, nem kellett tehát anyagi gondokból küzdenie.

Ezen kedvező körülmények azonban mégsem engedték, hogy csakis ezek élvezetében keresse földi életének hivatását, ellenkezőleg, ezeket a fáradt agy, a felizgatott idegek pihentetésére fordította egyrészt, másrészt pedig serkentették további tevékenységre, ezzel is példát adva, hogy az előkelő név és nagy vagyon olyan istenáldása, mely nagyobb mérvű kötelezettséggel jár.

Példája vonzott, mert amikor még fogékony volt a nemzet magasabb ideálok iránt és nem tépett volt még a mai materialisztikus korban, midőn sokan, igen sokan a közéletet is csak a vagyon, a tekintély és ezinek kuforrasául tekintik!

Széchenyi István hazaszeretetének és önzetlen kötelesség-tudásának harmonikus kiegészítője volt azon nagy és megbecsülhetetlen tulajdonsága, hogy érzelmei által sohasem hagyta magát elragadtatni, hanem mindig a riedel és tanácsára hallgatott, különösen akkor, mikor a legfellebbezhetőbb ideájtól, a haza sorsától volt szó.

Ki szeretette hazáját jobban, mint ő? Ili őhajította jobban, mint ő, legszebb álmainak mielőbbi megvalósulását, hogy a magyar nemzet sajátosságainak megőrzésével, nemzeti irányának fejlesztésével mielőbb erőssé, naggyá, tekintélyessé váljék?

Es mégis! – Ili emelte fel intő szöveget akkor, midőn a nemzet lethargiájából felébredve, rohamosan akart meghódítani, elérni mindent, ami egy nemzet vágyát kielégítheti?

Ki ismerte fel a veszélyt, ha a nemzet és koronás királya közölt tovább szövedik a félreértések láncolata, a mi előbb-utóbb szakadásra vezethet?

Ki látta lelki szemeivel, hogy a nemzet vesztébe rohan?

Széchenyi István!

Nem volt ő ezért következetlen, nem tévesztette ezért szem elől célját, hanem fegyen tartotta mohó vágyát nagy eszének az a meggyőződése, hogy a nemzet még nem elég vagyonos, közgazdaságilag még nem elég erős, hogy a rohamos fejlődést megvárakoztatás nélkül elbízza, – hogy a nemzet szellemileg nem elegendő önálló és érett, hogy rohamosan kivívandó szabadságaival okosan tudna élni!

Uram! Széchenyi Istvánt ezen három himágasló tulajdonsága vezérelte akkor is, mikor a Nemzeti Kaszinót azon célzattal alapította meg, hogy legyen az ország szellemi és vagyonai erkölcsi segének egy gyűléshelye,

melynék nemcsak szórakoztató hivatása legyen, hanem a poli-
tikai és társadalmi ügyek felett folytatott eszmecserekkel tűz-
helye újabb eszméknek, irányítója oly közérdekű kérdéseknek,
melyek nem sejtethők meg kizárólag törvényekkel és rendeletek-
kel, hanem főként a társadalomnak közreműködésével. Midőn
ma egybegyűltünk, hogy Széchenyi István végrendeletének
megfelelendő, az ő emlékére írítsuk e billikomból hazánk leg-
jobb nedűjét, midőn ma szívszorongva kell látnunk közle-
tünk nagymérvű elfajulását; midőn remegve látjuk a politi-
kai láthatáron elénk tornyosuló fellegeket; midőn szomorú-
sággal kell tapasztalnunk, hogy törvényhozásunk működé-
se annyira meg van bénítva a közjogi meddő vitakörök
által, hogy hazánk közgazdasági fejlődése – tehát éppen a
Széchenyi István által megjelölt útja hazánk további meg-
erősödésének – meg van akasztva; midőn aggodalommal
kell gondolnunk azon eshetőségre, hogy megszűnik a jó egyet-
értés nemzet és legalkotmányosabb királya között, mely egyet-
értés 37 éven át biztosíthatta hazánk olymérvű fejlődését,
mint azt egy nemzet sem mutathatja fel; midőn azt tapasztal-
juk, hogy a legnagyobb szélsőségekben folyó küzdelem ész-
nélkül szedi áldozatait legjobbaink közül; midőn mindezt
látom; eltelik szívem mely keserűséggel és elérkezettnek lá-
tom a végső órát, hogy hazánk összes értelmisége, feltevéve bi-
zalmatlanságot, önérdeket és szélsőséget, Széchenyi István
hazaszeretétől, önzetlenségétől és józanságától átkéntva tömő-
rüljön az országos egyensúlyt helyreállítani és a produktív
munkának helyet adva, térjen vissza Széchenyi István
mindig áldásdús, termékeny eszméire, – irányzatára!

Ezen sóvár vágótól szívem utolsó zugáig átkéntva, hazafi-
as mely aggodalmaim közepette, ez ünnepélyes pillanat-
ban Széchenyi István! – a te fiatalos szellemedet idézem
meg!

Ha nélkülözniük kell jó tanácsaidat, – ha nem buzdulha-
tunk fel nemes példádön, – ha nem hallhatjuk lelkesítő,
bátorító szózatodat: akkor vond halhatatlan szellemed bűvös
varázskörébe hazánknak minden fiát!

Széchenyi István!

A te szellemed legyen a mi mentőnk és áldott legyen
emléked!

Negyvenkettedik lakoma

1905. február hó 12^{én}

Szónok: püsztaszentgyörgyi és tétélseni

DARÁNYI IGNAZ

TISZTELT URAIM!

Az 1860. évi húsvétvasárnap gyászba borította nemzetünket és a nemzeti gyász minden magyar-
nak külön gyásza is volt.

Széchenyi még halálával is nemzete ügyét szorgosította. A gyász érzete és egységes megnyi-
lathozása fölébresztette a magyar nemzet öné-
zetét és a jövőbe vetett hitét. Széchenyi halála
nem hiába a feltámadás ünnepén hővéhezett
az be- jobb idők beálltának hajnalhasadását
jelentette a magyar alkotmányosságára nézve.

Egyik legrégebbi gyermekkori visszaemlékezésem ez időkre vezet
vissza. Az Akadémia Széchenyi emlékeztetőre nagy requi-
emet tartottak. Én mint fiatal tanuló német iskolába jártam s
az osztályfőnökhöz, Hörsz József, alsó-ausztriai születésű ta-
nat volt. A Széchenyi requiemem okvetlenül jelen lenni-
ohajtottam. De az akkori német nyelvű budai gymnasiumban az
nap is előadást tartottak. Nem minden sztrupulus nélkül for-
dultam osztályfőnökhöz, hogy az napra adjon nekem sza-
badsgot. Visszatartó válasza voltam elheszülve. Ő azon-
ban életrehozta, megölelt és készségesen megadta a hiányzó sza-
badsgot. Voltak az idehozott germanizálók között is jó em-
berek, akik bár csak szívrok belsőjében, de megértették hon-
szeretetünket. Később volt az Akadémia emlékünnepé-
azon színtől- szinte együtt láttam először életemben egész Ma-
gyarországot, oly férfiak egy egész seregét, a kiket addig csak
könyvből és hírből ismerhettem. És mikor felemelkedett a
hírhíres költő, Arany János, hogy elszavalja az ő halhatat-
lan hőteményét Széchenyi emlékeztetőről és azon tételhez
ért, hogy »az első remület hűségbe vonta, van-e még a ma-
gyarok Istene?« - szem nem maradt szárazon és min-
den szempilláin ott ült az az igazgyöngy, mely az érzés mé-
lyéből fakad.

Az életünk század első fele a mi ébredésünk, a mi újjászü-
letésünk korszaka volt. A Gondviselés nagy idő-
ben nagy férfiakkal ajándékozta meg a nemzeteket. A ma-
gyar nemzetet is ezen nehéz időkben nem csak a politika,

hanem az irodalom terén is oly jelesekkel áldotta meg, a kik még késő századok előtt is kiindóhólni fognak. A magyar politikát e korszakban egy trias uralta: Széchenyi, Deák és Kossuth. Egy illustis hazánkfi, ki szintén megért már őse-
ihez, Somssich Pál e kort és törekvéseit úgy jellemzi, hogy Széchenyi Magyarország népét mindenek előtt értelmessé, szorgalmassá s ezáltal vagyoniassá, a mennyire lehet gazdag-
gá kívánta tenni, azon meggyőződésben, hogy ez esetben a társadalmi és politikai szabadság magától fog minden társadalmi és politikai nélkül bekövetkezni. Egy szegény nép szerint sehol sem lehet szabad, annál kevesebbé nagy, mert gyenge és mint ilyen közvetlenül vagy közvetve szolgálja marad az erősebbnek. Széchenyi gyakran hivatkozott Angliára, a melynek kevesek az alkotmányos szabadságot biztosító írott törvényei, de ki merne azért kétségbevonni Anglia szabadságát? Deák és Kossuth nagy súlyt fektetett az értelmi fejlődésre és anyagi gyarapodásra, de ezeknek elérhetősége conditio sine qua non-nak tartották a köz- és magán-, a politikai és társadalmi szabadság megteremtését. E nélkül sem az értelmi fejlődést, sem az anyagi gyarapodást elérhetőnek nem tartották.

Ami a magyar történet e három nagy alakjának irányzatában a negyvenes évek küzdelmei alatt és a későbbi fejlemények köz-
ben eltérő volt, az többé-kevésbé ma is az actualis politika kereté-
be vág. Ezen kérdéseket érinteni nem kívánom. Dicsőült alap-
tónknak is az volt a rendelkezése, hogy e falak közt ne azt keressük,
a mi bennünket politikailag elválaszt, hanem azt, a mi társadal-
milag összekapcsol. De az, a mi dicső triásunk küzdelmeiben és
törekvéseiben, eszméiben és érzelmeiben megegyező volt, az a ma-
gyar nemzet közös és osztatlan öröksége, a melyhez e haza min-
den fiának egyenlő joga van és ezen jog érvényesülésének annál ke-
vesebb az akadály, mert ez az örökség hasonlít azon forrásokhoz,
melyek időtlen időhig ki nem apadnak s melyek annál gazda-
gabban bugyognak, minél többen meríteneik belőlük.

De, tisztelt Uram, ez a nap legyen egészen Széchenyi Ist-
ván emlékezetének szentelve. Hisz éppen most nyolczvan
éve, hogy az ő csillaga feltűnt hazánk sötét égboltozatán; éppen
nyolczvan éve, hogy kitépett a küzdőterre a magyar akadémi-
ára tett hatvanézer forintos nagy adományával; nyolczvan
éve, hogy minden hazafi szeme örömmel és reményvel irá-
nyult rá. Letérgiájából ő ráta fel a magyart, hogy a nem-
zet élete ne legyen csupán »fajulva tengés olcsó időnek haszta-
lan soka.« Tévedés azt hinni, hogy Széchenyi csak materi-
ális irányban indult s hogy az anyagi jólétet végeztetni tekin-
tette. Ő a szellemi és erkölcsi gyarapodást legalább is egyenlő
sőt még magasabb színvonalra helyezte, mint az anyagi gyara-
podást és mind a kettőt együttvéve eszmőzőnek tekintette, hogy
hazánkat a »hatalmas országok közé« emelje. Az értelmes

munka volt jelszava; ezáltal hívánt vagyonosokká, gazdagokká s mint ilyeneket aztán valóban szabadokká tenni bennünket. De tudta azt, hogy sem gazdagok, sem szabadok nem lehetünk, ha a magyar nép nagy tötegeit az alkotmány sanczai köré be nem vesszük. S hogy ő ezt a magyar népet, a kis embert, a kinek sorsa, gondozása ma már minden párt programjába be van állítva, mennyire szeretete, szabad legyen egy kis reminiscenciát felelevenítenem. Midőn a nagy cholera pusztított Magyarországon, 1831. július 24-én czenki jobbágysághoz szöveget intézett, a melyben a következőket mondja: » En pedig fogok atyai kötelességem szerint, a mennyiben lehetőségemben leszek, róla gondoskodni s Jsten után reményben jó sikerrel; de ha az égnek Ura másképpen rendel, a veszélyben veletek híven osztózni fogok. Ugyanezen szöveg egy más helyén azt mondja, hogy jobbágysággal élni, hialni híván.

De visszatértek tárgyainkhoz. Tudta és érezte azt Széchenyi István, hogy sem gazdagok, sem szabadok nem leszünk, ha le nem omolnak azon válságfalak, melyek embert embertől elkülöníttek, ha meg nem dőlnek a fenállott hívaltságok, ha széttagolt részek és osztályok helyett egy egységes magyar nemzetet nem tudunk alkotni. Gyönyörűen írja báró Főtvös József Széchenyiről: » Ha volt magyar, kitől elmondhatjuk, hogy nem egy vidéknek, hanem hazájának, nem egy osztálynak vagy pártnak, hanem nemzetének élt, akkor ő volt az. « De Széchenyi a politikailag egységes magyar nemzetet nem látta a feladatot elérve; ő minden téren közös munkában hívánta egyesíteni a magyar nemzetet és ezért az erőinek koncentrálását hirdette. Szerinte a jó építőmester nem engedi, hogy minden ember egy-egy nehéz kö mellett álljon, s annak emelgetésével hasztalanul fogyassza erejét, vagy megszakadjon, hanem valamennyi ember erejét egy kö felemelésére egyesítse.

Az erőinek közös célra való egyesítése és ezáltal hatalmuk megszokozosítása: ez volt az ő célja; így képzelte, így álmolta ő a dolgozó, a fejlődő, az emelkedő Magyarországot.

De volt még egy tény, melylyel nemzetünket öhajította fel, diszítve látni: Az - eszély. Ez szó még eredetét is neki köszönheti. Az akadémiában pályadijat tűzött ki a német filugheit szónak a magyarba való átültetésére. A pályadijat Szemere Pál hírneves írónk az azóta közhasználatúvá vált eszély szóval nyerte meg. Ezen pályázat kiírása egyebet is jelentett. Széchenyi ezzel tanácsot is adott nemzetének késő időkre, a midőn ő már nem lesz többé.

Előttek e helyen. Midőn dicsőült alapítónk e helyeknek ezt az emlékeztetőt rendelkez adta, érezte már, hogy ő az utókor által így fog jellemeztetni:

Ilyen vala ő, megtörve a sors által, de nem változva; - mint. Ha csak azért tartatnék fenn, hogy miként egykor azáltal, a mit hordaért tett, úgy most azáltal mit hordaért szenvedet, a legtisztább hazaszeretetnek legmagasztosabb példányá legyen. »

Ahi, mint ő, végigjárta a hűzdelem, a szenvedés és az önfeláldozás Jálváriáját; a hi mint ő, » szíve vértét » áldozta azon szent eszmének, amelynek élt: annak joga volt azt a rendelet tenni: » Ezt tegyétek az én emlékezetemre. » De azért ő akkor is nem önmagára, hanem-hazájára gondolt.

Tudta és érezte, hogy ha az ő emléke fényénél évről-évre meggyújtjuk a faklyát, ez a szövegetnek csak a honszeretet szövegnek lehet.

Azt gondolta és azt akarta, hogy ha valaha a közügyek szolgálatában elcsüggednénk, vagy a nemzet jogainak védelmében meginganánk, - akkor az ő emléke és annak felelevenítése legyen az az erő, mely talpra állít és felegyenesít bennünket.

Ennék a helynek a tartalma tokaji aszú: a borok királya, mely egyedül áll társai közt külön sajátágaival rokonok nélkül. Olyan, a milyen a magyar faj. Kevesbe múlt, hogy ezen hínerezet elveszítsük. A filoxera elpusztította a tokaji bogyókat is; de a magyar életrevalóság, Széchenyi tanításait követve, újra virágrozá tette a hopár béczeiket. Ilyen munkával ünnepeljük leghívebben Széchenyi emlékezetét. Ennek a bornak a tüze onnan eredhet, hogy a földet, melyen termett, a hazaért és szabadságért elhullott hősök vére öntözte. Ennek a bornak különös sajátága, hogy hideget, meleget egyaránt tűz, hűlő befolyás nem érinti. Olyan, a milyen a férfi jelleme kell, hogy legyen: aequalis in omni vitae genere; olyan, mint a milyen Széchenyi István jelleme volt. Ennek a bornak az a sajátága, hogy az idő folyásával értékében csak emelkedik úgy, mint a mi dicőült alapítónk emléke, hinek » nőttön-nő tiszta fénye, a mint időben, térben távozik. »

Misztelt Uram! Mikor egy családban nehez és könnyes kérdések vetődnek fel, összeülnek a családtagok, egymásra néznek és önhénytelenül feltéhtintenek a falon függő képre, mely az elköltözött családfo vonásait örökíti meg. » mintegy kérdőleg néznek rá, hogy vajjon mit szólna ő, ha beszélhetne? A nemzetek is komoly napjaikban nagyjait és azok szellemét vannak hivatra segítségül hívni. A mit a költő a gyermekszertetet apologiajaként oly szépen megírt, azt traváltva mi is nem kevesebb joggal mondhatjuk a mi nagyjainktól: » Oh, a sir sok mindent elfed, bút, örömet, fényt, szertemet; de hi hazáját szerette, gondját sir el nem vehette. »

Forduljunk mi is a megdicőült Széchenyi István szelleméhez.

Széchenyi István, tekints le reánk! Verőfényes napo-

kon övi meg bennünket az elbizakodástól, és taníts bennünket
mérsékletre; borús időben pedig, ha sötét fellegek szállnának a
három bérce és négy folyó honára, akkor Te légy a lángoszlop,
a mely fénylik és világít nekünk. Ha nem látnók az irányt, a
melyben haladjunk, ha nem találunk az utat, melyet köves-
sünk, ha nem ismerünk az ösvényt, melyet taposunk: akkor
a Te szellemed veressen bennünket. Az repüljön előttünk, mint
elődeink előtt repült a turul-madár.....

Széchenyi István emlékére emelem poharamat.

NEGYVENHARMADIK **L**AKOMA
1906. február hó 4-én

Szónok: Sárvari és Felsővidéki Gróf
SZÉCHÉNYI VIKTOR.

ARAJZ! Hogy mentől több Széchenyi fog
taljon helyet a szónokok sorában, ezen megoko-
lással tűzte a casino igazgatósága azon végtelen
megtisztelő de súlyos feladatott elem, misze
rint én legyek az, ki az idén gyarló rangommal meg-
köpögtassam a cenki sírbolt vasajtáját.
Ezzem szellemi fegyverzetem gyengeségét és ezért
bizalmamat egyrészt az Önök elnéző nyájasságá-
ba, másrészt alapítónk ama mondásába helyezem:
»homokszemeiket fog hordani, ha köveket nem mozdít-
hat«.

Mint mikor a zúgó szélvész, meg tomboló vihar kö-
zepette pillanatnyi csend áll be és a gomolyó fel-
hők közt rés támad - melyen a napnak egy vékony
fénylő sugara szűrődik át és a detűnek még kétellyel
küzdő reményét kelti fel bennünk - így áll ma nem-
zet e hazán!

Nem tudjuk még, újból belekezd-e a rettenetes or-
rán pusztító munkájába - vagy továbbul, hogy a
verőfény éltető melegének helyet adjon? Kétség és
remény között ugyan - de áll nemzet e hazán!

A gondos gazda a vihar szünetelésekor körülnézi há-
zát, hogy az ég feketeasztalt elemei nem-e lettek ben-
ne hárt, látja, hogy itt-ott letörtött egy-egy párkányzat, de
hála az alap szilárdságának és a szerkezet alaposságá-
nak - az épület maga erősen áll. A próbát kiállotta!

A magyar és nemzeti küzdelmének pillanatnyi szü-
netében, megnyugodva nézheti körül ezredéves al-
kotmányának bástyáit. A gonosz felfangok fonák árja
emitt-amott leüthetett egy orondiszt, de az alkotmány
maga - áll és él!

All és él, mert láttuk, hogy veszélyben forgása párt-
külömbőség nélkül minden magyart maga köré co-
portosított.

Minden magyar, mint egy ember felállott midőn az-
ról volt szó, hogy őseink legszentebb hagyományát
tényleges homály veszély fenyegeti! Mint Széchenyi 59-
ben írta: "Szent István birodalmában nincsenek ma-
már liberálisok, conservatívek vagy reactionáriusok, -
csak lelkes és hű magyarok vagynak!" "Ne oszadjék"
meg a magyar többé soha!"

Eküzdelem legutóbbi fázisában együtt voltunk és va-
gyunk mind, pártkülömbőség nélkül, de sajnos nem
kivétel nélkül! Ezen kivételekről azonban tovább elmél-
kedni nem férne össze e történelmi szerleg magasztos
méltóságával. Voltak és lesznek ilyenek minden idő-
ben, hisz Széchenyi is ehép apostrofálta Sachott. "Mind-
nyájan rendületlen hívet e drága hazának, árulók nin-
csenek vagy csak kevesen - úgy hogy Excellenciád csak
nehézsen bírna híveket szerezni, és ezen célból le kellene
szállnia azon kloákákba, melyek többé-kevésbé min-
denütt képződnek, hol emberek nagyobb számban él-
nek együtt!"

Az ugyan még nem tudjuk, hogy a vékonyka nap-
sugár, mely a viharfelhők fekete tömegét áttörte -
derűvé változik-e, avagy ismét sötétségbe vész!

De ha mégis hiszünk egy jobb jövő reményében, úgy
ezt azért tesszük, mert bebizonyosodott, hogy van
nak vezető államférfiaink kiket az igazságtól, a mér-
séklettől, az alkotmány szeretetétől sem a hatalom kecse-
gető fénye, sem a néphegy utáni sóvárgás eltántorítani
nem bír.

De tapasztaljuk azt is, hogy jószágos fejedelmünk, da-
czára gyarló tanácsadók elhomályosító törekvése-
inek, igyekszik megtagadni az utat a nemzet szívéhez.

A kölcsönös egyetértés azon drágakövekkel kirakott
ösvény, melyen nemzet és fejedelem nagygyá lesz.

Idezem Széchenyi Istvánt:

... a fejedelem ne ruházzon fel érdemteleneket bizalmá-
val és ne legyen bizalmatlan a nemzet fokozódó ereje iránt,
mert az erős nemzet melynek nincsen mitől tartani, hozzá
is legfőbb lehet. A jólelkű és jóakarató fejedelem és nemzet
legyetértése elnem bomlasztható nagyhatalmat képez!

Nem lehet másként mint az összhangban a boldogság.

A fejedelem és a magyar nemzet jóléte és biztonsága elvá-
laszthatatlan egymástól és coupán egy és ugyanazon do-
lognak két oldala.

Han-e dicsőbb dolog a fejedelemtre nézve, mint ha a duz-
zadó erőket bölcsen szabályozza, de a nemzettel gyorsan ha-
lad fel a szerencse és halhatatlan hír magas polcára!

Fejedelem és alkotmányos nemzet között a bizodalmat kell
megegyesíteni.

Szent feladat ezt lehetőleg előmozdítani!

Smost midőn a béke még oly halvány, de mégis biztató re-
menye szállja meg lelkiünket és merész vágyakozásunk
Magyarországot egy boldogabb korszakba látja lépni, kép-
zeletünk szárnyán vigyük be oda gróf Széchenyi István em-
lékét!

Mert hisz ha valóra válna reményünk úgy végre király
és nemzet bölcsességének sikerülne az annyira vitás
katonai kérdést nyugvóponttra hozni és ezáltal a hadsere-
get a nemzet lelkehez közelebb vinni.

Ez okból tán nem lesz most időszerűtlen Széchenyi Ist-
vánt mint katonát méltatni.

Széchenyi István dacára az ő sokoldalúságának, minden
állást melyre vállalkozott egyéniségének egész teljességé-
vel igyekezett betölteni. Ezt látjuk katonai szolgálatainak ide-
je alatt is. A reánk maradt adatokból az ő személye mint a
magyar lovashatonának legnemesebb eszményképe emelke-
dik ki, ki bravúros haditerveivel fényes hímet varrt a ma-
gyar történelem lapjaira.

Az 1808. országgyűlés lelkesedéssel szavazta meg Napo-
leon ellen az újabb 25.000 újoncot, birtokarányban min-
den családtól egy tagot követelve.

Hogy felelt meg ennek gróf Széchenyi Ferencz? Úgy hogy
mind a három fiát elküldötte a csatákra a 28 éves La-
jost, a 20 éves Pált és a 18 éves Istvánt.

István még be nem végzett tanulmányait volt kénytelen fel-
beszakitani, hogy a Württemberg-huszárokkal hazája ol-
talmára siessen.

Mindent legyőző ész és akaratereje, rettenthetlen bátorsá-
ga, találatkonysága egybekötve nagy testi ügyességgel, ki-
vált kitűnő lovaglásával fényes katonai jövőt biztosíthatnak
volna neki. Fáradhatlan szorgalommal és kitartással igye-
/

kezett a katonai tudományok elméleti részét is elsajátítani.

Katonáskodásának már ötödik hónapjában a király napiparancsban dicséri meg, mert egy fontos parancsot rendkívüli bátorsággal és ügyességgel vitt át a Dunán József főherceghez. A rákövetkező évben Classics ezredes azt írja atyjának: „minden erkölcsö ezen ifjú Urnak olyan, hogy a Hazának és Excellenciádnak reményeit bőven fogja teljesíteni!”

Agyóri csatában és az ez előtti csatákban mindig a legexponáltabb helyeken találjuk úgy, hogy Erkl alezredes azt írja Széchenyi Ferencznek, hogy prófószbüntetés terhe alatt kellett megtiltani, hogy határozott parancs nélkül ne merészkedjék többé a pusztába menni.

Tellemző, hogy Széchenyi István bár mindig és mindenütt igen szorgalmasan írt, katonai életének még legapróbb részleteiről is, mégis soha egy szóval sem emlékezett meg sem ezen, sem más kapott kitüntetéséről vagy különös tetteiről, annyira távol állott tőle az öndicsőítés!

De nemcsak a háború izgalmas napjaiban, de a béke kitartó és szivós bár sokszor de unalmas munkájában is derekasan megállotta helyét. Leveleiből tudjuk, hogy szorgalmasan „exerciroz” Nagyváradon, Világoson és Simándon. Őnét tudjuk azt is, miszerint erősen bajtársai számára mindig nyitva volt és hogy ezekkel, valamint legénységével is gyakran éreztette vendégszeretetét.

Első a harc volt, itt volt csak alkalma kiváló tehetségeit kellőleg érvényesíteni. Tellemző tulajdonság nála, hogy bécorágya csüggedést nem ismert, a győzelemben, az eredményben mindig biztosan állt. Őrásaiban többször találkozhunk ilyen és hasonló mondatokkal: „Spedve várjuk az ellenséget, kit bizonyára le fogunk győzni!” vagy: „A hadunk mindig öhajtja a háborút, s biztosra veszi a győzelmet!”

Megnevezetesebb két hadi ténnyet azonban 1818. a Lipcsei csatában és 1815. Tolentino mellett végeztek.

Híres Lipcsei lovaglását, bár közismeretű, szabadjen újból emlékeztetbe idéznem:

1818 október 16-án volt a Lipcsei népcsata első véres napja. Schwarzenberg Wachaunál megakadályozta Napoleont, hogy a körülötte mind szorosabbra fűződő gyűrűt áttörje, míg Blücher északon verte vissza aznap a francziákat. Ezen ütközetek annyira kimerítették a csapatokat, hogy Schwarzenberg az általános kánadást csak harmadnapra, azaz 18-ra merete elrendelni. Erről kellett Blüchernek értesíteni.

Széchenyit szemelte ki a tábornagy az izenet átvitelére. Blücher főhadiszállására csak két út vezetett, egy nagy körűlő, melyen esetleg a felszólítás későn érkezhetett volna és egy rövidebb az ellenség vonalain keresztül. Bizva jó lová-

ban e rövidebb utat választotta Széchenyi és a francia elő-
őrök meglepett vonalain átrepülve hajnalra szerencsésen
el is érte Blücher hadiszállását.

Blücherhez való megérkezését ő maga egy országgyűlési
beszédében így adja elő: „Szürkületkor érkeztem oda. Az
előszobába lépve a tábornok katonáját a tükröt előtt találtam
haját rendezve és porozva. Tovább menve hadapródját csodála-
tomra szintén így találtam. Bemegyek a hős bajnokhoz és őt
is haját rendezve és porozva találom. „Uram“ mondom a hős-
nek „azt véltem, hogy karddal és nem haj-, de puszkaporttal
fogtok ma foglalkozni.“ Erre ő így felelt „ma ünnepet ültünk“
annyire meg volt Blücher győződve arról, hogy Napoleont
még aznap megverik.“

Blücher, kinek ekkor az üzenetet átadta, rögtön késznek
is nyilatkozott az előnyomulásra. Széchenyi azonban ar-
ta nézve is hozott rendelkezést, hogy Blücher a svéd trónörö-
köst szintén hívja meg a 18. támadásra. De Blücher kételke-
dett, hogy mint monda- „azt a határozatlan embert ki mindig
másként tesz, mint a mit kenne kellene, erre a lépésre rálehesen
bírní.“

Erre Széchenyi egy hirtelen elhatározással így szólt: „Ad-
jon nekem egy lovat Excellenciád.“ Mit akart Ön fiatal
ember? „kérde a hadvezér.“

Ráakarom bízni a trónörököst az előnyomulásra, bármibe
kerüljön is!“

Ez a bátor fellépés tetőzött az öreg katonának, lovak adott ne-
ki és áldását ezen szükséges vállalkozásokhoz.

Széchenyi tehát ellovagolt Bernadotte táborába. A trónörö-
köst előszobájában a szolgálattevő tisztnek elmondotta jöve-
tele okát. Ez kérdezte, hogy van-e formászerű megbízása az
üzenet átadására. Széchenyi azon tagadó válaszára, hogy:
„Csak a fejét kockáztatja, a mit azonban a közjótól sohasem
sajnál“ megjegyzé a tiszt: „Fiatalember Ön sokat kockáztat,
de be fogom jelenteni.“

Széchenyi a trónörökös előtt megjelenvén bátran előadta jö-
velete okát. Azonban a trónörökös mindenféle kifogásokra
támaszkodva a kérelmet nem vélte teljesíthetőnek. Széchenyi
nem veszté el lelki jelenlétét és írásban kérte annak bizonyí-
tását, hogy a három utalkodó meghívását Lipcse alá átadta
neki.

A svéd trónörökös a hívánt iratokat ki is állította, de később
táborzni kezdett. Visozahívta Széchenyit és végül elha-
tározta, hogy menni fog. Széchenyi a követendő utirányt meg-
jelölte, melyen a 60,000-nyi svéd hadsereg csakugyan megin-
dulván még idejében érkezett meg és eldöntötte a lipcsei csata
sorát.

Széchenyi pedig azon az uton a melyiken jött ismét visozá-

lovagolt Schwarzenberghez.

Lipcsetől Párizsig a francziák nyomában találjuk Széchenyit, ki ezen 19 hónapig tartó uton alaposan átszenvedte a háború mindenféle sanyarúságát, és számtalanszor tünteti vakmerőséggel határos bátorságával.

De az akkori világfelforgató események közepette, külömböző hadihőborlásai között sem felejtkezett meg hazájáról. Sokszor gyötörte honvágy. „Hogy nekem okvetlenül a legösibb fiúfajból kell származnom,“ írja egy helyütt, az már abból is kitetszik, mert a svájci havasok legszebb vidékein, vagy Olaszhon legbujább völgyeiben sem tudtam úgy felbuzdulni, átmelegülni, mint hazám kopár pusztáin. „Vagy máskül:“ úgy el tudok lágyulni, ha bármi honit látok, hogy egy siegedő, egy cimbalom, de még egy duda, szinte könnyekre fakaszt!“

Apárisi béke után Olaszországban találjuk őt az 5. huszár-ezrednél. Még mindig kapitány, s bár Schwarzenberg hívja őt, hogy hadsegédévé legyen, ő azt tartja, hogy ezen háborús időkben a katonának nem szabad csapatjától elvállalni.

1815. május 2-án Starheimberg gróf tábornok alatt Tolentinónál küzd Murrat, a nápolyi király ellen, Széchenyi a 2. századdal, melynek parancsnoka volt, a harcvonal jobb szárnyát birtosította. Egyszerre megjelenik vele szemben egy ellenséges huszárezred és egy teljes gyalogezred.

Ekkor Széchenyi kardja megvillan, hirtelen elhatározással rohamot súvat. Sebes vágásban rokog a század, a talaj megrendül a prüszkölő-horholó lovak lába alatt.

Repülnek a menték, csörögnek a hengyelek. A magyar huszárok tüzes harcikiáltása betölti a levegőt.

De valamennyit megelőzve, magasra emelt szablyával iramodik a kapitány: gróf Széchenyi István – a tízszeres túlerő ellen!

Egy iszonyú robbanás ---- a felek összeütköztek, egy pillanatig óriási porfelhő borít mindent, csak vad harci zaj, kardok csattogása, haldoklók hörgése hallható, de csak hamar oszladozni kezd a por de meglátjuk a mint az örülten futó ellenséget huszáraink üldözik.

Apélida hatott, a szomszédban Batthyány ezredes és Bianchi altábornagy a derék haddal, felbuzdulván szintén támadnak és a csata megvolt nyerve!

Széchenyi több sebből vérzett, de a lélek táplálta, beteget nem jelentett, mert már 14-én ismét tűzben találjuk Castel-Sangronál, hol egy másik rohammal kimentti a századjával bajba szorult Fővörös kapitányt.

Elszorolhatnám uraim még egynehány fegyvertényét, de nem akarom idejüket túlságosan igénybe venni. Erde

kes, hogy Széchenyi ennyi hadisiker után nemcsak, hogy még mindig kapitányi rangban van, de egyetlen ostromi rendjelet sem kapott, holott a szövetséges fejedelmek kivétel nélkül méltónak találták, hogy hadi rendjelekkel díszítsék.

Nem himélt ő áldozatot, ha a hőzjóról volt szó. Apjának egy ízben midőn Schwarzenberg tábornagy mellett erőltetett küldönclovaglásai alkalmával összes lovai lesántultak így ír: »De hát szívesen feláldozom, nemcsak lovaimat de saját csontjaimat is, csak a hazának és a hiralynak javára essék!«
Uram Uram! ilyen volt Széchenyi István a katoná!

Miert elevenítettem fel a mai napon tevékenységének éppen ezen oldalát? Azért, mert az egész nemzet ifjúsága előtt oda akarom őt szerezni mint a magyar hadierények tüneményes, lelkesítő példáját!

Sajnos a magyar fajban lakozó katonai erények kifejtésére nem voltak meg a kellő feltételek, sem akkor, sem azóta. 1821-ben naplójában azt írja: »Nincs szív melyet színtébb és forróbb hazaszeretet éltetne, mint az enyém. De mikor a közéletben különválasztiák a hiralyt a hazától, s ki az egyiknek szolgál a másik megrovását vonja magára... inkább meggyek Holombiába meghalni!« És 1826-ban leterzi kizsákmányját.

Mint beszédem bevezetésében említém kétség és remény közt várjuk azon idő bekövetkezését, midőn a katonai kérdés oly nyugvóponttra jut mely megszünteti ama viroszál állapotot, mely a magyar katonában a magyart és a katonát minduntalan egymással ellentétbe állítja.

De ha ez sikerül Uram, ha sikerül a hadsereg kapuit úgy kitárni, hogy az azokon belépő magyar ifjú fajszeretetének és nemzeti jellegének összes kellékeit oda bevihesse magával, -- akkor itt lesz az idő mikor ifjainknak csapatostúl kell oda beözönlöniök.

Ebredjen fel akkor ezen hazának éphézláb ifjúsága, lássa be, hogy a nemzeti életnek lényeges szervét, a hadsereget érzésben és nyelvben úgy tesszük magyarrá, ha tömeges behatolásunk által teljesen meghódítjuk azt magunknak.

Nincs nemzet Európában melyben annyi öröklött katonai erény heverne parlagon, mint a magyar. Vajha! jönne olyan idő, melynek jönnie kell, midőn a magyar ifjúság a maga teljességében, nemzeti büszkesége feláldozása nélkül ellephesse, elfoglalhassa az őt megillető helyet.

Ne legyen család, különösen Magyarországi történelmi nevei között, melynek legalább egy tagja ne lenne hivatásos katoná. Ha nem is tesszük úgy mint Széchenyi Ferencz, ki mind a három fiát katonának küldte, de egyet ha lehet küldjünk. Igaz nincs most háború, de mégis hódításról van szó. Minden ifjú, ki erős magyar lélekkel lép be hivatásos katonának -- nemzeti missiót teljesít!! mert segíti a hadsereget a nem

zet számára meghódítani.

A nemzet pedig óriásit fog nyerni, ha tudja, hogy hadsere-
ge a nemzeti szellemet ápoló saját fiai által szeretett in-
tézményé válik, mert akkor ez oldalról nyugodt lehet és
erejét, tevékenységét a gazdasági téren mulasztott tömer-
dek teendő pótlására fordíthatja. - Nyerni fog a hadsereg
is, nyerni fog fajunk is, mert fiaink megtanulják a heves
magyar vérnek oly szükséges fegyelmezettséget és rendsze-
retet.

Mindezekre serhentsen gróf Széchenyi István, a vitéz
magyar huszár példája!

Es most midőn ezen példának szemléléséből merítet-
tünk volna, emeljük fel lelhuinket szivüinket ő hozzá, a
legnagyobb magyarhoz!

Oh! Széchenyi István, Te vérbeli nagy elődöm, Ránsd
ki lángoló huszár pallósodat, csepegtesd izzó honszeret-
medet és bámulatos katonai érdemeidet e nemzet fiaiba!

Adj erőt, ha úgy van megírva, hogy tovább küzdenünk
kellene, e küzdelemben el ne csüggedjünk - és csüg-
gedni nem fogunk, de alkotmányunkért hőrozsakadrig
küzdünk, - mert a Te szellemed a mely meghajolni nem
tudott, edzeni fog, a kitartásra! Vezess és mi követünk!

Nagy Génuszunk katonai érdemeinek szenteltem e leg-
jobb magyar nedűt és emelvén e történelmi kupa-
Széchenyivel idézem Vörösmartthyt!

Ebren légy magyar, őrt ki fog állni, ha nem Te, Hazádon!

NEGYVENNEGYEDIK LAKOMA

1907. FEBRUÁR HÓ 3. ÁN

SZÖNÖK

GALANTIAI GRÓF ESTERHÁZY MÓRICZ

URALIM! A realizmus korát éljük. Volt az emberiség fejlődésében oly korszak, a midőn misztikus felfogással a jövőt kitéríték, a mikor csillagokból, égi jelenségekből jósoltak és elhatározásukat ehhez mérték. Ma a XX. században, az exakt tudományok korában, nem annyira a jövőt fűrkészük, mint inkább a jelen helyes megértésére kell iparkodnunk, nem égi tünnemények után irányítjuk cselekvésünket, hanem földi jelenségek felé fordul tekintetünk, s ezeket bontakoztatva, e jelenségek megismerésére törekszünk. Nem a végtelenségbe revedez tekintetünk, hogy tetteinknek irányt találjunk, hanem a konkrét viszonyokat nézzük és vizsgáljuk; ma, tisztelt Uralim, a megtevőből akarjuk a teendőket előképezíteni és fejleszteni, s a jelenből a jövőt kialakítani és birtosítani.

URALIM! Alapítónk iránti hűgyeletből gyűlvén itt egybe, emléket ünnepeljük Széchenyi Istvánnak, ki már annyi évvel ezelőtt a jelen helyes felismerésében látta a biztos haladás előfeltételét, kinek alaposabban tán senki sem törekedett megismerni tulajdon korát, a ki-midőn a fejlődés ösvényére vezeté népet, nemcsak a célt jelölte meg, hanem ismerve koráhozállapotát, számolt a távolsággal, mely a célt az elindulás pontjától elválasztotta.

Es ha ma körültekintünk, követve alapítónk példáját, nem-e hasonló képet látunk, mint Széchenyi korában? Az ország ma is nagy feladatok, gazdasági átalakulás előtt áll. Látjuk, hogy ma a társadalmi két-

dés felujítja a széttagoltságot, az ellentétes érdekcsoportor-
lást, a melyek oly békítőlag hatottak Széchenyinek az erők
egyesítését célzó törekvésére. Mindig a különböző álláspontok
hüzdelméből alakul a fejlődés iránya, de megoldást elérni
nem lehet sem a hatalom önkénykedése által, sem szélső jel-
szavak időelőtti hangoztatásával.

A kövér halászt termő Alföld a magyar hazája. Az al-
földi izzó napsugár gondolkodását csapongóvá hevíti,
tápot ad képzeletének és agyát fogékonyvá teszi a legne-
mesebb idealok, de a legnagyobb szélsőségek befogadására
is. Azért arathat könnyű, de kétes értékű sikere az, a ki tul-
zó jelszavakkal akarja a közvéleményt irányítani.

Társadalmi probléma jegyében újra feléledt széttagolt-
ságot látva, önkéntelenül is eszünkbe jut Széchenyi
tanítása, hogy az ország ereje és önállósága gazdagságától,
gazdagsága társadalmi érzékétől és kultúrától függ,
hogy a műveletlenség és szegénység a legnagyobb ellensé-
ge, - szinte felesleges az, mert a szolgaságba hajt.

Váram! Casinónk megtisztelő parancsa folytan én va-
gyok hódolatunk kifejezője Széchenyi emléke iránt.
Teljes tudatában vagyok annak, hogy még oly korban ál-
lok, a melynek gyakran és joggal vetik szemére a tapasz-
talat hiányát. Tudom, nélkülözöm a patinát. De e körülmény,
e hiány sem nekem, sem kortársaimnak akadá-
lyul, de még mentesül sem szolgálhat arra nézve, hogy
meggyőződésünk, melyet követünk, idealunk, melynek
megvalósításáért küzdünk, kötelességünk, melyet tel-
jesíteniünk kell, - ne legyen.

So ma, tisztelt **V**áram, midőn a munka szabadságát
hirdetik, midőn a munkához való jogot lázasan -
hangoztatják, ne feledkezünk meg a munka kötelessé-
géről. Ne rettenjünk vissza attól, hogy a munka a ma-
ga részleteiben reális, mert ép e realitás leküzdésében
van az idealizmus legszebb diadala. -

Széchenyi végrendelete, hagyatéka nemcsak abból
áll, hogy itt évenként lakomára gyűlünk nemcsak
abból, hogy az ő alkotásait magasztaljuk, műveiből vett
idézeteknek tapsoljunk, de e mellett kívülről azt, hogy akár-
hany mondása, melyvel 70-80 éve kettre szálalta, cselek-
vést buzdította a "szünnyadó magyart", még ma is ak-
tuális legyen.

Emelem e sorleget első sorban nagy alapítónk emlé-
kére, ki nemzetének kötelességtudó munkása volt.
Nem merengett el a múlton, visszafelé tekint dicsősé-
gét, keseregve régi szenvedéseinken, - hanem hinni tudott,
remélni mert, bizott nemzetének jövőjében, evolúciójában,
fejlődési képességében, - de mert ezekben bizott, tudatá-

ban volt hazája fejletlenségének.

Emlém e sorleget az őt követő összetartó munkásokra, a kik szem előtt tartják, hogy Széchenyi mindenkor a számító és vezetése mellett az időszerezés és kereszkülviselet bízott medrében haladt, a fantáziát, a költészetet, e szép szót a bevégezett mű dicsőítésére hagyva.

De ne feledkezünk meg arról sem, hogy Széchenyi, ki nek egyik főtörekvése az volt, hogy a korában széttagolt, lespedő népből összetartó, egységes, életető és mindenekfelett magyar nemzetet alkosson, viszont e nemzetnek szánta a magyar állam porának irányítását, ne feledkezünk meg szavairól: »hazánk dicső kifejlődése, ha csak mi magunk nem rontjuk meg azt, bizonyára be fog következni«.

EGYVENÖTÖDIK LAKOMA

1908. február hó 2-án.

Szónok:

FÖLDEÁKI NÁVAY LAJOS.

ISZTELT ÜRAIM!

Megtisztelő, de nehéz feladat előtt állok, a midőn a Casino mélyen tisztelt Igazgatósága felhívására eléget téve megkísérlem, hogy halhatatlan alapítónk emléket e díszes Társaság előtt ma felidézzem.

Nehéz e feladat nemcsak azért, mivel a híváló szó-
nokok oly hosszú sorozata után az ember saját hi-
vatosságával szemben sokszorosan bizalmatlanná vá-
lik, de nehéz főleg meg azért is, mert Széchenyi emléke-
től méltóan szólni csak úgy lehet, ha mintegy kiemel-
kedünk a köznap élet sokszor sivár és gyakorta kicsi-
nyes küzdelmeiből, hogy ehént hazánk sorsát és ezzel
kapcsolatban honfiai kötelességet lehetőleg azon maga-
sabb nézőpontból ítéljük meg, melyre Széchenyi emel-
kedett szolgálva nemzetét, emelkedett tehát élete min-
den percében.

Széchenyi nemcsak alkotási nagyságával és sok-
oldalúságával, de még inkább eszmei hatalmá-
val és prófétai tiszta látásával uralkodott nemzetén-
és innen van, hogy a késői nemzedékek is élete gaz-

dag társához fordulnak tanácsért, ha a reájuk hárman-
ló feladatokkal szemben útmutatást, biztatást keresnek. —
És a mint Széchenyi egész élete a felkeltett és öntudatra éb-
redt nemzeti erők tömörítésére irányult úgy a jelenkor és
a nemzet nagyságában találva munkálkodása végcélját
szükségképen Széchenyi példájára van utalva, hogy tani-
tásait megörzelve, győzedelmeshedjék az ellentétes indula-
tokon. — Ezen indulatok legházasabbika talán az, a mely a
személyes ellentétek fohozásával a közfelfogást hamis és té-
ves utakra tereli és a mely válságokat teremtet ott, — hol milli-
on érdeke az együttérzést és összetartást igényelné. És bár
hüzdelinek nélkül haladástól szólni már azért sem lehet,
mivel csak az eszmék és esztek harcában erősödhetik
meg a fejlődést irányító céltudatos akarat. — Ámde a nem-
zet és a társadalom jogaiért és igazaiért folyó hüzdelinek-
nek oda fajulniok sohasem szabadna, hogy személyes és
pártos motivumokból táplálkozva csak palástolói legyenek
a polgárokat egymástól elválasztó mélységes ellenszenv-
nek. —

Nemzet, mely ezen veszélyes lejtőre tévedt a nélkül, hogy
rendelkezne az ezen gyengesége leküzdéséhez megki-
vánt erőforrásokat, — nemzet a mely a helyzet kialakít-
ást nem tűrő kénszere alatt sem tud összefogni, mert hi-
cosnyes torzalkodások tábjára lett: a romlás jegyében
áll és előbb vagy utóbb martalékává lesz a nálánál egésze-
gezebb szervezeteknek!

Korunk nem mindenben kedvező jelenségéből túl sötét
következtetéseket levonni talán nincs még okunk, —
ámde lehetetlen, hogy a jelenségek mérlegelésétől ne gyö-
ződjünk meg arról, hogy itt a legfőbb ideje annak, mi-re-
rűnk legjobb erőink latba vetésével a széthuzás fenyegető ve-
szélyével szembeálljunk. — E hüzdelen eredményessége
mindenekelőtt elfogultatlanságot kíván még pedig nem
csak a velünk ellentétes nézeteket vallókkal, de elsősorban
önmagunkkal szemben is, nehogy az önbizalmat hiánya a
tisztá látás elhomályosítására vezessen. — És ezzel kapco-
latban szükségünk van a hazafiság azon fokára is, a mely
a polgári kötelesség parancsával az egyéni érdekek és
szempontok hiatalmi tudását ellensúlyozni és megfékezni
képes. —

Nézünk körül- és látni fogjuk —, hogy sokkal nagyobb
a tér, mely vállvetett munkára int semhogy attól kel-
lene tartani, mintha minden becsületes szándékú és ho-
moly kötelesség polgárnak e téren helye ne lenne. — Né-
zünk körül és lát fogjuk érezni, hogy sokkal homályabb
időket élünk, semhogy büntetlenül folytathatnánk egy-
végnélküli és meddő peres eljárást a tethető felelősségek

megállapítása illetve elhárítása céljából!

Tenni és alkotni, - céltudatosan és a hellső körültekintés-
szel, - tenni és alkotni nem a népszerűség pillanatnyi-
csalóka síkereieért, de a nemzet fejlődő képességébe vetett
szilárd hittel, - tenni és alkotni, úgy a mint erre Széchenyi
tettei és alkotásai tanítanak, ez az út az, melynek min-
den hazafi előtt nyitva kell állnia. Széchenyit tetteiben
és alkotásaiban azon meggyőződés vezérelte, hogy csak a
szó legnemesebb értelmében vett becsvágy és komoly köte-
lességtudás lehetnek a haladás előkészítői. -

Tanhadást nem ismerő munkálkodásával példaként
lakart nemzetére látni és az élet realis szükségleteit
felismerve, gyakorlati eszközökkel sietett a köznek szolgál-
tatába, - De azért Széchenyi realizmusa egyben a legfőbb
idealismus is volt. Mert képzelhető-e nagyobb idealista
annál az ernyedetlen munkásnál, mint a ki fáradozásai
gyümölcsét egy távoli kor boldogulásában hereste, mint
a ki erős és állhatatos tudott lenni az útjába gördülő aka-
dályokkal szemben, mert bízott az őt követő nemzedékben
győzedelmes, mert kötelességtudó hazafiságában?

A munkás Széchenyi előtt - eszményként - ott lebegett
mindenkor a polgári ösztentartása által nagygyá és
hatalmassá lett Magyarország képe, - melyet oly nagynak
és hatalmasnak képzelt, hogy ezzel szemben nemcsak a je-
lent, de a multat is szegényesnek, hiszserűnek látta!

Széchenyi emlékéhez tehát mindeneelőtt nagy és he-
gyeletes kötelességek fűződnek, melyek felismerése
elől nem vonhatják ki magukat hagyományainak hű le-
tteményesei. Mert vajmi távol vagyunk még attól, hogy
Széchenyi reményei már valóra váltak volna és ép a mai
nemzedék az, mely nagy feladatoknak és komoly küzdel-
meknek osztályosa. Társadalmi és politikai téren egy-
aránt heves a nyugvópont és itt is ott is tapasztalhatjuk
a reform munka sürögő voltát. Pusztá kritika és aggo-
dó, elfogult hiszlelkűség itt ép oly hevéssé helyen való, -
mint a mily hevéssé szolgálja a fejlődés ügyét a hangra-
tos jelszavak tartalom nélküli kultusza! E komoly idők-
ben ne hiába idézzük fel - tisztelt Urain! Széchenyi
emlékét, hanem e hegyeletes tény felemelő hatása alatt,
lássuk be, hogy egy nemzet boldogulása elválaszthatlan
a polgári erénytől, lássuk be, hogy az áldozatok, melye-
ket egyéni érdekeinkből és élvezett előnyeinkből a köznek
meghozunk, nélkülözhetlen alapjai Széchenyi eszménye-
nek jövőendő nagyságunknak. -

Haladjunk nyomonkain és kövessük a rászlót, melyet
várunk emára az ő Geniusza tűzött fel. Magosan
leng e rászló és röges az út, mely közelebe visz. - A kezdet

ben szélese egymástól el-eltérő irány mind szorosabbá és
egysegeesebbé lesz és mennél magasabbra emelkedünk, an-
nál inkább érezzük, hogy csak egymást támogatva és ös-
szetartással hűzdve közelíthetjük meg a hitűzött célt!

Emelkedésünk ezen hűzdelmes útjában kísérőnk, veze-
tőnk a Te szellemed legyen Széchenyi István! A
Te szellemed vezessen a magasba, vezessen a magyar rász-
ló dicsőségére, vezessen oda hol a hőznapi salaktól tisztul-
tan a honfiúi erény telje áll őt e nemzet halhatatlan, mert
napjainak élete által megszentelt ideáljai mellett!

Dant lucem crescentibus orti!!

EGYVENHATODIK LAKOMA

1909. február hó 7.-én

Szonok: Örgróf PALLAVICINI GYÖRGY.

RAIM! A Nemzeti Casino

azon határozata, mely ünnepnapján kezembe adja az Emleki serleget, míg egy részt megbizatos, mely előtt készséggel kell meghajolnom, addig más részt megkísztetése azon nemzedéknek, melyet innár többemberöltő választ el nagy alapítónk

korától. De egyeztet mind talán kérdés is e nemzedékhez: él-e benne a legnagyobb magyar naki szellem, át van-e látva termékenyítő eszméitől, és van-e erős akaratuk azokat érvényre is juttatni!

Széchenyi ellenségtől elnyomott visszamaradt hazánkat rávezette a nemzeti haladás útjára: mindenkor hirdetve a magyarság összetartásának, a magyar földhöz, a magyar jelleghez való ragaszkodásnak feltétlen szükségességét. Ezen úton haladva megtudtunk volna küzdeni a magyarosodás régi külső ellenségével, de mert letértünk róla, máig sem gyengült ennek ereje: összetartásunk hiánya szálkó igévé vált, hazafiságunk hangos és olcsó fitogtatásában, szobrok emelésében és legváratlan építésekben merítjük ki erőnket. És míg kölcsönös bizalmatlanságon alapuló torzsalkodással, egymás lekicsinylésével vesztegetjük időnket, addig nem veszzük észre azon belső ellenségeket, mely szíven támadja meg a magyar nemzetet.

Mert a nemzetközieség egész nemzeti életünkére hat ki. Nlve nemcsak azok, kik osztály és felekezeti harcot szítanak, hanem még inkább azok, kik létalapjában akarják meggingatni a magyar nemzetet, midőn a gúny és álokoskodás fegyvereivel az általuk improduktívnek hirdetett magyar faj államfenntartó erejét vonják kétségbe, a magyar embert pedig

renyhe zsarnoknak küntetik fel.

Es mi kétézzük a mult és jelen sok minden vétjét azzal, hogy tétlenül nézzük, míg kalán hős lesz, exen zavaros teoriának vértkőző és romboló hatását? Pedig Széchenyi mondja: »Nemzet egykőnyen meg nem hal, ha nem hagyja magát és mely maga nem üti szivébe a tört.«

Sok százados fennállása óta a magyar nemzet volt. Szt. István birodalmának gerincze: ez »una eademque nobilitas« ez védte a multban e földet, véres harcokban, emberfeletti küzdelmek között; s nem fogyhatott meg ereje most a béke alkotási idejében sem, hisz a magyar aszony, kit Széchenyi »a mennyei lakosok legremekőbb művé« nek nevez, még szül magyart, és a nemesség, mely mindig egyenlő volt, kiterjed ma is minden magyatra, mert nemes az, ki nemesen cselekszik, és magyar, ki ősi nyomdokokba lép.

Ezen egyenlőséget keressük, és benne összeforva, térjünk arra az útra melyet ő megjelölt és akkor meg fogunk küzdelni minden ellenféllel, mert ez az út magyar hazánk nemzetét megerősödésre vezet.

Értelt Uraim!

Midőn minden idő legnagyobbjának emlékére emelem e serleget, idézek végrendeletéből: »Éltint magyarok becsülteessé meg a magyar nevet, mindenkor és mindenütt.« Legyen ez minden idő magyarjának első feladata és szent célja; ezt nem tévesztve szem elől soha, dicsőség lesz magyarnak lenni, és ismét út lesz e hazában a magyar!

Negyvenhetedik Lakoma
1910. február hó 6-ikán
Szónok

LOSONTZI GRÖF BANTFY MIKLÓS

MÉNYEN TISZTELT ÚRAIM!

Midőn egyesületünk megtisztelő parancsát véve, vállaltam, hogy a mai napon Széchenyi serlegével kezemből az ünnepi beszédet megtartom, legelőbb is végig lapoztam a hasonló alkalmakkor itt elhangzott szónoklatok gyűjteményét. Érdekes olvasmány. Érdekes végig tekinteni a szónokok során és megfigyelni, mint változik az a benyomás, mit a nagy ember képe felt, mint jelentkezik más és más alakban az idők múlásával, mint tűnik elő vagy homályosul el a „legnagyobb magyar“ lelkének egyik másik sajátossága, egyik másik jellegzetessége, hasonlatosan valamely hőbörítette hegycsúcsához, mely örökké ugyanaz marad bár, de a napnak járásával más más orma, más más szirtje tűndöklök fényesebben.

Az első személyes tisztelői munkatársai, barátai sorából lépnek e gyülekezet elé. Őket nem csak tettei iránti bánulat, nem csak e hazafias érzések közössége fűzi hozzá, de egyéniségének közvetlen ismerete és varázsa, az együtt eltöltött az egymás mellett átküzdött évek emléke is. Szavukba belecseng ez az emlék, és belecseng elhunyt fölötti fájdalom azoknak beszédébe, kik tanúi voltak prófétai szavának és a jövődőlése rettentő teljesedésének tanúi a soroknak, mely elválaszthatatlanul összekötötte Széchenyi tragikumát a nemzet megpróbáltatásával. Széchenyi emléke lebeg szemeink előtt.

Majd új nemzedék veszi kezébe e billikomot. Ezek már nem kortársai a nagy embernek de tanításában nőttek fel. És e tannak tisztelet aharnak adni, megalakítani, illetve újra alakítani törekvésnek azt, mit ő alkotott, vagy megalapozott, hiszen egész fejlődésünk ezen a nyomon haladt előre, melyet a hon építészte megjelölt. A nemzeti reménység korából való e férfiak, abból az időből, midőn az utalkodó és a nemzet teljes harmóniájában jogosultnak látszott minden remény, megvalósíthatónak fájunk minden vágyakozása. Az ünnepi beszédekben megnyilatkozik az öröm, a már meg tett út felett, az eddig elért eredmények fölötti méltányos büszkeség és a jövődönnek bizodalma. A Széchenyi tanítása vezérlo fonatuk.

Es újból új nemzedék következik, mely még távolabb áll a nagy alapító kortársától. Ennek a nemzedéknek is feltve örökött kincse a nevéhez fűződő hagyomány. De hagyomány az, s a nagyobbodó távolságban, melyben nem apad, de nő Széchenyi alakja, mégis stilizáltabb, általánosabb ez alak, elmosódnak egyen emberi vonásai, - azt mondhatnám, hogy e kép inkább egy felisten szobrának, mint vérből húsból való nagy embernek a képe - tanítása buzdító jellegű, ragyogó jellemző szavai tanító tettelekké kristályosódnak, így találunk alkalmazást a hullámzó életre. E tettelek e jeliszavak szólnak hozzánk az ünnepi beszédekből.

Természetes, Uram, e folyamat. Természetes, hiszen minden herosz tisztelése ugyanazt mutatja fejlődésében, természetes pedig különösen Széchenyivel, kinek egész élete oly közel követi a nemzet küzdelmeit, reményeit, csalódásait és viszontagságait, majd hogy ennek jelképeként volna vehető. Minden alkotásának meg van e szimbolikus kettős, - egyrésztől közvetlen és gyakorlati, másrésztől eszmei és általános jellege. Tekintsük számos alkotása közül akár melyiket, akár a Lánchidat, mely nemcsak a folyónak egyik partjáról vezet a másikra, de midőn költőivel átlépett a Dunán, a hivátságos rendi Magyarországot vezette át a közteherviseléshez a törvény előtti egyenlőséghez, - akár a Vaskapu kibontását, mely hivatást, sajnos betöltetlen hivatást jelölt „Kelet népének”. A Tisza-szábla lyozás, az Akadémia ez a mi hasznunk, a löversenyügy, sőt a selyemtenyésztés, mind mind minden alkotása, kicsiny és nagy, magán viseli e kettős bélyeget, nem csoda hát, hogy ő maga: ember is, jelkép is nekünk.

Pedig az ami Széchenyit oly nagygyá teszi, ami, őt a világtörténelem legkiválóbbjaival egy sorba emeli és nagyon sokak fölé is kinek, csak a siker adta meg a halhatat.

lanságot, ragyogó és kitünő tehetségei mellett, főképen em-
beri egyéni tulajdonságai. Mert úgy hiszem, hogy a valódi
nagyságnak alapja nem a külső s csillógó képességekben
van, hanem a lelki erőben, erőben másokkal szemben de
főleg önmagával szemben. A fényes tehetségek, az éhes szó-
lás, munkaképesség, buzgalom, ezek mind olyanok, mint a
tündöklő fegyverzet a kemény páncél az öblös sisak a kard
és a kopja, - szükséges szerzőimái megvívandó csatáknak,
de mit sem érnek, ha a páncélt nem bírja viselni magán, s
nem erős kar suhogtatja a kardot. Úgy vallom, hogy ma-
gában az egyéniségben, annak saját belső életére vonatko-
zó erejében és őszinteségében, itt van az ismerve a valódi
nagyságnak s hogy a nagy embernek méltatásakor az
embert kell méltatnunk.

Az embert. Az embert hajlamaival, nemes nagyravágyá-
sával, viharos kedélyének számos megpróbáltatásával,
az embert, szenvedélyeivel és legszentebb érzelmeivel együtt.
Az embert, ki végig élte következőekben oly gazdag életét -
úgy, hogy annak végén az ő szemében, az ő idejében, nem si-
ker és elismerés, de sikertelenség és kétségbeesés volt osztály-
része, hasonlóan az emberiség legnagyobbjaihoz, kik meg-
változtatták az időnek képét, nem diadalmas uralommal,
de azzal, hogy eszméikért szenvedni, hitükért elpusztulni
tudtak.

Az ember, kihez a csábítás annyi különböző neme
a megpróbáltatásnak annyi fájdalmas fajtája köze-
ledett volna. Nem értette senki, pályája kezdetén egyked-
vűség és gúny fogadja, közléte végén gyanúsítás és raga-
lom. És olyan meghatónak tartom végrendeletének, e leg-
főbb önvallomásának szavait, melyeket mint ő mondja -
következőkéhez intéz: "... alig volt egy hü kedély is, mely meg-
értett és kissé méltatott volna... legtöbb előtt egy felhőkben-
repeső különének, sőt egy mindent magának feláldozó hi-
unak színében jelentem meg; ő volt az, kinek szép lelkéből...
szilárdtságot merítettem, mert ő sohasem tudott kétkedni s
őszinteségemen, mikor anatómát hiáltott ellenem a vak hűv,
sőt nem egy nemes kedély fordult tölem kétkedve el."

Ugy halad a maga meggyőződését követve. Sem a hatalom-
nak pillanatnyi kegye, sem a tömegnek pillanatnyi tapsa
meg nem tántorítja, csak eszméi számára vár ezektől hasz-
not. Egy helyütt gúnyosan mondja: „ Egyiknek az udvari
tömjén, másiknak a populáris illat kellemeseb; cselekményük
egyaránt zavaros forrásból ered, csak izlésük különböző. Fény-
leni sokaknak legfőbb célja nem használni. "

O pedig használni akart nem fényleni.

Ebben az önzetlen vonásban, egyedül önmagára építő erejében látom Széchenyi példájának legnagyobb, maradandó, örök értékét, mindenkire és mindenekre vonatkozó követhetőséget. Megtanít nem azt heresni, mit fognak, többben helyeselni, hanem azt, mit helyeselhetünk magunk, megtanít nem a mások tapsát heresni, de azt, hogy lelkiismeretünk tapsoljon nekünk, megtanít azt nézni, meg tudunk e állani csalfaság nélkül, tiszta tudattal, nem pedig azt, miként ítéli meg cselekedetünket, milyen becsülete lesz a nevünknek, hiszen a csalfaságnak nem ellentéte a becsület, hanem a becsületesség.

Nemcsak a nagy emberek, de az eroteljes korszakok jellemvonása: harmonia a szándék és a tett, a cél és az eszköz között, harmonia, melyet a cselekvés őszinteségének nevezhetünk. És ha végig tekintünk az intézmények, fajok, népek történetén, minden olyan szervezetben, melyből ez a harmonia hiányzik, hol a hirdetett eszme hazugság csupán, egyéni érvényesülés eszköze, melyben azok, kik elvet képviselnek az elvet viszik vásárra és letalapjok természetes és kényszerűlt ellenével fognak kezni, süllyedő renddel, beteg intézménnyel, bomló társadalommal találkozunk.

Ezt látjuk mindenfelé, hol később összeomlás következtet, előbb mindig az éltető elv bukott el, azután az emberek, szervezetek, népek, melyek annak alapján állottak, jeléül annak, hogy megalkudni talán sokban lehet, de a principium, melyen valamely dolog nyugszik, nem tűr megalkuvást. Akárhova nyúlhatunk példaként a történelem süllyedő irányu korszakaiba; belemarkolhatunk találemra a nyüzsgő bomladozó életbe, mindig ugyancsak ezt fogjuk kiemelni: nagy és kicsiny, öntudatos és öntudatlan egoistákat és árulókat és mindenben ugyanaz a vonás uralkodik, hogy elalkuszóak a mindnyájok védelmére rendelt erőt aprádonként, apró kis haszonért.

A veszedelem láttára már győzni nem akarnak, nem akarnak ők elsők lenni a harcban, de utolsók akarnak lenni azok között, kiket elér a pusztulás, csak azt a kis előnyt akadják kiravaszkodni, hogy előbb a társuk, a szomszédjuk pusztuljon el s ők lehetőleg utolsónak maradjanak.

Mondom, akárhol találhatunk elég példát. Látunk papot, aki a tonzuráját jakobinus sapha alatt titkolgatja, látunk főrangú embert, ki saját osztálya ellen törve, kétes-értékű kivételeként akarna feltűnni, látunk hűsködő néptribunt aki a nép vállain emelkedve a népnek szegődik főheravá....

És találunk Bizancban még rettentőbb az imént mondottakat összefoglaló példát. A keleti birodalom végső korszakában a basileus, az ortodox kereszténység feje a mohamedán törököt hívja segítségül keresztény trónjának támasztására. Ezzel a természetellenes szövetséggel van Bizanc sorsa megpecsételve, sem erőszak, sem hősiesség, sem meghunyászkodás azt többé meg nem mentheti. Megölője az a hazugság, mely e szerződésben rejlik.

Mert szövethkezés csak erkölcsi alapon lehetséges. Szövetség csak őszinte lehet. Ami ámtásra épül, másnak vagy saját magunknak ámtására, az magában viseli a bukás csiráját. Szövethezni azoknak helyes, kiknek közös a céljuk, ha különböző utakon járnak is, szerződést kötni lehet, sőt kell, ha a köznek van haszna belőle. De az önző kicsinyes érdek a pillanatnyi személyes előny ezek a megölő nagy dolgoknak, ilyenekre alkalmazhatjuk Széchenyi szavait: „csak a gyöngeszereti önmagát, az erős egész nemzeteket hordoz a szívében.”

Széchenyi egész élete megvilágítása ennek a mondatnak. Sohasem keresi a saját hasznát, hanem megküzd minden irányzattal ha károsnak tartja. Szembeszáll minden terrorizmussal akárhonnán fenyegezzé is. Erős lelke meg nem inog, „bezárathat, fejemet vétetheti, de lelkemet meg nem alázhatja,” mondja a hatalomnak „azt hogy magyar lenni megoszünjek, nem teheti.” Utjába lép annak a másik iránynak is, melyet veszélyesnek tart, melyről szellemesen mondja, hogy „nem vakmerőség de merő vakság” megmutatni iparkodik „hogy a pártérdekneknel még van valami magasabb t. i. a haza.”

Eveken át kétfős küzdelmet folytat a békés fejlődést veszélyeztető két nagy áramlat ellen külön, külön, de később midőn nem először és nem utoljára e két irány: az önkény és a demagógia egymással szövetségre lép, mint a megvénült Toldy Miklós, — még egyszer a küzdőterre megy és az egyesült ellenség ellen reménység nélkül, a kétségbeesés kacagásával ajkán megvívja utolsó csatáját.

Halhatatlan a te példád Széchenyi István! Nevedhez fűződik fajunknak legszentebb hagyománya. Nevedhez fűződik mindaz, mi nemzetünk fenntartásának tényezője, mindaz mi meddő panaszkodástól, halandós ábrándtól menten, és menten szolgálai haszonleséstől, magyar mivoltunk talpkövéül szolgál.

Nem hiábaváló a példád. Megtanít a csekélynek látszót nem vetni meg, s a nagytól nem retenni vissza.

Megtanít önmagunkban keresni az erőt és a jutalmat is,

mert segítségét talál az, ki segítségre nem szorul, társat az, ki társ nélkül is megállhat, s még akkor is, ha maga elbukik, » örök érvényű a férfias eszme, örök érvényű, mint az igazság.

Ebben az érzesben gyűlünk Széchenyi zászlaja körül.

Ebben az érzesben fogjunk kezét. Ebben az érzesben ülünk ünnepet a visszaemlékezésnek e serlege körül. Merit sünk erőt ez érzesből, mert aki látni akar, az látja, hogy ho = moly a perc, mely felettünk elszűnik, nehéz küzdelmes órák előfutárja. De kitörülve minden félreértést, nehéztelést, ha = ragot vagy gyűlölséget, mely elválaszthatna – önzetlenül fog = junk kezét, és akkor elmondhatjuk, Széchenyivel:

Küszöbén állunk egy új reggelnek. “

Oróhké éljen példád Széchenyi István!

Negyvennyolczadik Lakoma

1911. február

Szónok
MEZÖSSY BÉLA

MEINEN TISZTELT ÚRAIM!

Ha van nemzet, amelynek szüksége van arra, hogy okuljon múltjának történetén, úgy ez bizonyára a mi sokat szenvedett szegény magyar hazánk! — Az évhönyvek hideg betűiből kihámozni az igazságok, egy állam fennmaradásának és fejlődésének feltételeit, ez mindig a küzdő, a dolgozó nemzedék feladata. Őki is, — a legnagyobb magyar emléke iránti kegyelettel szí-
vünkben — eljöttünk e helyre, eljöttünk azért, mert az ő példájából, életéből, tevékenységéből akartunk hitet meríteni jövőnk iránt!

Gróf Széchenyi István, a változó idők és válto-
zó körülmények képest, különböző utakon és más más eszközökkel, de mindig egy cél felé tört: erősíteni, va-
gyonossá, egységesé akarta tenni fajunkat és így ala-
pozni meg, sziklaszilárdul, a magyar nemzeti álla-
mot. Ez volt az ő küzdelmeinek alapgondolata.

Pártkülömbőség nélkül, a haza minden becsüle-
tes polgárának ma is ez szell, hogy legyen a poli-
tikai miatványkja. Ön bizom fajunk és vele hazánk
erősségében, és azt hiszem, hogy azt a hivatást, amely-
nek teljesítésére kirendelt bennünket évezredek vég-
zetünk, befogjuk tölteni a jövő minden viharai kö-
zött, — továbbra is.

Am a védekezés fegyverei az idők folyamán nagy
változásokon mentek át. Nem áll az, hogy a mi
helyzetünk kedvetlenebbé vált volna, mint az ut-
korokké. Hisz van magyar kultúra, van magyar saj-
tó, van magyar hitel, van magyar népképviselő, van
magyar társadalom, mind-mind hatalmas erőtenye-
zők a nemzeti állam szolgálatában. Míg Széchenyi
idejében? Lángeszének ereje, az igaz ügy diadalába ve-

tett hiten kívül, csak aggodalmaskodókat, kétkedőket, gunyolódókat talált.

A föld mégis csak mozog! S a magyar globus, amelyet Gróf Széchenyi István titáni ereje zökkengett ki a maradiság, a rendiség sarkáiból, forgott-forgott előre a demokratikus fejlődés útján és ez ország erőforrásai a nemzeti célok szolgálatában, tiórtábban, hatalmasabban bugyognak, mint valaha! Csak helyesen kell irányítani és igénybe kell venni azokat.

Hisz a tér amelyen dolgozhatunk nemzetünkért oly sok oldalról. Hogy csak egyet: a legégetőbb kérdést ragadjam ki a sok közül. Az állam erői, – sajnos! másfelé lekötve, – és nincs meg a lehetőség – reméljük, hogy később bizonyára meg lesz, – hogy szerette e hazában, de főleg a végeken oly erősen veszélyeztetett magyarság védelmére siessen. Pedig minden darab föld, amely a magyar kezekből kisziklik, minden elpusztult kúria, amelynek történelmi emlékektől gazdag és előttünk éppen ezért oly becses köveiből istálok építenek idegen kezek; Magyarországra végzetes és soha helyre nem hozható veszteséget jelent! Szeretnék, ha csak egy pillanatra is, a gróf Széchenyi István lánglelkével érezni és az ő nagy honszerelmének forróságával belekiáltani az elfásult magyar társadalomba. Nem-e szegyenletes dolog az, hogy míg kisebb népfajok, e célra teremtetett szerveik segítségével, – hogy mást ne említsék, – lassacskán elfoglalják, épen a legfontosabb pontokon, Erdély rónáin, a magyar földet; ellenben a mi politikailag értebb, anyagilag erősebb magyar társadalmunknak nincs egyetlen egy oly rétege sem, amely átértené azt a kötelességet, hogy a magyarság megmentése a mi nemzeti létünknek is egyik legerősebb oszlopa!

Posenben egy fiata, amit német kéz megtart, vagy német vagyion megszerez: felhívja a legmagasabb körök elismerését és kitüntetését. Mi ily eszkhöz nem tudjuk védeni az ősi rögöt. Am hiszem, hogy a nemzet halála és, – ha van földön tuli lét, – gróf Széchenyi István szellemének áldó szava fogja kísérti azok lepteit, a kik a magyar földet, a magyarságnak megtartani, megmenteni segítene.

Nagy események közeledése vetik előre árnyékait. A fajoknak a politikai vezetés jogáért való harcat, azok javára fogja eldönteni a jövő, a kiknek kezében lesz a föld! A föld az az őserő, amelyre alapítva maradhat meg ez a nemzet egységes és magyar! Ahinek kezében lesz a föld: azé lesz a politikai vezetés tulsulya is. Eddig a miénk, a magyaroké volt! De ha más kezébe jut: ez az esély a magyarság végromlását, a nemzeti állam kötelekeinek meglazulását vonhatja maga után.

Am ha a magyarság fölsényét biztosítani és a jövőre is megtartani akarjuk: nemcsak gazdasági, de sociális téren is meg kell értenünk a haladás szavát. A hasztek kora lejárt, az igazi nemességet ne a porlepte ártákban keressük, hanem igyekezzünk azt megtalálni, a széles társadalmi rétegek ügyével, bajával való foglalatoshodásban: a szegények anyagi hely-

zetének feljavításában. Igazán nemes ember az – ringott legyen bár hol is a bölcsője, – aki nemesen gondolkozik és van szíve a szenvedők, az elhagyottak fájdalmának megértésére.

Egy könnyű, amelyet a nyomor sajtol ki a szemekből és amelyet letörölni segítünk: egy romba dőlt viškó, amelynek korhadt falai körül, mint elpusztított madárfészkek előtt, ott kesereg egy reménye vesztett szegény magyar család, ha ezt felépíteni segítünk és az elcsüggedtek lelkébe belecsepegtetjük a jobb jövő reményét: ez az érzés, ez az öntudat egy igazán nemesen gondolkozó embernek többet ér, mint a világ minden híu csillogása, dicsősége! Hatalom, dicsfény: füst és hánu, amely el száll a levegőbe és elsodorja az első szellő! De a jöttet nyomán öröm, boldogság fakad; a jöttet nemesebbé teszi azt, aki végrehajtja és azt is, ahin segít! Olyan az, mint az égnek kristálytisztá harmatja, amely észrevétlenül lepi meg a fűszálat, a mezők pázsitját; épp így a jöttet is, észrevétlenül termékenyíti meg az emberi lelkeket, észrevétlenül hűnt adást a világon!

Ne reméljük, hogy altruistikus társadalmi vezetés és irányítás nélkül megelegedett lesz a magyar nép valaha! Jédig a nagy tömegek akarata, vágyakozása mindég a világ-ese-mények erkölcsi rugója! És az az idő bizony lejárt, amit egy osztrák államférfi így fejezett ki: a népek hívata, hogy szülessenek, fixessenek adót és adjanak katonát! Nem! A népek ma már valamivel többet is akarnak. Elsősorban és főleg, soruk jobbra fordultát! Minden ilyen irányu jogos törekvést nekünk támogatnunk kell. A magyar történelmi osztályok legfensége-sebb erényökben mindig akkor kündököltek, amidőn melegen ér-ző szívvel, a társadalmi válaszfalak letombolását önmaguk hird-ték meg és így nyitottak az arra érett, hazafiasan gondolkozó nép-retegeknek utat az anyagi előhaladásra. És ez alapon a nemzeti fejlődés számára új becses elemeket szereztek meg. És az eljárás annily humanus, époló eszélyes is volt.

An a népek nem csak egyéni célokra törnek, de nemzeti életet is akarnak élni. A sors kereké hatalmas vágásokban halad előre. Pillanatnyi akadályok nem tartóztathatják fel útjában! Minden életképes nemzetnek, – és így nekünk is –, haladnunk kell a nemzeti érzés, a nemzeti vágyak kielégítése útján! A haladás az élet. A megállás, a tespedés: a halál!

Széchenyi Östván gróf nem óhajtotta, hogy nemzete hocházatos veszedelmes utakon járjon. Nem akart semmi egyebet, mint az alkotmányos fejedelem által szentesített törvények megtartá-sát. O is azt tartotta, amit Deák Ferencz klasszikus rövidséggel így fejezett ki:

Amihez a nemzetnek joga van, azt nem kell köldülni senkitől, Amert minden jog forrása a nemzet.

A magyar ember szívét két érzés hatja át, az egyik a hűség a koronás királyhoz, a másik a tántorithatlan ragaszkodás hazánk alkotmányához és ennek keretében biztosított jogaink-hoz. Am ez a két érzelem nem ellentétes, sőt kiegyeszteti egymást, úgy mint a hogy a sok patak vize összeolvad egy nagy folyó kebelén.

Fatuma azonban az a mi nemzetünknek, hogy a magyar
Emberrel vele született hűséget kihasználni, az ebben rejlő
nagy erkölcsi erőt békésíteni oly sokszor elmulasztották.
Fatuma volt a nemzetünknek, hogy mindig önkibáján kívül, az
események oly kényszerhelyzetek elé állították, amelyekben nem
volt számára más út: mint hűség a hazához! hűség a magyar al-
kotmányhoz!

Hogy aztán az ily helyzetek annyiszor borították el vét és könny.
tengerrel ez országot, hogy aztán annyi önzetlenség, annyi
tetterő, annyi nemes szív hiába szakadt meg a honért: ez lehet
ami évszázados tragikumunk, de nem vétünk! Az a nép, amely
alkotmányának szentségeért küzd, még ha erőkihajtásában elbu-
súlik is, sokkal tisztelre méltóbb, mint az a pulya nemzedék,
amely törvényben biztosított jogait önként, gyáván feladja.

Gróf Széchenyi István egész élete a nemzet jogainak hitartó
és fáradhatlan védelméből állott. Ő nem hívánt harcot; félt,
nem önmagáért, hanem mert nemzetét féltette; megborzadt a
vértől, amelyet prófétai ihlettel előre látott; az események azonban
erősebbek voltak nála is. Elrohanták felette. És aztán Széche-
nyi lelke elborult, a nemzetre pedig újból reászakadt a megpró-
báltatások nehéz és hosszú kora!

Am én a multak eseményeiből és Széchenyi István gróf életé-
ből mégis csak egy tanulságot tudok leszűrni. És ez az, hogy
egy ország közvéleménye bizonyos időkig lehet fáradt, a
nemzet ellankadhat jogai védelmének nehéz munkájában: de
ez még nem jelenti a véglemondást, a történelmi aspirációktól!
Kishitű emberek felhetnek a napnak vakító sugarától és saját
árnyékukat is nézhetik rémalaknak. Lehet koromsötét az éj!
De akkor legnagyobb a sötétség, mikor a hajnal hasadása közeleg!

Enemzetnek nincs oka csüggedésre, kétségbeesésre! menni
akarunk a gróf Széchenyi István nyomdokain, mi menni
akarunk és menni fogunk az egységes magyar nemzeti állam
teffessége felé!

En ezt hiszem, és e hitet tisztán, önzetlenül vallva, - forró hegye-
settel gróf Széchenyi István megdicsőült alakja iránt, - lel-
kemben e reménységet adó hittel üntem poharamat nemzetünk
boldogulására! szebb, jobb jövőjére! -

NEGYVENKILENCEDIK LAKOMA.
1912. február 4.
Szónok:
Berzeviczi és Rakaslonniczi
BERZEVICZI ALBERT.

ARAJMI! Mikor a gróf Széchenyi István rendelkezéséből az ő emlékére alapított szervezet a Nemzeti Kaszinó megtisztelő megbízásából ezen a hagyományos emlékünnepeken a kezembe veszem, úgy érzem, mintha egy túlvilági üdvözlő hozója volnék. Széchenyi 1825-ben, mikor mint 34 éves huszárhadvezetős kapitány öt évvel a Hítel megjelenése és néhány hónappal a tudós társaság megalapítását célzó emlékeztető felszólalása előtt olasz földön az emberiség haladása és a természet nagy titkainak felfedezése fölött elmélkedett, ezeket írta uti naplójába:

Boldog jövőendő nemzedékek. A ti nagyobb és kiterjedtebb tudástok türelmesebbé, szelidebbé, erényesebbé és így boldogabbá is fog tenni titeket, mint mi vagyunk. Fogadjátok jó szívvel egyik ő elődötök ez üdvözlését, kinek Isten annyi belátást és világos elmét engedett, hogy ilyeneket már 1825-ben leírni képes...

Az üzenetet megértjük. De vajjon nem hiányzik-e bennünk a hit, hogy mi vagyunk az a nemzedék, amelyre a nagy férfiú gondolt, hogy arra a magaslatra emelkedtünk, amelyen ő utódait főleg tudásuknál fogva türelmesebbeknek, szelidebbeknek, erényesebbeknek és így boldogabbaknak is vélte látni. Magának Széchenyinek az a hívása, hogy róla ebben a körben évenként megemlékezzünk, arra utal bennünket, hogy magunkkal ilyenkor számot vessünk és elgondolkozzunk különösen afölött, hogy sáfárhadtunk az ő örökségével? Mennyit tanultunk tőle? Mennyire sikerült előhaladnunk az ő nyomdokain és mit kell szemünk előtt tartanunk, hogy az ő várakozá-

sai a jövőt illetőleg, melyeket némelykor egészen a jóslat ihletével fejezettek ki beteljesednek?

Az Ő gazdag szellemi és erkölcsi örökségével szemben mi példája követésében még mindig adósainak érezzük magunkat. Azoknak tüniünk fel különösen, ha mai viszonyaink szempontjából Széchenyinek a közügyek körüli bámulatos kötelességérzetét és annak erkölcsi forrásait vizsgáljuk.

Semmi sem jellemzi jobban korunkat, mint a jogok kiterjesztésének és az egyéni anyagi jólét emelésének türelmetlen, gyakran erőszakos vágya, szemben a kötelességek mind lazább kezelésére vagy elhárítására való törekvéssel. Az a kör, amely a tehetségeinél fogva felsőbbrendű ember, a Nietzsche-féle Übermensch jellegét nem az emberiség iránti fokozott kötelességben, hanem a minden erkölcsi parancsolat és korlát alól való mentességben keresi, aligha számíthatna a Széchenyi rokonszenvére. Még mindig nem akarjuk megérteni azt, ami a legnagyobb magyar valódi életelve volt, hogy amit az ember a közérdekért tenni tud, azt megtenni kötelessége is és hogy e kötelesség a szellemileg és anyagilag legtehetősebbeket terheli leg súlyosabban. Egy nagy művész hazánkfia, híneke születése százéves fordulóját csak nemrég ünnepeltük, mondta a szép szót: A lángész kötelez! De korunkra azért még mindig ráillik a Laboulaye panasz: „még nem bírjuk felfogni, hogy nincs valódi nagyság, csak az önfeláldozásban...”

Ezre tanított Széchenyi is. „Ki a közönségnek akar használni, ugymond – legelső kötelessége magáról egészen megfeledkezni.” És senki lelkiismeretesebben nem követte azt, amit elvül hirdette saját cselekedeteiben, mint Ő. Ifjú lelke csapongásai közt naplója vallomásaiból látjuk önmagával való elégedetlenségét, marczangoló kételyeit, önzemtelenségeit, míg végre rátalál az útra, melyről többé le nem térhet. „Nem szenvedésemből, de kötelességérzésből lép a nyilvános életbe, „azzal az elhatározással, hogy ha senki más, Ő nemzete sénye megalapításának szenteli pályáját végfelhellyéig.” Többet akart tenni a közjót, mint sok más s ez azért nem volt érdem, mert Ő dicső elődök vétét érezte magában és egy fáradó atya gondos anyja után, nagy jószágokba ült bele.

Fogadalmához hű maradt élete minden percében, csak a fanatizmusig fokozott kötelességérzet s talán az a hypochondriájával összefüggő hit, hogy élete rövid tartamu lesz, teszi érthetővé azt a lázas, emésztő tevékenységet, melyet sokszor bajjal, sehangeltsággal küzdve a politikában, közgazdaságban, társadalomban, irodalomban egyszerre és állandóan kifejt az alatt a nem is negyedszázadnyi idő alatt, melyben tulajdonképpen nyilvános pályája esett. Saját nyilatkozata szerint Ő elhatározta hogy „addig megy, amíg elbukik” és remélte, hogy e sors teljes munkában fogja Őt érni, nem „a kálvária

mögött."

Hogy ily tevékenységre képes volt, azt is annak a módnak köszönhet-
te, hogy szervezetét, erejét tudatosan és rendszerűen nevelte, képezte,
fegyelmezte.

Az erkölcsi önfegyelmezést mindenekelőtt a haza javára való tehin-
tetel tartotta mindenkinél szükségesnek. „Az ifjúságot úgy kell
ne nevelni, – írja, – hogy gyermekkorától fogva megszokja egyéni hajla-
mait, szenvedélyeit a haza javának, dicsőségének alárendelni.” E fel-
fogása természetesen türelmetlenné teszi azok iránt, kik a közérde-
kű munkálkodást háttálatják. „A haza legnagyobb tolvajának
kell tartanom azt, – mondja – ki a közidőt haszon nélkül és szük-
ségen túl bitorolja el.” De e türelmetlenség senkit sem sértethet, mert
Széchenyi önmaga iránt is szigorú. Naplójában néha megdöbben
az a tárgyilagoság, amelylyel saját tetteit, mulasztásait, mint egy
harmadik személyt bírálja el és hibáiért önmagát gyakran mint
egy vásott gyermeket szidja meg. Azt, amit a közügy iránti kötele-
ségnek ismert föl, teljesíti, nem tördölve a következményekkel és a
közvéleménnyel. Egy nevezetes főrendiházi beszédében kijelenti:
„Ezen nyilatkozattal hazámnak tartozom és rámnézve bármi
következzék, sőt ha ma volna utolsó pillanatom, azon süség nélkül
fogva, melyet hazámnak esküdtem, bár holttestemen menjenek
keresztül... magamat soha sepertetni nem engedem.”

Pályája második szakában, mikor már népszerűsége csökkent,
mind gyakrabban az oly kijelentései, melyek a közvélemény-
nyel való szembezállás szükségességét hangsúlyozták. „A magyar
sohasem volt derék, sőt kitűnő férfiak híjával. Egy nemében a
hazafiasnak azonban mindig szükhölhődött. Olyakéban t. i., kik tar-
tózódás nélkül a nemzet szemére lobbantják az igaz orót.” Szerin-
te „népszerűséggel egész életében soha senki nem használt az embe-
riségnek és hazafiasnak annyit, amennyit használhatott volna, ha
népszerűségét valami tartós jónak elérése végett áldozatul hozza.”
Mint oly erőt, ki csak önkeblében hordja tettei rugóját, Széchenyit
soha meg nem tántorította a szándékaival és nézeteivel ellentétes
közvélemény, de sőt a feltevések, megtámadások és gyanúsítások
sem. Igen jellemző naplójának e följegyzése: „Lenyesik szárnyamat,
lábamon járok, levágják lábamot, kezemen fogok járni, hiszakitják
kezemet, hason fogok mázni. Csak használniassak!”

Ez a szivós, törhetetlen, önfeláldozó kötelességérzet a közügy iránt
csak mély és tiszta erkölcsi forrásból buzoghathott fel. Ez az er-
kölcsi forrás Széchenyiné a saját hivatásába, életcéljába, életideál-
jába: a nagy nemzeti jövőbe vetett hit volt. Hangulatának hullámzá-
sai közt gyakran támadták meg kételyek, aggodalmak, de ezeket csak
naplója lapjain vallotta be és mindannyiszor ismét felülkerekedett
a nemzet jövőjében, törekvéseinek korábbi vagy későbbi oktatásban

való hit, mely csak élete nagy katasztrófájával egyidejűleg rendült meg igazán.

Saját beismerése szerint a Hitel végzásaiban kifejezett jóslatot: „Magyarország nem volt, hanem lesz”, mint kilepett katona és készületlen író, úgyzólván inpirációból mondta; de később mindinkább mely meggyőződése érlelődött az benne. Erzi, hogy eszköz egy felsőbb hatalom kezében... így kell tennie! „Sejtem – ugymond másszor naplójában – hogy minden oikerülni fog, amit kezdek, de nem mindjárt és látszólag nem általam. Egy emberélet lefolyása után vagy magyarabb világ lesz, mint ma van, vagy elvesz a magyar. De el nem veszhet, ha elveszni nem akar, mert csak magunkban a hiba, de egyszersmind magunkban is a feltámadási erő! És tőlünk függ minden, csak akarjunk.”

Nem úgy hangzik ez, mint az olasz reneszansz csodásan mindenható lángeszének, Giovanni Pico della Mirandolának ismert mondása, mely akár az egész reneszansz szellemi mozgalmanak jelzővaul szolgálhatna. „Az ember önmagából és önmaga által mindenre képes, csak akarnia kell!”

Mikor ez az erős hite az erős férfiúnak megrendül, mintha a talapzatba repedés állott volna be, nagy reformatori egyéniségének és munkásságának egész fényes épülete roskadozni kezd és utóbb összeesik. A forradalom első szele hozza magával az első végzetes csapást, a tébolyt, majd mikor abból felüdülve ismét munkához lát, az újra fenyegető erőszak réme adja kezébe a pisztolyt.

Már amaz emlékezetes márczius 15-én a nemzet örömmámora közepett naplójába azt írja, hogy a nemzet végfeloszlás elé megy és neki is vége lesz. Barátja, Kemény Zsigmond báró róla itt remek esszéjében elmondja utolsó találkozásukat 1848 szeptemberében. Az állítólag Pesten tervezett lázadás híre izonyú izgalomba hozta Szechenyit, én csillagokból olvasok – kiáltott fel könnyezve – vér és vér mindenütt! A testvér a testvért, a népsaj a népsajt fogja mészárolni engesztelhetetlenül és örülten. Keresztet rajzoltak vérből a házakra, melyeket le kell égetni. Pest oda van. Száguldó csapatok dúlnak szét mindent, amit építünk. Ah! az én fiútbe ment életem!...
Mánap, mint örültet szállították el Döblingbe.

Több évvel később ismét eszmélni, ismét remélni és működni kezdett. A gyógyintézet önkéntes börtönében futnak össze az ötvenes évek végén meginduló új nemzeti mozgalom kitkos szárai; onnan akarja szervezni az Akadémia ellenállását a megrendszabályozással szemben, a primás által átnyújtandó kérvény akcióját; ott írja meg a Blicket, ezt a lángszavú halálos ítéletét a Bach-rendszernek, de a régi hit és a rajta alapuló régi erő már meg van törve, a lélek már nem állja ki a fenyegető veszély gondolatát.

Es éppen akkor kellett a végzetes elhatározásnak megszületnie, mikor már a háza ege derengni kezdett, mikor: „a négy

folvó és három bérz hónapban kisebbben a tavasz sejelete. "Épen
akkor, húsvét vasárnapra virradó éjjel, hogy a holtó megdöbbenve
kérdette a halottól: „vagy épen egy utolsó honfitettel tagadnod
kelle a feltámadást?”

Nem! A Széchenyi halála nem lehet életének czáfolata. Amint
az, amit ő tett, alkotott és tanított, mesze túlélté a kétségbe-
esés, vagy elmezavar öntomboló cselekedetét, úgy példárza a Szé-
chenyi élete művének maradandósága az ő hitének, nemzete jövő-
jébe vetett hitének halhatatlanságát. Ezt a hitet hagyta ő nekünk
legdrágább örökség gyanánt, ezt a hitet kell megőrizniünk, a kétség,
coaldás, elkedvetlenedés, a közöny és fásultság minden megroha-
nási közepett. Meg kell azt őrizniünk egyetértve és összetartva min-
den hiszterü zsörtölődéseink s hatalmi tusakodásaink között,
melyek olykor annyira fontosaknak és nagyoknak tűnnek fel
előttünk s melyek mégis csak elsimuló hullámfodrok a nemzet
halhatatlan életének tenger síkján. Főn kell azt tartanunk, bármenny-
nyire görnyeszt le feladataink terhe, bármennyire nyomaszt az előbb-
re haladott nemzetek utólréhetetlennek látszó példája. Hinniünk
kell nemzetünk jövőjében, úgy mint Széchenyi munkáselejtében
hitt: az azkhéta zatándok fanatizmusával és a gyermek naiv bizal-
mával. Legyünk bár – mint ő – ildomosok a cselekvésben, azért
– mint ő – a magunkbaszállás óráiban lehetünk merész álmok
álmodói, mert csak magunkra tűzött cél aczélorza nagy tettekre
erőnket, mert amelyért egy Széchenyi élt, annak a nemzetnek
nagyságáról nem lehet túlmérsz álmokat oróni és mert minden
álmunk megvalósul egyszer, csak hinniünk kell benne erősen!

A Széchenyi István emléke és szelleme éljen és hasson időt-
len-időig ebben a hazában.

OLIVEMBEREK ÉS LAZAKOMVA

1913. február 2-án

Szonok: Székli Gróf Jeleki Pál.

RAIM! Összegyültünk is /
még a hegyeletnek és a magunkba szállás-
nak ünnepén, hogy nagy alapítónk ren-
delkezése szerint megemlékezzünk. Őben-
ne azon eszmékről, a melyeket szívéből a
kétség és kétségbeesés kitépni nem tudott,
azon munkásságtól, a melyben a gyanúsítás és részvét-
lenség fel nem tartóztatta jóha.

Összegyültünk Széchenyi István billikoma kö-
rül, mely symboluma annak az alapnak, a me-
lyen utódai szívének eszméit átvezetve elméjének mun-
káját egyedül folytathatják, — hogy megemlékezzünk
erről a kötelességünkről.

Hiszen a Casino egyike legelső alkotásainak, mint
a közhasznú eszmecsereinek helye, a melyről ha-
taggal mondja, hogy némelyek egyszerű dohányzóhöz
szertnénnek benne látni, egyike az első talphöveknek, a
melyekkel Magyarország keskeny rendi alapjait ki-
szélesíteni igyekezett.

RAIM! Mi volt a hátpitok överté róna-
ságnak, a melyen keletnek pusztai népe „ázsia-
i bölcsőjében rejtőző sajátosságai kifejtésére”
alkalmas barát talált, mi volt e hazánál természeti
képe még Széchenyi felleptének idején? Erdőborított
ta bércvidékei, e biztos állandó határok a békés kifej-
lés, utolsó menekvésünk fenmaradásunk gerincze a
pusztulás idején, csak elzárják kifelé, szűkítik a lá-
tóhatárt. Természetes utaik csak befelé vezetnek és az or-
szág szívében majd mint hatalmas folyók fehtelen me-

anderekben rombolják partjaikat, s pusztító veszedelmük fenyegetése állandóan ott lebeg felette, majd mint erek és patakok elporvanyosodva, elmocsarajosodva lehetetlenné teszik az egészséges fejlődést, az országterhek érinthetőségét, betegséget, lap- pangó kórt hordanak magukban.

Es erkölcsileg nem ugyanaz-e a kép?

Széchenyi tudta, hogy ugyanah a földnek kell megteremnie a búzahalászt, a melyen a sás és káka nő. Ő nem ismerte, minden kesertül tisztább érzést "annál: „Az emberiségnek egy nemzetet megtartani, sajátosságait mint erekljét megőrizni, s szeplőtlen mineműségében kifejtetni, nemesíteni erőit ereit.”

Szeretetének "egész melegével erre törekedett, de sohasem feledte tetteiben országglási rendszerének a „Kelet Népeben" kifejtett sarkalatos tételét: „a szlv mindarra tökéletesen alkalmatlan minék oihere számitáson alapúl.”

Az ő nagy munkája, a melyben minden alkotás, bármennyi nyire is belemélyedt részleteibe, bármennyi időt is szentelt neki, csak része egy egésznek, tudáson, föld és nép, kultúra és civilizatio, hazája és a külföld nagy ismereten alapult. Ő világgal szemmel járta be a világot és egyforma mélyen hatolt tekintete államférfiak veséjébe s a technika vívmányainak legapróbb részleteibe is.

Még e korban is, A. v. Humboldt és L. v. Buch korában kik feltárták a földfelszín jelenségeinek meszre elágazó szerves kapcsolatait, egységesességét, ritka ember látta oly élesen minden valódi értékét e földi életben, az elterjedés és alhalmarodás lehetőségeit, a helyzet és környezet körülményeit.

Csakio ily erős egyéniségbe beleolvadva, egy nagy megértő lélekkel összeforva válhatott a tudás oly hatalmas alkotó erővé!

Ezért van tudásának minden alkotásában, mocsaraink ki- száritásában, közlekedőútaink egyengetésében, folyóink szabályozásában és kiútjuk megnyitásában egy nagyobb jelen- tőség, egy egységes hatalmas erőme.

Ha erőmeiben túl is haladta korát, látványi tekintete meszre bevilágított a jövőbe, ha kora népe nem is értette, félre is ismer- te, ő ismerte nemzetét és testben-lelekben egységesse akarta tenni.

Vegyünk a bölcseségnek – úgy mond – első mondását: „Is- merd meg magad s fejtőünk ki mindent mi vele össze- kötötésben áll, s úgy fogjuk tapasztalni, hogy mindennapi foglalatosságinkban annak hasznát venni közönösösen el-

mulasztjuk."

Es ő belevitte minden törekvésébe egész egyéniségét, a benne élő nemzeti öntudat önismereten alapuló erejét.

* * *

Már negyvenegy évvel ezelőtt elhangzott erről a helyről az a szó, hogy „Széchenyi István grófról szólva az ismételteseket kikerülni nehéz, érdemeihez méltó kifejezéseket találni lehetlen.” Ez igaz. De vajjon az-e a lényeg, hogy az ki a legnagyobb magyarnak emlékeztetgető áldomása emeli új szavakat találjon az ő dicsőítésére? Vajjon az-e a lényeg, hogy mülö beszéddel pillanatra lobbantja lángra a hazaszeretetet?

Vajjon nem épen az-e a lényeges, hogy ismét és ismét egyformán egyforma szívvel tegyük fogadalmat az ő hitvallására? Vajjon nem épen az-e a lényeg, hogy érdemeihez méltó tettekkel kövessük őt mi, utódai?

Aki a múltak dicsőségét visszaíró, trespelő korban egy teremto lélek titáni erejével, a »magyar volt« helyett a »magyar leszen« -t tudta, merre kitűzni zászlajára, a mi tekintetünket sem akarta a múltba visszairányítani.

Látta halála után újjászületni, fejlődni hazáját. Látta népet nemzetként a nemzetek versenyében. Tudta mint tagul majd a láthatár, mint sokasodnak a feladatok, mint nehezeül meg újra-újra az idők járása keletnek a közép-Dunához vetett árva népe fölött.

Láttnoki szemei előtt elvonultak a jövő nemzedékei, új ismeretek birtokosai, új műveltség hordozói, a nemzeti életnek különböző teréken munkásai. De erős volt meggyőződése, hogy »hazánk minden fia lehet vérünk megmentője.«

Amint nemzedékről-nemzedékre évenként ötlegeted hódé gyűlnék utódaid Széchenyi István, hajlam és tehetség, kor, műveltség és világnézetük szerint különböző eszmékkel és más-más érzésekkel, más és más gondolatokat fűznek az emlékezés keserű érzéséhez.

De Te, ki a visszaemlékezés órájára végrendeletként egész működésed hagytad reánk a cselekvés éveire mindenkitől azt várod, hogy »ne ragadhasa el tőle, míg eszmél, semmi erő azon kéjérzetet, hogy előtte is megnvilt néha az ég és emberi gvarlósági árja között hazájaért mindig sünnel dobogott szíve.«

Teljesüljön a Te ohajtásod és éljen a Te Nemzedékünk közöttük, Széchenyi István, hiszen e névben benne van minden mit szív kebel érezhet a honért!

Otvnegyedik lakomá
1914. február 1. én
Szónok
D. Wekerle Sándor
Tisztelt Uraim!

Midőn a mai napon, mely gróf Szechenyi István emlékének van szentelve, megilletődve vezem a billihomot kezembe, nem a dicsőült nagyságának újabb hirdetése képerzheti feladatomat. Hisz gazdasági életünk minden ágazatát felölelő nagy alkotásai, nemzetünk újjáébredésének felkeltésére kiható varázssereje-e soha el nem nemülő tanúi nagyságának – ma is minden oldalról, a hűs érzetét keltik fel bennünk a Gondviselés azon különös kegyén, hogy ily nagy szellemmel ajándékozta meg nemzetünket.

Méltóbban s az Ő nemes származásának megfelelőbben ünnepelejük emléket, ha bölcs utmutatásainak kincsesházából azokat az eszméket ujjtjuk fel, azoknak igazságát éreztük át de követjük is, melyek haladásunk irányát szabják meg. Eb-
ben a díszes egyesületben, melyet politikai – természetesen nem műló jellemű pártpolitikai, hanem az örökbecsű nemzeti politikai – a gazdasági és a társadalmi kérdéseknek megvitatására s az összetartás megerősítésére alakított meg, legyen azért nekem szabad gazdag szellemi hagyatékanak néhány oly utmutatását felemlítenem, a melyek nemzeti életünk mai állapotában is a fejlődés erejét és feltételeit rejtik magukban, hogy felül-
emelkedve a szétfeszítő ellentéteken igazán megszivleljük azokat, s e kör helyiségeit elhagyva megszilárdult elhatározással vigyük át az összetartás szükségérzetét a közéletbe. –

A gazdasági elmaradottság, a gazdasági és társadalmi szétta-
gottság, a csak külsőségekre szorítkozó nemzeti érzés, a köz-
ügyek iránti közöny s az önbizalom hiánya, a politikai jogok szük-
kerete s a mi ezzel jár az egyéni érdekek uralma terhes fellegek,

ként neheztedek közállapotainkra a nemzeti újjáébredés korszakában s eltespedéssel vagy kítőző viharral fenyegettek.

Széchenyi varázsserejének megnyilatkozásakor e bajok leplezetlen feltárásával kezdte működését. A nemzet önbizalmának felkelésében, a köröny s a nemzeti értes hiányának dorgálásában, a társulás és az összetartás érzetének megerősítésében, a gazdasági érdekek nagyobb mérvű ápolásában, az egyéni érdekek helyett a közérdek előre tolásában, a politikai jogok s kötelességek kiterjesztésében s főleg a magánjogi kérdések modern szabályozásában kereszte azokat az eszközöket, melyekkel a cél a nemzet egyéniségének kifejtését és érvényesülését elérhetni. A bajok kútforrását főleg önmagunkban találta s mint annyiszor monda, nem hátra felé, hanem előre nézett az orvoslás keresésénél.

Aj állapotunk megítélésénél nekünk is a bajok megértésén kell kezdenünk.

Helyzetünk ma sokban nehezebb, mint a nemzeti újjáébredés korában volt. Akkor elégségesnek látszott a nemzet egyéniségének kifejtése, mert az érvényesülésének erejét is magában hordta; akkor szunyadó elemek környeztek, a melyekkel szemben saját súlyunk a gravitáció törvénye szerint akadálytalanul érvényesült; ma más nemzetek kifejtett egyéniségének ébredő ereje vesz körül, eddig csendes vizek hullámaint szorítja felénk, nemcsak e rönk kifejtésére, annak biztosítására, az átvédelemre is gondolkunk kell; akkor a monarchia erőnk kifejtése nélkül is védelmet nyújtott, ma a politikai helyzet súlya reánk nehezedik s erőnk teljes megfeszítésére utal bennünket.

Me a nagyobb feladattal szemben helyzetünk ma könnyebb is, mint abban a korszakban volt, mert a nemzeti fejlődés feltételei meg vannak alapozva, eszközei saját kezünkbe vannak téve.

Atlátható most sem tűzta: mindenki által panaszolt felakadás a gazdasági haladás folyamában, az anyagi segédesszközök fogyatékossága a magán és közszükségletek fedezésében, indecens convulsiók a közéleti funkciókban, az egyéni érdekek visszatetsző harcza egymás között s a közrel szemben, s ami ennél is veszélyesebb, az igények mód nélküli fokozódása mellett a megélhetés nehezégeinek egész osztályokra kiterjedő felpanaszolása, minden igény kielégítésének a közre tolása annyira, hogy majdnem a „panem et circenses” felhangzását véljük hallani. S nyomában mindezeknek az öntevékenységek elterjedése, a hisztiség s a tanácstalanság a kibontakozás módjaitra nézve.

Nem politikai hibákként, inkább a társadalom rohamos fejlődésével járó átmeneti bajokként szeretem ezeket a lát

határ törta képet elborító fellegetek feltüntetni.

Nem is elhibázott lépésekre, mulasztásokra, egyéni hibákra kívánom bajainkat visszavezetni, hisz nem az ellentétek élesítése, hanem a megértés azon fonálainak keresése lehet csak célom és mai feladatom, melyek hivatnak a tömkelegből: de meg nem is mernek, nem is tudnak egy irányban sem az elismerés vagy hátrahoztatás bajnokaként fellépni, hanem abból indulnak ki, hogy ne a véletlen szerencsétől, ne is genialis ötletek érvényesülésétől várjuk a hibontakozást - a gordiusi csomó sikerült kettévágásának régi regéje nem alkalmazható a mai korra - ma nemzeteknek is csak saját talajuknak megismerése, ernyedetlen művelése terem gyümölcsöket, s azért arra a következtetésre jutok, hogy nagy Széchenyi tanácsaként keressük a hibát főleg önmagunkban, s a bajok orvoslásánál ne hátra, hanem tekintsünk előre. A múltból csak azt idézzük fel, amit Ő jelölt meg a nemzeti fejlődés feltételeként.

Az erők tömörítését, a kérdések alapos előkészítését és megvitatását, az ellenvéleményűeknek nem legyőzését, hanem meggyőzését és megnyugtatót, a túlzások elkerülését s az arany középút betartását ajánlja. Elitéli a tettet akár felülről, akár alulról nyílvánuljon az meg. A magánélet háttérbe szorításával a közérdek egyedüli előtérbe állítását, az önzetlen törzsi erkölcsi felfogást, a jogok kiterjesztését, a közteherviselés igaz elvét, a nemzeti érzés megőrzését, a nemzeti hagyományaink megővése mellett a fokozatos fejlődés elindítását állítja oda mint gazdasági társadalmi, sőt politikai fejlődésünk talphőveit s boldogulásunk mellőzhetetlen követelményeit. -

Nem-e mind oly utmutatás, mely az itt rejt magában acut bajaink orvoslására is. -

Nem-e a terror utálja köz- és magánéletünket: Elherdve a munkás béviszonyának szabályozásától, fel a műveltebb, sőt a szellemi irányításra hivatott osztályok, az állami és a magánalkalmazottak felszökő igényein át még a törvényhozás terneiben is a kölcsönös terror elszomorító jelenségeivel találkozunk.

Majdnem azt lehetnők, hogy a „bellum omnium contra omnes” nagy tragédiája játszódik le előttünk, annak a tételnek igazolásul, hogy a legnagyobb jog végletei sokszor a legnagyobb igazságatlanságot rejtik magukban. -

Sötét háttérként kíséri e tragédiát az erkölcsi felfogás megalkulása. -

Nem-e Széchenyi azon mondását idézik fel e jelenségek emlékhünkbe: „csak a gyenge szereti önmagát, az erős egész nemzeteket hord szívében.”

Nem-e az általa tanácsolt módon a kölcsönös megértés út

jait kell keresnünk s e törekvésünkben a polgári erények súlyát és tisztaságát előtérbe állítanunk. Ei tiszta morális felfogás legfőbb védelme a kisebbségnek, s nagyobb ereje a többségnek is, mint szembeli túlsúlyuk: s abban van a legnagyobb morális erő a ki legjobban egyengeti a kölcsönös megértés útjait. -

Ekölcsönös megértés, hogy Széchenyi szavaival éljek e koncentráció nélkül ki fogja gazdasági fejlődésünknek azt a nagyobb szabású fellendítését kimunkálni, mely ohvetlenül szükséges, hogy gazdaságilag és politikailag helyt álljunk a népek versenyében? ki fogja fedezni tudni a hatványozva növekedő közszükségleteket, melyek fedezeti forrása inkább keresendő a fejlődés gyümölcseiben, mint a közszolgáltatások fokozásában? ki fogja emelkedettebb közfelfogás nélkül az igazság és méltányosság valódi érvényre juttatásával szabályozni tudni magukat a közszolgáltatásokat, emelni gazdasági térfoglalásunk ma is melőzhetetlen segédeszközét képező hiteliünket? s ki fogja meg nem ingó alapra fektetni nemzeti létünket, mert a végek megnyugtató, s a nemzeti munka körébe vonása nagy és kíváncsós feladat, mely ápolást s elismerést érdemelhet, de saját erőnknek koncentrációja nélkül csak ideig óráig tartó palliatív kíséretet, melyet maradandóan jóvá csak egyesített nemzeti erőnk vonzó ereje tehet. - S végül ki fogja biztos kézzel a politikai jogokat kiterjeszthetni, ha csak legalább egyebekben létesülő kölcsönös megértéssel nem hozza azokat nyugvó pontra.

Sokan közéleti felfogásunk megtisztulását várják e kiterjesztéstől s a történeti fejlődés tanulságait. Széchenyi e nagy övő intését - majdnem feledni látózanak. En megfordítom a tételt s nem a jogok kisebb vagy nagyobb kiterjesztésére, hanem Széchenyi tanításainak nyomán arra fektetem a súlyt, hogy egy minden irányban megtisztult közfelfogás kísérje és vezesse be azokat a közéletbe. -

Azt hiszem csak felmunkát teljesítünk, ha a közérdekkel szemben nem teljes erőnkől szorítjuk megengedett korlátai köré a magánérdeket, csak felmunkát, ha a célok szerint megkülönböztetve állítjuk fel a meg nem engedett cselekedetek tilalom fáját, s ha nem aszketai szigorral s következetességgel munkálunk a tiszta polgári erények és erkölcsi felfogásnak a közéletben való uralkodó juttatásán, mert ez biztos alapunk befelé, nemzeti ségi viszonyaink közt legnagyobb erősségünk hífelé. -

Ez az erősség biztosan megtermi gyümölcseit, mert önmagunkra van alapozva. -

Csak felebrekítésre, irányításra, segítő kezdesre vár az a nagy közvélemény, melyben a cselekvési készség csak szunnyad,

de nem aludt ki. Hatását vászította a sokszor tetlenségre vezető gra-
vaminális politika, melyet Széchenyi annyira felszánaszol s helyét
az alkotás észtöne váltotta fel. Nem tartja azt többé ébren a más irá-
nyokban megnyilvánuló nemzeti vágyódás: alultól táperezje nin-
csen, csak a szűkheblőség vagy hatalmi tulkapás képesek újra
életre kelteni.

A laptelege volt Széchenyinek, hogy ellenfeleiben is csak tisztá-
sintentiót feltételezett. A jövő iránti bizodalmat keltheti felben,
nünk is vezető férfjainknak tiszta intentiója, mely tett engedhet
az ellenvéleménynek, meghívánja sokszor egyenesen ki is hívja a
jogosult kritikát, de intentióinknak tisztasága sem a kölcsönös
megértésnek, sem a tisztult közfelfogásnak - kibontakozásunk
e két sarkalatos kezdő pontjának - személyi akadályát nem ké-
perheti: csak ne egyedül személyileg felelőnk meg e szigorubb kö-
vetelményeknek, hanem mások által is tartassuk meg azokat.

Bocsássanak még tisztelt Urain, hogy ily komoly, intő han-
gón voltam bátor felemelni szavamát, de az intő szó nem e-
nyem, én csak gyenge viszhangja vagyok, - hogy bizodalmat felté-
tel a jövő iránt.

Mert akkor midőn látom, hogy a rendezetes munka, a tevé-
kenység felebrésztése és irányítása, mily értékeket, mily erőt
tudna elővarázsolni hazánknak, ma parlagon heverő kincseiből, ak-
kor midőn látom, hogy az a nagyra törő, megifjult szellemi erő,
mely a gyakorlati és tudományos tereken a zene, a költészet: s a művé-
szet tereken nyilvánul meg hazán fiaiban s nemcsak a belföldön vált
ki felelköltebb érzületet, hanem a külföld irodalmaiban, színpadjain,
társatain sőt tudományos intézetein is a nagyobb művelt népek so-
rába emel föl bennünket, akkor egy szebb jövő látképe mutat fel előt-
tem s azt hiszem úgy ünnepejük méltóan dicsőült nagyunk em-
lékét, ha szent hagyományait, utmutatásait felujítva törünk e
szebb jövő felé s nem egyszerű szólamnak, hanem hazafias köteles-
ségnek tekintjük annak a látnoki nyilatkozatának munkálását
és együttes erővel való érvényre juttatását, hogy Magyarország nem
volt, hanem lesz.

Etől az érzéstől áthatva emelem e sorleget gróf Széchenyi Ist-
ván dicső emlékére!

Az 1915-ik évben, tekintettel a háborús viszonyokra, a szokásos lakoma nem tartatott meg, azonban a február 7-én tartott közgyűlésen

Csikszentkirályi és Krasznahorkai

GRÖF ANDRÁSSY GYULA

a következő emlékeztetőt mondotta:

RAIM! Ha nem jönnénk év-
ről-évre össze, hogy lerázva a mindenna-
pi élet porát, tülemelkedve a mindennapi
élet ellentétjein, a nemes Szechenyi-kul-
tuszban egyesüljünk és habár rövid idő-
re is, csak arra gondoljunk, hogy magya-
rok vagyunk mindnyájan: úgy most kel-
lene ezt megtennünk, most, mikor a ne-
hez megpróbáltatások idejét éljük, ami-
kor olyan égetően szükséges, hogy erőnk,
hitartásunk, önbizalmunk, ösztartásunk izmosodjék, fokozód-
jék.

S mi hová forduljunk éltető ihletért, ha nem alapítónk emlé-
kéhez, „a legnagyobb magyarhoz”, e felfihez, akivel való
foglalkozás már önmagában emel, tisztít és erősít?

A pogányok elleni harcban a magyarok soraí króniká-
sok feljegyzései szerint az bátorította, hogy az egekben
látták Szent László dalias alakját, amint ellenségeinket
megtámadja de soraikat megbontja.

E töltse minket is az a tudat, hogy velünk küzd Szeche-
nyi Ötvös, nem karddal kezében, nem lóháton, mint a
szent király, hanem azon tanításával és példájával, amely fokoz-
za hazaszeretetünket, önbizalmunkat, s azon szent elhatározás,
hogy történelem bármely, bármilyen kemény ellentétlással is talál-
kozzunk, győzelemhez fogjuk segíteni nemzetünk ügyét és
méltók leszünk hozzá.

Angliának egyik minisztere, Churchill azt mondta nem-
rég, hogy a mostani világháborúban az a fél fog győzni,
amely az elkölthető utolsó garassal fog rendelkezni, azaz anglia
a leggazdagabb ország. Nem ijedünk meg Churchill ezen fe-

nyezetésétől, mert tudjuk, hogy nem azé a féle lesz az a döntő, az utolsó garas és vele a győzelem, amely a legtöbb pénzt gyűjtötte, amely a leggazdagabb, hanem azé, amelyik legtovább bírja ügyében, ahinél a hazafiság, az áldozatkészség legtovább fogja elhallgattatni azokat az egoisztikus érdekeket, amelyek a háború alatt mindenütt szenvednek, mert míg a hazafiság ereje töretlen lesz, addig a pénzt is elő fogják teremteni, amint pedig ez kifogyott, a gazdagnak sem lesz többé pénze hadicélra.

Megtendíthetetlen meggyőződéseim és bizalmasan oká, hogy a mai harc legelső sorban az erkölcsi erők mérkőzése és az fog győzni, aki ügyének igazságában s a győzelemben erősebben és tovább tud bízni, aki erősebben tud akarni, többet tud áldozni, többet tud szenvedni, de éppen mert ez így van azért forduljunk Széchenyihez, akinek megértése, utánzása, kultusza erkölcsi erőt jelent. Ez egész probléma abban áll, hogy törekedjünk a kivételesen válságos időkben olyan hazafias áldozatkészséget, olyan rettenthetetlen vitézséget tanusítani, mint Széchenyi a csatamezőkön és a tanácsstermekben bizonyított egész életén át.

Es Széchenyi nagy alakja azért is magára vonzza mindnyájunk tekintetét, azért is bilinceli le érdeklődésünket, még a mai világtörténelmi napokban is, mert ma az ő politikai életének ideálja küzd a fentmaradásért, küzd tökéletesebb kifejlődésért, a dicsőségért és nagyságért, Széchenyi volt az az államférfi, aki magát a magyar faj boldogulásának gondolatával a leg tökéletesebben azonosította, aki világosan fejezte ki azon meggyőződését, hogy minden magyar politikusnak legeslegelső kötelessége saját biztosítani, amely tekintetét még az alkotmány megővése fölé is helyezte, mert amint azt kifejtette: „a nemzetiség isteni mű, az alkotmány pedig emberi készítmény, úgy hogy ha meg van semmisítve az első, hamvaiból többé nem eszti fel halandó, midőn magához hű; egészséges nemzet könnyen szerez alkotmányt”.

Ge yönyörű, szavakkal nem egyszer ecsetelte Széchenyi, hogy „ne küünk magyaroknak legfőbb kötelességünk az emberiség számára fenntartani az ázsiai néptörzsnek azt az egyetlen ágát, amely az Európában elhelyezkedett és a nyugati german-slatin civilizáció munkássává vált.” „Jövendőnknek alapja – mondja – „nemzetiségünk biztosítása, nemesebb kifejtése”. Hivatásunk „az emberiségnek egy nemzetet megtartani, sajátosságait, mint erekslyét megőrizni s szeplőtlen mineműségében kifejtetni, nemesíteni erőit, erényeit s így egészen új, eddig nem ismert alakokban kiképezve, végcéljához, az emberiség feldicsőítéséhez vezetni.” Búháunk az emberiség vesztesége len – mondja ő – „mert nincs a földön oly alaváló nép, melynek kitörése az egész emberiségre ne volna veszteség, „hát még olyané, mely mint a magyar, az emberek legnagyobb kincsével „szabad alkot

mány szervezetevel bír.

Mely igazsággal mutatott arra, hogy ha mi itt nemzeti sajátosságainkat elvesztjük, ha mi itt nem bírjuk azt a tökélyt elérni, amelyre fajunk képes, akkor az emberiségnek ezt a veszteséget sehol és sohasem lehet helyrehozni, akkor egy fejlődésre képes, érdekes, sok lehetőséggel ellátott faji individualitás végleg megsemmisül, vagy marad parlagon, holott ha a német, a orlóv, a román a Duna és Tisza között nem is bír teljesen érvényesülni minden benne rejlő tulajdonságot határainkon kívül a legkövetkezőben kifejlőzheti.

Sina Széchenyi ezen ideálja, a magyar faj léte és jövő kifejlődése van veszélyeztetve, mert hogy Széchenyi nyelvezetével beszéljek, ahhoz me szerű tisztasággal látom, matematikai biztonsággal tudom, hogy a magyar fajnak legyőzetésünk halálos dősest adna. Hisz nem csak Szent István koronájának integritása van kockán, hanem annak lehetősége, hogy benső életünket külső befolyástól függetlenül rendezhessük és irányíthassuk. Ellenségeink, keleti és déli szomszédjaink győzelme, hanem tépne azonnal darabokra országunkat: tőlük függő, reánk támaszkodó részekre osztaná azt fel. Minden egyes szomszéd nálunk élő fajtokonait protektioja alá venne, amivel megszűnnék azon egységes nemzeti élet lehetősége, amely a természettől egységesse tett Duna-Tisza völgyében a haladás és békés fejlődés nélkülözhetlen előfeltételei.

Megjegyzem, a hogy az a magyar nemzeti ideál, az a magyar nemzeti szupremácia, amely ma küzd a jövőért, és amely Széchenyi ideálja is volt, korántsem veszélyezteti a nem magyar ajkú nemzetiségek létérdekeit. Ei magyar nemzeti szupremácia és a magyar nemzet sajátosságainak kifejlőztése, ahogy azt Széchenyi felfogta, nem veszélyezteti a többi fajokat, mert alaptétele, egységes életének sine qua nonja a mindenkit nemzeti különbség nélkül felölelő alkotmányos szabadság kultusza és mert aki saját nemzeti jellegét megbecsüli és annak kifejlőztésére helyezi a fő súlyt, az nem kívánhatja mástól, nyelvének és faji érzelmeinek letagadását.

Az a magyar nemzeti szupremácia, amelyik Széchenyi koncepciója volt és amely ma létért küzd, nem egyoldalú zsarnoki hatalom, amely az idegen elemek erőszakos beolvasztásán nyugszik, amint azt a Scotus Viatörök házúg módon állítják, hanem az az erős harmonikus, szabad összefoglalásán azon gondolaton, hogy minden jogot tisztelni kell, s meleg szertetet és jóakaró támogatás illeti mindazokat, akik hozzá fűnek, tartozzanak bármilyen fajhoz; bármilyen felekezethez.

Biztos, hogy ez az ideál teljesen nem valósult meg, amint hogy az élet mindig az ideálok mögött marad, csak azt akartam kimutatni, ellenségeink rágalmaival szemben, hogy a magyar

nemzeti ideálja, amely felé kell törekednie nincs ellentétben a nem-
magyarajkú nemzetiségek létérdekeivel és hozzá teszem, hogy mentől
nagyobb lesz ma a közös hazafiság érzete, annyival gyorsabban és tel-
jesebben fogjuk az ideát megvalósítani.

S valóban lehetetlen volna Széchenyitől ma meg nem emlékezni,
mikor az ő politikájának sarkigazságai alaptételei valának be,
azon alaptételei, amelyek úgy hűszem – minden helyes magyar po-
litika sarkigazságai s amelyek függetlenség a megvalósulás azon
módjaitól, amelyek által más magyar pártokkal szembe helyezke-
dett, azon politikai részlethérdésekről, amelyekről ma nyilatkozni
nincs jogom és okom.

Széchenyi élettörténetének alapgondolata az a törekvés, hogy ösz-
szehozza magasabb harmoniába a dinasztia, Ausztria népet
és a magyar nemzetet anélkül, hogy amint azt számtalanszor mond-
ja, akár a dinasztia hatalmi érdekei, akár pedig a magyar nem-
zet románca; sajátosságai és alkotmányos szabadsága csorbát szenved-
jen.

Martirjává válik e törekvésének, mert csak a hallgat, nem keresi az
udvar, a hatalmasok kegyét, de nem nézi azt sem, hogy mi biztosít
tápot és népszerűséget, hanem merően ragaszkodik előre kieszelt rend-
szetéhez egymásutánjához és megy a maga útján, sokszor keserű csa-
lódások, félreismertetéseknek kitéve megy mindaddig, míg himerül és
összerokkad.

Sa mai események beigazolják Széchenyi alapgondolatának
igazságát.

A dinasztia a dinasztia szolgáinak, a kormány hatalom akko-
ri bírlalóinak mindig ismételt, hogy a magyar megbízható ép
úgy érdekénél fogva, mint loyális hajlandóságánál fogva, tea mutat
arra, hogy milyen óriási hasznát húzná a dinasztia és a monarchia
a magyar tehetségeknek, a magyarban rejlő képességeknek, ha nemzeti
zóniáncának, individualitásának teljes fentartása mellett segítené
előre a vagyonosság, a kultura útjait. Ha néha alkalmatlan volt a
magyar nemzet, az ne vezesse félre a dinasztia. „A fejedelme iránti
hódolás ellen nem hibázik az a nemzet, amely mindenre szolgál-
tság nem mond igent, sőt zivatárosabb időkben azokra tarthatni
inkább számot, ha veszik jól bannak, akik szent joguk, tiszta lelki-
ismeretük és férfiaságuk tudatában törvénytelen ségnek, igazság-
talanságnak ellentmondani is mernek, mint azon csak hajlonga-
ni tudó gyávákra, kiknek egyedüli minemőségük félszem, keveset
gondolkozás és vakon szótfogadás. „Már süllyel sephetne fel Euro-
pa mérlegében-mondja tovább Széchenyi – ma az ausztriai közbiro-
dalom – így nevezte akkor a Monarchia – ha Magyarország valódi
lényegéhez képest kifejllesztve lenne, ha azon igyekeztek volna már
századok óta, hogy „a magyart nemesítve még nagyobbba tegyék és

hogy saját eredetiségében bizogva őt a civilizáció lánchosszorujába emeljék." A királyhoz fordulva írja: „Te Uram nem bírsz korántsem olyan országot, mint amilyen azóta fejlődhetett volna Magyarországból, mióta dicső házadhoz csatlakozott, hisz nem gyengítik szüntelen."

Kérdésem: ki vonhatja ma kétségbe azt az igazságot? Hisz Széchenyi ma találkoznék azokkal az államférfiakkal és a rizsporos, parókás udvaroncokkal, akiket annyiszor gunyolt, kik a magyar nemzeti jelleg kidomborításában látták a dinasztia veszélyét, vajjon nem kellene-e ezeknek bevallani, hogy ők tévedtek és neki volt igaza, nem kellene-e elismerniük azt, hogy Széchenyi adta a jó tanácsot a királynak nem ők s hogy ma erősebb volna a Monarchia, hatalmasabb a dinasztia, fenyesőbb a trón, hisz a magyar gondos ápolásban részesült volna, hisz a magyar jelleg tudatosan kifejlesztetett volna s tökélyre emelkedhetett volna.

Ki tagadhatja ma, hogy a magyar nemzet ereje a király és a Monarchia ereje is, hogy minél tökéletesebb kifejlődésnek örvend a magyar jelleg és a magyar állam, annál legyőzhetetlenebb volna a Monarchia. Vajha minden kétség fölé emelné, mindenki által elismertté tenné Széchenyi politikai hathatóságának ezt az alapigazságot, ezt a fő tételt a mai világháború. De be vált az is, amit Széchenyi a nemzetnek mondott, amikor azt bizonyította, hogy teljesen önálló nem lehet, csak a dinasztia támaszkodva, Ausztria népeivel szövethetve lehet hatalmas és bírhatja megteremteni a nemzeti fejlődés alapjait. Kell-e bizonyítani, hogy igaza volt Széchenyinek amikor azt állította, hogy „hol van azon ábrándozó, ki muszka vagy török járom alá kívánnak, vagy a magában álló pünkösti királyság után esengne" vagy amikor azt mondta, hogy „nemcsak szivünk, hanem eszünk tanácsa a hiúság." Kell-e ezt bizonyítani ma még, amikor óriási ellenséges szövetség keletkezett körülöttünk, amely jogot tart arra, ami sohasem volt az övé, és amely birodalomnak mer nevezni azért, mert ezer év előtt nyílt hatáiban, hódítással szereztek hazánkat, amelyet különben ezer éves munkával, verejtéssel, vérontással, kétségtelen szerződésekkel tettünk a képzelhető legjogosabb tulajdonunkká. S igazat adtak az események Széchenyi azon meggyőződésének is, hogy a dinasztiaival való harmónia azért is természetes és szükség szerű, mert teljesen azonosok érdekeink. Mikor ő még élt, ez nem volt teljesen így, mert a dinasztiaának német és olasz érdekei nem voltak magyar érdekek. Ma azonban teljes és tökéletes az érdekhazonosság. Hisz a tények bizonyítják, hogy a dinasztia egész erejét, létét Ausztria népei is egész súlyukat ezen érdekek védelmére használják, amelyek legelső sorban magyarok. Szent István koronájának integritása, annak a lehetősége, hogy a magyar faj a szláv tengerbe életetérő tényező, saját sorsának ura maradjon: ezek az érdekek vannak ma kezében; ezeket védik a dinasztia és Ausztria népei is, mert ezek az övéi is.

De a Széchenyivel való foglalkozására különös szükségünk van azért is, mert tőle tanulhattuk meg azt az önbizalmat, amelyre olyan elkerülhetetlen szükségünk van a mai világok közepette. Széchenyi mondta, hogy „ne bízzuk el magunkat, de bízzunk magunkban.” Kövessük e tanítását s akkor győzni fogunk. A kislelkűség önmagunkról való lemondás lenne, ki kell tépni gyökerestől, ahol csak látjuk, mint a dudvát a jól tartott kertekben. Ha kislelkűek vagyunk, elvesztünk, mert ez a hadseregze is visz, szarhat és legfőbb előnyünk epen etkölcsi féltékenységünk. Amikor Széchenyi azt jósolta, sok tépelődés, sok kétely után, hogy a nemzet a jövőben fogja csak a tökélynek azt a fokát elérni, amelyre képesítve van, hogy a jövőn túl fog tenni a múlt fényén és dicsőségén: akkor ezt nem pusztán érzésből mondta, hanem tapasztalatok alapján, igaz meggyőződésből. Látta, hogy mennyi vesznek és veszélynek tudtunk ellentállni és látta, hogy milyen gyorsan ébredt öntudatra a mesterségesen századokig elakadtott nemzeti öntudat, látta ezt az életképeséget és fenséges erőt, amelyet a nemzet épen az ő vezetése alatt kifejtett és erre alapította bizalmát. Mi is meritünk bizalmát abból, ami őt erősítette, abból a heroizmusból, és nagyságból, amelyet a nemzet sokszor kifejtett és különösen Széchenyi nagy generációját bizonyította de meg abból is, amit magunk látunk, abból a vitézségből és hősiességből, amelyet a katonáink ma tanúsítanak azon kitartó erőfeszítéssel, amelyre képesek vagyunk.

Széchenyi szemüvegén át nézve a jelen eseményeket, bizva bizony abban is, hogy a jelenlegi hadjárat fogja felvirulásunknak igazi nagyságunknak alapjait lerakhatni. Sokszor mondja és írja Széchenyi, hogy Magyarország jövője akkor fog igazán szilárd alapokon állni, ha teljes lesz a dinasztia és a nemzet között a harmónia, hogyha erejét nem fogja vizszály Euroztia népeivel lekötöni.

Szaporán helyre volna üthető Magyarország százados határmárda, ha a dinasztiank a magyar közt lesné, s mi több erről meg is fogna győződni fényének tetőpontját legyen csak dinasztiank erőről testestül, lelkestül meggyőződve, a magyar nép sorsa biztos lesz, mert jó támasz mellett fejlődnek az ki. Ha a dinasztianknak még lehet ez a meggyőződése. Ha a magyar erejéhez mértén helyt áll a dinasztia mellett, kötelességének megfelel nagyobb lelkesedéssel, mint századok óta, mint a Zrínyiek és Dobók óta bármikor.

Erdekes világot vet e fényre Széchenyi. A Mária Teréziáért való lelkesedéstől azt mondja, hogy ez szalmatűz volt, amelyet egy zseminális nő ügyessége ébresztett fel. Ha durva és szenvedélyes belharczók közepette váratlanul ért a szerb arculesapás, ösztönözetül és önként, minden Mária Teréziái ösztökélés nélkül állott talpra a magyar nemzet, állott királya mellé, tette mindenki felle sérelmeit, szorította hátterbe ellenőzenveit és készült vállvetett küzdelemre.

Megértette, hogy a dinasztia nagysága saját nagysága is. A napoleoni harcoktól azt mondja: Széchenyi, hogy magyar a víziarok közt egykori bajnoki becséhez aránylag csak nyomorult szerepet játszik, harcol ugyan ő is, mint a többi, de nem élesíti őt elődjének azon mindent legázoló düse, amelynek ellentállni egykor senki sem tudott, nem hevíti azon nemzeti közlekedés, e természetfeletti erőre, amelyre hajdanta képes vala, s amely csak győztes lehet, amely leírása pedig hiteles, mert tudvalevő, hogy Széchenyi résztvett e harcokban sőt azon bátor lovaglásért, melyet a lipcsei csata reggelén a Hindenburgok elődjéhez, a hős Blücherhez tett kitüntetés is kapott. Na tapasztalható valamin abból a közlekedésből, abból a mindent legázoló düsből, abból a fúroz Hungarikusból, melyet Széchenyi nélkülözött. Remélem és hiszem, hogy be fog Széchenyi vállalkozása is teljesülni, hogy állandó és hathatós marad az a harmónia a trón és nemzet között, melytől Széchenyi joggal annyit vár, de mindazokkal a népekkel és fajokkal is megértettük egymást a nagy idők súlya alatt, amelyek őszintén és minden melléktekinet nélkül akarják a dinasztia nagyságát és a szövethetzett államok dicsőségét és győzelmét.

Nem rég Lueger Wienjének a Ringjén láttam mily lelkes oxatichban résztvettette a lakosság a nemzeti zászlóink alatt elvonuló magyar katonákat, mert érezte, hogy azok az ő csatáik fogják saját vérükkel együtt megvívni.

Es mi is tisztelettel, szeretettel környezzük a vitéz titoliákat a hős hőrvátokat, a bécsieket és mindazokat a csapatokat, amelyek vére együtt pítoslik a Hárpátoh hőmezején és a Duna völgyében testvéreink vérével; és mindazokat a jelvényeket, amelyek a közös harczta bajtársainkat lelhesítik. Legyen is ez így állandóan, maradjon ez így mindörökre! A mai válvetett harcz erősítse meg azok bizalmát és szeretetét, akiket a sor és a törvény összecsatolt, úgy, hogy ne gyengítsék, hanem erősítsék egymást. Ezzel a kívánsággal vegzem fel: szölamlásomat, azzal az őszinte szívűből jövő hazafias fohászal, és hogy teljesedjék be Széchenyi álma és viradjon a mai nemzedékön a harmónia, az egyetértés virága és a magyar állam jogában és törvényes önállóságában biztosítva, mint a trón és a nagy hatalom erős oszlopa, baráti egyetértésben Ausztria népével, a hábotu által fohozott hazaszeretettel és szabadságszeretettel, a kultúra azon nemes munkájának elhervén, amely Széchenyi előtt lebegett, és amelynek célja a magyar zsenit eddig el nem ért magaslatra emelni.

Az 1916. évi tekintettel a háborús viszonyokra a szokásos lakoma *** nem tartatott meg, azonban a február 6-án tartott közgyűlésen

RÁDAI
GROTRÁDAY GEBBEN

a következő emlékeztetőt mondotta:

TISZTELT URAIM!

C**SUPÁN** a forma változott. A mi érzelmünk, a mi hegyeletünk nem szenvedett változást. Így hát, ha tekintettel a nagy időkre, el is térünk a hagyományos ünnepi lakomától, még sem mulhat el esztendő a Nemzeti Házban életében anélkül, hogy meg ne emlékezzünk arról, aki nekünk ezt a kedves otthont alapította, meg ne emlékezzünk arról, ki a minden magyar ember közös, feltéve szeretett gyönyörű nagy otthonának, a magyar hazának építéséhez, fejlesztéséhez lángelméjével oly nagy mértékben járult hozzá.

Es így érzem különösen most, nem felejtkezhetünk meg Széchenyi Istvántól, a titáni történelmet alkotó küzdelmek idején, most, midőn bár istenbe és ügyünk igazságába vetett rendíthetetlen hittel és épp ezért győzedelmesen, diadalmasan, de valljuk őszintén, élet-halál harcot vív a magyar. Nem feledkezhetünk meg Széchenyi Istvánról, mert soha, de soha sem volt oly szükségünk az ő nagy szellemére mint most, soha de soha nem állottunk oly közel hozzá. — Nem úgy értem én ezt, mintha már végrehajtottuk volna mindazt, amit ő reánk bízott, nem úgy, mintha már birtokába léptünk volna annak az értékes, nagy örökségnek, melyet reánk hagyott. — Hősi élet. De így érzem, hogy valamilyen a megpróbáltatások nagy és nehéz

pillanatai közelebb hozzák az emberi lelket és szíveit hitéhez, istenéhez, úgy kell, hogy közelebb hozzák a nagy igazságok megértéséhez is.

Egy egységében erős, szellemiekben, anyagiakban egyaránt és gazdag Magyarország lebegett Széchenyi szemei előtt. Ez volt álma, de egyszerűságra minden programja is. Jól tudta, hogy az erő és hatalom csakis az egyes kisebb erők céltudatos tömörítéséből, egyesítéséből, gazdagság, szellemi és anyagi, csakis a reális, becsületos, elnyedetlen szorgalom és munkásságból fakadhat. Erre irányult tehát minden tette és cselekedete, minden szava. Ez egyökre és munkára való serkentésben, tanításban, az egyenlenség, széthúzás, az irreálitásnak, a máról holnapra minden áron való meggazdagodás káros vágyának ostromlása, elítélése, ebben merült ki igazán egészen élete. Nagy és gazdag program ez, melynek megvalósulása egymaga egy ország boldogulását jelenti. De kérdem tisztelt Urain, nem úgy járt-e Széchenyi István az ő igazságaival, mint a legtöbb lángebne? Hüzdött, fáradt, példát adott, serkentett és nem talált megértésre. — Mi ugyan hiszünk és elhitetjük magunkkal, hogy megértettük és követjük őt. Nagy emlékének nyomában egész kultuszt teremtetünk; öszojeivünk itt is évtől-évre és hegyelettel áldozunk emlékének. Hirdetjük az ő igazságait, az ő nagy nevét napról-napra, uton-utfélen, — és mit tettünk? Cselekedtünk, vétkeztünk az ő emléke, az ő tanai, az ő intenciói ellen nap-nap mellett, uton-utfélen évtizedeken át. O azt hirdette: „Hisz mi magyarok oly kevesen vagyunk, hogy még az apagyilkosnak is meg kellene bocsátani” — és mi pártokra szakadva hüzdöttünk egymás ellen, adózunk harcot évtizedeken át; a magyar ellenfél erejének letörésében merítvén ki saját magyar erőnket. Pártokra szakadva hüzdöttünk évtizedeken át ama régi magyar mód szerint, melyvel évszázadokon keresztül hüzdöttünk, azzal a régi móddal, melyet „vidszavonás” szült s durva ügypég” s mely Moshácsfőz vezetett. A mai nagy időknek kellett eljőnniök, hogy végre, észhez kapjunk, hogy közeledjünk egymáshoz és ezzel Széchenyi Istvánhoz. Pedig hát nézzünk csak körül itt idehaza és hint széles e nagyvilágban. Hát hol, hát hogy akarunk boldogulást keresni, ha nem önmagunknál és önmagunkban. Hisz oly drága kincsekkel, oly nagy és értékes emlékekkel áldotta meg pazarul a magyarok Istene e földet, hogy csak fel kell ismerni azokat, fel kell tartani, fel kell használni és akkor erősek leszünk, akkor gazdagok leszünk. Akkor dacolhatunk, akkor felvehetjük a küzdelmet a pohlok minden ördögével úgy, amint felvehetjük ott hint a kavas harmezén, ott hint a lövészárkban, ahol nem válszt el semmi, ahol nincs pártviszál, nincs felekezeti, nincs társadalmi különbség, csak egy nagy, egy mindent felölölő, mindenek fe-

lett diadalmaskodó egységes érzés hatja át a kebleket, az, hogy magyarok vagyunk! Ez az érzelmeik egybeforrásából fakadt erő, mely csodákat művelhet. Az erők egyesítésének eszméje által vezetve építette nekünk Széchenyi István azt a remek hidat, melyre a közel múltban vőtte reá a hálás utókor az ő nagy nevét. Összekötve a Duna által elválasztott aránylag kisded két várostteremtett egy hatalmas gyönyörű magyar fővárost, erős várát a magyarságnak, a kultúrának, a civilizációnak. Bár építene az ő nagy emléke hidat a mi szíveinkhez, hidat, amelynek pillérei lennének az egymás iránti bizalom és az önzetlen hazaszeretet, hidat, amelyen végre találkoznék a magyar a magyarral. Hidat, amelyen egymás segítségére sietnénk, követ köre hordani ahhoz a hatalmas nagy épülethez, melynek tervét Széchenyi István genije alkotta!

Igen tisztelt Urak! Én hinni akarom, hogy ez a híd épül. Hinni akarom, hinniünk kell, hogy beteljesedjék Széchenyi ama nagy mondásában: „Magyarország nem volt, hanem lesz!” És akkor hazánk nagy fia, Széchenyi István, hadd van élet túl e földön, ott ahol a Te nagy lelked lakozik – és van! akkor nyugodt, akkor boldog lesz a Te álmod. Akkor könnyű lesz felletted a hű ott a csendes sírboltban, mert olyannak fogod imádon látni és tudni a magyart, amilyennek tudni akartad, amilyennek életedben álmodad. Rettenhetetlennek a harci vitézségben, erősnek az egységben, gazdagnak az erényekben, törhetetlennek a hűbűségben és hazaszeretetben. Ehhez vezessen minket a Te emléked!

Az 1917.-ik évben tekintettel
a háborús viszonyokra, a
szokásos lakoma nem tartatott
meg, azonban a február 4-én meg-
tartott közgyűlésen

Berzeviczey és Rakaslovnici

Berzeviczey Albert

a következő megemlékezést mondotta:

Tisztelt Közgyűlés!

A lapitóni megfigyását, hogy róla évenként a ne-
hünk hagyományozott serleg ürítésével emlékez-
zünk meg, ma is csak a viszonyoktól követelt elté-
réssel teljesíthetjük. A mig-ellenségeink akarata-
ból - a háború még dúl és szedi áldozatait, a mig az Európának
legkülönbözőbb részein szétterjedő csatatereken a halál üli torát,
addig a Széchenyi példájától és tanításától való megemlékezés
nek nem a terített asztalnál, hanem a komoly eszmecsere zöldsze-
talánál lehet csak helye. -

De bár serlegünk ma könnyebben telnek meg könnyel mint
borral, megemlékezésünk Széchenyi-ről talán az érzelmek-
nek még mélyebb forrásából fakad és a nemzeti lét kérdéseinek ma-
gasabb köreibe szárnyal föl mint bármikor. -

Mert ma még minden kezhen forogni látzik a miért Széche-
nyi élt, munkálkodott, a mit emésztő kételyek és bizonyke re-
mények között csapongva nemzetünk jövője gyanánt maga elé
festett.

Nem mintha az óriási küzdelemben elért eredményein, ket keveselni, vagy a végleges győzelemben kételkedni volna okunk. A mi ellenőgeink a mi győzelmeinkkel és hódításainkkal, becsületes békére mindig kész harci előzártságunkkal csak gögös elbizakodottságot, fennhéjázó fenyegetéseket és tesztetlenséget tártakzó dühöt és gyűlöletet tudnak szembeállítani, addig rajtuk a sor nem csak hirdetni a majdani végleges diadalt, hanem igazán hinni és bízni benne.

Csak az imént éltünk át egy oly nagy változást, melynek egykori behövedheztere alapították valamikor ellenőgeink legnagyobbs reményeiket, s e változás egy pillanatra sem állított meg bennünket és szövetségeseinket győzelmeink útján. Eltemettük diadalt, agg királyunkat, kit a sor attól sem himélt meg, hogy ő, a nemes békefejedelem, egy végeláthatatlan világháború öldöklő forgatag közepett legyen kénytelen örökre behunyni szemeit. S íme a gondviselés nekünk az elvesztettnek helyére remény- és erőteljes fiatal uralkodót állított, kinek első ténye nemes békeajánlat volt, de kinek keze az ajánlatot dőlőfőren visszautasító ellenőg ellen ép oly előzártsággyal emel harcot, a mily igaz szívvel lett volna hajlandó a békejobbát megtagadni. Egy fiatal uralkodót adott a gondviselés nekünk, ki nemzetünk lelkesnek megértéséről legfőbb nyesebb tanúságot azzal a buzgó készséggel tett, a melylyel a honázás közjogi tényében frigyét a nemzettel megkötni, a nemzettel lelekben egyesülni sietett; egy uralkodót, ki e háború tanulságaiból ismerte meg nemzetünknek a Széchenyi egyéniségében legfőbb nyesebben megtestesült királyhűséget: azt a királyhűséget, a mely hűzelegni nem tud, de magát föláldozni mindig kész.

A magyar nemzet sorsa és magatartása ebben a háborúban hozszozu sorozata a bizonyítékoknak, melyek mind a Széchenyi várakozásainak beteljesedését, az ő hitének, meggyőződésének nemzetünkben továbbélését tanúsítják. Ő előre látta, hogy nekünk egy ozer ezt a küzdelmet létünkért meg fog kellenni vívnunk; ő mondta, hogy „a magyar a nagy világ terén egyedül áll”, s nyelve és saját szavai kifejtésével „csak elolvasztatása, megsemmisítése ellen védelmezi magát, mert ha nincs Hunnia határi közt hazánk, egyebütt e földön többé semmi sincs.” Ő jósolta meg azt, a mi a háborúban valóra vált, hogy nemzetünk sajátosságai, a nagy megpróbáltatások tisztító tűzében levetve a salakot, az erény nemesítésévé fognak válni, a mikor „a korlátlan tűznek nemes hűvre, a vad erőnek bajnoki szilárdságra, a romboló ittaságnak nagyselkűségre kell tisztulni, felemelkedni.” Beteljesedett a mit ő kívánt, hogy „becsültezzük meg a magyar nevet még ellenőgeink által is,” s a legmelyosabb szenvedések és veszteségek között is élt és él nemzetünkben a hit, hogy „a magyar más által meg nem gyilkolható,” sőt, hogy „igazi felemelkedésünk ideje még hátra van.”

Es a mikor az egész nemzet így igazolta a „legnagyobb magyar” hitét, bizalmát, mi, kik az ő egyik örökeinek 90 év óta sáfárai, az ő alkotásiának fenntartói és gondozói vagyunk, nyugodtan, sőt büszkén vallhatjuk, hogy a mi köztünkben is él a Széchenyi önfeláldozó hazafisága; e véres napok krónikája tett bizonyosságot róla.

Immár harmadik éve orámolunk be közgyűléseinknek az áldozatoktól, melyeket a nemzeti létünkért vitt véres tusa, a mi ostromokból is követelt. Valapztmányunk határozata értelmében márványtábla fogja ott, a Széchenyi képe alatt hirdetni azoknak a társainknak emlékét, a kik fiatal, reményteljes életüket áldozták föl e hazában a hazáért. Ők a nemzet hősei, őket a nemzet gyászolja, de a nemzet gyászából kivéve térszűnket, őket a mi hőseinknek tekintjük, a hiktól való hőzso megemlékezésünk hőzso szentélyünkbe fogja avatni e termeket; ők a mi hirnőkeink, a kik az örök fény honába hízul vizrik a Széchenyi szellemének azt, hogy a magyar hősi erény nem pusztult ki azok ostromából, a hikté társadalmi törekvéseinek zászlaját bírta.

Nem hivalkodás ez, tióztelt Közgyűlés! a hazáért elvérzett áldozatok fölötti fájdalom szomorú versenyében nem akarunk elsőek, de nem is akarunk utolsók lenni; mikor a hazát vértel kell védeni, úgy illik, hogy ne csak a kunyhók boruljanak gyászba, hanem a paloták is. De mikor fölhangzanak oly hangok, melyek azt mondják, hogy a magyar paraszt védte és védi meg a hazát, hogy a proletárok milliói védtek meg a nagyurak földjét, helyén való az intelem, hogy a hazáért való önfeláldozás ma nem ismer osztálykülönbséget. So ha ma is akár szemtelányóan, akár gúnyosan történelmi osztályokat emlegetnek, helyén való az emlékeztetés, hogy ha az osztályok helyzetének a mai kor óriási gazdasági, politikai és társadalmi átalakulásával járó változását tekintjük, akkor ma nincs történelmi osztály, mert egy sincs a ma, ga régi helyén; ha ellenben az osztályok történelmi múltját mérlegeljük, akkor nemcsak az egykor kiváltságos osztályok a történelmi osztályok. Van története és pedig nagyon tanulságos és tióztelteméltó a polgári, az ipari, a földműveseknek is: minden osztály történelmi osztály, a mely a maga történetétől s a földtől, melyen az lejátozódott, elszakadni nem akar s érvényesülését nem akarja csak a tegnap virmányaira alapítani.

ASzéchenyi szellemében gondolkodva, a ki csak annyiban volt aristokrata, a mennyiben a maga osztálysorosaitól többet követelt mint másoktól, s azok hibáinak ostromozásában szigoribb volt mint a másokéban, mi bizakodva reméljük, hogy ez a háború a közösen ontott vértel erősebben fogja összeforrasztani társadalmunk osztályait s jobban fogja elenyésztetni a nyelv és vallás eddigi ellentéteit, mint bármely más átalakulás. Reméljük, hogy a mint a hőzso hazát fenyegető veszély érzete megzólaltatta azok hon

szerepét is, a kiknek nemzetközi vagy nemzetiégi különbségei gyakran támasztottak kételyeket hazafiságuk őszintesége iránt, úgy a jövőben immár a haza iránti kötelességek és a haza iránti jogok terén a megkülönböztetések mindinkább el fognak tűnni.

De nekünk nem csak a harcsteren vannak a háború hőveihöz, hanem lesznek Széchenyitől ellenszemből szabott kötelességeink a haza iránt, fontos és terhes kötelességeket szab a háborús helyzet ránk, ittthon maradtakra is, melyekben szintén nagy alapítónk szellemében kell igyekeznünk eljárni.

Széchenyi tudvalevőleg „Világ” című művében, melyet polemikus válaszképen írt gr. Deßewffy József főnagynak, a „Hitel taglalata”-ra, melyet ő maga „felvilágosító töredékek”-nek nevezett, fejtette ki azt a mit ő a Casino megalapításánál mintegy programnak tekintett. Az általa ott kitűzött feladatok nagy része közviszonyaink s különösen fővárosunk hatalmas kifejlődése, társadalmunk szervezésének tagolódása hőveihözében, ma talán már kiűhaladottnak tekinthető. De hogy egy, a társadalom és közélet vezető elemeit magában egyesítő hős nem, öncél, hanem eszhez magasabb célok elérése, hogy az ily körben folytatott eszmecseré hivatva van közállapotaink javítására és előbbrevitelére kihatni, hogy a társadalmi egyesülés, tömörülés a nemzet életében eredményezőnek bizonyulhat: ezek mind oly igazságok, melyeket Széchenyivel együtt ma is vallhatunk s melyek megvalósítására ma is törekednünk kell.

Es ép oly változhatatlan igazság az, a mit nagy alapítónk a társadalmi szabadságra való nevelésről, idomításról írt, vonatkozásban a Casino szerepére.

Szabadsági iskolák gyanánt-ugymond-mind azon intézetek használhatnák leghatékosabban, hol a részek egyenlő jóval élén, nincs első s nincs utolsó s hol a közszabadság fenntartása végett mindenki szoros törvények alá vetve, s így a természeti szabadságnak egy részét a társadalmi szabadság elnyerése végett föláldozni kénytelen. . . . A Casino is, mint minden egyesületi intézet, csak úgy állhat meg kellően, hazonkép s tartólag, ha minden, ki benne részes, önkényének egy kis szabát vet s az intézetben lévők nem csak úgyzólván kicsinyeségek becsüli meg hanem legnagyobb vigyázattal került a nekik legkisebb alkalmatlanság terét is, „főképp azon okból; mert, az oly idomzatban, melyben máshat becsülünk s himélünk, jussunk van kívánni, hogy mi is becsülteszünk s himélteszünk meg. S im ez a társadalmi szabadság veleje!”

Ha már békés időben az összefogalmazás és közszellem alapjai minden társas együttlétnek és együttműködésnek, mely fő, hozott mértékben van azokra szükség, mikor a nemzet élethatal, harcot viván, a társadalom egészének mint egy megdönthetetlen, szilárd tartaknak kell a küzdő sereg mögött állania. A mint ki kell mindnyájunknak venni részünket ily nehéz időben a haza

iránti kötelességteljesítéséből, úgy hi kell vennünk részünket - s
pedig a társadalmi vezetőinek példaadó módon - a hőszellem
ápolásából, a közérdekhétt való önfegyelmerekből és önmegtaga-
dásból is, az önmegtagadásból éppen szemben a haza szűkségén
való nyereszkesedés viszonyaitó példáiival.

Ami válságunk társashözeink az önzabolázás ilyen iskolá-
vá is!

De válságunk mindennekfölött a nemzetünk győzelmébe és
jövőjébe vetett rendithetetlen hit templomaivá!

In vallomást tesszünk ma is, hogy hiszünk a Széchenyi erős
hitével nemzetünk nagy jövőjében. S hitünk csillaga el
nem homályosult egy perczre sem a jelen háború zivatarában.
S hitünk erősíti bizalmunkat győzelmünkben, melyet megacze-
lor erőnk tudata, ősi erényeink kultúra, a végzetterhes órákban
mindig újra megtalált összetartásunk s az isteni igazságos szolgá-
latás hatalma, melynek e háborúban végrehajtó eszközéivé lettünk.

Ma már vérözön borul hazánkra és világéozúnkra, vérözön,
mely sohat a multból mindenkorra eltemet s melyből nem-
zeti jövőnk számára csak egy új Noeh-bárháiban menthetjük
meg mindazt a mi által az a jövő Magyarország erős, hatalmas,
szabad és magyar lehet. Ma még nem látjuk azt az Ázatát he-
gyét, a melyen bárhánk az özön elmúltával megállapodni fog, de
el vagyunk határozva a szebb jövő termékenyítő erejeként a bárhá-
ba süven magunkkal vinni a Széchenyi tanítását, példáját és
emlékét.

Legyen az ő emlékezete áldott és áldást hozó e körben és széles
hazában!

Az 1918-ik évben tekintettel a háborús viszonyokra, a szokásos lakoma nem tartatott meg, azonban a február 3-án megtartott közgyűlésében.

D. JANKOVICH BÉLA
a következő emlékbeszédet mondotta:

ISZTVEIT URAIM!

egyedik éve annak, hogy serleg nélkül a kezünkben emlékezzünk meg arról a nagy férfiról, a ki e casinót alapította és emlékét körünkben megörökítette. — Nagy idők, eseménydús évek, melyek valóban nem alkalmasak a szokásos ünneplésre; de nem gátolhatnak meg abban, hogy megtisztelő felhívások alapján néhány rövid szóval megnefeleljék hagyománnyos kötelességünknek. —

Amidőn Széchenyi István mint ifjú a katonai pályára lépett, a mostanihoz hasonló nagy események zajlottak le Európában, amelyek eldöntötték egy századra a nemzetek sorsát. E harcokban személyesen tapasztalta nyugati szomszédainknál a nemzeti öntudatnak azt a hatalmas megnyilvánulását, a mely a küzdelemben meghatározó erőket és a mely tényező később is oly jelentős szerepet játszott a 19-ik század politikai történetében. — Visszatérve hazájába ott egy alvó nemzetet talál, a melynek legjobbjai — úgy mint saját atyja is — nem bíznak többé a nemzet felébredésében. — E azonban hivatást érez hozzá, az emberiségnek egy nemzetet megtartani. — Felismeri azt, hogy a középkori birtokrendszer a fejletlen gazdasági és közlekedési viszonyok, kulturális intézmények

fiánya, a közjogi sérelmek politikája, a mely feláldozza a
lényegét a formaért — képezik azokat az akadályokat, a me-
lyek a nemzet erőit eddig megbénították. Ezek elhárítása
céljából egymás után megjelenő munkáiban kimutatja
ez állapotok káros voltát; fokozódó részletességgel megje-
lőli azokat a módokat, a melyek szerint ezeken változtatni
lehet; kiemeli a reformok gyakorlati hasznát, a melyek
nemcsak a köznek, hanem az egyénnek is javára lehet-
nek; egyuttal utalva a nemzet történelmi múltjára felkel-
teni törekszik a nemzet bizalmát önmagához és honfi-
társainak hazafias érzését, a mely képesít arra, hogy
alárendeljük egyéni érdekeinket a közös nemzeti érdek-
nek. —

Széchenyi szerepét és hivatását senki nála nál job-
ban nem jellemezte midőn azt mondja: „én egye-
dül alakot adtam a közsejtesnek, egyedül szavakat a so-
kakban élő gondolatnak.” A nagy államférfiakat való-
ban minden korban az a képesség jellemzi, hogy felis-
merik a kor szükségletét, mielőtt még az köztudatra ju-
tott volna és hogy egyuttal képesek is megjelölni a módo-
kat és alkalmazni azokat az eszközöket, a melyek révén a
célok elérhetők — amint azt az újkorban Richelieu, az öre-
gebb Pitt és Bismarck példája is mutatja. — E jelenség
könnyen magyarázható egyrészt azzal, hogy ilyen általa-
nos feladatnak, ilyen közsejtesnek felismerésére csak kivá-
ló képességű és nagy képzettségű egyének képesek; másrészt
pedig azzal, hogy ilyen egyének között is csak elvétve akad
egy, a ki egyénisége révén e feladatokat a közéletben is kép-
viselni és személyesíteni is tudja. A tömegekre mint isme-
retes — nem annyira érvekkel mint inkább eszményekkel le-
het hatni; a ki tehát egyénisége révén a jövő feladatait nem
csak felismerni, hanem a megfelelő alakban a képzeletre
hatva terjeszteni is képes, az gyakorlat embertársaira és a
nemzet sorsára valóban irányadó befolyást. A midőn tehát
Széchenyi szerényen az előbbi kijelentést teszi, ezzel csak
igazolja azt a nagy szerepet, a melyet úgy kortársai, mint az
utódok neki tulajdonítottak.

Ha mindezek daczára őt az a tragikus sors éri, hogy megvalósít-
eszméinek egy részét és elérve népszerűségének csúcspontját nyil-
vános pályájának második felében azok a törekvések ellen küzd min-
den erejével, a melyek saját reformeszméivel kapcsolatosak, e látszó-
lagos ellentétnek indokát megtalálhatjuk az akkori viszonyokban,

de semmi esetre sem saját működésében.

Majd minden munkájában hangfolyozza egyik vagy másik alakban: „a józan és igazságos középút a nemesb felkiűek egyedüli ösvénye.” A midőn tárgyalja a joghitejesztesnek szűkségét és ezzel kapcsolatban alkotmányunknak megfelelő megváltoztatását, azt következőleg indokolja: „Minél többen vesznek részt az alkotmányban és mennél liberálisabb jellegű az előbbi, annál nagyobb az erkölcsi erő, munkakedv, a szorgalom, sőt a nemzet előhaladása és emelkedése.” De e tényezők szűkséges irányításáról sem feledkezik meg mert „a mint nem létezik olyan hízelkedő, a ki elég szentelenn volna állítani, hogy a kormányok csálhatatlanok; úgy nincs oly elvakult demokrata a ki a népet merné csálhatatlannak mondani.” Hirdeti az eszmék harczának szűkségét, mert az igazság csak eszmeküldódások között derül ki; de egyuttal megjegyzi: „felette sok erő vesztett el és vesz el hazánkban elégtelen és hiányos munkásság, meddő politizálás, ferde ideák, de meg annál fogva is, hogy nem tudjuk vagy nem akarjuk egymást megérteni, a mi igaz Ege áthaként nyugozik rajtunk.” Midőn a közjogi kérdések körül heves viták indulnak meg az országgyűlésen, sürgeti egy közvetítő pártnak a meghalítását, a mely tartozkodik a szélsőségektől, megalkuszik a körülmenyekkel és elvárja kényes kérdések megoldását az idő érlelő hatásától. Egyzeromind 22 évvel a kiegyezés meghötese előtt megjölöli Deák Ferenczet mint olyan férfit, aki hívatva van a közvetítő országos párt élére állani. Lehetetlen meghatottság nélkül olvasni nyilvános szereplésének utolsó munkáját, a melyben megjósolja azokat az eseményeket, a melyeket lángelméjével előre látott, a melyektől minden igyekezete daczára nem tudta hazáját megóvni és a melyek később saját vesztét is előidézték. Ha nyilvános szereplésének második időzaka nem is hozott számára babérokat, az annál jobban kidomborította államférfiúi előrelátását és a valódi nagyság jellemét.

Ma hátom emberöltővel ezután, hogy Széchenyi kezdeménye zésével új korszakot nyitott meg hazánk történetében, nemzeti sorsának újabb fordulópontján állunk. Hívonultunk ismét, mint a multban annyiszor, megvédeni hazánk és a monarchia határait azon át ellen, amelyet ellenségeink keletől és déltől reánk zuditottak. Ha 3½ évre terjedő harczok után büszkeséggel tekinthünk vissza az elért eredményre és hazánk sorsát a jövő nemzedékek számára már előre is biztosítva látjuk, meg nem feledkezhethünk e nagy erőfeszítéshez szűkséges előfeltételektől, amelyeket számunkra elődeink megtetemtettek. Külsügyi vonatkozásokban szövetségeink támogatását biztosította az a politika, a mely

nek alapját Andrássy vetette meg és a melyhez azóta is szilárdan ragaszkodunk. A monarchia népeinek összehangzatos együttműködését biztosította az a közjogi alap, a melynek megvalósítása Deák nevéhez fűződik. Gazdasági fejlettségünk alapján megtaláltuk hazánkban mindazokat az anyagi erőforrásokat, a melyek a küzdelemben nélkülözhetetlenek voltak; megtaláltuk pedig azokat nagyobb mértékben, a mint azt eddig lehetőknek véltük. Mindenekfelett azonban biztosította a sikert az a hazafias érzés, a mely nemzetünk minden egyes tagját osztálykülömbőség nélkül áthatotta és a mely tudva azt, hogy a nemzet jövő léte forog kockán, kész volt mindenét feláldozni.

Hátva e tényezők érvényesülését és eredményét csak hálát tett szívvel emlékezhetünk meg annak a férfinak működéséről, a ki mindazoknak az erkölcsi és anyagi erőforrásoknak vetette meg alapját, a melyek ma rendelkezésünkre állanak; a kinek számos alkotását azóta állandóan hasznunkra fordítjuk és a kinek meg nem valósult eszméit és vágyait is azóta majd minden téren realizálva látjuk. Bizvást mondhatjuk, hogy az a Magyarország, a melyet ő mint a jövő képét kortársai szemei elé varázsolt, ma már megvan; hála az ő kezdeményezésének megtett a kellő időben arra, hogy hazánk megállja helyét a nép e nagy küzdelmében. Ilyen előzmények és sikerek után visszatérve a harczteretről, ha majd hozzáláthatunk a béke munkájához és azt hasonló előrelátással és a nemzeti érdekeknek szigorú szemmel tartásával fogjuk irányítani, a mint azt ő tette még népszerűségének kockáztatásával is, akkor még tán fogja az utókor e nemzedékre azt mondani *Széchenyi szavait alkalmazva: „küldetésünk volt az emberiségnek egy nemzetet megtartani.”*

súlyos közállapotok
miatt a Széchenyi la-
koma az 1919. ik évben
sem tartatott meg, azon-
ban a február hó 2. án
megtartott közgyűlésen

GRÖSSZÉCHENYI EMIL

a következő megemlékezést mondotta:

Tisztelt Közgyűlés!

ielőtt a Nemzeti Casino közgyűlésének ha-
tározatából kifolyólag, mint a megválasztott
új igazgatóságának tagja megemlékeznek Szé-
chenyi Istvánról, fogadják kérem igazgatótársai,
im nevében is hálás köszönetemet megismertető
bizalmukért, melylyel a felelősségteljes tisztségre minket megvá-
lasztani kegyesek voltak.

→ **I**gértekhöz nem bocsájthozom. Tettekhöz kívánjuk tisztelt
tagtársaink elbírálása alá bocsájtani a jövőben, vajjon megérde-
meltük az előlegezett bizalmat vagy sem. De arról biztosíthat-
juk a t. Közgyűlést, hogy tudatában vagyunk köteleosségeink-
nek, tudatában vagyunk annak, hogy dicső emlékü alapítónk
szellemében és a mai kor igényeinek megfelelően kell tisztsé-
günket betölteni.

Mint az új igazgatóságnak szószólója úgy vélem, hogy
kötelességmúlászattal lennék vádolható, ha ma, mi-
dön a négy évi pusztító háború után megindított béketárgya-
lások kezdetén egybegyűltünk évi közgyűlésünkön, nem emlé-
keznék meg azon tagtársainkról, kik honfiai kötelességükhöz
híven, fegyvert ragadtak a király hívó szavára és több mint
négy éven át kivették részüket a harcoló csapatok összes oren-
védéseiből azért, hogy megvédjék Hazánkat, hogy megvédjék

Szent István koronája országainak területi épségét és biztosítékát ezzel időtlen-időkre, hogy magyar földön magyarok maradhassunk.

Ugy hiszem, hogy a t. Közggyűlés általános helyeslésével találkozom, midőn örömmel üdvözlöm a harcterekről és hadifogságból visszatért tagtársainkat és meghajtom előttük az elismerésünknek és hálánknek zászlaját, mert hisz őket is ugyanaz a szent érzelem lelkesítette és vezérelte a lezajlott élet-halál harcok rettenetes megpróbáltatásain keresztül, mely érzelem áthat minket mindannyiunkat utolsó csöpp vérünkig, szívünk utolsó dobbanásáig: a tendületlen magyar nemzeti érzés.

A magyar nemzeti érzés! hát lehet-e erről, szabad-e erről ma még beszélni? Először a szívem, midőn e rettenetes kérdés előtt állok!

Midőn azt látom, hogy a Széchenyi István által megjósolt nagy Magyarország élő testéből ellenséges érzelmű szomszédaink, büntetlenül és ellenállás nélkül annyi területet rabolhatnak el, amennyi nekik tetszik; midőn azt látom, hogy a szabadtudósok rideg álláspontjára helyezkedve, önszántunkból több előjogot kínálunk nemzeti ségeinknek, mint a mennyit azok valaha is kívántak; midőn ezzel szemben látnom kell, hogy a harctereken oly példátlan vitézséget tanúsított hőseink félrevezetve, most már magyarok ellen küzdenek és csak akkor ismernek segélyt, csak akkor ébred fel bennük újra a hősiesség, mikor a magyar nemzeti érzelmek kifejezése jutását, védetlen emberekkel szemben meg kell akadályozni; midőn látnom kell, hogy az annyi dicsőséget látott nemzeti színeink jelvényét sárba tiporják és gyalázzák, holott a nemzethőziség jelvénye naptól-napra bántatlanul teret hódít; midőn mindezt látom, lehet-e, szabad-e még Magyarországon magyar nemzeti érzéstől beszélni?

En úgy érzem t. Közggyűlés, ha még annyira erőt is vesz rajtunk a szomorúság, az elkeseredés, az undor és a szégyennek érzése, ha még annyira süllyedt is Magyarország jövőjébe vetett hitünk, a magyar nemzeti érzéstől beszélni, nemcsak nem lehet, nemcsak nem szabad, hanem kell. Mert gyanú meggyűlölködés és elismerése lenne ez annak, hogy mi nem vagyunk élethépes, államfentartó faj, hogy önként le-

mondanánk állami létünköt és magyar voltunkot s ezzel megbecsülenénk azon számtalan magyar hősnök szent emléket, kik Hazánk védelmében áldozták fel reménydus, ifjú életüket.

Széchenyi István ébresztette fel az elnyomatásnak hoz-
szu horzaka után öntudatra a magyar nemzetet. Az ő be-
szédei, az ő irodalmi működése, de elsősorban az ő tettei fejleszt-
ették és erősítették meg a magyarban a kiirtatlan nemzeti ér-
zést és államférfiaink mostanáig ezen dicő példához híven,
mindenkör elsősorban magyar emberek voltak s csak azután
politikusok, mert élesedett legyen bár hi a közélet porondján
közöttük az elvi harc még annyira, egyben öh mindég talál-
koztak: a magyar nemzeti érzés ápolásában.

Bizalommal kell tekintenünk a jövőbe, mert a magyar nem-
zeti érzés még nem halhatott ki teljesen a szivekből. S ha
jideig-óraig ezen érzelem érvényesülésének útját is állja a rossz
indulattal, - könnyelműséggel és tudatlansággal szövethet-
ett nemzetközi theoriának terrorja, előbb utóbb, de hi fog az
törni elementaris erővel és félrelökve minden idegen, a nemzet-
szívében nem gyökerező bálványt, vissza fogja diadalmasan hó-
ditani uralmát a megtévedt és kishitű magyarságon s vissza-
nyerve törte ragyogását, tündöhlő vezércsillagként fog utóda-
ink előtt lebegni, Széchenyi István e szent hagyatéka!

Magyarország a legközelebbi jövőben éli sorsdöntő óráit. A
hajdan vitéz, önértékes és még ellenségei által is megbé-
csült magyar nemzet, a belső meghasonlás által megbénítva,
megtört ellenállóképességgel, mindenkitől, de mindenkitől el-
hagyva, sziszterongva várja győztes ellenségei ítéletét. Sová-
gón fűthető szemeink előtt egy áthatolhatatlan lepel fedi el a
jövők e titkát.

Nem tudjuk, vajjon Magyarország természetadta határai,
vajjon a magyar nemzetnek a keleti barbársággal szem-
ben évszázadokon keresztül süségeesen teljesített történelmi
szavatása, vajjon a magyarságnak a nemzetiségeivel szem-
ben kétségen kívül álló magasabb kultúrája, elegendő jog-
cim lesz-e arra, hogy tényleg igazságos békében legyen részünk.
Nem tudjuk, vajjon Magyarország területéből mi fog ma-
gyar maradni; nem tudjuk, hogy tagtársaink közül kik m-
lesznek kénytelenek, a változott viszonyok kényszerhatása s-
alatt, egy idegen hatalomnak jogfenhatóságát elismerni. Mind-

ezt sajnós nem tudjuk.

De bármi legyen Szent István birodalma sorskönyvébe írva,
bármi legyen a magyar nemzet végzete és bármilyen ide-
gen állam fennhatósága alá szoródjék is szét a magyarság, belő-
lünk magyarokból Széchenyi István hagyatéka, a magyar
nemzeti érzés, kihalni nem fog soha!

Aldott legyen alapítónk dicső emléke!

Nazánk felette súlyos politi-
kai és közgazdasági helyze-
te miatt, a Széchenyi lakó-
ma az 1920.-ik évben sem
tartatott meg, azonban a
február hó 1-én folytatott
közgyűlésen

UZZONAI

GRÓF

MIKES JÁNOS

Szombathelyi megyés
püspök ur a következő
megemlékezést mondotta:

ELISZTETTTT URAIM!

Anagy Széchenyi emlékének áldozunk,
mint minden évben, úgy most is, nemze-
ti életünk e legszomorúbb napjaiban. De
ma nem a tervező, alkotó, munkakedvtől
szüzdadó nagy Széchenyi alakja lebeg sze-
mem előtt, hanem a hazája sorsán kétség.

be eső, mindenfelé vett és pusztulást látó buskomor Széchenyi, ahinek szellemét elborította a téboly, miután lelkéből kihullott a remény.

Rombba dőlni látta minden tervét; kulturális és garda-sági fejlődés által akarta nagyvá és erőssé tenni nemzetét. Nem félt attól, hogy avult tradíciókkal szakítson, radikális eljárástól nem idegenkedett, és csak organikus fejlődést tartott célravezetőnek, tettegett az erőszakos újításoktól, a hocházatos vállalatoktól, Ő nem a revolutio, hanem az evolutio embere volt.

Magyarország függetlensége volt munkájának végcélja. De ezt a függetlenséget el akarta érni anélkül, hogy Magyarország egyedül és elszakítva ellenségek gyűjtőjében álljon, mert átlátta, mennyire rá van utalva Magyarország gazdaságilag Ausztria tartományaira. Számtalanszor utazott Bécsbe, tárgyal, kért, megalázta magát, az aulikuság vádját is el tűrte, mert belátta, hogy Ausztria nem a Habsburgok házassági politikájának véletlen szülötte, hanem azok a politikai házasságok csak külső kifejezései voltak a népek és országok belső és gazdasági érdekeinek. Tetele ez volt: Magyarországot addig fejleszteni, míg a vezérezetep a Duna mentén önkéntelenül is kezébe jut.

Széchenyi ideális államférfi volt, ki hazája talaján állva is, merette népe gondolkodását és szükségzeit, mérlegelni tudta a néplelek imponderabilitásait is, de messze túllátott a Kárpátok falán; és a forum tetőzésével nem törődve, egyedül hazája javát szorgálta.

Es midőn látta, hogy az erőszakos megoldás hívei magukkal ragadják az országot, hogy a fejlődés helyett forradalom közeleg, hazája szorgálatában megőrt idegzete összeroppant, fantáziája véres hullámoikat látott hazája felett összecsapni.

Mennyire értjük Széchenyi honfibanatát, mennyire követhetjük aggódó lelkét a kétségbe esés mélységeibe mai helyzetünkben, mely annyi analógiát mutat fel az Ő letörése napjaival. Csakhogy Ő előre látta a forradalmat minden következményeivel, míg minket a forradalom meglepett. Igaz, Ő előre láthatta, mert az a forradalom logikus volt; természetes reakciója annak a leigázó politikának, melylyel Metternich iskolája egész Európában minden szabadságot elnyomott, holott ez a forradalom egy háború befejezése volt, melyet ezen forradalom nélkül nem így gyorsosan végeztünk volna be.

Széchenyi idején a forradalom nemzeti volt, ez politikai, és csak miután a politikai forradalom letántotta a korthatokat, követte ezt a katonai, társadalmi és gazdasági forradalom. Az a forradalom eredeti volt, ez plágium, ezt a forradalmat Kossuth Lajos idézte elő, ezt emberek, akik hozzá csak hibájában: fektelen nagyravágyásban hasonlítanak. Széchenyit örületbe kergette látnoki képessége: látta, hogy a **S**üvéthullámok hogy sodorják el a nemzet függetlenségét, hogy támad ellenőgekedés és gyűlölet a magyar és a nemzetiségek között.

Mai helyzetünk mennyire hasonló az akkorihoz, hiszen függetlenségünk gazdasági függést. Magyarország néhány megyét jelent: Ez a nemzetiségeket eltagadják tőlünk akkor is, ha tévedésüket belátva meg akarják velünk osztani szomorú sorsunkat.

Dé - Tisztelt Uram! - éppen ma van Széchenyi emlékére örökségünk! Emlékére annak a Széchenyinek, ki letörése előtt egész lélekkel hitt Magyarországnak jövőjében és aki utóbb is világos percekben hirdette Magyarország missióját.

Magyarország ezet éven és ezet vizontagoágon át fenállott, mert szajátos missiója volt. Magyarország újabb vizontagoakat és végzeteseknek látszó kríziseket legyőzve tovább is fenn fog állani, mert azok a létokok, melyek Szent István birodalmát eddig fenntartották, nem szűntek meg, sőt újakkal gyarapodtak.

Széchenyi a „Kelet Népe”-ben rámutat Magyarország missiójára. Nem Bizánchoz, hanem Rómához vezette Szent István a Kelet népet és ez által behapcsolta a nyugati kultúrájába. Ez védte meg a magyart attól, hogy a szláv tengerbe beolvadjon és a keleti szomszédok által felszivassék. Végül előre tolt erőde lett a nyugati kultúrának, állt Oroszország és a Balkán között. Ezt a missióját világosan mutatja Európa térképe: a Kárpátok merész ívben nyúlnak ki a Közép-európai hegycsomóból kelet felé, természetes öleléssel kapcsolva Közép-európa-hoz az egész magyar hazát. Ez így Magyarország tendeltetése, melynek csak teljességében felelhet meg, hogy elválassza egymástól a keleti és délkeleti Európát, tartsa vissza a Balkánt, legyen elválasztó, de egyúttal ki-egyenlítő is az európai és az ázsiai szellem között. Ezt a missióját teljesítette eddig Magyarország és fogja teljesíteni ezután is, mert a világtörténelem mutatja, hogy népek csak akkor pusztulnak el, ha belső romlás őrli meg őket vagy hivatásukat elveszítik.

Azsidó állam két babilonai fogóagot átélve újra talpra állott, mert a választott népnek messiás missziója volt. Csak midőn ezen misszióját félreismerette és megtagadta, akkor bukott el állami, sága és a népnek Ahasvér szemepe jutott. Ma is egész népek ismériék félre történelmi missziójukat. Elfelejtik, hogy a történelemnek mely filozófiája van és minden törekvés, mely túlhelyezi magát a történelem logikáján, bűnhődik. Országok konjunkturalis túlterjesztése, mely a gazdasági, faji, történelmi alapokat nélkülözi, meosterségesen és a pillanatnyi helyzet erőszakos kihasonalásával alap nélküli országokat terem: a történelemben, mint pünkösti hitárvág szerepel! Ez legyen vigasztalásunk akkor, midőn országunkat szétosztják.

De hitünk a mi jövőnkben és misszióinkban szilárdabb, mint valaha! Most egy éve kételkedtünk jövőnkben, mert úgy látszott, mintha a nemzetietlenség szelleme megmérgezte volna a népet és könnyű lélekkel elfordul mindattól, ami őseinek szent volt és megtagadva múltját: eldobja jövőjét. Úgy látszott, hogy a nemzet fájának couca elszárad, gyökereit férgek pusztítják. De ez a veszély megszűnt. A magyar nép ráismert a férgekre, melyek életfájának gyökereit a föld alatt pusztítják, védekezik ellenük és az egész széles magyar talajból fakadó új életnedv és életnedv ismét dúzrasztja és növeszti a nemzet fáját. Új coucágakat hajt, melyeken koronája újra kivitágzik!

A nemzet, mely keresztül ment a szenvedés és megalázás iskoláján, misszióját világosabban látja, mint valaha. Missziója nemzeti és keresztény. Missziója nemzeti volt, hogy itt álljon, ahova őt a gondviselő helyezte, sem az izlám, sem a szlav, sem a német, sem az oláh el ne nyelje, hanem legyen elválasztó tömb a Duna mentén. Régi missziójának fog élni ezután is és a kétségbeesés elheseredésével a nemzeti sziv mélysegeiből kiáltó itzidentizmus erejével vállalja új nemzeti misszióját is, hogy a világközi nemzetietlenség: az internacionalizmus ellen vezessen a védelemben.

Missziója keresztény volt! hogy a kelet szelleme, Bizánc gerincetelensége, az Izlám elpuhulása, a szlavok cezaró-papizmusai ellen őt álljon! Missziója ma is, hogy a keresztény kultúrának elősiarcosa legyen, mely nem terméketlen antiszemitizmus negatívumában merül ki, hanem a keresztény erkölcs pozitívumát viszi be a nemzet és állam életébe!

Urain! Széchenyi István népe szaladta át mint elő az európai nemzetek között a nemzetietlenség és kereszténytelenség

Vörös-tengerét. Mint első jája kálváriáját. Széchenyi István népe lesz az első a feltámadás útján!

tvenkettedik lakoma

1921. február 6. - an.

Szónok: **P**erényi **B**áró
PERÉNYI **A**SIGMOND

URAIM! Nincs nagyobb kin, mint néhai boldog napokról emlékezni magunk okozta nyomorúságban. Így szól hozzánk Széchenyi István a Studium előszavában.

S midőn hat hosszú, keserves esztendő elmúltával először jövőnk őszre Széchenyi lakomára és herembe vezrem ezt a sorleget, szomorúan emlékezem néhai boldog napokról. Emlékezem régi dicsőségről, elmúlt boldogságról, emlékezem szép nagy Magyarországról. Fájdó szívvel emlékeziünk különösen ebben a korban, ahol olyan sokan vagyunk száműzöttek, akik azóta elveszítettük azt a kedves, meleg otthont, a szűkebb hazát.

Ez alatt a hat év alatt egy hosszú, szenvedésekben és eseményekben gazdag, eleinte dicső, azután gyászos korszakot éltünk. En úgy érzem, mintha száz esztendőt éltünk volna át, úgy, hogy talán már nincsenek közöttünk fiatalok és ifjú öregek vagy elvénült ifjak. És mégis, bár időbelileg oly messze eltávolodtunk Széchenyi Istvántól, azt hiszem, hogy ma a szörnyű pusztulás idejében közelebb jutottunk az Őszelleméhez, mint voltunk a fejlődés boldog korszakában. Akkor én az alatt a kiegyezéstől a világháborúig, terjedő időszakot értem-a

kor irányelveivel eltértek tanításaitól. Ugy látszott, hogy a fejlődés nem adott Széchenyinek igazat, hogy ő a nemzetet fenyegető veszedelmeket a magyarság hibáit és bűneit túl nagyokná láta, hogy tévedett midőn saját egy „magában itigykedő, agyargódó, már puortulásra fajult, méltajnak” nevezte. Nem hittek már az ő jóslataiban, pedig ő apostol és prófeta volt amint István Zsigmond megírta; Széchenyi jóslatait felső sugallatnak kell tulajdonítani, vagy pedig rézben egy uralkodó szigorúan követhető eszanalízisének, mely lélektani és politikai pontokon haladva mindig előbbre a távoli eseményeket az alapokkal összeköti és a tévedések természetéből a nemzés alapját megismeri.

Beteljesedtek jóslatai raitunk és a magunk okozta nyomorúságunk és bajainknak gyökere messze visszanyúl az elmúlt időkbe. Ez okokat megtaláljuk azokban a hibákban és bűnökben, amelyeket Széchenyi oly leplezetlenül és kiméletlenül tárt a nemzet szemé elé. Mert ha nekünk a legnagyobb magyar szellemének ítélőszéke előtt számot kellene adnunk arról, hogy miért puortult el ezereves honunk? Hiába hívathoznánk a véres világháborúra, a reánk erőszakolt gyalázatos békére, hiába vádolnánk egyes embereket, osztályokat és fajokat a gyászos emlékü álprófétáit és követőit, kik a destruktíót és forradalmakat előidézték. Hiába, mert ott, ahol a haza és vallás szent fogalmait büntetlenül guny és nevetség tárgyává lehetett tenni, ahol vértelenül, ellenállás nélkül porba dönthették az ezereves alkotmányt, a szent hozonát, — ahol a legkiválóbb hazafit, aki fészkiúi erényekben oly messze kimagaslott kortársai között, meggyilkolták, a leghitványabbaknak tömjeneztek; bizony állítom ott nemcsak az álpróféták és követőik voltak hünnörök, de hibás, beteg, elcsúszott volt az egész magyar társadalom, mely mindent közönyösen és gyávan eltűnte, mely magát meggyőződése ellenére, abba a porványba bevinni engedte. — Egyik legnagyobb átká ennek a hornak, hogy vagy nem létezett, vagy beteg, nagyon beteg volt a közfelfogás. Hiszen láttuk és tapasztaltuk, hogyan változtak, átmenet nélkül a piros, fehér, zöld és piros színek, a legkülönbözőbb elveket hirdető plakátok, amelyek egymásra ragasztottak, egy nap dicőítve a hitályt, másnap a köztárságot, azután a proletárdiktatúrát; hallottuk hogyan éljenek a tömeg, melynek soraiban intelligens elemeket is láttunk, azokat, akik hirdették a forradalmat, azután azokat, akik a hitályságot dicőítették, talán bizony ugyanazokat! —

Es mikor a kommunizmus béklyóiból felszabadultunk, nézzük mi történt azóta?

Felszavakat hallottunk, fogadkozásokat, szebbnél, szebb szó-noklatokat, de kettehet, komoly munkát, áldozatkészséget, alig láttunk. Hallottunk beszédeket, ösztentartásról, erők egyesítéséről,

de gyűlölködve, tülekednek és egymást rágalmazzák az emberek, még a fiatalokat sem kímélve, hallottunk beszédeket keresztény erkölcsökről és az alatt az erkölcsötelenség orgiáját üli, – hallottunk szónokolni nemzeti érdekekről, közérdekekről, irredentákról, de legtöb-
ben csak saját érdekeiket istápolják, azokat szemérmetlenül ál-
lítva szembe a közérdekkel és passzív közömbösséggel nézik a hal-
doló nemzet vergődését és megindulás nélkül hallgatják, vagy
nem is hallják, hogy suhog a szél északkelet és dél felől magával hoz-
va szenvedő testvéreink sötétjait, panaszait és nyögéseit. –

Oh! ültetőnk ki valahára, mielőtt késő volna az önismertet felet-
te keserű – igaz – de nemzeti javulásunkra elkerülhetetlenül
szükséges derleget fenékiig. Mert csak akkor és előbb sokasem-
lesz megvetve felüdülésünk igazi alapja. Így szól hozzánk a leg-
nagyobb és leghívebb hazafi, aki a keserű igazságokat szemébe
mondta a magyarnak, mert arról volt meggyőződve, hogy csak
önismertet után kezdhet új életet és remélhet jobb jövőt ez a
nemzet, amely iránt oly rajongó szeretettel viselkedett. – Amint a
költő mondja: „Miközben ez magát nem tudta szeretni, ő meg szeretet-
te pusztuló fáját.”

Széchenyi nemcsak jó volt, aki előre látta a fenyegető veszé-
delmeket, de bölcs, akként is, aki a veszedelmek elhárítására
szolgáló eszközöket és módokat is megjelölte.

Mikor írásait, beszédeit olvasom, úgy érzem, hogy a magyar bib-
lia van előttem, mely a nemzet megváltásának örök törvényeit
tartalmazza. Ha a romokból fel akarjuk építeni az új keresztény Ma-
gyarországot, a nagy építőmester tervei és tanításai szerint kell dolgoz-
nunk és emelnünk kell oly épületeket, amely „a valódi honosság és iga-
zi bölcsesség hőveiből lesz összerakva és erény és honszeretetet által-
elbonthatatlan egybeforrasztva.”

Széchenyi volt az első, aki a keresztény magyar selfogásnak posi-
tív tartalmat adott, ahinek egész élete és munkálkodása a legta-
gyogóbb példát és utmutatást tárja elénk. Ő hirdette azt, hogy „a ke-
rtény vallás zavartalan forrásán megtisztult erkölcs a legegésze-
sebb, mint leghosszabb életidőt ígérő fenéke a nemzetiségnek.” Neki
volt bátorsága szembeállani a nyugatról jövő akkortágra nagyon néprze-
rű liberális áramlattal, ellenerte a zsidó emanciipációt, intézményesen
akarta vedeni saját idegen elemek bevándorlásától és túlságos érvenye-
sülésével szemben. De ne felejtsük el, hogy Széchenyi ellene volt min-
den téren a túlságosnak, az izgatásnak és igazságtalan üldözésnek.
Mindig türelmeslegre és mérsékeltelegre intett, mondván: „Vigyá-
zunk, nehogy az aki világot gyújt, hogy az emberek jobban lássanak,
azoknak, akiknek szolgálni akar, házaik gyujtsa fel.”

Ha beteg közállapotainkat vizsgálom, engem nem vigasztal az,
hogy ugyanazokat a bajokat más nemzeteknél is megtalálom,

hogy szomszédainknál még nagyobb az erkölcstelenség, önzés és dolog-
talanság, mint nálunk, mert könnyű nekik, akik a nú zsitunkon, a
rabolt zsákmányból élnek! De nehéz nekünk elgyengült magyarok-
nak, mi azt a nehéz küzdelmet, mely létünkért folyik, csak nagy
erényekkel vihatjuk meg, melyek a haza iránti kötelesség érzéséből
fakadnak. „A magyar mondá Széchenyi István ha a benne rejlő
erőket és képességeket kifejti, egy szebb jövőnek megyen elébe; s metjen
nagy, de egyezermind bölcs is lenni! S tartouk mindnyájan szem előtt,
hogy nagyot igazán csak nagy fáradtsággal és erőfeszítéssel érhetni el.“

A Mentet által kitűzött nagy cél a magyar megjavítása és meg-
nemesítése nem állami, hanem társadalmi feladat.

A kommunizmus óta sokan igyekeztek szervezni az eddig szerve-
zetlen magyarságot, számos egyesület alakult különböző vezeték-
ek alatt, de bármilyen szép dolog a nemes célokhért való önzetlen versen-
gés, a sokféle egyesület mégis csak az erői szétforgácsolása óta vezet.
Örökigazság marad „szakadozva felette gyengék vagyunk, egyor-
vútek, egyakaratauk pedig óriási erő.“ Oda kellene törekedni, hogy
a nemzetvédelmi célokhért lelkesedő magyarság egy táborba egye-
süljön. Hiszen a mi Mentetünk mondja; „Ez emberiségnek egy
nemzetet megtartani ez és nem kevésb forog most kérdésben, s raj-
tunk áll ennek szertencsés eszközlése. Feleljünk meg – Istener-
e dízhivatásnak. Fiatal és régi, nemes és nem nemes, katholi-
kus és nem katolikus fogj kezét most, s hű szertvedelmidek
hiólesskü vállalkozásidnak ne áldozd fel honod, nemcsak
javát, de valóban még létét is.“ Ha már most azt kérdeim „
hogy a Nemzeti Kaszinónak a magyarság létét fenyegető ször-
nyű veszedelmek idején van-e hivatása, vannak-e kötelességei? Er-
re a válaaszt nagy alapítónknak a Kaszinóról írt fejtegetéseiben ta-
lálom. Ő a Kaszinót nemcsak szórakozási helynek alapította, ha-
nem, amint írja; „műhelynek nevezetesebb szellemek és hászrok súl-
lítása végett, eszköznék, mely által magasb célok érthetnek el.“
Ugy tervezte, hogy a Kaszinóban jöjjenek össze az ország legjobbjai,
hogy itt vitázzák meg a nemzet életét és fejlődését érdeköl legfonto-
sabb közdolgozat és hogy innen irányítsák az egész magyar társadalmat.

A z Ötanításai szertint; „Mentöl magasb születteöl és mennél ne-
gyobb vagyonu valaki, annál nagyobb a rája hártamló felelősség-
és kötelesség és közhasznu tettek által kell azt hártedemelni.“ Mí te-
fiát nem élhetünk önző exkluziv egyéni életet és nem szolgálhat ment,
ségünkre az, hogy mi sem vagyunk rosszabbak másoknál, mert ne-
hünk hágyományaink, nevelésünk és műveltségünknel fogva job-
baknak kell lennünk. Ha mi vagyunk a legelőkelőbb társadalmi
egyesület, mint ahogy bennünket nevezni szoktak, akkor példát
kell adnunk a magyar háza szertetetésben, kötelesség teljesítésben pél-
dát az egymás iránti szertetetésben és megbecsülésben. És nekünk kell

mintegy divatot teremteni abban, hogyan kell viselkedni és élni a magyarok a nemzeti szertartások napjaiban. Hiszen nem járhatunk lehorgasztott fővel, jajveszékeltve gyászruhába öltözve, mert nemzetünk él és élni is akar, de úgy kell viselkednünk, mint a szertartó gyermekeknek, akinek édesanyja nagy beteg. Ezért kerülni illik magyar utakra a hangos dobzást, mely a szenvedő testvéreket és nyomorgó tömegeket sérti; és soha, - munka és szórakozás közepette, ébren és álmainkban mindennapi imáinkban sem szabad megfeledkezni a nagy beteg édes anyától. El külföldiek előtt is becsültecsük meg a magyar nevet, nem avval, hogy megalázkodva udvaroljunk azoknak, akik minden isteni és emberi törvény ellenére bennünket megraboltak, hogy bűnbánóan elismerjük, hogy a Scotus Viatoroknak volt igazuk, hanem avval, hogy felvilágosítsunk azokat, akiket érdemes, hogy öntudattal, méltósággal viseljünk a megaláztatást, avval, hogy henegeges és oktalan hardcsöttezés nélkül erőt, egyedséget mutatunk, hadd lássák, hogy tudunk férfiasan tűzni és elzárantan vágni, ha kell.

Mert lesz még ünnep a világon!

Es ha körünkben nem találunk vezető tehetségeket, elégedjünk meg a közember szerepével, ne ahajjon mindenki vezér lenni. Ha nem lehetünk vezérek, akkor mint egyszerű munkások hordjunk mi is egy-egy követ annak a hidnak megépítéséhez, mely az egymástól elválasztott embereket és osztályokat a közös haza szolgálatában egyesíti. Ez egészséges közvélemény kialakulásában nekünk tevékeny részt kell vennünk, és egy olyan közvéleményt kell megteremtünk, amely, miként a Mester mondta, "Törvényoszék, melytől a legerősebb is fél és retteg." Heves és okos dolog, alapítónk intencionak is megfelel, hogy nem engedjük be ezekhez a falak közé a gyűlölködő pártpolitikát, ez nem jelentheti azt, hogy ne foglalkozzunk nemzetünk létét és jövőjét érintő nagy kérdésekkel, hogy részt ne vegyünk hazánk áldozatkészéggel a nemzetvédelem és országunk újjáépítésében dicő, de nehéz munkájában.

Gondoljunk arra a kedves szemtanúnak, amit alapítónk vala mihez a főrendi bíróknak tett; "Nem tördnek az országgal és nem is igen aggodnak sován a befolyásukat a társadalom irányában nem használják."

Mi fáradt, csüggedő magyarok most a vezedelem idején Tihorád a legnagyobb magyar Szelleméhez fordulunk, aki legbölcsebb vezére voltál nemzetednek, hogy szonoztelmednek üdvözleténél új erőt merítsünk hőtelességeink teljesítésére azt mondad, hogy "Magyarország nem volt." Mi pedig megtört lélekkel áitadjuk a régi, dicő, szép Magyarországot, mely ma nincs! De reményt nyújt nekünk a Te meggyőző dezed, amikor könyvlatkozatádat olvaszuk; "Sohasem tudtam és most sem tudok kétkedni fajunk egykori felvirágzásában. Igen sok

életető" van bennünk magyarokban a kifejlésre, ha a nemzet magamaga-
 gát meg nem gyilkolja." Mi hiszünk a Te jóslásodban, erős hittel és
 bizalommal valljuk, lesz még Magyarország, ha mi magyarok úgy
 akarjuk. Fogadjuk ezt mindnyájan, hogy akarjuk! és arra írtam
 Széchenyi sorlegét: Ugy áldjon vagy verjen bennünket a magya-
 rok Istene!

XXII. LAKOMA
 1922. február 5-en

Szónok:

GRÓF SZÉCHENYI EMIL

RÁIM! AN nyugatmagyaror-
 szágon nemrég lezajlott népszavazás
 megmutatta Magyarország részére azt a
 helyet, a hol egy lelki gyötrelmekről
 zaklatot, páratlan tevékeny élet után, az
 örök béke nyugodalmának álma alá-
 szoríthatatlan emlékei alapították.
Hálás szívvel emlékezem meg nyugatmagyaror-
 szági testvéreink hazafias ösztönzéstől, mert ne-
 kik köszönhetjük, hogy Széchenyi István, a leg-
 nagyobb magyarnak földi maradványai továbbra is ma-
 gyar földben pihenhettek.

Es ma, midőn alapítónk végakaratainak megfelelően,
 az Ö emlékének lakomáját üljük, lelki szemeim előtt
 látom a ezenki évszázados hársfák árnyékában kiemelke-
 dő kupolás kápolnát, mely reáborult az ünnepi esendőbe bur-
 kolt, oly dicső multat magába záró kriptára. Látom a fa-
 szagványnyal díszített, üvegfalas ládát Széchenyi Istvánnak
 ereklyeként őrzött ruhájával, melyben elborult elmével örök-
 re búcsút vett mindentől, a mit e földön szeretett. Látom
 a koporsót elfedő egyszerű márványlapot, körülövezve a ko-
 rozó feliratos szalagjainak nagy, és évtől évre újra szapo-
 rodó számával, mint egyesek és testületek el nem múló ra-

gaozhodásának oly néma, és mégis oly sokat mondó bizonyítékait.

Mindenhol, a kriptában, a kápolnában és körülötte mély séges csend honol, mert a hely a mi nagy halottunk szellemének kis birodalma, melybe élő lényt csak a kegyelet, a hála és a kiolthatlan szeretetnek érzelmei vonzanak.

Mindezt magamba szálva, látom és gondolataim elmerülnek Széchenyi István szellemi hagyatékának himeit, hetlen kincses tárházában.

De ugyanahhoz honfiai aggodalmain közepette vágyva vágyom annak ajakáról, ki egykoron egy egész nemzetet új életre támasztott, egy tanácsa, egy intelmé, legalább egy biztató szava után, melyből hazánk jobb jövőjére a reménynek csak egy kis sugarát is merlíthetném.

Az örökre megdermedt és halgatásra kárhoztatott ajkak meg nem nyílnak és mindenhol csend, néma, néma csend.

Merengésemből egyzetterre felráz egy nem ismert erő s úgy érzem, mintha szívem vágya teljesedésbe menne, mert a krypta homor falai közül, hezdetben hallan, utóbb fokozódó erővel áttörve a siri csendet, kiárad Széchenyi István szellemének szózata:

Magyarok! Testvérek! az Ég szerelmére, ne keressétek azt, a mi benneteket szétválaszt, hanem csak azt, a mi egyesít. Nyújtsatok egymásnak békejobbot, mert az annyi szenvedéstől és annyi sorcsapástól nagy beteg édes anyátok, a megcsönkített és a konczra sóvár szemekkel leskelődő ellenségektől körülkarolt szeretett hazátok élete megmentésének tizenkettedik óráját élitek. Magyarok! Testvérek! közös szülőanyátok halottas ágyánál gondolatok a Szent István koronájától oly kegyetlenül elszakított magyar földön élő, üldözést és sanyargatást megadással elszenvedő testvéreinkre és már miattuk is, borítsatok leplet a multra, értsétek végre meg egymást és fogjatok össze teremő munkára, mert különben: Magyarország nem lesz – csak volt.

Széchenyi István! Te, a ki az örök béke honából csatlódottan, csak pajgó szívvel tekinthetsz le e szegény Nemzet kínos vergődésére, árazd el a Te nagy elmédet, a Te honfibanat által megtört szívvel teljes melegével, a Te hazaszeretetednek lángoló tüjével, a Te önzetlen munkás szenvednek teremő szellemével a magyarok elméjét és szívét s aldozt léssen emléked!

Qüenmegyedik lakoma

1923. február 4.

Szónok: Zich és Vasonkeői GRÓF ZICHY JÁNOS

Arany!

Amidőn 24 évvel ezelőtt a Nemzeti Casino vezetőségének megtisztelő bizalmából először írtam e történelmi nevezetességű sorleget a legnemesebb magyar és a legmagyarabb nemes emlékére, ifjú lelhem verőfényes világánál elmélkedve a nagy férfiu kritikai szelleméről azt tartottam, hogy Szechenyi tisztagos szigorú tudással ítéli meg nemzetét, tisztagos sötét színekben látja hibáit és fogyatkozásait – de viszont, éppen ezért hatott reám ezen megállapítás után oly felemelően azon jóslata is, melyben Magyarország nagyságát a jövő perspektívájába állítja be. —

Szechenyi jóslata óta sok idő múlt el, de oly korozak, melyben a nemzet egyenlősége teljes nagyságában kifejlődhetett volna, még nem következett be. —

Magyarország látozólagos hatalma és súlya kétséghíven Szechenyi István óta azon időközben volt legnagyobb, mely a kiegyezést a világháborútól választotta el. Deák Ferencz és Andrássy Gyula genialis alkotása a kiegyezés, e sajátos nemzet lelkiületének és temperamentumának megfelelően látozott. Hatalmas volt, a nélkül, hogy e hatalmát kizárólag csak saját erejével lett volna kénytelen megalapozni és fiainak jobbjai egy oly fényes kerekben érvényesülhettek kifelé, melyet a szorosán vett magyar háza soha sem te remthetett volna meg számukra. —

Ebben a kerekben és beállításban azonban két törekvés vívott egy-

mással elkeveredett harcot és fogyasztotta a nemzet erejét. Az egyik, mely meg volt elégedve e formális nagyhatalmi pozícióval és azt fenntartani akarta, a másik, amely a kevésbé fényes, és sokak előtt realitásabbnak látszó függetlenség felé törekedett.

Ezen két különböző közjogi irányzat között folyt harcok töltötték be azt az időt, amely 1867.-től 1914.-ig folyt le és épp azért, mert ezen időköz is telítve volt küzdelmekkel és harcokkal, nem volt Magyarország aranykorának mondható. Azután pedig bekövetkezett a világtrendítő vészivatar, az élethalálharc, melyben súlyosan megsebezve és vétkesen megconkítva került el a nemzetünk.

Uraim! nincsen a világon nemzet, mely születése óta több és nagyobb megpróbáltatásokon ment volna keresztül, mint a magyar és dacára nagy fogyatkozásainak, melyeket Széchenyi István annyi szeretettel ostromozott, mindig újból és újból feltámadott, újból erőt merítve önmagából folytatta útját és a romokból mindig új világot tudott magának teremteni.

Es mi volt tisztelt Uraim ennek az erőnek forrása melyből merítve mindig újból vívtuk viadoza azt, ami már-már teljesen elveszettnek látszott? nem volt más, mint a jogfolytonossághoz való szorgu és szíves ragaszkodás. És miért ragaszkodott önkénytelenül is a nemzet ezen örökéletű és örök életet tartalmazó elvhez? azért, mert Istennek hála nemzetünket a nagy időkben olyan férfiak vezették, a kiknek szíve a tradíciókhoz volt kapcsolva. És hogy ez így volt, bizonyítja népünknek a történelmi okmányokhoz való ösztönözött ragaszkodása, bizonyítja az a pietás, melyvel a közel múltig, a történelmi nevek hordozói iránt viselkedett.

Széchenyi Istvánnak is legnagyobb ereje az volt, hogy ragaszkodott a tradíciókhoz. Szívében konzervatív volt, de volt még ezenkívül egy nagy értékes tulajdonsága és ez az, hogy elmejében modern tudott lenni. Szerette a múltat és beleje kapcsolódott, mindent a múlttól való megemlékezés szemüvegén át nézett akkor, amikor elméje a jövő számára vetette meg nagy terveinek alapjait. Széchenyi – bár essentimendásonak látszik – egy konzervatív szabályos lélek, de egyúttal egy aristokratikus lelki demokráta volt. És mert oly szétrenszelően tudta magában egyesíteni a múlttal a jövőt, mert oly tökéletesen beletudta kapcsolni a múlt emlékeibe a tradíció kötelekeivel a modern kor követelményeit, a helyzet magaslátán állva világosan látott, helyesen tudott ítélni és cselekedni.

Kevés ilyen magyar volt és fájdalom ma még kevesebb ilyen magyar él e hazában.

Nálunk Uram ma úgy szólván csak kétféle típus van. Az egyik, lelkenek egész melegevel csügg a múlton, el-el me-
reging annak emlékein és könnybelábadt szemmel tekint
abba a jövőbe, mely elszakadni látozik attól a múlttól, melyhez ő ata-
visti-kus erővel ragaszkodik. A másik, nem ismerve tradíciót, elza-
kadva mindattól, ami emléket termel, csak a jövőt nézi, csak a jövőt
látja, mihén szíjja magába a haladó kor szellemét és elfelejti, hogy
semmi sem születik meg önmagától, minden az elmúltból származik
és minden az elmúltból táplálkozik. Mind a két típus improduk-
tív azért, mert élet nélkül való. Az egyiknek csak gyökere van, a ma-
siknak már nincsen gyökere, már pedig a leghatalmasabb völgy is őz-
szeroskad, a mely elvesztette koronáját, vagy amelyiknek gyökerei kor-
sadtak el.

Széchenyi a legnagyobb magyar egy hatalmas völgyhöz volt ha-
sonló, melynek gyökerei melyen belenyultak a múltba és amely
büszke koronáját fennhordta a magasban, fenn a villámokat hordozó
felhők fölött, ott, ahol a csillagok ragyognak. Ez volt az államférfi
ideálja, ez volt egy nemzetet vezetni és irányítani tudó génus azért, mert
emlékezett, mert tapasztalt, mert tanult, mert élt egy tudatosan altruisti-
kus életet.

Uram! ha azt akarjuk, hogy ez a Magyarországnak nevezett
romhalmaz új életre keljen, nekünk is úgy kell érezni, gondolkoz-
ni, cselekedni, élni, ahogy Széchenyi érzett, gondolkozott, cselekedett és
élt. Nekünk nem szabad elvesznünk a múltban, de nem is szabad
meggondolatlanul beleszönnünk az ismeretlen jövőbe, hanem kon-
servatívoknak kell maradnunk mindabban, amit a nemzeti élet folyo-
nossága követel és haladóknak abban, amit a kor szelleme nekünk pa-
rancsol.

Es mindenek előtt a történelmi osztályoknak újból vezetniök kell,
vezetniök pedig kizárólag saját erejükből. Végzetes szerencsétlen-
ség, halálos bűn volna a nemzet ellen, ha hiényelem szertetéből, vagy
bármely oknál fogva éppen most állanának félte, ha minden erejük
szel éppen a jelenlegi nehéz időkben nem állanának sorba azért, hogy
ma, mint a nemzet napozamosai úgy dolgozzanak.

Azok, akik valamikor a nemzetet alkották, a nemzet méltó vezé-
rei akarjanak is maradni most a legvalóságosabb időkben, oly ve-
zetői, akikre a nemzet hittel és bizalommal tekinthet, mint olyanokra,
akiknek acélos karja, sas szeme meg van edzve az elmúlt nagy idők
világrendítő viharjai által.

Lesznek olyanok Uram akik azt kérdezik, mi keteoni valójuk
van még ma itt a történelmi osztályoknak, mit akarnak meg-
ővni, megőrizni, hisz itt minden elveszett, itt már csak az alapokból

lehet újat építeni. Igenis Uraim, ép azért mert itt sok, igen sok pusztult el, ép azért, mert kénytelen volt itt-ott már csak a fundamen-
tum maradt meg, ép azért, mert az alapokból lehet újból építeni, mert
villámcsapás zúzta össze az ősi tölgy koronáját, legalább a gyökere-
ket akarjuk megmenteni, melyek valamikor ezt a terebéjes fát neve-
ték, hogy azokból ismét új, egészséges sarjhajtások fakadhassanak.

Uraim! ha belémélyedek Széchenyi István nagy egyénisé-
gébe, úgy az, ami engem abban legjobban megragad, ennek a
férfiúnak azon, mondhatnám isteni tulajdonsága, hogy magát tel-
jesen elfeledve, csak a hazára gondolt, csak azért dolgozott, csak azért
élt. Széchenyi István volt a magyar honszerelem incarnációja, &
mert úgy szólván más érzés, más gondolat nem is létezett benne, míg
végre is a honszerelem áldozatja lén. Kérdelem? hol vannak ma hoz-
zá hasonló férfiak? Hol vannak ma, amikor a legnagyobb szükség
volna rájuk? Nem érezzük-e mindannyian Uraim azt, ha Széche-
nyire gondolunk, hogy éppen a mai viszonyok között honszerelem
tekintetében törpek és szegények vagyunk? Versengés, intrigák, &
gyűlöletég dühöngések közöttünk, nem akarjuk és nem tudjuk egy-
másot megérteni, szidjuk egymást, a helyzetet, a közállapotokat, a vál-
talozó kormányokat, csak magunkra nem vetünk, csak magunkba
nem szállunk és a sötét helyzet azt a képet mutatja, mintha a mai
generációból híveznü képzelnének mindazok a nagy tulajdonsá-
gek, melyek valamikor a nemzet államalkotó és államfenntartó ere-
nyei voltak. A kettekte váltott honszerelem az, amely államal-
kotó és fenntartó azért, mert altruisztikus érzés. Egoizmussal sem
államot alkotni, sem rombadólt hazát újból felépíteni nem lehet.

Pusztuljon tehát nemzetünkben az a sorvasztó önzés, amely a
fortadalmaik óta fogva tartja a lelkeket, nem kalmárként van
itt ma szükség, hanem olyan főzökte, akik a hazáért nem csak meg-
halni kéznek, de mindeneke előtt teljesen önzetlenül dolgozva elősor-
ban a hazáért élni tudnak és akarnak.

Ennnek a törekvésnek volt élő típusa Széchenyi István, ezt
predikálta, ezt eslekedte és ennek a nagy élő gondolatnak &
nemzete részéről való teljes meg nem értése tette Őt a nagy altruis-
tát-örülte.

A mai világ egoisztikus örültsége közepette neveljük olyan
lelkületű generációt, amely hasonló legyen Széchenyihez
és csak akkor, ha ez sikerülni fog, remélhetjük azt, hogy a romok-
ból új élet fakad és be fog egykor következni az, amit a lángel-
kű látnok megjövendölt.

Ismételten és hangsúlyozva mondom: Széchenyi jóslata óta
még nem következett be az a korszak, melyben hazánk egyé-

nisége a maga teljességében kibontakozhatott volna, tehát még a jövő testi méhében azt a Magyarországot, melyről Ő mondta azt, hogy lesz! **A**z, hogy jóslása bevalósáson, mindnyájunk kezében van, de elsősorban azokéban, akiknek szívébe belelehelt nagy szellemét, akiket ezen Casinó megalapítása által elsősorban megbízott azzal, hogy őrzői, megértői és követői legyenek az Ő eszméinek. Széchenyi meggyújtotta a fáklyát, bevilágított a jövőbe és megmutatta az utat, melyen haladnunk kell. Széchenyi talán csak azért élt, és csak azért szentvedett oly mondhatatlanul sokat, hogy példát adhasson nemzetének, miként kelljen cselekednie, miként kelljen áldozni, küzdeni és szeretni a hazát akkor, amikor azt úgyzólván halottaiból kell feltámasztanunk. Erzem, tudom, Uraim a Gondviselés azért küldötte nekünk e providenciális fétst, azért őrizte meg lelkiületünkben oly élénken emléket, hogy most, ezekben a rettenetes időkben ismét Ő lehessen és Ő maradhasson ami vezérünk.

Fogadjuk tehát ma itt, mindnyájan ezen szent ereklýe előtt a halálra sebezett Magyarország betegágyánál, hogy ösztetve minden erőnket, minden képeségünket, egész hönözetelmünket, megalapítónk szellemében segítünk mindannyian, hi-hi ereje és tehetsége szerint a romokból felépíteni Széchenyi lelki szemei által előrelátott hatalmas Magyarországot.

Téged pedig nagy Széchenyi István, kinek halhatatlan szelleme ma itt van közöttünk, arra kérünk, maradj velünk, lebegjél felettünk állandóan, adjál nekünk bátorságot, hitet, kitartást, hőlesönös megértést és mindenek felett kúrtálytízta határtalan hönözetelmét, hogy élni tudjunk, szentvedni, dolgozni és mindenek előtt áldozni azért a hazáért, melynek Te mátyrtja voltál és amely itánti határtalan szeretettől lelkedben elborulva haltál meg.

Széchenyi István!

A Te szellemed vezessen bennünket az ígért földjére.

Ezzel az imaszerü fohásozal üritem e verleget az új honalapító legnagyobb magyar emlékére.

Otvenötödik lakoma

(Ötvenkilencedik emlékbeszéd)

1924. évi február hó 3. ^{án}

Szonok: **B**aro **P**ronay **G**yörgy

Főméltóságú **K**ormányzó **U**r,
Császári és **K**irályi **F**enségek,

Mélyen tisztelt **U**rain!

Midőn kezembe veszem e történelmi derleget, hogy szertény felozóalás kezében felidézsem egy nagy magyar emléket, köszönettel tartozom Önöknek Uram, amiért igénytelen szavaimat meghallgatják, hálával gondolok a közt intézőkre, akik engem ezen, általam meg nem érdemelt kitüntetésben részesítettek, mely tisztelettel emlékezem meg mindazokról, akik a múltban, kezükben ezzel a kehelyvel, ugyanert a szertepet töltötték be mint a mai napon én és ugyanahhoz tökéletlenségem tudatában teljes erőmből átérzem azt a hódolatot, amelyvel e nagy férfiú szellemé, a hegyletet, amelyvel emléke, és csodálatomat, amelyvel munkássága iránt tartozom. Ebből az érzelemből fakadnak gondolataim, amelyeket a mai ünnepély alkalmával kifejezést szertnek juttatni.

Egy nemzet nagy szülőtteinek emléket hőben vagy ércben szokta megörökíteni. Széchenyi emléke ennél maradandóbb, mert ez a nemzet génuszával frottott össze, azzal a génuszal, amely önállóságunknak, függetlenségünknek, a nemzeti célokért való küzdelmeknek éltető eleme, amely nélkül nincs önálló nemzeti lét, amelynek eltűnése a nemzet pusztulását jelenti. Széchenyi hallhatatlansága abban az emberfeletti munkásságban rejlik, amelyvel ő a nemzetet százéves álmából felébresztette. Mert fellépése előtt mintha

hiáludt volna a magyarból a nemzeti érzés. Ebben a korban a nemzet ön-
 maga mond le az önálló lét jogától, maga tagadja meg a nemzeti ideál-
 ókat. A társadalom felső rétegei elidegenednek a nemzettől, a nemzeti jel-
 lemől kivethőzödnék, lenézik, megvetik annak szokásait, sőt még nyel-
 vet is és ezzel elkövetik a nemzet szívetől is. A nemesség magasabb
 nemzeti célokért való küzdelem nélkül, kizáróan önös, hivátságos, ren-
 di és megyei érdekeivel foglalkozik. Mellettük egy gyenge polgárság, a
 mely súlyánál fogva sem volt alkalmas arra, hogy a nemzeti eszmék
 szóróelője legyen. A nemzet legalsó rétege a parasztság szellemileg elha-
 nyagolva, elszegényedve, gyűlölettel szívében a felsőbb társadalmi rétegek
 iránt, kizáróan létfenntartásáért küzdött. Nem csodálkozhatunk
 tehát azon, hogy ilyen körülmények mellett Magyarország teljes-
 függősébe jut Ausztriától, annak gyarmatává lesz. A legzomorúbb
 minden jelenség között az, hogy ezt a lealázást jóformán senki sem
 érezte. Ebben a korban – mint egy nagy írónk mondja – "a csapa-
 sok legnagyobbika súlyosodott reánk, szellemünk haldoklott, önér-
 zetünket vesztettük el, méltóságunkról feledkeztünk meg, elaljasod-
 tunk. E kimerült és tehetetlen korban a kedély elvesztette emelke-
 dettségét, a lélek tetterejét, a jellem rugalmasságát, a hazafias köte-
 lességérzetnek nemcsak érzetét, hanem fogalmát is. A közélet egy-
 nagy temetővé vált, ahol mindennap egy-egy jogot, reményt és
 egy egész jövődöt ástunk sírba. A nemzeti erő, a korszellem, az
 alkotó eszmék mind megbénulva, kivészve. Csak névben élünk
 már s nem voltunk nemzet. A legyalázatosabb halál várakozott
 reánk, amely nemzetet érhet: a végelgyérjesedés, az öngyilkosság
 halála."

E kor szellemének nyomozó hatásait lelke mélyéből érzte
 Széchenyi István, amidőn így oáhajt fel: „Nekem van hia-
 zám, szegény szerencsétlen hazám, amelyen nem lehet segíte-
 ni, legalább most nem"

Ilyen körülmények mellett, rendkívüli lelki tulajdonságokkal fel-
 ruházva, Széchenyi hivatva volt nemzetének történetében
 nagyzerű szerepet betölteni. A természet megáldotta őt az eté-
 nyek legnagyobbikával: önzetlenül élni és küzdeni nemzetéért. Mély-
 séges hazaszeretet emelkedik őrzés érzelméi fölé, de nagy volt ő az
 erény szeretetében, fáradhatatlan az igazság felhívásában, megingat-
 hatatlan a keresztény ethölcsi világnézetben, szilárd a kötelességtudás-
 ban, példás önszorgalmazásban és kitartó a munkában. Nem a szavakért,
 hanem a tetteért lelkesedik, mert „a tett mindenben olyan nagyzerű és ha-
 talmas a gyenge szóval szemben." Ilyen tulajdonságokkal megáldva hi-
 vatottnak érezte magát „egy nemzetiséget az emberiség számára megmen-
 teni." Célkitűzése világos: az őrzés társadalmi erői egyesítése, nemzeti ál-
 lam megteremtése érdekében, annak érdekében, hogy a magyar felsőbb kul-
 turális, gazdasági és ethölcsi eszközök segítségével uralkodóvá váljék az or-
 szágban. Így az, ami felleépésig egyesek lelkében csak mint homályos vágy
 élt, benne világos gondolatná, nagyzerű politikai koncepcióvá vált. Ennek
 a több emberöltőre terjedő politikai programnak megvalósítására Széchenyi

színgelméje megtalálja a szűköleges eszűzöhet. Feltárja az emberek előtt az ország szegénységét, a nemzet műveletlenségét, a nép tudatlanságát, szembezáll az előítéletekkel, szétrombolja azokat az illúziókat, amelyek bilincsei a haladásnak, követeli mindannak eltörlését, ami a magyart a magyartól elválaszthatja. De ő nemcsak szóval lelkesít, hanem cselekedéssel is. Bizonyítja ezt mindazok az alkotáások, amelyek alapításukat Széchenyinek köszönhetik és amelyek még most is hirdetik a ő dicsőségét.

Az ő politikája nem merült ki a meddő kritikában, mert alkotáások és valódi munkája irányuló pozitív tartalma volt. Ő letombolja ugyan a maradióág bálványát, de azért hogy a régi Magyar ország romhalálából felépítse az új, a szebb, a boldogabb Magyarországot. Míg eleinte munkásságát a hőrvélemény gunnyal, mosollyal, sőt egyesek megvetéssel kísérték, ezmei nemzokára fellépése után magukkal ragadják az ország jeleseit és nagy elme vezetése mellett az ifjú nemzedék lelkesedésével a nemzeti geniuszba beleviszi azt az erőt, amely e korban a nemzetből oly nagyzerű tetteket váltott ki. A mozgalom egyre nagyobb és nagyobb hullámokat vet, az álmából felébresztett nemzet mint ha mindent pótolni akart volna, amit száz éven át elmulasztott, a nemzeti eszmét a maga teljes nagyságában és minden vonatkozásában akarta megvalósítani. A nemzet, lerázva magáról a bilincseket, szédüléssel gyorsasággal halad ezen az úton, amelyet Széchenyi megjelölt. Ez a gyorsaság és szűkölegeszettség, amelyvel a nemzet az ő eszméit megakarta valósítani, aggodalomba ejti, prófétai ihlettel megérzi azt a veszélyt, amely szertetett hazáját fenyegeti. Saját eszméi és a fenyegető veszély réme itörzatos tuát vivnak egymással lelkeben s ebben a beteg kedélyállapotban úgy érzi, hogy ellentétbe jutott eszméivel, amelyeket a múltban hirdettek. Ezen lelki küzdelemhez azon gondolat csatlakozott a legkínosabb hatással, hogy imádott hazája vérszedelemének legfőbb oka ő maga, ő ébresztvén fel a nemzetet százados álmából.

Ebben a lelki küzdelemben ellentétbe jutott a nemzet törekvéseivel és ehhez elhagyatottnak, elözigeteltnek érzi magát. Ez az elhagyatottság és az ellentét a kor szellemével adják Széchenyi hőzörepelésének tragikus voltát. Széchenyi tragikumja azonban munkásságának nem a csafolata, Sötét jóslatai ugyan valóra váltak, de épen a nemzet szomorú napjaiban bebizonyosodott, hogy az általa felébresztett nemzeti érzés tényleges hatalommá vált. Ez a hatalom nem vészett el a szabadságharc csatamezején, ez nem rakta le a fegyvert a szabadságharc végén. Az abszolútizmus erőszakoskodása a nemzeti geniuszban rejlő tényleges erőn tört meg. A békes kibontakozás után a nemzeti eszme életfája, amely neki magát Széchenyi István ültette el, virágozni és gyümölcsözni kezd. És ime, a történelem igazolta a nagy férfi mondását: „Mottornich rendőrének az ő életével lesz vége, az enyém csak halálom után fogja kezdetét venni.”

Az a haladás, amit a nemzet ebben az időben a kultúra és civilizáció terén felmutat, a tény, hogy tudományos intézeteink és képzőművészetiünk jóformán a semmiből a modern kor színvonalára emelkedtek, továbbá az a fejlődés, amely egész közgazdasági életünk terén

megnyilvánult, méltán azt a tudatot ébreszthették e kor jeleiben, hogy közel van már az az idő, amidőn azt mondhatják, „hogy Magyar ország, amelyről Széchenyi azt mondta, hogy lesz, az a Magyarország meg van.”

A nemzet végzete azonban újra úgy akarta, hogy a magyar letérjen arról az örvényről, amelyet Széchenyi politikája megjelölt. A liberális elveknek úgy a politikában, mint társadalmi téren és az itodalomban való kultengő befolyása következtében nem vették észre azt az alkamunkát, amelyet a szervezett nemzethőziég a nemzeti eszme és ezzel kapcsolatosan a keresztény erkölcsi világnézet ellen folytatott. Az a közöny, amelylyel a magyar társadalom minden rétege ezzel az alkamunkával szemben viselkedett, tette lehetővé azt, hogy egy végzetes pillanatban, a világháború befejeztével, amidőn a magyarok leginkább lett volna szükség a nemzeti génuszban rejlő tényleges erőre, hogy megvédje a hon ezeréves határait, a magyar, féltevezetve egy idegen gondolkodáson, nemzet- és vallásellenes erkölcsi csoporttól, haddot tagad, hogy azt a nemzet testébe szurja. „A nemzet egyfönnnyen meg nem hal, ha nem hagyja magát és amely maga nem üti szívébe a tört.” A magyar pedig ezt cselekedte.

Es most, midőn szomorú helyzetünkben vizsgálódolok arra a dicső kora, amidőn a nemzet orázeves álmából felébredt és az áldozathérségnek, a hazaerettetnek nemkülönben céltudatos munkájának annyi tanujelét mutatta, hogy a legnagyobb magyar ki merette mondani azt a nagy szót: hogy Magyarország lesz, és ha vizsgálódolok arra a nem is rég volt boldogabb és szebb múltra, amidőn a nemzet Széchenyi nyomdokain haladva, a kulturális és gazdasági fejlődés oly fokát éri el, hogy méltán hangzott el itt ebben a teremben az a szó, hogy közelik a kor, amidőn azt mondhatjuk, hogy „Magyarország meg van,” – akkor önként felvetem magamban azt a kérdést, vajjon most milyen szavak fejezik ki a nemzet érzelmeit. Erősen érzem magam, hogy erre a magam szavaival adjam meg a választ; megadta erre a feleletet maga a nemzet, midőn a megtérés útjára lépve, elhangzik ajkáról nemzeti imánk: Hírozei egy isteni örök igazságban, hírozei Magyarország feltámadásában!

Ugy érzem, hogy Széchenyi merész mondása és ez ima között egy nemzet tragediája van eltemetve. Ugy érzem, hogy míg az a saját erejének tudatában önbizalommal eltelt, munkásságának eredményét észlelő nemzet lelki hangulatát tükrözteti vissza, addig ez az ima egy öszetört, özetozagगत, a történelmi igazságszolgalta, apelláló nemzet lelki állapotából fakad. De ugyanakkor úgy érzem, hogy mind a kettőnek alapezmeje hasonló: az egyik a mélyregezes remény a haza jövőjében, a másik a törhetetlen hit az ország feltámadásában. És míg akkor feltámadásunk előfeltétele a nemzeti génuszhoz való felémelkedés volt, úgy most megmaradásunk alapja a nemzeti génuszhoz való törhetetlen ragaszkodás. Mert ne felejtjük el, a nemzeti génusz nemcsak azokat a dicső tradíciókat jelenti, amelyek őseinktől ránk maradtak, nemcsak azok önfeláldozását és áldozathérségét, a hirtéren elesett hősök vérének és az értük

hullatott anyai könnyeket, az idegen uralam alatt omló magya-
 zó át-áthallatozó sóhajtozást jelent, hanem a nemzeti génusz je-
 senti azt az ideált, amely önállóságunkat, függetlenségünket, nemze-
 ti és faji sajátosságainkat erőményesíti meg, de jelentí azt a tényleges
 erőt is, amelyből a szabad nemzeti fejlődésnek, ethölcsi, kulturális és
 gazdasági haladásunknak előfeltételei fakadnak. És ha a nemzeti gé-
 nuusz fogalmát így értelmezzük, akkor ez azt az ethölcsi kötelezettsé-
 get jelentí e nemzedékre, amit e szavak fejeznek ki: öszetartás, mun-
 ka és önfegyelem. Ugy érzem e szavak az Ó emléke iránt érzett hegye-
 letünknek parancsszavai. Ez parancs az egész mostani nemzedék ré-
 szére, de főleg annak a társadalmi osztálynak számára, amelynek
 megmaradása a nemzeti erőme lététől függ. Mert ne felejtőük el, a fel-
 adat ugyanaz mint száz évvel ezelőtt: „egy nemzetiséget az embe-
 riség számára megmenteni”. A leküzdendő nehézségek azonban
 nagyobbak, mert ezt a feladatot esetleg az internacionalizmus hatal-
 mával szembehelyezkedve is meg kell oldani. Félek, ha a nemzedék
 nem emelkedik hivatásának magaslátára, még fogjuk hallani Szé-
 chényi szellemének fájdalmas megnyilatkozását: „nekem van ha-
 zám, szerencsétlen szegény hazám, melyen segíteni nem lehet, se-
 gyalább most nem!”

MÉLYEN TISZTELT URAIM! A

Maí napon a nemzeti génusz legnagyobb apostolá-
 nak emlékünnepevére jöttünk össze és midőn én ebből az alkalm-
 ból magára emelem ezt a történelmi eseményt, felozólitom önöket,
 Uraim, ültőék poharaikat a nemzeti génusz e nagy apostolának
 emlékére, amely „emléket sírdolat illet meg, nem bírálat!”

OTVENHATODIK LAKOMA

(Hatvanadik emlékbeszéd)

1925. február hó 1.-én

Szónok: **G**róf **SOMSSICH LÁSZLÓ**
Főméltósági **K**ormányzó **U**r
KIRÁLYI HENSÉGTEK!
Tisztelt **U**raim!

időn 1864-ben a Nemzeti Casino közgyűlése elhatározta, hogy nagynevű alapítójának emléke minden évben méltó keretek között megünnepli, tet, te ezt nemcsak azért, hogy megfelelően alapítójának, dekezővénnek, hanem főleg a célból, hogy Széchenyi István nagy szellemének felidézése legalább egyszer az évben, büd, ditólag, felkiesítőleg hasson.

Sohasem volt talán oly időzetű ezen legnagyobb magyarunk emlékének felidézése, mint ma, ezen realitatus, materialisti, cuo horozakban, midőn az eszményiért való felkesedés, a kötelesség teljesítés iránti buzgalom, oly csekély fokát látjuk, viszont a szemé, lyeshedés, gyanúsítás és önzés vad tobzódása, tulharzoga minden nemes érzések megnyilvánulását.

Tekintsünk fel Széchenyire, ki mint hegycsúcs emelkedik ki a síkságból, uralkodva az egész vidéket, sziklaszilárdan állva, si, gyeli nemzetét, mi pedig alatta, mint kis porzomok, kiket a legki, sebb szello is képes szerte szét fujni. Kiséttoük meg az O eszményi magaslataira emelkedni és töle a mai viszonyokta, néhány intő szó, ratot kihétni.

Senki jobban nem ismerte nemzetét, mint éppen Széchenyi. Is, mette jó tulajdonait, bánulta azokat, rajongott értük, de tudta hi, bált is, melyek feletti bánata, gyakran a büökemorsággal volt határos.

A magyar szellem fenntartását és himvelését tartotta főfeladatá, nak, mert ebben látta legnagyobb erőnket. Nem feltette a nemzetet az elpusztulástól, midőn ezen nemzet annyi század viháza közepette, képes volt magát fenntartani. Nem a számbeli csökkenésünktől félt, de a nemzeti szellem pusztulásától, mely alapja minden önálló nemzeti élet, nek.

Ezen tételt alátámasztja akkor, midőn azt mondja: „Az emberiségnek egy nemzetet fenntartani sajátosságait erekllyeként megőrizni és szeplőtlen nemeségben kifejteni, nemesíteni erőit, erényeit s így egészen új, eddig nem ismert alakokban kiképezve, végczéljához, az emberiség feldicsőítéséhez vezetni, ez a feladat.”

Továbbá mintegy önmagát, nemzete sorsa feletti kétségbeesésében biztatva felkiált: „Oly életerő van a magyar vérben még, mely a legférflasabb kifejlésre szolgál kezeségül, ha csak saját maga, a nemzet, nem gyilkolja le magát.”

Ezen nemzeti sajátosságok fenntartása és ápolása azonban nem történhetik azon egyoldalú chauvinizmus szempontjából, mellyel oly gyakran találkozunk, mely már csak azért is talál mindent jónak és kifogástalannak, mert ez magyar s nem tud, vagy nem akar más nemzetektől tanulni.

Széchenyi nem azért járt annyi külföldön, főleg Angliában hogy ott talán a divatot tanulmányozza vagy csak a sportnak hódoljon, melynek ugyancsak lelkes híve volt, hanem azért, hogy nemzete számára, hasznosakat sajátítson el, melyeket az itteni viszonyokhoz alkalmazva, gyümölcsöztessen. Nem egy alkotása, ezen külföldi utak eredménye és nem fejt ezzel a nemzeti szellem csökléntesétől. Híre maga mondja:

„E nép, élete folytában szomzédaitól számtalan intézményt vezet át, szokásokat kölcsönöz, a nélkül, hogy saját típusát vesztené, sőt a mit átvesz, mindenre saját bélyegét nyomja félreismerhetetlenül, ily nemzetnek megvan a képessége és szivóssága az önálló fejlődésre!”

Hazánk mai anyagi állapota közepette, mindenkinek a ki magát magyarnak tartja és magyarnak lenni dicsőség, kötelessége hivatását betölteni s az ország érdekét előmozdítani. Mert az őtlen hiába nem teremtett senkit, mindenkire az életben egy bizonyos feladat vár.

Hogy ezen feladatunknak meg felelhessünk, annak alapja az önismeret és az önbizalom. Senki magáról nem állíthatja, hogy „én erre vagy arra nem vagyok képes” legyen ezen szomzódó önvallomás eredője a kényelem szertelet vagy az önbizalom hiánya.

Bizvást mondhatom Tisztelt Uraim, nincs az országban oly csekély tehetség, melyet nem lehetne hazánk javára hasznosítani. Nem lehet mindenkire vezető pozícióban, de bizonyos hivatások betöltésére mindenkire képes. Széchenyi István szerint: „Magát soha el nem bizni, de azért magában mindig bizni, im ez a kör, melyből férfiak kisépni soha sem kellene!”

Egy más alkalommal pedig azt mondja: „Egy nemzet valódi súlyát és becsét az határozza el.”

legfőképp, hogy egy tagja se halandorzon hasztalan sőt károsan, igazi opiaeráján kívül, de mindegyik, azon körben működik, melynek talpraesett betöltésében, ő legtöbb isteni orákulál bír!

Mindenkinek csak annyi jólét és boldogsághoz van joga, amennyit magának megzerezni tud. Lehet ugyan ingyen jólét, de ingyen boldogság nincs. Az ingyen jólét pedig, boldogság nélkül, elviselhetetlen teher, az életuntság forrása, azért a munka, az ember úgy mint a népek legfőbb, társasági kötelessége.

Ne vonuljunk vissza a nemzeti munkában való részvételről, mert igen könnyen feledkezünk meg róla az élet és egyhamar előáll a „tőlünk de nélkülünk” helyzete. Nem szabad engedni, hogy egyes osztályok maguk érdekeinek sajátítsák ki a közéletet, hanem együtt működve, mindig a nemzet egyetemes érdekét szolgáljuk, mert csak ezen munkából fakadhat jólét a hazánkra.

Neveljük gyermekeinket a vezessük az ifjúságot Széchenyi István szellemében, mert ők vannak hivatva Magyarország jövőjét biztosítani.

Oszertint, legelső kötelességünk, gyermekeinket önzés, jó lelki és testi tulajdonságaikkal, de viszont önzés, hibáikkal minden ártás nélkül megismertetni, mihelyt ezt a fiókunkkal járó ítélőképeség megengedi. Ez az önértékelés és önbizalom felébresztésének, első lépése.

Az ifjúság pezsgő hevülését, mely annyi erőt rejt magában és képes kifejezni, irányítani, minden szép és jó iránt való lelkesedése. Ne legyen ez csak orszamatizmus, mely hirtelen nagy lángra lobban, de aztán egyhamar elalszik, hanem maradjon ez a hazaerőket állandó hőenergiája.

Az ifjúságban fenn kell tartani, a kor iránti kötelességtudatot, mert mindaddig, nincs joga a fiatal embernek az öreget kicsinyelőleg bízni, míg ő nálánál külföldi nem tekint a közjára. Petőze sokkal könnyebb a kritikai pozíció, mint az alkotás, de csak az alkotást becsülte a ki másokat is megbecsül.

Kinek vagyont adott az Isten, nevelje ezen vagyon kezelésére iránt érdeklődést az ifjában, kinek földje van, ezen földhöz való ragaszkodást, hiszen minden tőg, minden birtázza, egy darab Magyarország. Tőlünk függ, hogy azt jól kezelve gyarapítsuk.

Ne adjuk át talán kenyelem szertetéből vagy szakértelenségből hiányból földünk kezelését másoknak, hanem szerezük meg a szükséges szakértelmet és akkor szertetni is fogjuk a földet.

Meg akarok még emlékeztetni Széchenyi István két nagy alkotására. Az egyik a Tudományos Akadémia, a másik a Nemzeti Casino.

Az idén lesz 100-dik évfordulója a Tudományos Akadémia megalapításának. Gondoljunk vissza azon nemes és fennkölt geortuza, mellyel a fiatal suzarttist Széchenyi, egy évi jóvedelmét ajánlotta fel a Tudományos Akadémia ezéjaita. Tartott eze meink előtt ezen magasztos pillanatot ma, midőn öszes tudományos intézményeink, anyagiak sújján a teopedésnek, esetleg a teljes puortulásnak vannak kitéve. Ezt Széchenyi nemzete nem nézheti tétlenül.

A másik intézmény a Nemzeti Casino. Ötizzük meg annak jellegét, úgy a mint azt nagy alapítónk szándékolta. Ha ide belépünk vessük le, a mindennapi élet, a political küzdelmek, személyes gyűlölködését s érinthezzünk egymással mint barátok, mert ezen küzdelmek eredője nem lehet a személyes antagonizmus vagy a hatalom iránti versengés, hiszen bármilyen nézetünk is, végeredményben, mindegyikünk, csak a haza érdekét akarhatja. Maradjon ezen Casino, a baráti érinthezés szentélye, a hol a baráti eszimecoerek gyakran áthidalják már s áthidalhatják még, a közéleti ellentéteket.

Misztelt Uraim! Ez Széchenyi István szellemé. Így képzelte ő a hazafias munkát, lehet-e ennél szebb lehet-e ennél nemesebb.

Ezek teljesítésében egyesüljünk s dolgozzunk vállvetett munkával, hogy beteljesüljön Vörösmarty jóslata:

„Még jönni kell, mert jönni fog egy jobb kor, mely után, buzgó imádság epedez, százezerek ajakán!”

Magy Széchenyink emlékére írtve e sorleget, kérem Öt, adja meg minékünk szegény kis magyaroknak azt, a miben leginkább szűkölködünk:

„Az egyetértést és a hitartást.”

TVENHETEDIK LAKOMA

(Hatvanegypedik emlékbeszéd.)

1926. február hó 7.-én.

Szónok:

Berzeviczei és Rakaslonniczi

BERZEVICZY **A**LBERT

Hömetőságu **H**ORMÁNYZÓ **U**R!

Királyi **H**enségek!

Tisztelt **U**raim!

Agróf Széchenyi István első nagy hazafiúi tettének, az Akadémia megalapításának századik évfordulója a mult ősze a legnagyobb magyar emlékének az újabb időben szinte páratlan arányu ünneplésére szólított indítékul; s mert a mi hagyományos emléklakománk ezuttal amaz ünnepség utóhangjának

jellegét ölti, talán e vonatkozás indította Casinónk vezetőségét arra, hogy ez alkalommal az emlékszerleget az én kezembe adja.

Milyen érzem a feladat nehézségét, úgy mint bizonyára ősze elődeim e helyen hazánk gyászos őszeomlása óta, midőn a Széchenyi emlékének idézésével lelkeinket föl kell emelnem a jelen siralmai, gondjai, megaláztatásai mélyéből ama nagy nemzeti célok verőfényes magaslatai felé, a melyekért Széchenyi élt, tűzdött és dolgozott.

Casinónk hagyománya az, hogy ezen az emléknapon nagy alaptónk szellemének kiugrázásaival igyekszik megvilágítani az utat, melyen haladnunk kell, miközben természetesen érvényesül a törekvés: bebizonyítani azt, hogy Széchenyinek utolsó, kétségbeesett tette nem lehet csöfolata egész életének s hogy nekünk törhetetlenül hinni kell abban, a miben a legnagyobb magyar életének, munkásságának tanúságai szertint sütt.

Dajk, de ez sohasem volt oly nehéz mint most, a mikor átéljük mind, azt, sőt még sokkal rosszabbat annál, a mi elől Széchenyi a halál

ba látózott menekülni.

Es mégis: egy egyéni élet, bármily becses legyen, válhatik egy kétségbeesett pere áldozatává, ha az, a ki él, célját nem találja többé a földön, egy nemzet életét eldobni saját fiai síncserejéig jogosítva, azígyant még kétségbeesniök sem szabad, amint hogy Széchenyinek legutolsó fölfedezett utolsó naplói semmi támpontot sem nyújtanak arra, hogy ő nem a saját, hanem nemzete sorsa iránt esett volna kétségbe, a mikor érte elviselt mártíriumának önkezeivel vetett végét.

Az ötök város, Róma falaihoz fűződő keresztény legendái közt legmegindítóbb az, a mely Péter apostol vértanúságának előzményeit regéli el. Szerint őt, kit mint Róma első püspökét és Krisztus földi helytartóját a Nero alatt megindult keresztényüldözés halálra keresztet, megszállotta a tagazkodás az élethez s meghidőltette éjnek idején elmenekülni a városból. És a mikor már Róma kapuján túl, a via Appia kezdetén haladott, egyszerre sugárzó fényalak tűnt eléje: Krisztus a töviskoronával fején, nehézen hurokolva vállán a keresztet, közeledett a város kapuja felé. Ez agg apostol leborulva mekete előtt, könnyözögve kérdé: „Quo vadis domine?” Mire Krisztus szomorú, szemrehányó tekintettel válaszolt: „Vado Romam, iterum crucifigi” „Rómába megyek, hogy még egyszer keresztet feszítsenek.

Péter fölajdult, megértette a szemrehányást. Ugy érte: inkább haljon meg ő egyszer, mint Jézus másodszor: megfordult, visszatért Rómába és kiszolgáltatta magát a Nero poroszloinak.

Vajon nem látjuk-e mi is balsorsunk éjében és szorongattatásai közt pett megjelenni előttünk mesterünk intő képét, a Széchenyi véres alakját, a mely kérdezni látszik tőlünk, hogy új vértanúságot várunk-e tőle, hogy el nem mulasztottuk-e azt, a mire ő bennünket a haza iránt életével és halálával kötelezett?

Valóban nincs nemzet, melynek megmaradt fiait a vétáldozatok olyan hecatombból köteleznék a haza önfeláldozó szolgálatára, mint bennünket.

Eszere azokon az őseinken, a kik nagyrészt vértel szerezték és tartották meg a hazát, folytatva azokon, a kiket az évszázadok háborús viharai, a félhold előnyomulása, a keresztényiség védelme követelt áldozatul; idesorolva azokat, a kiket szabadságunk, jogunk védelmében a zsarnokság küldött verpadra, vagy kényserített rá, hogy mint bujdosók honukért egy lelküket idegen földön lehelyék ki; a legutolsó szabadságharc áldozatait, a hazafiúi lelki tusa elesettjeit: Széchenyit és Teleki Lászlót: és végül: mindaz a megözámíthatatlan sós magyar, a kik az utolsó világ háború iszonyat a Doberdo sziklái közt, vagy Litvánia és Volszunia síkjain, vagy a Balkán szakadékaiban közt, vagy a haza határ utolsó védelmében pusztítottak el, azok is, a kik az önzetlenséget kísérő forradalmi orgázmák áldozatai lettek: ők mind, mind ezért a hazáért, értünk haltak meg,

meghaltak abban a hitben, hogy hálálukkal hazájukat váltották meg a végomlástól...

Es mitől váltották meg? Ei vereségtől, buhástól, a megcsönkítettá-
tól, kifosztatástól, a megaláztatástól nem. Mitől váltották meg,
ha nem attól az eredendő átoktól, hogy soha kellő időben egyezülni
és ösztentani nem tudunk, hogy – mint Széchenyi mondta –, a ma-
gyarnak mindenkor s most is legnagyobb ellensége a magyar: “

Pedig mily könnyű volna a megváltás e művet megvalósítá-ra jut-
tatni. Bennünket a mi megozamlálhatatlan nemzeti vertamunk el-
sújtott lelke és kiontott vére nem arra kötelez, a mite Péter apostolt a
Róma előtti éjjeli találkozás emlékeztette, hogy hálálunkkal tegyünk
hitvallást hazánk mellett, nekünk nem meghalunk, sőt ellenherőleg-
elniünk kell a hazáért, de valóban érte élnünk! Ha más áldozataink vé-
re nem menthette meg hazánkat a buhástól, adjadon legalább belőle a
hazafiúi erények új, dúo termése, mely újra feltámaszthatja a hazát, mett
– mint Széchenyi mondta – “csak magunkban a hitba, de egyszerű mind
magunkban is a feltámasztási erő!”

Adöblingi remete Blisch-jében, hazafiúi elismerésként e monumen-
tális hitörésében a rajtuk az osztrák abszolutizmus által elidőve-
tett igazságtalanságokat így jellemerte: “Mi azt állítjuk, hogy velünk
legigazságtalanabbul, legszivtelenebbül, leggyalázatosabban bántak, és
meg vagyunk róla győződve, hogy a nemzis szabadságunk, nemzeti-
ségünk, testvéreink gyilkosait előbb-utóbb el fogja érni.”

Bát vajon milyen menydörögő szavakat talált volna az ő hangja, ha
azt az igazságtalanságot és hegyetlenséget látta volna, a melyet
rajtuk a világháborút befejező ugynevezett béhekötészek elkövettek és ta-
pasztalta volna akkor saját szavainak hevető igazságát, hogy, az egész
világon nem érez velünk senki.”

Es nekünk az elzenvedett igazságtalanság tudatával szívünkben,
könszeteve, segítségvételre, ellenségektől környezve, az áldozataink
iránti kötelességtől megterhelve kell megtalálnunk azt az önzalmat, azt
a higgadtságot, de azt az önértet, erélyt és bátorzást is, a mely a hízát
metesz hocházatok és halandók nélkül egy jobb jövő részébe vezesse.

Valóban magyar nemzedékre még nem mért oly súlyos feladatot a
doro, mint a jelenlegi és magyar nemzedékre még nem főtétele-
zett ahkora embertölötti erőt, a mekkorát tanusitania kell a jelenlegi
nek, ha e feladatának meg akar felelni.

Ax 1848.-iki forradalom idejében mondta Petőfi egy barátjának:
“A korzellelemnek nincs szükségé most boldog emberekre.” E mi
nemzedékünk igazán nem boldogságra született, csak arra, hogy a lemon-
dásban és önmegtagadásban mutassa meg hősiségét s abban a zatándoki
komolyságban és buzgóságban, melyet Széchenyi annyi joggal hangoztatott.

Es vajon látjuk-e helyzetünk szörnyű homolyságában ezeket a hoz-
záért ezényeknek fölülemelkedését? Sajnos, inkább csak dicőrendő
hívetelek gyanánt. Egészben véve a nemzettörzs tagadhatatlan romlatlan-
sága mellett mégis kiterjedt jelenségekben látjuk a hőzerkölc ijesztő ha-
nyatlását, a melyet a háborús korszak elvadulásai, az erőszak diadalai-
nak rossz példája némileg menthet, de nem igazolhat; látunk könnyelmű élő-
hajhajzást, látunk végtelen fogalomzavart a megengedhetőnek és
meg nem engedhetőnek határaitra nézve, látunk bűnös játékok a leg-
szentebb erzményekkel és jelzavakkal, látjuk azt a tomholó örömet, mely
kitör mindig, valahányszor valamit, a mit a régi erkölcs tiltott és megbe-
lyegzett, átminősíthetünk érdemre sőt etényre, és látunk mindenekfölött
hatáttalan, ádáz gyűlöletet magyar és magyar között.

Ely jelenségekkel szemben, ha az utolsó órában meg akarjuk menté-
lni a hazát, a melyért Széchenyi élt és halt, össze kell fogunk, össze
kell tartanunk abban, hogy a nemzet testéből kérelhetetlen szigorral ki-
ittuk a bomlasztó tákfenét, ellenben annak minden egészséges, becsületes,
a haza iránt hű elemét egyesítsük, pártpolitikai, faji, vallási- és osztálykü-
lönbségektől eltekintve a nemzetfeltámasztás egyetlen, nagy, szent feladatá-
nak szolgálatában.

Edézlek Széchenyi István! támadjon fel a Te szellemed közöttünk,
legy nem másodszor vértanúja, hanem másodszor újra teremtetője a
hazának. Legyen a Te feltámasztásod hazád feltámasztása, mert a nem-
zetnek, mely Téged szült, halhatatlannak kell lennie, mint a szög benne-
halhatatlan lez és áldott a Te emlékezeted!

TVENNYOLCZADIK LAKOMA

{ Hatvankettedik emlékbeszéd. }

1927. február hó 6.án

Szónok:

Jókir. Fensége
JÓZSEF FÖHRÉCZEC

Főméltóságu Kormányzó Úr!
Tisztelt Urain!

Nemzeti Kaszinó megalapításának 100. évfordulóján felem fordult az engem megtisztelő bízalom és én rám ruházta a kötelességet, hogy a nagy magyar, – Gróf Széchenyi István nevében beszéljek e nevezetes alkalommal.

A Nemzeti Kaszinónak eme bizalma arra serkent engem, hogy teljes nyíltsággal s aggódó lellem mélyén kiüríthatatlanul gyökerező bizalommal elmondjam azt, ami oly fájdalmasan nehezedik lelkemre; és hogy Széchenyi nevében rávilágítsak arra, ami a magyar föltámadást késlelteti, illetőleg lehetővé fogja tenni.

Ha Gróf Széchenyi Istvánnak hatalmas egyéniségét nézzük, a legragyogobb tulajdonságai között találjuk a leplezetlen özőhi mondat, meggyőződésének lelkes hirdetését és hazánk boldogabb jövőjébe vetett fanatikus hitét. Gróf Széchenyi István nem kértelt, nem kereste azt, hogy keselmeset mondjon; hanem csak egy lebegett orz, mei előtt és ez a haza boldogulása volt; **O** minden akadályon lángoló

felkeszedessel áttörtetve, minden mágra való tekintet felretéve egyedül ezt akarta szolgálni.

Ugy érzem, hogy annak aki az **Ö** szerlegével kezében beszél, szent kötelessége az **Ö** nagy hazafiúi szellemétől átlátva, megihletve az **Ö** példáját követni és mindenén áttörtetve újra az **Ö** nagy lelkét magunk elé idézni, hogy erőt merítsünk a keserű szenvedések bátor, csüggedést nem ismerő elviselésére; hogy akaratot találjunk ezredéves bűneink le, küzdésére, hogy hitet merítsünk újabb küzdelmünk egységes főlvetelésére, azért a hazáért, melyért **Ö** élt és melyért való aggodalma Döblingbe vitte **Ö**t.

Annak, aki az **Ö** szerlegével kezében szól, kötelessége arra törekedni, hogy az **Ö** szellemében világítsa meg hibáinkat, erényeinket és keresse ezen szellemben azoknak neutralizálását, illetőleg hazánk javára való legeredménydusabb fölháoználását.

La ezen szellemben vizorapillantók az elmúlt száz esztendőre, ennek nagyrészt, külföldön az utolsó évtizedben meddő küzdelmekben látom lefolyni, melyek igen sokszor éppen nem egyeztethetők össze a nagy alapító elveivel és eszméivel. De látok e mellett számos ragyogó jellemet, tulajdonságot fölcsiillanni e nemzet kebelében és komoly hazafias alkotásokat fölvirágozni, melyek új reményt csipegetnek szívembe, hogy Széchenyi elveihez, Széchenyi mindent fölülmuló, — mondhatnám szent hazafiságához, hivesi tudunká lenni o így egy jobb jövő alapját is meg tudjuk vetni.

Annyt ostorozták már a magyarok örökös viázályait, pártoskodását, mely mindig sirja széleig képes lerántani a már már boldog hazát és nemzetet, hogy ezekről a mai ünnepi hangulatban nem kívánok bővebben beszélni. — Csakis azt akarom elmondani, hogy mily keservnek kell a nagy Széchenyi örökös lelkét eltelteni, midőn látja, hogy földarabolt Magyarországon is, — midőn a haza ugyorolván halálos ágyán fekszik —, még mindig pártoskodás, egyéni érdekhajhászás és megindokolhatlan visszavonás örvényei tátonganak magyar és magyar között. — Látom Széchenyi afölötti keservét, hogy az **Ö** magasztos tanai és elvei 100 év után is csak szép elvek és zászások maradtak, melyeket mindenki a magasztal és meggyőződésével egyezően vall, de sajnos vajmi kevesen követik azokat. Minden évben elhangzik egy-egy szívreható szép szerleget, mely az **Ö** elveit idézi, oktat, korhol: de azután megint egy

egész évre el van felejtve és ad acta tétetik anélkül, hogy megfogadjuk a mondottakat.

Urain! Ha 100 ezrendös hangoztatás után végre megfogadjuk Széchenyi lángeszének nagy tanácsait, meg fogják látni, hogy az a dara-
bokra szakitott hazát, mint a cement a darabokra törött követ úgy össze-
tudná forrasztani, hogy az erősebb lehet, mint hajdan volt! —

Elmúlt a 100 ezrendő s midőn Széchenyi serlegét kezembe veszem,
olyan érzés fog el, mintha lélekharang volna ez

A 100 ezrendő lélekharangja?

Széchenyi eszméinek lélekharangja? vagy tán szere-
zett hazánk lélekharangja? melyet balsorsunk olyan sokszor
megkondított már; balsorsunk és az ádáz turáni átok, mely örök
vihár-fellegeivel borul mindannyiszor egyaránt ránk, midőn virul a ha-
za, vagy sírja szélén áll.

Nagy Széchenyi István! Ma midőn alkotásod 100 ezrendős fönn,
állását ünnepeljük, Hozzád fordulok és kérdezlek: . Szabad-e,
hogy serleged lélekharangként sírjon halálos sorsunk rettentő terhe alatt?
Szabad-e, hogy tanaid elmúltát hirdesse? . Szabad-e, hogy a hazát si-
rasa, melyet paját fia, a Te reményedged, a Te büszkeséged visznek sírba? —

Hless meg engem, hogy halljam szavad és megtaláljam a szavakat, melyek
ez utolsó órában összehozhatnák a magyart a magyarral és testvéri sze-
retetben, bizalomban egyesíthetnék, mint a történelemben már láttuk, hogy utol-
só pillanatban összefogtak öveink és megmentették a hazát.

En magam s mindnyájan, akik a harctereken voltunk, tanui vagyunk
annak, hogy egy sziv egy lélek volt a nemzet, midőn ellenségek törték s
minden oldalról ezeréves szent határainkra.

Nagy Széchenyi! Tekints le nemzetedre, mely oly ragyogó hősiességgel
küzdött édes hazánk léteért és szelj mit tegyünk, hogy e hő, dicő nem-
zet egész erejében feltámadjon?

Mintha hallanám válaszát e serlegből fölszendülni: „Gondoljátok az ő ma-
gyarokra, kik összefuttek és vezéreik egy serlegbe ontották véréket,
és vérszerződést kötöttek, félretéve dühaj pártoskodást és civodást egy-
nemzetté olvadtak, melyből Szent István országa fejlődött és ezer évig

„élt. közzeli ti is új szerződést az én nevemben s ígérjétek nekem,
„kihívul magyar a magyarral és a hazafiság meggyében fog ezentúl haladni,
„mely elvezet **Szent István Magyarországnak** föltámadásához az **Ö**
„szent koronájának szimbóluma alatt. Tegyetek felre gyűlölködést és legye-
„tek olyanok, mint voltak a hősök százezrei és milliói az ezeréves harc-
„tereken, kik egyesek voltak mind halálig s így Magyarország dicső vér-
„tanúi lettek. —

Ne kényserítsétek a sorot arra, hogy a pártoskodók megfélemezésére
buzogánnyal s karddal legyen kénytelen benneteket egyvégre és hő-
„teltségtesítésre kényseríteni, hogy **Szent István** országát megmenthes-
„se.

Ne felejtsetek el, hogy azon nemzet, melynek fiai önző pártokká sza-
kítva egymást emésztek, töröltetui fog a föld színéről.

Soká-soká vártam hittel és bizalommal nézve, hogy megszívelitek
„azokat, miket — úgy mondhatnám — véreimmel irtam. — 100 eszten-
„dő is elmúlt s ma kétségbeesőbb a helyzet, mint valaha.

Térjétek a második 100 esztendő küszöbén magatokba, hogy ez
„meghozhasza a föltámadást az én fajomnak, az én nemzetem-
„nek és megadja a nyugodt boldogságot az én oly sokat szenvedett lel-
„kemnek! “

Uraim! Mi pedig okuljunk a 100 esztendő keserves tanulsága-
iból, melyekből, ha akarjuk kiolvashatjuk a jövőnket, mely ha
nem okulunk a föltétlen pusztulás, ha okulunk és összefogva teljes erőn-
ből hazánk fölépítéséhez látunk, a boldog föltámadás létezen.

Cróf **Széchenyi István** emlékének legjobban hódolok a mai szép
ünnepen, ha mindnyájunk nevében és — tudom — mindnyájuk órán,
dehával egyetértésben ezt mondom:

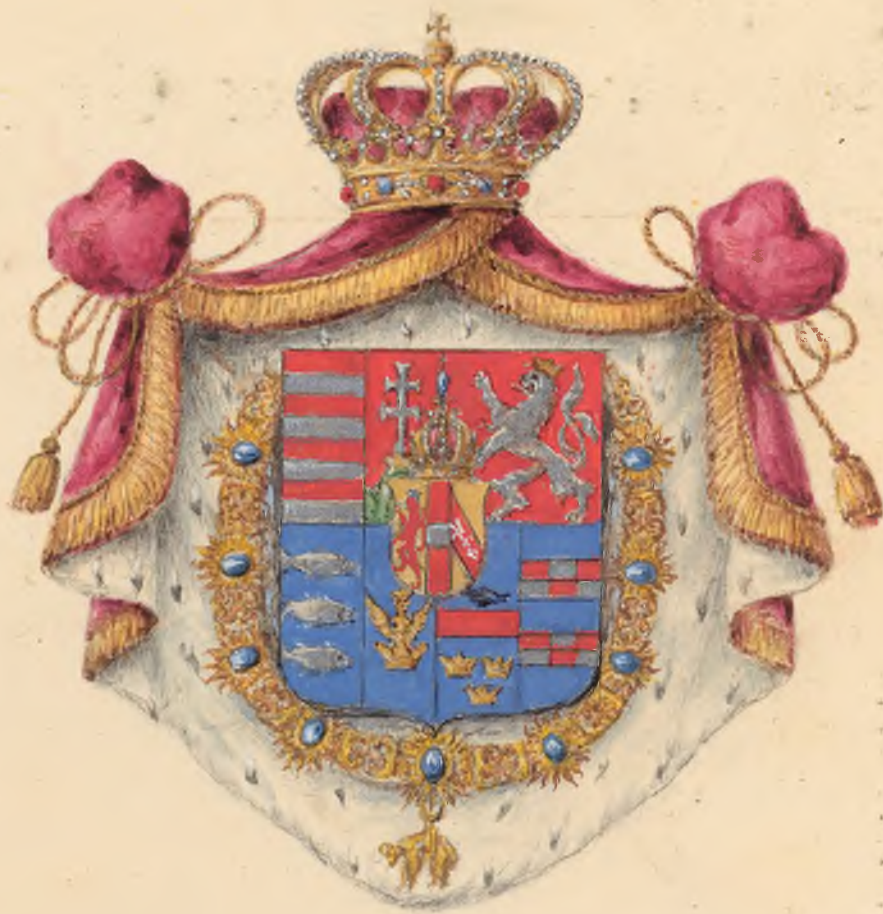
Széchenyi István! immár 100 éves hazinónk nagy alapítója,
„a Te serlegeddel a kezünkben ígérjük, hogy az új 100 esztendő
„a Te tanaidnak megvalósulását fogja meghozni, mert mi mindnyájan
„a Te hazafiságodban, önzetlenségedben újraüzletve im ez ünnepélyes
„pillanatban új felkivérszerződést kötünk, hogy **Szent István Magyar-**
„országát, szent koronájának újra fölragyogó fényében, önzetlen, szor-
„gos, lelkes munkával fölépítjük.

Fogadjuk, hogy inkább meghalunk mintsem, hogy a Te verleged a Te tanaidnak és szent szavainak lélekharangja sehesen.

A Te verleged a föltámadás harangja kell, hogy legyen; ezt akarjuk és ezt el is fogjuk érni, az **Ísten** minket úgy segéljen!"

Erre írtam e százéves évfordulón a legnagyobb magyarnak serlegét és köszöntöm vele a nemzeti hazinó minden egyes tagját azon szent meggyőződésben, hogy mátol fogva áll a Széchenyi verlegben kötött új szerződés, mely mindnyájunknak becsületbeli kötelességévé tenni, hogy megvalósítsuk Széchenyi legnagyobb szavait, hogy:

Magyarország nem volt hanem lesz.

ÖTVENKILENCEDIK LAKOMA

Hatvanharmadik emlékbeszéd
1928. február hó 5.-én.

Szónok:
Nagy - Apponyi

APPONYI ALBERT GRÓF

Főméltóságú Kormányzó Úr!
Királyi Henségek!

Tisztelt Uraim!

Hatvanhét év múlt el azóta,
hogy Széchenyi István földi pályájának végét ért és közel nyolcvan éve annak, hogy megszűnt aktív tényezőként működni a közéletben; de emléke nem halványult el, sőt, évről évre fokozott mértékben foglalkoztatja az elmét az ő nagy alakja. Midőn tehát ez a tágaskör, melyet ő alapított, az ő rendelkezése szerint évenként barátságos lakoma keretében áldoz a visszaemlékezésnek, akkor nem egy zárt testületnek elszigetelt érzelmi világát szóltatja meg, hanem bekapcsolódik az egész nemzet

gondolkozásába. Ennélfogva a kijelölt ünnepi szónoknak is ebből az egyetemes forrásból kell meríteni eszméit.

Erre iparkodván, először is reá akarok világítani Széchenyi-kultusz tartósságának, a mai fellendülésének mélyebben fekvő okaira. A Széchenyi-kultusz tartóssága azon alapul, hogy az ő reformműve nem annyira a nemzeti élet formáival foglalkozott, melyek időnként változnak, mint inkább a nemzeti élet tartalmával, mely lényegileg állandó jellegű; más szavakkal: inkább társadalmi, mint politikai célokra törekedett. A napjainkban érzelt főséledés pedig természetzerűleg következik azokból a katasztrofális felfordulásokból, melyek ugyazólván az összes formákat romba döntötték és csak a nemzeti öserőt nem semmisítették meg. Ennek fentartásában és sokozásában bizhatunk jövőnkét illetőleg, Isten után, egyedül. Mi természetesebb tehát mint az, hogy nagyjaink közül éppen annak a férfinak emléke lépjen a legnagyobb lendülettel előtérbe, aki a nemzeti élet szerve és erőinek fejlesztésében látta feladatát, s arra építette programját.

Ainde, a nagyok emlékének megújrodása kétféleképp nyilvánulhat meg. Az egyik megjelenési formája meddő sopánkodás afélőtt, hogy sem ők többé nincsenek, sem hozzájuk hasonlót nem látnak. A másik az az erős elhatározás, hogy nyomdokaikba lépünk és, amennyire erőnk engedi, őket pótoljuk. Alig szükséges mondanom, hogy a kultusznak ez az utóbbi módja az, amely férfias nemzetekhez illik és különösen az, amelyet Széchenyi szelleme tőlünk követel.

Ainde, ennek a helyes szándéknak, milyen könnyű a megállapítása, épp olyan nehéz a kivitele. A gyakorlati irányu reformtevékenységget lehet legkevésbé betű szerint átvenni egy összeomlott régi világból egy vajdó új világba. Széchenyi ma bizonyosan nem tenné s nem javasolná ugyanazt, amit a 19. század derekán tett és javasolt. A Széchenyi szellemű reformtevékenységnek anyaga: a nemzeti élet a maga teljességében, gyökeres változáson ment keresztül: a társadalom alkotó elemeinek elhelyezkedése megváltozott, új rétegek keletkeztek és mindezeknek az erőtevézőknek beillesztése úgy saját politikai szervezetünkbe, mint más nemzetek életének mind jobban érvényesülő befolyásába teljesen új követelmények elé állítja a nemzet vezetőit, még pedig sokkal súlyosabb körülmények közt, mint a minőkkel Széchenyinek kellett megküzdenie.

Akkor egészséges volt az ország teste: ideálisan egységes, a természet által rajzolt és megvédett, minden gazdasági segédforrással rendelkező, részeiben önmagát kiegészítő, a völgyek és vizek iránya által megjelölt természetes közlekedési feltételekkel bíró területet nevezhetünk évezredek hazáinak. A gazdasági erők fejletlenek voltak, de érintetlenek: csak utánuk kellett nyulni. Szűz volt az ország pénzügyi ereje, érintetlen a hite. A nemzet lelke pedig sok tekintetben kezdetleges, de – mint már mondtam – erőteljes, hitre és bizalomra kész, nagyjából egészséges.

A szerény igényekhez képest a jómód általános. Szociális kérdés csak egy volt: a jobbágyság helyzete; ez, igen is kiáltó, de aránylag könnyen megoldható. Az ébresztő munka pedig hatalmas segítséget nyert az egyidejű nagy szellemi és irodalmi föllendülésben, nemkülömben az európai áramlatokban: oly hatalmasat, hogy Széchenyi azt végre szinte sokallotta és fáradozása javarészt a szerinte túl áradozó energiáknak szűkebb mederbe szorítására irányította. Ebből keletkezett életének az a megrázó tragédiája, melyről ez alkalommal nem kívánok szólni.

Most pedig csak a közgazdasági önkiegyesítés feltételeit nélkülöző, tehát a külfölddel szemben nagyobb gazdasági függésben álló területen kell dolgoznunk, az elzárkózásra irányuló világ gazdasági áramlatoknak közepette. Pénzügyi segédforrásainkat a végsőig kellett megfeszítenünk csupán az összeomlásból való menekülés elérésére. Beteg a gazdasági tevékenységnek minden ága; a szociális kérdéseknek pedig egész erő nem tudott reánnak és döngeti társadalmi és állami épületünk szilárdságát.

Hogy csak éppen a legfőbbeket említsen: behatolt ide is az ipari munkásság helyzetének világproblémája; értek a mezőgazdasági munkásság szociális helyzetének kérdése és dul a nemzeti társadalom erejében a létfeltételeiben megtámadt magyar középosztály problémája. Ez az utóbbi pedig annyit jelent, hogy inog nemzeti létünknek hagyományos, legszilárdabb oszlopa, hogy meggyengült az az erő, amely minden nagy nemzeti reformmozgalmat eddig megindított és irányított. És hol a lelkesedés, hol az önbizalom, a hit boldogító eszmékben, amilyen emelkedő századok nemzedékeit jellemzi? Mindezeknek inkább ellenkezőjét tapasztaljuk: kiábrándulás, scepticismus, több félelem mint remény: ezek a háborúutáni nemzedék lelkiületének jellemző vonásai; ezeket a lelkieltani nehézségeket pedig nem bírja mai nemzedék magasabb műveltség ellenőlyozni. Ami új eszme előtérbe nyomul, az nem bizalommal tölti el társadalmunknak a hagyomány alapján álló elemeit, hanem inkább remüléssel s idegenkedéssel. Ez a hangulat pedig, amelyet eléggé megmagyaráznak a hazánkban belül és kívül felmerült gyászos forradalmi tények, éppen a vezető osztályt szorítja defenzívába. De pusztán defenzívával még soha hadjáratot nem nyertek, mert a defenziva lemondás a vezetésről. A vezetés pedig nem érzelmi reakciók követésében áll, hanem a problémáknak hideg észrel és megleg szerezetettel való megértésében és megoldáshoz céltudatos eszközlésében.

Amde ha eképp meg kell állapítanunk, hogy ma, midőn Széchenyit nélkülözzük, egy Széchenyi is nehezebb feladatokról állana, mint aminőkkel neki életében küzdenie kellett, úgy ebből a tényből minden kétségkéztetést levonhatunk, csak azt nem szabad levonnunk, hogy kétségbeesünk, hogy passzív lemondással vagy keleti fatalizmussal nézzünk a helyzet további fejlődésének elébe. Ellenkezőleg. Azt a római matronát kell utánoznunk, aki katonafianak, midőn panaszkodott, hogy rövid a kardja, ezt válaszolta: „Adde gressum”: Told meg egy lépéssel; /

ami, reánk alkalmazva, így hangzik: Egyenlítősi a nagyobb nehézséget nagyobb erőfeszítéssel. Az erőfeszítés kétféle: politikai és társadalmi: a két-
től egymástól elválasztani ma még kevésbé lehet mint Széchenyi idejé-
ben. A magyar nemzet ma nélkülözi egészséges nemzeti fejlődésének sok-
külső és belső feltételét. Ezeket újból megteremteni, a magyar politika fel-
adata; melyről beszélni nem tartozik a mai felszólalásom körébe; de a fel-
adat sikeres megoldásának első feltétele egy olyan nemzedéknek kialakú-
lása, amely ki tud emelkedni a háború és forradalom okozta anyagi és er-
kölcsei zűllés veszélyeiből és valóban alkalmas a nagy erőfeszítésre. Ebben
az irányban is nagy és nélkülözhetetlen szerepe van a politika tényezőinek,
de nem nélkülözhető, sőt alapvető a társadalom közreműködése, amelyet ön-
tudatosra és fegyelmezetté tenni azoknak a szervezeteknek feladata, ame-
lyeknek egyike a mi kaszinónk is. Sohasem szabad elfelejtenünk azokat a
súlyos erkölcsi kötelezettségeket, amelyek az a körülmény reánk, hogy a
Széchenyi István a mi alapítónk. Az ő szellemétől kell irányt vennünk.

Megemlítem a magyar nemzeti egység és erősítés hagyományos ve-
zértényezőjének, a magyar közeposztálynak súlyos válságát, nagy-
részenek megbénulását. Aki maga is saját létfenntartásáért folytat kétség-
beesett küzdelmet, attól nem lehet várni önfeláldozó munkát másokért; hi-
szen ő már is a viszonyok áldozata, neki nincs, mit önként feláldoznia. De
mi itt azokat képviseljük, és ezzel nem csupán a kör tagjaira célzott, ha-
nem arra az egész magyar intelligenciára meg hasonló helyzetben van, aki-
ket el nem nyelt a válság, akik, megfogva bár, de tettekre képes erővel tovább
folytathatják a hagyományos vezető munkát. Nekünk kétfős munkát kell
végeznünk, kétfős felelősséget kell viselnünk. Eml kell komolyodnunk a fel-
adat láttára, amely alól nem vonhatjuk ki magunkat a haza iránti szent
kötelezettség megtagadása nélkül.

De hogyan felelhetünk meg neki? Magunkban sehog; csak az egész or-
szág magyar néppel egyetemben. Vezetni igen is, kell valakinek és ki vol-
na erre hívatottabb, mint a társadalomnak erre évezéados hagyomány-
által begyakorlott és egyáltalán magasabb műveltséggel bíró tényezői?
Vezetni tehát igen, de nem elzárkózottsággal, hanem ellenkezőleg, terjesz-
kedéssel; nem parancsokkal, mely csak külső cselekvést irányíthat, de a
felkeléshez nem férközhet, (ami manapság keservesen hátraselő sülshet) ha-
nem megértéssel és szeretettel. Azt a szellemet kell magunkban megér-
lelnünk és annak a szellemnek kell tölünk kiugároznia, mely a ma-
gyar nép legegyszerűbb fiának, a magyar föld megművelőjének, a magyar
ipar munkásának szívébe is behatolhat és ekép megteremtheti azt a
nemzeti egységet, amely nem jogi fikció, hanem élő valóság. Ebben is
Széchenyi tanítását kell követnünk, aki már akkor az 1840-es évek
derekán, a kiváltság jogi uralma idejében, kiváltságos osztályhoz szól-
va, egyik munkájában a következő, látnoki szellemmel megfogalmazott
alaptételt állította fel: „Mindaddig nem lesz Magyarország sem ma-

gas állásu sem boldog, míg a népet nem emeljük a nemzet sorába. Azaz: amíg Hunnia külön-külön érdekek által eddig elbőncölt, privilegiált tartományból nem lesz közös érdekek által örökre egyesült szabad országgá. Ezek a profétai szavak jelölik meg a boldogulás útját, amelyre öntudatos határozottsággal éppen nekünk, a társadalom vezető elemeinek kell lépniünk, ha a vezetést meg akarjuk tartani, mert a Historia előtt csak így leszünk arra méltók. A nép és nemzet fogalmának összeesése: ez az a Széchenyi-féle célkitűzés, melyet ő a távolból nézhetett; nekünk azonban vezetni való időnk nincs.

Ez az ut pedig nem vezet olyan eszmék feladásához, amelyekhez joggal ragaszkodunk. Mindaz, amit összefoglalóan uri gondolkodásnak nevezünk, nemcsak nincs vele ellentétben, hanem egyenesen oda kívánczik. Mert nem tartozik fogalmához az elszigeteltségnek, a felsőbbrendű igénynek, a szerezhető dicsőség felé való emelkedésnek, szóval a kiváltságnak eszelleme: ezek csak a kinövészei. Ami benne az örökbecsű lényeg: a becsületre való igényesség, az arra méltóknak megbecsülése, az önzetlenségnek követelése a közéletben, a modernak kifogástalansága: ezek mind olyan tulajdonságok, amelyekben előjárhatunk és elő kell hullni azok, akiket soruk a létért való küzdelem durvaságain kívül helyezett, akiknek megadta a lehetőséget, hogy magasabb eszelmi műveltségre szert tegyenek; de amelyeknek innen lényeges alkotó részeikben hi kell sugározniuk az egész társadalomra, át kell hatnia az egész népet. Szóval: a társadalmi haladás terére is át kell vinniünk közjogi reformjaink hagyományos, különlegesen magyar módját, mely a kiegyenlítést nem a jogkiterjesztés gondolatmenetében indította meg, nem azt mondván a mit a francia forradalom: „les privilèges de la noblesse sont abolis” hanem ezt: „a nemzeti jogok minden honpolgárra terjesztetnek ki”. Az angol szó pedig, az a fogalom, amelynek társadalmi uralmát Széchenyi létesíteni akarta a „gentleman” fogalma, mindezekben kívül magába foglalja azt, amit a „gentle” melléknév kifejez: a szelidséget, a lelki finomságot, a jószáges indulatot és mindent inkább, mint gőgöt és elzárkózást.

Tisztelt Uraim! Ha minden rendbeli működésünket és magunktartásunkat úgy egyénileg, ki-ki a maga hatáskörében és a maga módja szerint, mint testületileg, ebben a Széchenyi-adta eszmekörben fejtjük ki, az időhűlye által parancsolt komolysággal és hővethetőséggel, akkor hatalmasan járulhatunk a magyar társadalomra nehezédevesztések eltávolításához, a társadalom gyógyulásához, egy valószággá vált nemzeti egyeség megalapításához, és ezzel hatalmasan alátámaszthatjuk annak a politikának sikerét, amely vízzanyerni iparkodik nemcsak régi nemzeti nagyságunk előfeltételeit, hanem, Széchenyinek legismertebb, a mai napokban paradoxálisan látszó és mégis örökérvényű mondanája szerint, egy még szebb, még dicsőbb jövő felé irányuló továbbfejlődést. Mert oda kell néznünk: felfelé, a legmagasabb célok felé; fennmaradni is csak úgy tudunk, ha emelkedni bírunk.

Ugyanezt tanítja nekünk egy másik Széchenyi idézet, mely ma nem először hangzik el ajkainról és melylyel be is akarom fejezni előadásomat. Öt nap híjján ma ötven éve, hogy először állottam a Széchenyi-terleggel e társaskör díszes közönsége előtt. És ekkor, Széchenyi munkáiban keresve, szerzősáládom kiinduló pontját, a következő mondatra akadtam, mely joggal tekinthető nagy alapítónk élete programjának. Akkor ezzel kezdtem, ma ezzel végzem.

A magyar népnek – így szól Széchenyi – nincs csekélyebb hivatása, mint képviselni Európában, ázsiai bölcsőjében rejtőző, eddig ki nem fejtett, sehol érettségre nem virult sajátosságait. Az emberiségnek egy nemzetet megtartani, sajátosságait mint ereklyét megőrizni a szeplőtlen minőségben kifejtetni, nemesíteni erőlt, erőnyeit s így egészen új, eddig nem ismert alakokban kikepezve, végcéljához, az emberiség feldolgozásához vezetni: ez a feladat. Igenis, ez a feladat, melynek magasztoságából fakadt Széchenyi bizalma nemzetünk jövője iránt, és hajthatatlan energiája; amelyből kell hogy fakadjon a mi bizalmunk és a mi energiánk is. Van emberiségi hivatásunk, melynek teljesítése nemzeti sajátosságaink fentartásához és teljes kifejezéséhez van kötve. Ezért kiirthatatlan ez a nemzeti egyéniség, ha csak magát nem irtja és legyőzhetetlenség, ha csak el nem dobja a fegyvert. „De profundis clamamus!” a mélységekből kiáltunk; de mai rettenetes helyzetünk mélységeiből, a sötét égboltozatra emelve szemünket, ezt a Széchenyi-hitvallást pillantjuk meg mint hajnali csillagot, mint a közeledő naphatás hírnökét, melylyel azonban nem a természet fog minket megajándékozni, hanem melyet, Isten kegyelmével, saját erőnk megfeszítése fog létrehozni. Széchenyi orszellemében, erre a hajnalodásra írtam a Széchenyi-terleget!

Hatvanadik Lakoma

Hatvannegyedik emlékbeszéd

1929. február 8-án.

Szónok:

Beöthy László.

Főméltóságú Kormányzó! Ur!

Királyi Fenségek!

Tisztelt Uraim!

A

midőn kitüntető bizalmukból az a felette megtisztelő feladat vár rám, hogy közéletünk aranyjesei után e sorleggel előttem én szólaljak fel: én is - mint ők tették - Széchenyi István legendás alakját keresem; mert tőle várom azt, hogy

hatalmas egyéniségének a magyar lélekre még halála után is annyira szuggesztív erejével, lángszellemének soha nem halványodó fényével segít keresnünk az utat, mely bennünket súlyos helyzetünkből kiverez, ha követjük intelmét, amit e klasszikus szavakkal kötött nemzete lelkére: "Ne keressük mentőnket sehol is egyebütt, mint saját erényeinkben s lelki felsőbbségünkben" s hogy: "Nemzetnek erénye és felsőbbisége csak annyiban van, amennyiben legtöbb egyes tagja betölti saját helyét férfiuilag és szereplőtlenül."

Ezzel ő két örök igazságot véselt be lelkünkbe: hogy egy nemzet csak magában bízson s hogy a legértékesebb polgári erény, mellyel hazánkunk szolgálhatunk, a kötelességek hű teljesítésében áll.

Az Szechenyi István nemcsak intelmeket és igazságokat hagyott nemzetére, hanem mindaz a fenséges gondolat, amit ő nemzete lelkében ébresztett és amelynek felébresztésével sikerült neki nemzetét aléltóságából felráznia, az ő alkotó géniusza révén mind egy-egy hatalmas alkotásban testet öltött, mutatva ezzel is azt, hogy ő nem az elvont, szürke elméletek ábrándozó idealistája, hanem a való életnek utóleráhetetlen építőmestere volt.

Ezért kell, hogy az ő dicső alakja, ha valaha úgy éppen most, példaként ragyogjon előttünk, mert korunk az ő korával abban azonos, hogy nekünk sincs időnk az ábrándozásra, nekünk is, mint ő tette: alkotnunk és cselekednünk kell.

Szechenyi István, kinek annyi tündöklő erényei

között is talán a legkiemelkedőbb: erős nemzeti érzése volt, a leghatalmasabb nemzetszennetartó-erőt a nemzetet alkotó társadalom minél teljesebb összeolvadásában látta. Ezért küzdött ő annyi hővel, fáradságot, akadályokat nem ismerő szívóssággal a jogok kiterjesztése, a rendi kiváltságok és prerogatívák eltörlése mellett, de bármily értékes eredményeket hagyott is ő e tekintetben nemzetére, sajnos, a látóhatár ebben az irányban még ma is sötétben komor.

Mert ma is, mint sötét árnyék kíséri útján e nemzetet - hogy az ő szavaival éljek - „a megbűntött egék azon átká, hogy érteni, megfogni egymást nem tudják vagy nem akarják.”

Végzetes hiba volt ez már a múltban: ma pedig már nem hiba többé, hanem a hazafiatlanság súlyos bűne; mert ez utját állva a nemzetben található értékes erőök összefogásának, ezáltal éppen ma, nemzetünk sorsdöntő napjaiban azt a hatalmas seggyvert csavarja ki kezünkből, mellyel biztosíthatjuk országunk nyugodt fejlődését idebent, nemzetünk súlyának és tekintélyének emelését odakiint és amelyre ma annyival égetőbb szükségünk van, mert ettől várjuk ama leghőbb vágyunk beteljesedését, hogy újból régi nagyságának teljes fényében lássuk ragyogni hazánkat; mely vágyat táplálunk Isten és emberek előtt jogunk van, s amelyről lemondani - vérző szívvel bár - csak akkor tudnánk, ha arról kellene meggyőződünk, hogy ki lett törölve magának a jognak fo-

galma ama erkölcsi fogalmak sorából, amelyre ráhelyezkedve az emberiség a kultúra mai fokáig eljutott s amelytől ha visszalépni nem akar: ezeket az erkölcsi alapokat, pillanatnyi előnyök kedvéért könnyelműen elrugnia lábba alól nem szabad. ~~~~~

De amellet, hogy egymást megérteni nem tudjuk, amely a magyar jellemek talán még keleti őseinktől öröklött egyik sajátossága, mi még egy általános világjelenséggel is találjuk magunkat szemben, amely Széchenyi nagy gondolatát, a társadalom összeforrását egyenesen gyökerében támadja meg. Ez a világjelenség abban a végzetes destruktív irányzatban nyilvánul meg, amely tudatosan és teroszerűen működik azon, hogy a társadalom egyes rétegeit, polgárt és munkást, mint adóz ellenségeket állítsa egymással szembe és így felidézze közöttük a legáldatlanabb harcot: osztályoknak, osztályok ellen folytatott, késhegyig menő harcot.

Ennek az irányzatnak apró torzsalkodásainkkal akaratlannul is tápot adni: egyjelentőségű a nemzetgyilkossággal s ez ellen teljes erővel küzdeni mindazok számára, kik magukat a nemzethez tartozóknak vallják: elsőrendű hazafias kötelesség. ~~~~~

Es ezt a harcot annyival inkább fel kell vennünk, mert ez szerintem korántsem reménytelen. Az a súlyos kór ugyanis, mely ma a társadalmakat mindenütt beteggé teszi nem egy önálló szervi baj, csak egy kísérő tünet és azaz az átmenettel függ össze, mely mint a társadalmi evolúció egyik etapa egy leomlott múltat egy épülő jövővel köt össze; s így mihielyt a jövő kiépül és

ezáltal az átmenet nyugvópontjára jut: megindul a kórtü-
netek visszafejlődése is. ~~~~~

Ez az átmenet azsal függ össze, hogy a demokratikus
eszmék rohamos térhódítása szétrepesztette azokat a kere-
teket, amelyekben belül az egyes társadalmi osztályok a
multban elhelyezkedést találtak s így újabb alapok után kel-
lett kutatni, amelyen ezek újabb elhelyezkedése, közöttük az erő-
viszonyok újabb kiegyensúlyozódása megtörténhessen. ~~~~~

Az életfentartás nehézségeinek fokozatos súlyosbodása arra
vezette a társadalom-bölcselőket, hogy ezal alapot a gazdasági
élet terén, a munkával kapcsolatban keressék, mely ma az élet-
fentartás egyetlen biztos tényszerője. Ez vetette azután felszínre
a munkás-kérdés nagy problémáját, ez növelte – még pedig
joggal – ezek önértékét és ez vezetett nem egy irányban ezek
magatartásánál sajátos hullengésekre, amit még fokoz az,
hogy egyes álprófétáknak sikerült a tömegek hiszékeny lel-
kében elérhetetlen vágyakat ébresztetni, de ugyanakkor sike-
rült a tömegek lelkéből kioltni a szertelen vágyak egyetlen
korlátjának: a vallás-erkölcsi fogalmaknak tiszteletét, melyen
pedig egész mai keresztény társadalmunk felépült s mely egye-
dül volt képes az emberben az állatembert Istent képmására
gyúrni át. ~~~~~

Az a gondolat, a társadalom új rendjét a gazdasá-
gi élettel kapcsolatban alapozni meg, a haladó kor szel-
leméből fakad; de nem a haladás eszméjével függ össze,
sőt egyenesen rég eltemetettnek hitt barbár idők viszonyait
felidézni alkalmas az a rendszer, amellyel ezt az ultra-szo-
ciológusok megvalósíthatónak gondolják. Ők ugyanis a

társadalom új rendjét az osztály-harcon akarják felépíteni. Már pedig rend és harc egymást fogalmilag kizárják, de kétszeresen kizárják a gazdasági élet mezében, hol a siker előfeltétele az összes gazdasági tényezők együttműködésében áll. Itt kell tehát ezt a rendszert megtámadnunk és pedig azzal, hogy kikapcsolva ebből a harc romboló elemét, ezt helyettesítsük egy alkotó erővel: a humanizmus fenséges gondolatával.

A humanizmus gondolatát kell megtennünk újabb berendezkedésünk sarkfengelyévé, mert csakis a humanizmus gondolatának a gazdasági életbe való szerves bekapcsolásától remélhetjük az osztályellentétek élének letompítását; remélhetjük nem azt, hogy az egyenlőtlenséget megszüntetjük, mert ez utópia, hanem hogy minden ember, mint ember számára, emberi méltósága által megkövetelt emberies életviszonyokat létesíthetünk.

A kulturális és szociális intézmények intenzív felkarolása, ezeknek minél szélesebb alapokon való kiépítése és így minél tartósabb megalapozása az az út, mely bennünket ide elvezet.

Itt jogos önérzettel állapíthatjuk meg, hogy a magyar nemzet erre az útra már rálépett. Mert újabb törvénygyűléseinknek csaknem minden egyes lapja egy-egy jelentős áldozatról számol be, amit ez a szegény, megcsontolt nemzet e cél érdekében magára vett és pedig nem külső erő nyomása alatt, hanem egyedül nemes lelke benső sugallatát követve.

Széchenyi István mondotta volt, hogy: „csak a gyenge gondol önmagával, az erős egész nemzeteket hordoz

szívében." – Ne legyünk gyengék, mutassuk magunkat erős-
nek. Ne csak saját apró bajainkkal törődjünk, hanem
szorítsuk keblünkre egész nemzetünket; ennek érdekében
fogjunk össze, hogy közös, vállvetett erővel törekedjünk az
ő példáját követve lerombolni a közöttünk meredező vá-
laszfalakot, bármint anyagból épültek legyen is azok és
így teremtsük meg a nemzeti egységet a társadalom
terén, mert a politikai értelemben vett nemzeti egység-
nek is legszilárdabb talpköve: a társadalom egysége.

Es ha ezt megvalósítottuk, akkor válik ez a nemzet
igazán Széchengi nemzetévé s ha erre most bensőnkben
fogadalmat teszünk: akkor válik ez az ünnep igazán
„Széchengi ünnepé”, az ő nagy szellemének egy újabb
felmagasztosulása. ~~~~~

Ennek a gondolatnak, Széchengi István ha-
talmos gondolatának: a társadalmi összeforrás esz-
méjének megvalósulására írtam én most ki az ő
serlegét!

Gyros

Lebelsberg

Kuno Úr

Őnagyméltósága
beszéde

1930. február hó 2-án

Széchenyi lakomán.

Főméltósága Kormányzó Ur!

Fenséges Királyi Hercegek!

Igen tisztelt Uraim!

Köppen száz évvel ezelőtt, 1890-ban csodálatos mű jelent meg; sokkal több, mint könyv, voltaképpen tett írás alakjában: Széchenyi Hitele.

Széchenyi István működését már jóval előbb, a huszas években megkezdte, mikorben társadalmi szervezetek létrehozása és ezek révén Budáról és Pestből nemzeti főváros kialakítása lebegett szemé előtt. Így felakartta lendíteni a lötenyészést, Pesten löversenyeket rendezett, de ez nem volt szemében pusztán öncél, távolabbra is nézett s azt remélte, hogy az arisztokrácia, amely a versenyekre majd fellátogat a fővárosba, utóbb idecsökhik és a végböl, hogy számára kellenes központot teremtsen, megalapította a Nemzeti Kaszinót. Illyen és hasonló eszközökkel igyekezett Budapestet társadalmi fővárossá tenni. Még a 20-as évekre esik a Magyar Tudományos Akadémia megalapítása is. A régi magyar világban az írók, akik nagyrészt nemes emberek voltak, kuriájukon szerkesztet éltek az országban. Így Kazinczy a nagy nyelvújítási és irodalmi mozgalmat szintén remplénmegyei udvarházából, Széphalomból irányította. Ubbhoz, hogy Pest szellemi, irodalmi és tudományos központtá váljék, tudományos társulatra volt szükség. Így az akadémia alapítása is a tudománypártolás közvetlen célján felül a nemzeti fővárosképzés gondolatát szolgálta.

Széchenyi összes akcióiban megragad bennünket a forma rendszertelensége mellett a lényegnek és különösen a célkitűzéseknek nagy rendszeressége és a kezdeményezések helyes sorrendjének átgondoltsága. Csak mikor már a Nemzeti Kaszinóban társadalmi, a Tudományos Akadémiában pedig irodalmi szervezeteket, középpontokat teremtett, tehát voltak fórumok, összejöveteli helyiségek, ahol az ország színe-jára a felvetett eszméket megbeszélhettk, megvitathatták, csak ilyen előkészületek után lépett a politikában 1890-ban a monumentális agitáció terére.

Ujjabban szokássá vált, hogy centenáriummok alkalmával egy-egy évet himagasló egyéniségekröl neveznek el; így nálunk 1990-at most Szent Imréről nevezik el. Széchenyi tevékenysége azonban nem egy évet, hanem egy egész évtizedet, a múlt század harmincas éveit annigira betöltötte, hogy mi magyarok ezt az egész évtizedet, a harmincas éveket, Széchenyi évtizednek mondhatjuk. Bár legnagyobb hatással nemzetére a harmincas években volt sakkor állt népszerűségének is tetőpontján, életének további folyása is termékeny az országra nézve s ennek a csodálatos életnek magasabb egységet mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy minden gazdagsága és sokoldalúsága ellenére is megkapó a nagy alapvetések és alapgondolatok axonosságára. A nagy emberek életét rendszeren szakokra osztják az életrajzírók és egyik legerősebb bizonyítékára Széchenyi élete erkölcsi értékének, hogy nála az osztályozás alapjául azokat az áldozatokat kell vennünk, amelyeket hazájáért hozott. Hol van nem-

zet - rajtuk kívül - széles e világon, amely legnagyobb fiának életét ilyen nagyszerű osztályozási alapon bonthatná időszakokra?

Széchenyi pályájának első szaka 1825-től 1840-ig tart. Ekkor szembeszállt az a reakciós szellemmel, amely a francia forradalom és az annak folytatását terő napoleoni háborúk után Európára rátelepedett. Ez a maradi szellem nemcsak a bécsi kormányt, hanem a magyar társadalom nagyobbik részét is hatalmába ejtette, ezzel a szellemmel küszködött három könyvével; a Hitellel, melyben a gazdaság szocialis kulturpolitikai eszméit körvonalazta, a Világgal, melyben a Hitel taglóival vitatkozott és a Stádiummal, melyben a viták során kiérlelt reformjait szerves programba foglalta össze és törvényjavaslatokba sűrítette. Közben József nádor felszólítására elmerült a dunai problémákba, igyekezett hajózhatóvá tenni a Vaskaput és a gőzhajózást nálunk meghonosítani. Életének ebben az első korszakában idejét, munkáerejét, vagyonát áldozta a hazáért. Az Akadémiára 60.000 forintot szánt, a gyakori aldunai utak is sok pénzbe kerültek, ilyen és hasonló költségekre ráment egy uradalma.

Második korszak 1840-1848-ig tart. Alig jelentek meg a fogsgából kiszabadult Kossuthnak első cikkei a Pesti Hirlapban, nyomban felismerte, hogy az azokból kisugárzó társadalmi és politikai felfogás szöges ellentétben áll a bécsi összbirodalmi körök gondolkozásával. Tisztán látta, hogyha Kossuth agitációja a nemzeti körvéleményt bükkörébe vonja, feltartéhatatlan lesz a hatalommal a konfliktus. Minthogy továbbá Széchenyi tájékozva volt a szent-szövetség határozmányairól és I. Miklós cár politikai irányáról, nem voltak illúziói abban a tekintetben sem, hogyha a nemzet és az összbirodalom között mérkőzésre kerül a sor, az egyenetlen tüzében el kell bukniuk. Ezektől a politikai megérzésektől és meglátásoktól vezelve, írta meg egymásután vitáiratait Kossuthtal szemben: a legbátrabb magyar könyvet, a Kelet Népet, a Haratot, amely oly éles volt, hogy közre sem tette, így csak kéziratban maradt fenn és a Politikai programtörvédekhez, ez utóbbiban jóslatszerűen előre megmondva azt, ami utóbb romlásunkra, valóban be is következett. De gyöttrő sejtései középette is dolgozott tovább. A 40-es években a Tisza-szabályozásra vetette rá magát, meg a Lánchíd építésére, amely Buda és Pest összekapcsolásával szintén fővárosképe gondolatát volt hivatva szolgálni. A harc a népszerű Kossuthtal szükségképpen népszerűtlenné tette Széchenyit, 1848 végzetes nyarán pedig sejtéseinek bevalása az ö-rületbe kergette. Pályája e szakában feláldozta népszerűségét és elméjének épségét.

Széchenyi életének harmadik szaka az abszolutizmusra, az ötvenes évekre esik. Mint a francia forradalom után, azonképen az 1848-iki európai forradalmak nyomán is hatalmas reakció fejlődött ki, amely különös erővel dühöngött Magyarország ellen. Széchenyi most megint kénytelen volt a reakcióval harcolni, mint közeletének első szakában. Egymásután megírta kéziratban cím nélkül fennmaradt művét, amelyet utólag elneveztünk Széchenyi nagy satirájának, majd a Blick-et, végül pedig a Disharmonie und Blindheit-et, melyet csak azért nem bocsáthatott közre, mert a végzetes házkutatás alkalmával elkobozták. De nem csak irodalmi téren működött, hanem mindenféle más eszközökkel is igyekezett eloszlatni az udvari köröknek ellenséges hangulatát és a nemzet számára megszerezni Anglia erkölcsi és politikai támogatását. Az összbirodalmi eszme akkori képviselőinek nem volt erkölcsi erejük a kritika és az ellenmozgalmak elviselésére, házkutatással és annak nyomán méltatlan fenyegetéssel halálba kergették. Az 50-es években odadobja hazájáért életét.

Sodálatos az áldozatok e hosszú sora, amelyben megkap a crescendo, kezdetben munka és vagyon, majd népszerűség és az elme épsége, a végén maga az élet! A pályá inkább Kalvária-út. Nem esoda, ha legnagyobb politikai ellenfele, maga Kossuth nevezte a legnagyobb magyarnak.

Széchenyi pályájának termékenységé eszmékben és tettekben mindig újra és újra arra indítja a gondolkozókat, hogy Széchenyi-problémákkal foglalkozzanak. Legutóbb is, a Széchenyi kultusz és a Széchenyi-kutatás terén két olyan fontos mozzanat merült fel, amelyek felett el nem surranhatunk,

éppen ebben a házában, amely az ő háza, a Széchenyi háza, a Nemzeti Kaszinóban. A Széchenyi-kultusz terén Herczeg Ferenc megírta Széchenyi drámáját: A híd; a Széchenyi-kutatás terén pedig nagy történésziünk, Károlyi Árpád, a bécsi titkos levéltárban megtalálta Széchenyi döblingi irodalmi hagyatékát, a döblingi házkutatás irataival együtt, amely leletet még kiegészítették Angyal professzor buvárlatai az angol külügyi hivatal londoni levéltárában, aki ráakadt Lord Augustus Loftusnak, az akkori bécsi angol nagykövetnek magyar vonatkozású jelentéseire.

Károlyi Árpád nagy bécsi leletét irodalmi téren Herczeg Ferenc használta fel először. A drámaíró biztos szemével felismerte Széchenyinek a döblingi házkutatás alkalmával elvett 1848-iki naplóból, mint kapcsolja össze elboruló elméje az épülő Lánchíd sorsát az országgal és annak a halálosan komoly akciónak sorsával, amelyet a Batthyány-kabinet a katasztrófa elhárítása végett folytatott. Csak zseniális egy kifejlődő rögeszméjében lehet ekkora szépség és ilyen mélységes szimbolika. Valójában az igazi nemzeti műemléket az különbözteti meg valamely szép, régi épülettől, hogy az előbbi belekapcsolódik, valósággal belefonódik a nemzet életébe. Ilyen nemzeti műemlékünk a Lánchíd. A Margithid erősebb, az Erzsébethid mászkálószerűbb, hiszen egyetlen ívvel vezet át a Dunán, de nekünk „a híd” mégis csak a Lánchid marad, mert ennek valóságos politikai története van. Már a létesítés pusztá ténnyével is Széchenyi magasabb ívelt követett: a hídvám révén hozzá akarta szoktatni a nemességet a közteherviselés gondolatához, e révén akarta először áttörni a nemesi adómentességet. A hídépítési munka megindulásával nagy lendületet vett az ország minden téren. És amikor szerencsétlenség történt, az egyik lánc a vízbe zuhant és vele Széchenyi is beleesik a Dunába, a Batthyány-kormány helyzete szintén kritikussá vált. A szabadságharc kiélesedésekor Alnoch ezredes fel akarta robbantani. Amikor pedig 1867-ben Beak meghívta a kiegyezést, Ferencz József a koronázás után a Lánchídon jött át Pestre a királyi esküire és a kardvágásra. Mindent látta és a nemzettel átélte az öreg híd. Csodálatos, hogy Széchenyi 1848-iki rögeszméiben mennyi volt a mélységes valóság.

Nem hiába szakadt el a hídlánc, Széchenyi politikai pályájának lánc is jó időre megszakadt. Miután egy kenséges, szinte félelmetes látomással, amelyet Kemény Zsigmond hallott és megörökitett, — megegyeztet megjósolta a forradalmat és borzalmait; izgatottsága miatt a minisztertanácsban már nem vehetett részt, társai kérték, hogy himélje magát s derék orvosa, Falogh Pál dr. elvitte Döblingbe. Ennek a katasztrófának lelktani szükségességgel be kellett következnie. Hiszen Széchenyi 1841-től kezdve világosan látta, hogy gyorsuló léptekkel rohamunk a katasztrófa felé. Mindent megtett, hogy a végzetes mozgalmat feltartóztassa, még sem volt rá képes s amikor eljött az, amitől nyolc éven át rettegett, harakisága elvette az eszt.

Eletének döblingi szakára vet új világot Károlyi Árpád bécsi és Angyal professzor londoni levéltári lelete, úgy hogy ma már egészen világosan látjuk Széchenyi katasztrófájának mélyebb okát és a hatalmas politikai küzdelmet, amely azt megelőzte. És itt megint bámulhatjuk a lángész csodálatos erejét, Jörge szanatóriumát el nem hagyva, csak újságok, könyvek és látogatók felvilágosításából táplálkozva, kristálytisztán látta Európa, az összbirodalom és Magyarország helyzetét, bajait és az abból fakadó tennivalókat. Széchenyi saját írásaiból és nyilatkozataiból kihámozva a politikai összhelyzet röviden következőképpen állott szemé előtt.

A forradalmakat az összbirodalom Bécsben, Brágában, Lombardiában és Velencében s végül orosz segítséggel Magyarországon is elfojtotta. Nagy politikai válságok és katasztrófák után rendszeren tabularasa áll elő. Mint a lágy viaszt, úgy formálhatták volna a politikusok 1849 után is az új helyzetet, ha államférfiak lettek volna. Végzetes volt, hogy nem bizonyultak annak. Még a forradalom folyamán a hatalmat a gyermekifjú Ferencz József helyett Schwarzenberg Felix herceg ragadta a kezébe, egy keheséges és tetters, himéletlen ember, de minden erkölcsi alap nélkül való, frivol, bosszúálló és tanulatlan. Erre ezt a hiányt és ezért maga mellé vette Bach Jándort, aki még csak az imént ténylező volt a bécsi

forradalomban, de közönyösséggel, nagy tehetséget az abszolútizmus rendelkezésére bocsátotta és Schwarzenberg rapszódikus gondolatait rendszerbe foglalta. Így született meg a Bach-rendszer. Ezek a végzetes férfiak, Széchényi szerint három téren, még pedig erkölcsi, kül- és belpolitikai téren követtek el helyrehozhatatlan hibákat. Az egész újjáépítés rossz tervek szerint indult s a fiatal uralkodónak, akinek nevében és felelősségére folyt az akció, helyrehozhatatlan károkat okoztak.

Különösen súlyos volt Schwarzenbergnek és társainak vétke erkölcsi téren. Nem saját erejükkel, legalább magyar vonatkozásban nem, hanem I. Miklós cár fegyvereire támaszkodva győztek. Mégis a felfuvalkodott győzelem helyrehozhatatlanul léptek fel s a pesti Aljépületben s az aradi vesztőhelyeken vérben tombolták ki magukat. A politikai bosszú ez akciójának undokságát még növelte, hogy ami voltaképpen személyes és politikai bosszú volt, azt az igazságszolgáltatás mezébe burkolták. Széchényinek oly erős volt az erkölcsi és igazságérzése, hogy mindazokat akik e vérengzésekben kompromittálva voltak, egyenileg sem tudta többé tisztességes embereknek tekinteni.

Schwarzenberg és utóda a külügyminiszteri székben, gróf Buol, a külpolitika téren is hibát hibára halmoztak, elrontották a jó viszonyt egyik hatalom után a másikkal, aminek az volt a következménye, hogy az összbirodalom teljesen elszigetelt helyzetbe került.

Először Szászországot sértették végig. V. Frigyes Vilmos nem fogadta el a frankfurti német alkotmányozó nemzetgyűléstől a neki felajánlott császári koronát és csupán arra szorítkozott, hogy az északnémet államokat szövetségbe csoportosítsa Szászország körül, amelynek kezébe került volna az unio katonai vezetése is. Schwarzenberg az 1850-i olmitzi pontációval e szövetség feloszlására és mozgósított hadseregének demobilizálására kényszerítette az akkoriban gyenge porosz államférfiakat.

Egyenesen végzetes volt azonban az, amit Schwarzenberg utóda, Buol gróf külügyminiszter orosz viszonylatban tett. Alig négy évvel azután, hogy Miklós cár a magyar hadsereg legyőzésével visszaadta hasáinkat az összbirodalomnak, feszültté vált a viszony Szászország és Görögország között, az orosz hadsereg megszállta a dunai fejedelemségeket. És ekkor az összbirodalom mozgósított, felvonult Erdélytől Bukovinán át Galiciáig, de nem Szászország mellett, hanem ellene és ultimátummal kényszerítette Miklós cárt a Marasalföld és Moldva kiürítésére. Ebbe a világgtörténelmi halátlanságba, a kihasználtság és becsapottság gyöttrő érzésébe és a krími háború mostoha kimenetelébe a hatalmas autokrata, I. Miklós cár belehalt, felesége Alexandra Feodorovna öregy cárné pedig azt mondta Eszéria főhercegnőnek, az ifjú császár anyjának: „Votre fils a tué mon mari!” V. Sándor cár koronázása után kíméletlenül bánt az összbirodalom nagykövetével, nyíltan bosszúrol beszélt és az orosz udvarnak ez az engesztelhetetlen gyűlölet volt végelemzésben az oka az 1914-i orosz felmadásnak és ez uton az osztrák-magyar monarchia összeomlásának.

A vérengzés a rezsimnek annyira lényegéhez tartozott, hogy nemcsak Magyarországon tombolt, hanem egyebütt is, ahol öntudatos nemzeti érzésbe ütközött, így természetesen Lombardiában és Venetóban, ahol különösen a bresciai és mantovai kivégzések váltak hírhedté. Ez meg az olasz nemzet gyűlöletét korbácsolta fel, ami az olasz eszmet magáévá tett Savoyai-dinasztiát kényszerítette arra, hogy 1859-ben és 1866-ban az összbirodalom ellen fegyvert ragadjon. Sőt az örvenes és hatványos évek elnyomásának emléke oly keserű volt, hogy Olaszország állásfoglalását még a világháború folyamán is döntően befolyásolta.

Széchényi azt is világosan meglátta, hogy Bruck pénzügyminiszter közlekedési politikája milyen rossz vért szült Angliában. Váriási költséggel kiegészítették a bécsi-triesteri vasutat a Semmeringen át, kifejlesztették a triesteri kikötőt, szubvencionálták a Lloyd tengerhajózási társulatot és Bruck pohárköszöntőben éltette a francia Lessepsset, aki III. Napoleon védnöke alatt hozzájárult a Suez-csatornához. Bruck azzal a gondolattal kacérkodott, hogy az indiai kereskedelmet Bécsen, Triesten és Szeuzen át lehet elterelni az angol érdekkörből, amely koncepció ellentétben állott azokkal az alapelvekkel, a-

melyeken az angol külpolitika nyugodott.

Az osztrák Birodalom miniszterei ekképpen minden hatalommal elrontották a dolgot, úgyhogy amikor 1859-ben III. Napoleon a fegyveres ellenségeskedés terére lépett, Bécs teljesen izolálva állt a francia és az olasz hatalommal szemben.

De még ennél a balkézes politikánál is végzetesebb volt az a helypolitikai irányzat, amelyet az osztrák Birodalom különösen Magyarországgal szemben követett. A Bach-rendszer három sarkalatos alapelven épült fel: az abszolutizmuson, a centralizáción és a germanizáción. Am az abszolutizmus tartóhatatlan kormányforma volt a XIX. század második felében. De még hogy lehetett volna centralizálni, új mesterséges egységekbe összeolvasztani olyan századokon át önálló históriát élő nemzeteket, mint amilyenek a magyarok, olaszok, lengyelek, horvátok voltak. A germanizáció gondolata pedig etnografiai lehetetlenség volt, hiszen gyermekes elgondolás, hogy 25 százalékos németiség majd beolvasson 75 százalékos román, szlávot és magyart.

Ilyen erkölcsi megterheltség nyomása alatt, ilyen külpolitikai izoláltságban és ilyen súlyos helypolitikai hibából kifarjadzó, általános belső elégedetlenség közepette természetes volt, hogy általános bizonytalanság érzése és elővándorló nagy katasztrófák előérzete vett mindinkább erőt a lelkeken. Ebben a fokozatosan kialakuló katasztrófa-atmoszférában az 1849-iki csapás után lassanként leledező magyar nemzeti szellem újból felvette a küzdelmet az osztrák Birodalmi eszmével. Mik voltak a küzdő felek ebben a monumentális történeti kuszában?

Az egyik oldalon egy kialakuló korszak, az osztrák Birodalmi bürokrácia. Schwarzenberg Félix autokrata természetű feltétlen engedelmisséget követelt, azért munkatársait nem is Ausztria és Magyarország történeti nemességéből vette, amelyek fiait korábban a hadsereg tisztikarát és a polgári szolgálat vezetői állását ellátták. Schwarzenbergnek nem kellett önálló gondolkodású emberek, ő vak eszközöket keresett és ezért nem nézve multira és nemzetiségre, mindenféle elemből vegyes eredetű hivatalnokokat toborozott össze, a miniszterek is csak második rangosztályba emelt hivatalnokféle voltak és nem államférfiak, akik egynek, összetartozónak és szolidárisnak érezték magukat a vezetőik alatt álló és mindinkább kasztba kimeredő hivatalnoksereggel és ennek egzisztenciális anyagi érdekeivel.

Ezzel az osztrák Birodalmi táborral szemben magyar részből három politikai csoport állt.

Kossuth az emigrációval és magyarországi hívei, röviden a negyvenkilencesek, mert az 1849-iki debreceni dekonizáló nyilatkozat közjogi alapján állottak. Ezek az osztrák Birodalmi bürokrácia szemében béke idején nem voltak veszedelmes emberek, mert nemcsak akkor, de később is kizárva maradt még a gondolata is annak, hogy a császár őket a kormányra valaha meghívja.

Azután ott állt Deák és a köznemességből kikerült liberális tábor, amely az 1848-as törvények alapján követte a jogfolytonosság helyreállítását. Az osztrák Birodalom egy újabb katasztrófájának, a kőniggrázi vereségnek kellett behővetkeznie, hogy az udvar, bár bizonyos módosításokkal, de ezt az alapot mégis elfogadja. A kormányzó bürokrácia szempontjából tehát Deák pártja sem volt az ötvenes évek folyamán még veszedelmes.

De itt voltak a konzervatívok élükön Széchenyivel, Josikával, Desszffy Emmillel, Szécsen Antallal, Apponyi Györggyel, Szögyén-Marich Lászlóval, Mayláth Györggyel, Barkóczyval. Mindannyian udvarhoz bejáratos, de öntudatos magyar emberek, realpolitikások, akik mindenáron ki akarták ragadni a nemzetet a Bach-rendszer halálos szorongatásából. Csele nem keresték a népszerűséget, de fölfelé őszintén, emelt fővel, magyarosan megmondták nézeteiket. A dinasztiahoz teljesen hűek voltak, de hazájukat éppúgy szerették. Kőniggrätz után a követeléseik már kevésnek látszottak a nemzet szemében, de a monarchia újabb katasztrófája az 50-es évek végén, amikor az osztrák Birodalmi gondolatból ők kuszakódtak, előrelátható még nem volt, nekik tehát az akkori erőviszonyokkal kellett számolniuk. Csak ebben a beállításban lehetünk irántuk igazságosak s a magyar történetírásnak revideálni is kell velük szemben a 67-es

események benyomása alatt elfoglalt igazságtalan álláspontját. Az ökonzervatívok az udvarnál politikailag passzibilisek voltak, ezért nézte a hivatalnok-kormány gyanakvó, aggodalomtelijes ellenszennel minden lépésüket, működésüket s ellenakcióját főképp velük szemben irányította. Ebben a politikai beállításban találja Széchenyi katasztrófája is természetes és történetileg igaz okát.

A harc egyfelől a hivatalnokkormány, másfelől a magyar konzervatívok közt az ötvenes évek mulásával mindig erősebbé és elkeseredettebbé vált. Kifeje mindennek kevés volt a látszata, a mérkőzésről a magyar közönség alig hallott valamit, mert az olyan merev abszolútizmus alatt, mint a Bach-rendszer volt, szabadon agitálni, a tömegekre hatni nem lehetett. De a döntő tényszerű nem is a közvélemény, hanem az uralkodó, az udvar, az irányadó körök befogása volt, ennek a befogásnak befolyásolása volt a tusa célja.

E monumentális harc láttára jó virók jutnak eszünkbe, ahol csapás, védelem és ellentámadás egymást éri és váltja.

Széchenyi 1856-ban már annyira felgyógyult, hogy írogatni kezdett, de akkor még nem politikáról, hanem lélektani, esztétikai és pedagógiai kérdésekről. 1857 tavaszán Bach arra a potemkini ötletre jutott, hogy az uralkodó és fiatal neje tegyen körutat Magyarországon és lássa meg az akkor már nyolcéves császár munkáját és eredményeit. Ugyanazon a napon, amikor az uralkodópár a magyar útra elindult, Széchenyi is hozzátartott egy nagy magyar munka megírásához, amelynek ő maga címet nem is adott, de amelyet utólag elneveztek Nagy magyar szatirának. Ebbe a keserű műbe mintegy beraktározta politikai ötleteit, gondolatcsorait, elmélkedéseit az összbirodalom fonák helyzetéről és a magyar nemzet szenvedéseiről. Így kezdődött meg 1857-ben újra Széchenyinek 1848-ban megszakadt politikai tevékenysége.

Konzervatívok pedig a császári pár magyarországi körúját fel akarták használni, hogy petícióval járuljanak az uralkodó elé, felpanaszolva a nemzet sérelmeit. Bachnak sikerült elérnie, hogy a memorandumot, amelyet a primás ösztözt átnyújtani, még csak el sem fogadták. Az út lezárása után, mintegy az eredmény megállapításaként, Bach szeptemberben Saxe-Coburgban kéziratot eszközölt ki a fiatal császártól, amelyben megegyezést fejezte ki a látottak felett és kijelentette, hogy minden a régiben marad.

De Bach a körutazás rendezésével és annak során felülről megparancsolt ovációkkal még nem érte be, hanem azonfelül Rückblick auf die jüngste Entwicklungsperiode Ungarns címen felhívató röpiratot íratott, amelyben türehtetlenül kerekdő hangon eldicsekedett azzal, amit kormányzata Magyarországon Világos óta állítólag létrehozott. Amint mondtam, a harc mindig az irányadó körök befolyásolása körül forgott és ennek megfelelően Bach is ezt a politikai memorandumot csak 500 számozott példányban nyomatta ki és ezeket kiosztotta az udvar és a diplomáciai kar legbefolyásosabb emberei között.

Magyarországi körút rendezése és a Rückblick kiadása Bachnál ugyanaból a politikai elgondolásból eredt. Híangukatot akart maga, politikáján és rendszere mellett csinálni. Széchenyi viszont éppen ezt a híangukatot igyekezett lerontani, amikor elővéve a Nagy magyar szatirába beraktározott gondolatainak legjavát, megszerkesztette Solich című ellenröpiratát, kimutatva a Bach-fele könyv sézatos beállításait, a rendszer hibáit és különösen főképvisezőjének, Bachnak fonák egyéniségét és gyökereiben elhibázott politikáját. Széchenyi e nemetül írt munkájában főké a gúny fegyverével élt. E Széchenyi-könyv egész beállításából világosan látszik, hogy nem a külföldre, vagy pedig a magyar közvéleményre akart hatni; tréfái, anekdotái mindig úgy voltak összeválogatva, hogy azok a bécsi udvari körök izlésének megfelelőjenek és érdeklődését felkeltsék. E mű írása foglalkoztatta Széchenyit 1857 őszén és 1858 elején. Béla fia azután Angliában kinyomatta és az angol nagykövetség futára az összbirodalomba 1859 tavaszán behozta a rendőrileg eltiltott Sárga Könyvet, éppen akkor, amikor a katonai akció III. Napoleon és Olaszország ellen megindult. Ezután jöttek 1859 májusának és júniusának ismert katonai eseményei, jó Magenta és Solferino, amely katasztrófák tűzének világánál

nyilvánvaló lett, hogy nemcsak a hadsereg, de az egész mögötte álló mesterséges állami gépezet nehezebb körülmények között sikeres működésre képtelen. A villafurcsai ideiglenes béke után kiábrándulva jött fel az ifjú császár a gyászos esztendőkről és megint jött Suxenburyból egy kézirat, de ez már nem dicsérte a rendszert úgy, mint a magyarországi mesterséges diadalmenet után, hanem beismerre a belpolitikai javítások szükségességét. És most fokozódó hevességgel indult meg az öszbirodalom hivatalnokminiszterinek és az idegen hivatalnokseregnei élet-halál harca azért, hogy ha az olasz vereség következtében lesz is a belpolitikai téren változás, az legfeljebb csak személyi és ne egyuttal rendszerváltozás is legyen. A rezsim leggyűlöltebb exponensének, Bach belügyminiszternek és Kemény rendőrmiszternek hamarosan mennie kellett, Berchbergert kinevezték miniszterelnöknek, de 1859 nyarán és őszén mélyebbreható javításokat, különösen magyar vonatkozásokban tenni még nem akartak. A johanniseumiek igyekezete odairányult, hogy a magyar viszonyokról hallgassák meg a konzervatív vezetőembereket, de a kormány meg azt is meg tudta akadályozni, hogy ez gyűlésben történjék. Berchberg egyénenként kerette magához őket és ugyan csak ő ismételtlen meglátogatta Döblingben a visszavonulva élő Széchenyit.

Berchberg megbeszéléseivel párhuzamosan a parizsi nagykövettől csak az imént rendőrmiszterre kinevezett Fübner lement Sötmegeerre és ott a konzervatív főnemességgel beható tanácskozásoknak folytatott. Sokban el is fogadta érveléseiket, de éppen ezért hamarosan le is kellett mondania és utóda a sötét Thierry lett, Széchenyi katasztrófájának egyik felidézője. Egyelőre a hivatalnok-kormány kerededett felül. Úgy látszott, hogy a személyi változásoknál tényleg megakadt a rendszernek annyira szükséges likvidálása. Az udvar terveibe beavatott Szécsen Antal kiment Széchenyihez Döblingbe és csüggedten mondta: „Je suis au bout de mon latin, faites quelque chose!” És Széchenyi eszelekedett. Konceptiója az volt, hogy mindenáron fel kell világosítani a fiatal császárt, tudatára kell ébresztetni annak a veszélynek, hogy ha az eddig követett irányhoz továbbra is ragaszkodnak, ha az ügyek az eddigi mederben folynak tovább, akkor elkerülhetetlen lesz a monarchia katasztrófája. Fel akarta használni e célra a hercegprímás negyvenéves papi jubileumát, amely alkalomra újabb petíciót fogalmazott, amelyet az ott megjelent kiválóságoknak alá kellett volna írniok. De ennyire nem is került a dolog. Bartakovics érseknek pusztán hazafias pohárköszöntője elegendő volt ahhoz, hogy Magyarország főkormányzója ebéd közben szenvedélyesen felugrott székről és katonai kíséretével együtt tüntetően távozott. Amikor a közvetlen petíció nem sikerült, akkor Széchenyi Lichtenstein Ferenc herceg tanácsára nyílt levelet fogalmazott a császárhoz s azt szokása szerint Angliában kinyomatta. Szeljes őszinteséggel tárta fel ebben a rendszer legfőbb hibáit és megint utalt a várható bajokra, amelyek utóbb jórészt be is következtek. Mikor azután a nyílt levélnek sem mutatkozott hatása, akkor Anglia útján igyekezett a fejedelmet kedvező állásfoglalásra bírni. Tudta, hogy Angliában fontos külpolitikai tényező a közvélemény, ezért cikkeket küldött a Timesbe. Baráti viszonyban élt Anglia bécsi nagykövetével, Lord Augustus Loftussal, aki őt Döblingben gyakran meglátogatta. Széchenyi gróf és Lord Loftus olyan két egyeniség volt, akik szinte arra voltak alkalomra, hogy egymást kölcsönösen megértsek, megismeressék, megversüljék. Társadalmi szokások és felhővés azonosága, a politikai gondolkodás párhuzamossága, mérsékelt, de határozott természetük közel hozták őket egymáshoz. Loftus bő jelentésekkel továbbította a londoni külügyi hivatalhoz Széchenyinek és körének emlékiratait, tolmácsolta eszméjüket. A végén pedig Széchenyi egy előkelő angol ismerőse, lady Stafford útján, aki az angol miniszterelnökkel rokoni viszonyban állott, közvetlenül levelet intézett Palmerstonhoz, kérve közbelépést a fiatal császár felvilágosítása iránt, mert a monarchia fennmaradása Angliának is külpolitikai érdeke, az öszbirodalomban követett út pedig egyenesen a romlásba vezet.

Esodálator az, hogy abból a döblingi néhány szobából Széchenyi mily óriási akciókat tudott kifejteni. Még a legvégén is, a Blicknek mintegy folytatásaként, újabb broszúrt készített elő Disharmonie und Blindheit címen, amelyet már nem adhatott ki, mert éppen a befejezését írta, amikor

a házkutatás alkalmával azt tőle erőszakkal elvették.

Es itt elérkezünk Széchenyi kríziséhez és katasztrófájához, amely egyúttal a magyar mozgalom krízise is volt. Az eddig anyira zárt Bach-rendszer az olasz csatamezőkön megtorpánva és magának Bachnak távozása után a szellemi vezetőről is megfosztva, természetesen fészelt-bomlott. A pénzügyi helyzet válságosra fordult, a hadseregszállítás körül is óriási visszaélések kerültek napfényre, amelyek majdnem felgyújtak a pénzügyminiszter személyéig. Az összbirodalom összes néptörzseinek elégedetlensége annyira általánosodott és köztudománnyá vált, hogy 1860. elején I. Ferencz József kezdte belátni azt a keserves igazságot, hogy egy évtizeddel ezelőtt rossz irányban indultak el, hogy annyi vér és erőszakoskodás árán, egy értékes évtized elvesztésével, szakadék szélére kerültek.

Megkezdődött a hivatalnokkormány élet-halál harca a létért és nemlétért és ekkor kétségbeesett eszközhöz nyúlt. Mindenáron kompromittálni akarták a magyar konzervatívokat a bizalmával mindinkább felgyűlt hajló császár előtt, hogy így az utolsó pillanatban, a kormányra való meghívásuk küszöbén, tegyék őket az uralkodó előtt lehetetlenné. Magyarország főhormányzója felhívta Thierry Faguelmet Széchenyi dóblingi működésére. Demenciánsok Reichberg előtt is úgy igyekeztek beállítani Széchenyi tevékenységét, hogy egyfelől a konzervatívok, másfelől külföldi tényezők bevonásával messze elágazó politikai komplotot készit elő. Illegvesztegették egyik ügölőjét, Sichel Sebestyént, hogy lojdon el tőle kompromittáló kéziratokat és amikor Sichel jelentette, hogy Széchenyi újabb munkán dolgozik a tessim ellen, a Disharmonie und Blindheit volt az, — akkor 1860. március 8-án Felsenthal rendőrtanácsos óriási számú rendőrrel rajtaütött a dóblingi remeten és 4 órán át hoztogatta iratait, attól a reménytől kesegtetve, hogy bőséges kompromittáló anyagot találhatnak a Széchenyivel baráti viszonyban lévő magyar konzervatívok ellen.

Etől az időtől kezdve minden lázasan lüktet. A magyar közvélemény az agy Széchenyi zaklatásán felháborodik. Március 15-én már sortűz dörög el a Kerepesi temetőben és Forinyák Gyza halálosan megsebesül; április elején belehal sebeibe és az egész magyar társadalom osztálykülönbség nélkül kíséri ki utolsó útjára. Széchenyinek Thierry rendőrmiszter kiméletlen levelét írt, amelyben valós fenyegetés foglaltatik. Iratai a rendőrségről már átkerültek a büntetőbíróshoz. De a legnagyobb magyar nem akar méltatlan ellenfeleinek hatalmába kerülni, hanem mint a nagy rómaiak, április 8-án inkább megvált az élettől. Az előző napon meg elküldött a régi barátának Lord Loftusnak 24 üveg tokajit, mintegy gyengéden figyelmeztetve arra, hogy ne felejtkezzen meg a szenvedő magyar nemzetről akkor, ha majd ő maga már nem lesz az élők sorában. A rendőrség újabb házkutatást tart Döblingben; újjonganak a hatalmas leleten, amely lehetővé teszi, hogy a „föbűnös” halála után is Széchenyi „inkostársai” ellen bünpereket indíthassanak. A dórek diadalmasmorban usznak, pedig rendszerük sirját ásták meg.

A magyar cikkek a Timesben erősen hatottak az angol közvéleményre. Lord Loftus, a nemes barát is híven jelentett Londonba, Lady Stafford szintén elvitte Széchenyi levelét, Lord Palmerston miniszterelnökhöz. És alig záródott le a cenki kriptá Széchenyi földi maradványai után megérkezett Palmerston külügyi államtitkárától, John Russellől Lord Loftushoz a nehezen várt távirat, amelyben Viktoria királynő kormánya bécsi nagykövetet arra utasítja, tegyen az összbirodalom külügyminiszterénél lépéseket, hogy Magyarország kormányzata a történelmi alapokra visszahelyeztessék és hogy a reformok a magyar közvéleményt kielégítsék. Reichbergnél nyomokban jelentkezik is a kellemetlen látogató. Ezúttal különösen komoly és kimért; a nagykövet megteszi a Széchenyi által annyira óhajtott demarsot, de mint gróf Széchenyi Béla többször említette, ez alkalommal Lord Loftusnak, a magánembernek is volt Reichberg számára mondanivalója s fagyosan odavetette, hogy szigetházának befogása szerint szokot-

lan az, hogy Diechberg előbb látogatta Széchenyit és tanácsait kérte, utóbb pedig házkutatást tartatott nála, ami egy ilyen nagy hazafit halálba kergetett. Loftus ezt leplezetlenül megmondva, ridegen távozott s nem sokára bécsi állomását is odahagyta.

Magyarországot már a döblingi házkutatás híre is felzaklatta. Most pedig, hogy közismeretű vált, hogy halálba üldözték az aggasztó a nemzeti harag valósággal fellobogott. Felújult Batthyány Lajosnak, Serényinek és az aradi vértanúknak emléke. Csak az imént ölte meg a sortűz a kis jogászt, Forinyákot és most a legnagyobb magyart üldözték a halál menedékebe. Vér és mindig csak vér... Széchenyi Bécsben rendőrileg megfigyelt egyén és vádlott, itthon a nemzet halottja, akit a kisgyerektől az öregekig minden magyar embert hitekiig gyászol. Micsoda óriási szakadék a nemzet és az állam felhogása közt!

A hivatalnokkormány korai örömenek és bosszúvágyának végeszakadt, mert cinizmusukban sok mindennel számoltak, csak eggyel nem, I. Ferencz József nemes egyéniségével, uralkodói lelkiismeretével. Eddig azzal áltatták, hogy a harc Magyarország a lakosság egy főredéke, egy part ellen folyik, Kossuth hívei ellen, akik el akarnak szakadni a monarchiától. De most már a leghívebbeket, a konzervatívokat is gyanussá akarják tenni előtte, üldözni keszek mindenkit, egy egész nemzetet. De akkor hol marad az állam erkölcsi létjogosultsága? A gyermekifjú uralkodót Schwarzenberg Felix végzetes utra terelte, de keservesen meglakolt ezért a korai tévedésért; tartományok és preszbizs mentek rá, fontos évek veszték el, amelyek alatt Európa többi részei rohamosan fejlődtek. Most kinyílt az uralkodó szeme, megtanult saját maga látni, elkülölte balkezes munkatársait és Benedek személyében magyar embert állított a budai főhormányzóság elére, aki elment arra a gyászmisére, amelyet a hercegprímás Széchenyi lelkiüdvéért mondott és maga kezdeményezett, hogy állítsanak szobrot a döblingi áldozatnak. Széchenyi nemcsak életével, hanem halálával is előmozdította az ország sorsának jobbrafordulását.

Sord Loftus meghatottan írja, hogy az életből távozó Széchenyi utolsó üdvözlésként elküldte neki a borok királyát, az aranyszínű tokajit. A mai estén, amikor Széchenyi és Loftus nemes barátságáról megemlékeztünk, ismét az aranyszínű tokaji van a serlegben. És ismét súlyos helyzetben van a magyar nemzet, de nem reménytelenben. Megemlékezve a múlt idők nemis küzdelmeinek hasznatlan vezetőjéről és a súlyos jelenből reményteljesen nézve a magyar jövőbe, emeljünk áhitatos lélekkel Széchenyi emlékeztére a serleget!

Harvankettedik lakomza

Harvanhatodik
emlékbesséd

1931. február 1-én.

Szórok:

RARODSZKI
Iván

Főmeltóságu Kormányzó

Királyi Fenségek,
Tisztelt Uraim!

kisded makkból, ha egészsé-
ges, idővel termő tölgyfa lesz,
csak senki el ne gazolja." Ez-
zel a jelszóval indítja útjára Széchényi
István első munkáját amellyel a ma-
gyar közvélemény elé lép. Ebben az egy
mondatban, mintha benne volna Széché-
nyi egész egyénisége, életének, munkájá-
nak dióhéjba foglalt története. Tölgyeket
ültetett, hogy beerdősítse vele a magyar

pusztaságot, de mielőtt nagyra nőhettek volna, elgázolta őket az események és a sors száguldó áradata. Isten csodája volt, hogy mégis megnőttek sűrű magyar erdővé, mert egészséges volt a makk melyet Széchényi elültetett.

Nagy Széchényinek ezzel a fölgyültető munkásságával kívánok foglalkozni a jelen alkalommal. Mások is, — másutt és ezen a helyen, — sokszor — méltatták a reformokat felvető, a reformokért harcoló nagyszerű államférfi jövő előkészítő — érdemeit. Ha most mégis ehhez a nem egészen újszerű témához nyúlok, teszem ezt nemcsak azért, mert elvégre Széchényi István élete — munkájának vezérmotívuma, alátámasztó szellemű reformátori munka volt, hanem azért is, mert ma is olyan időket élünk, ahol makkot kell ültetni, eszméket felvetni, terveket mevalósulás felé vinni, hogy ismét egészséges sűrűségbe hajtszon a legázott magyar berek.

A mai idők, mintha hasonlitanának Széchényi korszakához. Most is, mint akkor, külső — hatalmak tették kezüket a hosszú háborús — kodásban elgyengült magyarság sorsára, kegyetlenül megfosztva az önrendelkezés olyan jogaitól, amelyek nélkül a nemzet élete csak tengetés. Most is, mint akkor politikai harcok közvetlen fegyverével, vagy nyílt csatákon nem vezethetjük a nemzetet arra a magaslatra, ahonnan a szebb jövőendő ígért földje látszik; most is, mint akkor gazdasági, kulturális és szociális feladatokon keresztül segíthetünk a politikai jogainak teljében és gazdasági életének virágzásában megfélemlített nemzeten. Most is, mint akkor nagy irtások vannak a magyar erdőn, ahová fölgyűjt kell ültetni és makkot elvetni, hogy ismét kifestjenek az erdők fasorai és termővé legyen a magyar élet fája ezért éppen most van szükség, hogy fölgyültető, makkelvető Széchényi szellemére visszanezzünk, abból tanulván, hogyan cselekedjünk

az akkorihoz hasonló, mai szorongatások között.

Liberális volt-e Széchényi, vagy konzervatív? — A mai ember önkéntelenül elsősorban ezt a kérdést veti fel, hiszen politikai gondolkodásunk a parlamentarizmus korszakában főként ennek a két irányzatnak éles megkülönböztetésére nevel. A politikai elvek értelmezésének mai megmerevedett formája szerint azt kellene felelnünk, hogy kezdetben liberális volt és később a konzervatívok védő sáncába vonult vissza. De ha az akkori idők perspektívájából akarunk válaszolni, egy percre sem kételkedhetünk benne, hogy Széchényi pályájának kezdetétől mindvégig haladó liberális volt, még akkor is, amikor az események rohannak induló menete útjába állt. Csakhogy liberalizmusa nem hasonlított a mai liberalizmushoz, amely helyesnek fogad el válogatás nélkül minden új gondolatot és minden új eszmét, elvben, csak azért, mert állítólag mindennek jónak kell lenni, ami új és minden rossz, ami régi és tradíció. Széchényi liberalizmusa nem volt ilyen elvont és abszolút, ő nem mindenen akart ujítani és semmit sem elpusztítani ami régi. Az ő liberalizmusa jóindulatú megfontolást, idegenkedéstől ment mérlegretételt jelentett minden új eszmével és gondolkattal szemben, hogy azután azért, ami a bírálat és elmunka rostáján, mint egészséges átesett, annál nagyobb hévvel, annál nagyobb lendülettel szálljon sikra.

Széchényi ellenében is megfették és Magyarországon ma is szokás, hogy a konzervatív álláspontot bűnnek, gyávaságnak, megalkuvásnak csúfolják. Eppen Széchényi példaadás és az általa látnoki erővel megjósolt események lefolyása mutatja, hogy vannak pillanatok, — éppen nemzetek legkritikusabb fordulóin, amikor józameréséket még a haladó szellemű emberre nézve sem bűn, sőt

lehet kötelesség. Széchényi kétségtelen libera-
lizmusa és tagadhatatlanul haladó szelle-
me pedig bizonyítja, hogy nem mindig ellen-
sége jövedőnek és haladásnak és nem min-
dig reakcionárius az, aki veszéllyel fenyegető
áramlatok és örvénylések útjába áll olya-
nokkal szemben akik, — gyakran jöhísz-
műen, — úgy vélik, hogy a nemzet és társada-
lom épületének kupolája támasztékaitól —
megfosztva is lebegni fog és elvágva a ku-
pola pilléreit, hajlandók eltemetni önmagu-
kat és nemzetüket a összeomló romok alá.

Széchényi az államformák fordulóján —
működött. Bár Európaszerte akkor még
a korlátlan monarchiák voltak többségben,
az abszolút-monarchia kora lejárt. Olyan-
félék voltak ezek a monarchiák, mint a —
hogy Ferencz császár Ausztriáról mondd-
ta: „Régi házak, amelyek összedűlnek, ha
hosszányulnak.” Amikor az oligarchikus ál-
lamrend káoszát az abszolút monarchiák
centralizált, rendelés fegyelmét teremteté-
sége váltotta fel, az abszolút királyi ha-
talom eszköz volt a nagy cél érdekében, —
hogy a szegénynek is legyen védelmezője, —
hogy a túlerősek hatalmaskodásai megszün-
jenek és, hogy az egyéni és családi önzést, a
nemzet szolgálatában való közös, szervezett
munka váltsa fel: szóval, hogy igazság le-
gyen és nemzet legyen. Az elsőnek szolgálla-
tója, a másodiknak vezére lett a király.

Az abszolút-monarchiák alkonyán a
nagy cél feledésbe ment. Az uralkodó ház
lett öncéllá, melynek szolgálatában a nem-
zet szervezett ereje, hadserege, hivatalnoki ka-
ra, gazdagsága lett eszköz. Ez a belső ellent-
mondás okozta a korlátlan monarchiák a vult-
ságát és pusztulását.

Széchenyi az államformák válságának idején az új kormányzati rend, a parlamentarizmus egyik első magyar apostola lett, ezzel akarván megerősíteni hazájának ősrégi alkotmányát, mely már akkor alig bírta fenntartani életét az öncélú abszolútizmus gondolatának állandó kardcsapásai alatt.

Ma divatos a parlamentarizmus pusztulásáról is beszélni, mondván, hogy a parlamentarizmus célja, — a nemzet legfőbb javának fejlesztése és megvalósítása, — ugyancsak feledésbe ment, és az eszköz, a parlament átalakult olyan önmagakörül forgó, üresen járó szerkezetté, amelynek garafjára hiába öntik fel a nemzet komoly érdekeinek tisztabúzáját, értéktelen korpát örül ki belőle. Vajjon Széchenyi korához hasonlatosan most is olyan idöket élünk, amelyekben ujállami berendezkedések után kell nézni, hogy a nemzetek fejlődése, lékektelen né vált formák ürességében el ne haljon? Ugy érzem, hogy Széchenyi szellemében nemmel kell a kérdésre felelni.

Széchenyi és reformátortársai az elavult abszolútizmus helyére tudtak ajánlani új kormányformát, amely az angol és az amerikai államokban akkor már bevált és amely a két véglet között hányódó Franciaországban egyedül tudta a viszonylagos rendet megteremteni. A parlamentarizmus felváltásának legelkessebb hirdetői sem tudnak azonban az eltemetetésre szánt rendszer helyébe olyat ajánlani, ami kipróbáltatott és bevált s aminek óvatosság nélkül való elfogadása nem lenne a nemzetre nézve kockázatos kaland.

Van másik különbség is. A korlátlan erőszak nélkül javulásra képtelen, mert —

mindent inkább eltűr, mint a maga korlátozását. Ennek ellenében a parlamentarizmus erőszak nélkül is fökélethesíthető uralkodó formájában; akár önszántából, akár kényszerből, az életét és lelkét adó nemzeti többség akarata folytán.

Széchenyi aki a parlamentarizmust a maga tisztaságában képzelte el, bizonyára csodálkozva állana meg a népképviselői országgyűlésnek mai képe előtt. De úgy mint életében aligha kívánná államformák kicserélését s nem akarna a régi helyébe ezuttal ismereként és próbátállant tenni. De szavának és tollának ékes szóval bátoran biztatná nemzetét, hogy faragja le parlamentarizmusáról azt, ami működését bénítja; javítson rajta és pedig nem kizárólag külföldi példák alapján, — amelyek az eddigi tapasztalatok szerint nem mindig csak jót ígérnek, — hanem a magyar nép lelkének, a magyar társadalom szervezetének és a magyar hagyomány tapasztalatainak igényei szerint.

Az istia parlamentarizmusért folytatta különben Széchenyi, élete legsúlyosabb küzdelmét. Ő klasszikus parlamentarizmust akar, olyat, amely megfér a monarchiával és mely nem tagadja meg az állam fejétől azokat a jogokat, amelyek nélkül a parlamentarizmus nem szervező egész. Az események folyása máshová vezetett. Az államhatalmi fényesök bölcs és együttműködése helyett konfliktus fenyegetett, majd tört ki a nemzet és uralkodója között és az elgondolásaik tisztaságáért aggódó Széchenyi tragikus dilemma elé került. Nagysága és jellemének szilárd

volt a ebben a nehéz helyzetben jelentkezett leg-
hatalmasabban. Mépözerüségének veszen-
dőbe menekése nem ijesztette. Barátainak-
szembefordulása, — bár fájt — el nem tántori-
totta. Azok hálaatlansága, akikért küzdött,
bosszúra nem ingerelte. Élete munkájának
megrázkódtatása könnyelmű kísérlete-
zésre nem ragadtatta; maradt meggyö-
ződésében, aki volt, s ment tovább a ma-
ga egyenes útján.

Allamok berendezkedéséről, századokra
szóló alkotásokról való koncepciók csak
addig tökéletesek amig a maguk tisztá-
ságában és masszív egységében kiemel-
kednek a napi élet zajongó vásári lármá-
jából. Aldott munkája az a kéz, amely-
tisztának maradt, szepölősen és kiegyen-
sített elgondolások megvalósításáért resz-
ketés nélkül, a napi élettől független kö-
vetkezetességben tud dolgozni. Ha köz-
vetlen munkája egy élet folyamán med-
dő is marad, jönnek későbbi generációk,
amelyek befejezik a félbemaradt munkát.
De jaj annak a kéznek amely a jövődőt
hordó kariatideket faragja, ha munkája
közben karját az események rángatják, —
tervező elméjét a pillanatok hangulata
terítgeti el a kifúzott útról. Nemzetünk
tragikus sorsa legjobban mutatja, hogy
nemcsak országok életében, de a világ-
nemzetközi kormányzatában is súlyos-
veszedelem évszázadokra szóló nagy elha-
tározásoknak, lelki szilárdság nélkül po-
litikai hangulatok befolyása alatt való —
megvalósítása. Ez okozza a nemzetközi
és nemzeti élet belső ellentmondásait és
azokon keresztül nemzetek fájdalmas-
tragédiáit.

Széchenyi reformgondolkodásáról a gyakorlatiaság jellemzi elsősorban: „Darvaság s mindenben való szűkölködés, sem erőnek, sem erénynek nem jele:” – mondja. Tisztában van vele, hogy politikai sikereket csak gazdaságilag fejlett ország tud elérni, hogy a nemzetek életében is a hatalom elsősorban a nemzeti vagyon-
talapzatán nyugszik és, hogy annál szabab-
dabb a nemzet, mennél több jövedő és anyá-
gilag független polgára van.

A szűkölködést nem tekinti sem nemzeti erőnek, sem polgári erénynek. Viszont tani-
tásával és példájával megmutatja miként
lehet az anyagi jólét erőnek és erénynek for-
rása. Jövedelmét arra költi, ami szép és ne-
mes: külföldi utakra, amelyeknek tapasztala-
tait a nemzet érdekében hasznosítja, művé-
szetre, irodalomra, tudományra, közhasznú
gazdasági vállalatokra, magasvérű paripák-
ra, testének egészséges edzésére. Dajka pél-
dája nyomán mi is megtanulnánk ember-
társaink belső értékét, – nem jövedelmeik
magas, vagy csekély volta, hanem kiadása-
ik alapján, – megítélni, mert nem a becsüle-
tesen szerzett jövedelem mennyisége árulója
a jellemnek, hanem az, hogy a jövedelmét ki-
mire használja fel. A szűkölködés nem e-
rény, s a társadalomnak nem az a veszede-
me, ha egyesek bőségesen élnek, de az, hogy
vannak olyanok, akik magas anyagi po-
zíciókban, kiadásuk tükörképében lelkileg-
és erkölcsileg alant maradnak. Soha a va-
gyonnal szemben való társadalmi elkesere-
dés elharapózni nem tudna, ha mindenki, a-
kinek bőven van, nemes, erkölcsös és szízfet-
re méltó módon költekezne.

Széchenyi reformpolitikáját átszövi a faji és
nemzeti érzes gondolata. Nema mesterkélt-

ten fitogtatott üres hazafiság, hanem a nemzeti szolidaritásnak az emberiségben mélyen meggyökeresedett szelleme, amely hozzátartozik az ember természetéhez, gondolkodásához olyan elválaszthatatlanul, mint az élő testnek a lélekkel való egyesülése.

Amai politikai életben nemcsak titokban + csendülnek fel bátorfalan hangok a nemzeti szolidaritás felesleges mivoltáról, de nyíltan vallott politikai program az emberiségnek a faji kötelékek kizárásával való megszerzése. Az izig-vérig realpolitikuss Széchenyi ábrándot, álmod kergetett volna, amidőn összes elgondolásait nemzeti alapra építette fel? Ellenkezőleg. Azok az ábrándozók és álmodozók, akik azt hiszik, hogy az emberi kultúra a nemzeti érzés és a fajok nemes küzdelme nélkül fennmaradhat.

Az emberiségnek mindig lesznek gondolkozásban, kultúrában, vérmérsékletben és érdekekben különböző, külön-külön csoportjai amelyeknek versengésében főkéletesül a népek lelke és gazdagszik az ember alkotásra való képessége. A nemzetek nemes vetélkedése nélkül az emberiség nem Istennek saját képére teremtetett lelkek nagy összessége lenne, hanem színtelen massa, mely szellemi életének szükségében emelkedés helyett süllyedésbe jut. Bár milyen alapon állnának is és bármint neveznék is az emberek összetartozó és egymásra utalt külön csoportjait, azok mégis nemzetet és fajt fognak jelenteni, amelyhez való hozzátartozás minden ember elkerülhetetlen érdeke, ~ mert izoláltan el kell pusztulnia. És aki amaga csoportjának érdekével ellentétesen viselkedik: áruló lesz és az marad mindörökké. Nemzet nélkül nincs emberi fejlődés és emberhez méltó jövő, ezért Széchenyi

joggal épített a nemzeti és faji gondolat-
nak soha el nem pusztuló szilárd alapjára.

Amit Széchényi külföldön látott és jónak
talált, ezer örömmel ajánlotta nemzetének.
Nem gyökerestül akarta külföldi példára
házát átalakítani, de magyar törzsre +
szemelte az idegen oltó gályát. Amit azon-
ban külföldről importált, soha sem akarta a
külföld indulatából megvalósítani. Véres +
szóval ostorozza népe hibáit, ~ a szatirát a-
zonban csak arra használja, hogy a magya-
gyart felébressze és felfelé serkentse, ~ kül-
földiekkel szemben nem volt a magyar-
ügynek lelkesebb védője nála. Korbá-
csot font, hogy azzal a magyar hibákat os-
torozza, de azt maga használta és nem +
adta a külföld kezébe, hogy saját faja ellen
használtassa fel. Talán nem is almodhatta,
hogy eljön olyan idő, amidőn magyarok más-
képp cselekedhetnének.

Amit pedig bár külföldi példára meg akart te-
remteni magyar szándékból és magyar aka-
ratból építette fel. A nemzet internationalis +
helyzetét illetően keresett barátokat ama-
gyar gondolatnak, de belső magyar ügyekben
külföldi kormányokat és külföldi pártokat szö-
vetségre nem keresett. Pedig volt életének kor-
szaka, amelyben belpolitikai küzdelmeiben
külföldi támogatás könnyen talált volna. Nem
vette igénybe. Milyen ellentét azokkal a kongó
hazafiságu magyarokkal szemben, akik bel-
politikai céljaihoz keresnek külföldön segít-
séget nemzetükkel szemben, alyan kérdések-
ben, amelyekhez hozzájárulni egyedül a
magyar nemzetnek van joga.

Igy tanít bennünket Széchényi életének
példájával. De tanít halálával is. Csakhogy
itt negatívra fordul a példázat. Életéből látjuk, ~

hoggy miként kell cselekednünk, halálával mint-
ha arra tanítana, hoggy mit ne tegyünk. Ami-
kor úgy látszott, hoggy a magyar nemzet tragé-
diája befeljesedett, a nagy elme és a pompás
lélek végkép összetörök. Széchényi saját kezé-
vel vetvéget élesének. Lehet, mert kialudt ben-
ne az utolsó reménysugár. Halála arra tanít, +
hoggy a nemzetnek még akkor sem szabad el-
veszíteni hitét és reménységét, amikor jöven-
dőjének fénge, mely sötétségbe burkolva, mint-
egy kialudni látszik és ellenséges kéz fekete
leplet porit a nemzet elalélt teteme fölé.

Tam Széchényi is tévedett. Halála után a-
lig néhány esztendővel ujéletrelkelt a függet-
len és szabad nemzet és megvalósult az, a-
miről álmodott. Azt mondhatnánk, hoggy a ha-
talmas eredmények, amelyeket a kiegyezés i-
dőszakában a magyar nemzet elért, Széché-
nyi gondolatainak valóra válása: termő-
fölgysfa nőtt a makkból, amit elültetett. Ta-
nitson meg halála arra, hoggy lelki erőnket +
súlyos megpróbáltatások közepette sem sza-
bad elveszíteni. A nemzetek sorsa nem pillá-
natokon múlik, hanem egymással szorosan
összefont események hosszú láncolatán. Ami
igazság és amit Isten és a történelmi hivatás
rendel egy nemzetnek, az várathat magára, de a
sors meddő méhében el nem pusztul. Ha nem-
zet célhoz ér, csak el ne dobálja magától, a re-
ménykedés hartra képesítő seggyvereit.

Akisded makkból, ha egészséges, idővel termő-
fölgysfa lesz, csak senki el ne gázolja. Szorongat-
tatásunk nehéz idején ültessük be a megpász-
tázott magyar erdő irtásait makkal, — amely egészsé-
ges lesz, ha Széchényi szellemét hordozza és +
sem belső, sem külső ellenség el nem gázolhat-
ja, ha hiszünk Isten örök igazságában, ma-
gyar erőben és magyar jövendőben. Ha így tesszük,
idővel lesz ismét sűrű magyar erdőn termő fölgysfa.

Harvanehetedik emlékbeszéd.

Az 1932-ik évben a szomorú gazdasági viszonyok miatt a szokásos lakomá elmaradt, azonban a január hó 31-én megtartott közgyűlésen

Gróf Bethlen István ur

a következő megemlékezést mondotta:

Főméltóságu Kormányzó Ur!

Fenséges Királyi Hercegek!

Tisztelt Uraim!

Nemzeti Casino igazgatósága úgy határozott, hogy nagy alapítója Széchenyi István emléket a folyó évben nem a szokásos ünnepi lakoma, hanem évi közgyűlése keretében és a komoly időkhöz mérten minden külső fény és pompa nélkül ünnepli meg. Azt hiszem, hogy ez az elhatározás mindnyájunk helyeslésével találkozik, mert a Nemzeti Casino ünnepének, amelynek visszhangja mindig tulterjedt ennek a társasörnek a falain és amelyre felfigyelt az ország, nem a külső fény és pompa adott patinát, hanem az a körülmény, hogy az évről-évre visszatérő emlékünnepeünk a legrégibb és így legelső magyar társadalmi kör megnyilatkozásaaként jelenik meg az ország előtt és hogy az, aki e napon Széchenyiről emlékebeszédet mond, Széchenyi végakarata értelmében az ő szellemében, az ő geniussától megihletve és politikai iskolájának tanítványaként kell, hogy a Nemzeti Casino tagjaihoz, illetve rajtuk keresztül az egész nemzethez szóljon.

És van-e magyar ember számára szebb, van-e magasabb feladat mint Széchenyi tanításainak hű és korszerű hirdetőjének lenni? De van-e kérdem ennél nehezebb feladat egyuttal?

Hiszen Széchenyi István, akinél pedig senki sem ösmerte-
jobbán kortársai gyengéit, aki az emberek veséjébe látott, nem-
csak másokat kritizált, nemcsak másokat támadott, nemcsak
mások számára adott tanácsot és utmutatást, mint ahogy
azt ma nagyon sokan teszik, hanem első sorban önmaga el-
len fordította a boncoló kritika éles eszközét és a legkegyet-
lenebbül gyakorolta az önismeret puritán erényét.

Hiszen ő mondta volt, hogy a legnagyobb bűn másokat-
vezetni akarni, az erre való képesség nélkül és hogy az ön-
ismeret és a kellő önbecsület az első kötelesség ahhoz, hogy máso-
kat vezetni képesek legyünk.

Amai napon tehát, mikor a nemzet válságos óráit éli, a-
mikor újjászülésünk oly nehéznek és kétségesnek látszik;
Széchenyi szellemében, azt hiszem, akkor járunk el, ha sora-
ink közt seregszemlét tartunk és lelkünk mélyébe tekintve
komoly önbecsületet gyakorolunk önmagunkkal szemben,
mert szent meggyőződésem az, hogy a magyar nemzet újjászüle-
tése ma is mint Széchenyi idejében nem az anyagi javak na-
gyobb vagy csekélyebb mennyiségétől, hanem azon erkölcsi,
azon morális tökéletességétől függ, amellyel a nemzet igaz-
ságáért sikra szállani képesek vagyunk.

Vessünk tehát számot önmagunkkal!

Tisztelt Uram!

Széchenyi István 1827-ben a Nemzeti Casinót azért
alapította, hogy cím és vagyoni különbség nélkül mindazok
a magyar állampolgárok, akik egyénileg művelt és becsüle-
tes emberek, bizalmas baráti körben minden olyan ügyről
eszmét cserélhessenek, amely művelt és hazafiásan gondol-
kodó férfiak érdeklődésére igényt tarthat, hogy közállapo-
tainkat a pártpolitikától mentesen vitathassák meg, hogy
ezen eszmecseréből egészséges új társadalmi és egyéb kez-
deményezés szülessen és hogy e révén fokozatosan olyan
közszellem fejlődjön ki e körben, amely megtermékenyítő-
leg kell, hogy kihasson az egész nemzetre is.

A Nemzeti Casino tagjai eddig tulnyomólag a
nemzet történeti osztályaiból kerültek ki a fő- és köznevelés-

ség soraiból, amely osztályok a múltban a nemzet vezető osztályai voltak a melyhez maga Széchenyi István is tartozott és a kiknek közreműködését az irányításban, és ezt nyíltan meg akarom mondani, a jövőben sem nélkülözheti az ország még akkor sem, ha ezért egy ellenséges propaganda, megjegyzem teljesen indokolatlanul a feudális uralom vádjával akarna illetni bennünket.

De amikor ezt nyíltan kimondom, ugyanakkor Széchenyi szelleméhez hiven követelni lehet, hogy a történelmi osztályok az önismert, az önbírálat erényét komolyan gyakorolják önmagukkal szemben, mert ha áll az egyetn nézve az, hogy önismert és önbírálat nélkül a mások vezetéséből részt kérni bűn, -kétszeresen áll ez valamely társadalmi osztályra nézve, mert ha ezt teszi, vagy veszélybe viszi nemzetét vagy megmaradt presztígiét is veszítve hamarosan és akkor teljesen jogosan fog mások által félre tolatni.

Széchenyi István idejében a magyar főnemesség és a földbirtokos köznemesség vezetőszerepe az országban minden kétségen felül állott és ambar a szabadelvű irányzat és jó maga Széchenyi István is a törvényelőtti egyenjogosításért és minden privilegium eltörlése mellett harcolt, ezen elveknek a negyvenes években történt megvalósítása az eddigi vezető osztályok vezér szerepe tekintetében egyelőre nem sokat jelentett, mert a főnemesség és a birtokos középnemessi osztály nálunk azután is még sokáig úgy mint azelőtt a legműveltebb, legvagyonosabb, legfüggetlenebb rétege maradt a nemzetnek. El 40-es évek szabadelvű reformjai ugyanis nálunk nem egy már kialakult hasonló művelt és gazdag városi polgári osztály emancipációját, elismerését, a politikai hatalomban való részesítését jelentette mint a nyugateurópai országokban, hanem csak lehetőséget adta meg annak, hogy ilyen társadalmi rétegek ki fejlődhessenek.

Két emberöltő óta ez a kép azonban megváltozott. Először ez a ma még fiatal, s ép azért még nem homogén, de a vezetésben öntudatosan részt követelő városi polgári osztály ki fejlődött s a maga világnézetét kívánja a közéletben érvényre juttatni..

A világháború és az általános választói jog diadalra jutása óta pedig ezeknek a fiatal társadalmi osztályoknak az ambícióit is túlszárnyalta már a proletariátus világszerte-

mutatkozó előretörése, amely társadalmi réteg a liberális irány által diadalra juttatott törvény előtti teljes egyenlőségen, a privilégiumok abolícióján túlmenőleg a jövedelmek és a vagyon nivellálásának jelzava, illetve zárlója alatt küzd a magántulajdon- és az öröklési jog minden formája ellen és részt kér magának a közügyek vezetésében..

Egy más világban élünk tehát mint a melyben Széchenyi István generációja élt.

Birodalmak és trónok dültek össze azóta; fejedelmi vagyonok semmisültek meg, évezredek családok jutottak koldusbotra és elhalványult a trónok ragyogásában résztvevő társadalmi osztályok fénye is. A fórumon új emberek, új eszmék, új problémák, új szenvedélyek küzdik a maguk csatáit és a történelem, a történelmi osztályok kizárólagos vezető szerepe fölött mindenütt napirendre került..

Sokan, akik e pillanatban szavaimat hallgatják, olyan órákban amikor a lélek önmagára eszmél, felvetették ennél fogva maguk előtt is azt a kérdést: Van-e, lehet-e ebben az új világban még szerepe azoknak, akik a régi magyar ur-i társadalomhoz tartoznak? Nem-e helyesebb, nem-e idősebb átadni a teret egészen másoknak és félre vonulva attól a közélettől, amely a jóízű és művelt embereknel gyakran csak undort kelt, oly időkre várni, amikor nemesebb ambícióknak és több megértésre újból alkalom nyílhatik..

A felvetett kérdésre azonban azt hiszem a válasz igen egyszerű: vagy teljesítenek, illetve képesek a történelmi osztály tagjai a nemzet életében oly hasznos funkció betöltésére, amely nélkülözhetetlen és mások által alig pótolható és akkor a visszavonulás hűtlenség lenne a nemzethez és a zárló cserbenhagyásával egyenlő, - vagy nem, és akkor mindenkinek egyéni ízlésétől függ, ugyan, hogy mit teszen, de akkor azzal is tisztába lehetünk és ne csodálkozzunk, ne busuljunk rajta, hogy az u.n. történelmi osztályok felett a történelem is rövidesen napirendre került.

Vizsgáljuk meg tehát ezt a soradöntő kérdést.

A múlt század negyvenes éveiben, amikor Széchenyi élt és küzdött nemzetéért, a magyar arisztokrácia a legfényesebb

sebb tehetségeket adta a nemzetnek. Itt Szechenyi is arisztokrata volt és sohasem is tagadta meg mivoltát. De a legnagyobb magyar mellett ott látjuk e korban egész sorát a magyar főnemesi nagy tehetségeknek. Batthány Lajos mellett ott látjuk kora egyik legnagyobb szónokát és Szechenyi barátját. Wesselényi Miklóst, a publicisták és írók között báró Götvös Józsefet, Jósika Miklóst, báró Kemény Zsigmondot, a történészek között Teleki Józsefet, a diplomataik sorában Andrássy Gyulát, Teleki Lászlót stb..

A magyar arisztokrácia és birtokos nemesség ma is dacára annak a pusztításnak, amelyet soraiban az 1918. évi összeomlás és az azt követő idők válságai végeztek az ország legvagyonosabb, legfüggetlenebb, legműveltebb, nyelvismereténél fogva megfelelő külföldi összeköttetések felett rendelkező és legtágabb látókörrel bíró rétegeihez tartozik, amely legtöbb ellenálló képességgel bír ennél fogva minden nyomással és felforgatással szemben, jöjjön az felülről, a hatalom polcáról, jöjjön az alulról a demagogia terrorjának eszközeit használva. Csáládi tradíciói folytán nagy többsége évszázadok óta összeforrott a nemzet életérdekeivel. Fennállása és részvétele tehát a a közügyek intézésében a nemzet jövője és egészséges fejlődése, a közélet stabilitása szempontjából egy erős garancia és mindenképen óhajtandó, mert szerepét mások ma még ugyanoly képességekkel betölteni nem tudnák. Felretölni, még pedig egészen felretölni, mert erről van szó és nem arról, hogy a vezetést kizárólag magának arrogálhatná, -csak azért, mert emberi irigység, osztálygyűlölet és elfogultság nyelvét öltögeti rá, lehet egyeseknek önző érdeke, de egészen biztosan nem magyar érdek..

Igenis a Magyar Panteon a jövőben is nyitva áll a magyar ur számára, de csakis az olyan igazi magyar ur számára, aki nem címére és pénzére lehet csak büszke, nem arra, amit ősei miveltek, hanem mint Szechenyi István büszke arra a jóra lehet, amit nemzetével maga tesz, büszke arra lehet, hogy lélekben és testben összeforrott nemzetének minden érdekével és bátran s férfiasan szemébe mondja nemzete igazát mindenkinek, járjon ki érte üldöztetés a legmagasabb polcra, vagy sárral és piszok

kal dobálja meg érte az utcai demagogia és nyelvét öltögecsék reá a journalistáknak lezüllesztett része - vagy a politikai prostitúáltak azon hada, amely az olcsó népszerűségnek hizeleg a fórumon.

Igenis az olyan magyar uraknak, mint amilyen Széchenyi István és kortársai voltak, nyitva áll a magyar Panteon a jövőben is és nyitva kell állnia, mert különben kétségbe kellene esnie-minden jó magyar embernek, jövőnk felett.

Azonban a mikor ezt postulatumképp állítom fel, nem hallgathatom el azt sem, hogy sajnos úgy érzem, mintha fokozatosan kiapadóban volna az a bő forrás, amely a magyar arisztokrácia és a történelmi osztályok soraiból általában a negyvenes években a nemzetnek nagy fiakat szült.

Mintha önbizalma, mintha önmagába vetett hite és férfias életereje csökkent volna meg a nemzet ezen rétegének és mintha önként mondana le arról, hogy hivatását és mondjuk meg komoly kötelességeit a nemzeti közélet terén betöltse, mert e helyett sokaknak az olcsó önzés, a tétlenség az élvezethajhászásban merül ki gyakran a tevékenysége és a buzgó lelkesedést, a nemes ambíciót a nagy tettekhez képes Széchenyi Istvánhoz hasonló áldozatkészséget gyakran egy a coelestis és hasznos munkakészséget megölő szkeptikus szellem váltja fel sorainkban.

És ha az utolsó két-három évtizedben egyesek mégis előtérbe léptek, úgy sajnos igen gyakran a szertelenség, az önbizálat hiánya, a képességnélküli vezérambíciók és a párt-politikai gyűlölködésből fakadó herostratesi munkának voltunk szemtanúi és hiányzott fellépésükből a nemzet-szeretetének az a Széchenyihoz hasonló szent tüze, amely csak a nemzetért buzog és azt nem hajlandó feláldozni, sem idejét múlt és megcsontosodott önző osztályérdekeknek, de viszont világpolgári és világboldogító jelszavak illúzióinak sem - nem hajlandó feláldozni sem jogosulatlan és önző ambícióknak, de még a leglegintimebb igényeknek sem, ha azok a nemzet nagy érdekeit keresztezni alkalmasak.

Igen is! sok tekintetben a hanyatlás tüneteinek voltunk a szemtanúi ezen a téren és egy szigorubb mérték alkalmazására, egy szigorubb közszellemre, egy új Széchenyi Istvánra lenne szükségünk, hogy felkényszerítse

lángoló lelkesedésével új tüzeket gyújtson sok magyar urnak a lel-
kében a nemzet önzetlenebb és áldozatkészebb szeretetének az oltára
számára.

50évi béke és jólét gyakran elpuhítja a benne élő generáció lel-
két és mi is fiainkat gyakran tettenségre és csak élvezetre neveltük.
Ittár pedig abból a fiatalaságból, amely dologtalanságban és élvezet-
hajhászásban nő fel, kihál az élet nagy feladataival megküzdeni ké-
pes férfias kitartás, kihál az áldozatkészség a köz javára, elhál a
képesség mások vezetésére, mert saját életet sem önmaga formál-
ja, hanem az élet játéklabdájává válik. Ez bizonyos, hogy veze-
tő szerepre csak kevesen születnek, de így még azok is elhallód-
nak a nemzet szempontjából, akikben van hozzá teltség, és
mert fiatal korban nem tanulják meg komolyan szembe
nézni az élet komoly feladataival.

Az a szerv, amelyet nem használunk eldorvad, az aki éle-
tet dologtalanságban tölti, alkalmatlanná válik a komoly
életre, és azt a társadalmi osztályt, amely a köznek új
impulzust, új tehetségeket, új erőt nem ad, egy életerős
nemzet mint felesleges ballasztot szorítja vidoza majd
minden vezető szereptől is.

Pedig soká a magyar nemzetnek olyan nagy szük-
sége nem volt minden fiára, minden társadalmi osztály
megfeszített munkájára, mint most a soros megpróbáltat-
ásainak nehéz napjaiban.

Ujjá kell születnünk lélekben, vagy elpusztul
a nemzet. Ez az óra parancsozava és ebben is mint
ezer év óta mindig a magyar történelmi osztályok-
nak kell járniuk.

Es a megújulás azonban csakis a bennünk szuny-
nyadó őszes erkölcsi erők felébresztésétől és felszokozásá-
tól várható abban az áldozatkész és fegyelmezett szel-
lemben, amelyre Széchenyi István egy hosszú éle-
ten keresztül tanított.

Lehet, hogy az eszmék, amelyekért ő élt és küzdött, idő-
vel kiélik magukat és elmúlt történelemmé válnak, de
az ő egyéni példaadása, az ő erkölcsi tanításai a ma-
gyar lélek mivoltáról, a nemzet fiainak kötelességtelje-

síteséről, az ő ébresztő, buzdító szava itt kell hogy éljen közöttünk
időtlen időig.

Ebből az öserőből kell merítenünk, ha újból a nemzet mult-
jához méltón akarunk élni.

Ha Széchenyi azt mondta, hogy Magyarország nem volt,
hanem lesz, ma azt mondom, hogy:

**Magyarország volt-és újból csak akkor lesz,
ha Széchenyi szelleme újból élő igévé-
vállik közöttünk.**

H

ATVANNYOLCADIK EMLÉKRÉSZ

Az 1933-ik évben a szomorú gazdasági viszonyok miatt a szokásos lakoma elmaradt, azonban a január hó 29-én megtartott közgyűlésen

H

ERCZEG
FERENC UR

a következő megemlékezést
mondotta:

Tenséges Királyi Hercegek!

Tisztelt Uraim!

E

gy teremben állok, a teremben férfifejeket látok: Magyar-
ország régi, híres, előkelő neveinek viselőit. De mi

van ezen túl? Tul ezen a termen és ezen a kaszinói palotán? Köröskörül, ameddig a képzelet repülni tud: szegénység, szenvedés, félelem a jövőtől. A mi társaságunk és vele az egész magyar társadalom úgy usztat a bizonytalanságok tengerén, mint a magányos hajó.

Hová vitorlázik a hajó? Mi lesz a sorsa? Vajjon elpusztítják a viharok, vagy eléri végül a biztos kikötőt, ahová mindannyian vágyakozunk? A hajó sorsa két tényezőtől függ. Az egyik rajtunk kívül van, nevezhetjük véletlennek, szerencsének, sorsnak, de legegyszerűbb lesz, ha isteni gondviselésnek nevezzük. A másik tényező: a mi szellemi erőnk, erkölcsi és fizikai ellenálló képességünk.

Mi a hajó kapitánya? Ez a kaszinó száz év óta gróf Széchenyi István kaszinója, tehát a legnagyobb magyar szellemalakja áll a parancsnoki hidon. De azzal a nyugtalansággal, amely társadalmunk nyugtalanító helyzetéből folyik, fölvetem a kérdést: valóságos vezérünk-e Széchenyi, vagy csak névleges, tiszteletbeli? És egyáltalában: él-e még köztünk az ő szelleme, vagy csak a mi kegyeletünk tulajdonít neki életet? Ha valaki, ő ugyan elmondhatta magáról: Non omnis moriar! De vajjon az, ami tündöklő intellektusából, minden áldozatra kész hazafiaságából és emberfölötti energiájából reánk maradt, elegendő-e arra viharos időkben kalauza lehessen a társadalomnak? És milyen viszonyban van Széchenyi szelleme a jelenhez, a mához, a modern korhoz?

Ha közeletről nézzük gigantikus alakját, akkor észre kell vennünk, hogy nemcsak a legnagyobb magyar politikus, hanem Magyarország legnagyobb munkása. Az önzetlenségével megnemesítette, a hazafiaságával csillagok magasságába emelte a munkát, de verbeli munkás volt. Ez az embertípus pedig aktuális volt a múltban, amióta Ádámot kiűzték a paradicsomból, aktuális ma és aktuális lesz a jövőben, amíg gondba borult emberek élnek a földön. Az alkotás ösztöne nála belső kényszer alakjában jelentkezett.

Ez a kényeszer formálta át Ausztria első gavalérját Magyar-ország „napszámosává”, mint maga mondta.

Magyarországon, ahol a kontempláló és kritikus tehetségek mindig számbeli túlsúlyban voltak az építők fölött, ő a kivételes szellemek sorába tartozott, akik gondolataikat szinte rögtön és átmenet nélkül tettekre tudták felváltani. Nem tudunk kimenni a városba, nem tudunk kimen-
ni az országba, hogy az ő, évszázados formába dermedt gondolataival ne találkozzunk. A világlörténelem utolsó századaiban nem találunk még egy férfit, akinek halhatat-
lanságát annyi reális és maradandó alkotás hirdetné.

Mi volt ennek a ciklopmunkának a célja? Ő azt mon-
ta: alacsony állásban lévő hazánkat magasabbra emelni. De mindaz, amit tervezett és alkotott, megnyilatkozása volt annak az energiának, amelyet egy későbbben született szóval-
szociális érzéknek nevezünk. Széchenyi István szociális politikát csinált, mielőtt ezt a fogalmat még meghatározta volna a tudomány. Az ő hazaszeretete maga is szociális ér-
zés volt, mert ő a hazában nemcsak a hegyeket és rónákat, ha-
nem első sorban az embereket szerette, azokat, akiket árva-
keleti rajnak nevezett. Azt hirdette, hogy a nagy számot soha-
sem szabad feláldozni az egyes ember kedvéért. Azt hirt-
dette, hogy a közös érdek a nagy titok, amely az erőket egyesí-
ti és hosszúéletűvé teszi a nemzetet. Ez materializmus, de az
ő felfogása rokon volt a Megváltóéval: nem akarta lerántani
azokat, akik felül vannak, hanem felemelni azokat, akik alul
vannak.

Aktuális és modern az a gondolatköre, amelyet ő egy el-
avult szóval „országglási rendszernek” nevezett. Rendszeré-
nek alapja, hogy az ország dolgaiban, éppugy, mint az or-
vostudományban, egyedül az észnek szabad érvényesülnie.
A sziv mindarra alkalmatlan, aminek sikere számoláson a-
lapul, minthogy a sziv épp oly kevésbé tud számolni, mint
a legjobb szem nem tud hallani.

Gálán semmitől sem félt annyira a nemzetét, mint

az érzelmek és szenvedélyek érvényesülésétől a közéletben, semmitől sem annyira, mint attól, amit ő az improvizáció politikájának nevez. Nagy-Britania nagyságát azzal magyarázza meg, hogy az angol nemzet, nem tudatosan, hanem "valami köztapintatnál fogva", leginkább az értelmével kormányozza magát. Az országgyűlésen divó szenvedélyes jelenetek láttára így szólkodik a Magyarok Istenéhez: „Adj, Ur Isten, tanácskozáshoz hideg vért és önts állhatatos tüzet ereinkbe a végrehajtáshoz”. Reátapintott egy nemzeti gyöngeségünkre, mi közügyekben tüzzel szoktunk tanácskozni és lanyhán cselekedni.

A szív és ész, az érzelem és értelem harcát a közéletben eldönti egy szellemes hasonlattal, mondván: a jószívű pipások sokkal több tüzvészt okoztak már, mint a gonosz gyújtogatók.

Midőn az 1829-iki Dunaáradás óriás károkat okozott és ország szerte jótékony gyűjtések indultak meg, Széchenyi egy nyilatkozatot tett, amely élesen világítja meg az ő materializmusanak ideális lendületét. Azt mondta ugyanis: pénzt gyűjtenek, hogy kárpótlást adjanak azoknak, akiknek a Duna elvitte a házukat, tehenüket vagy nadrágjukat, pedig az igazi jótékonyság az volna, amely tökéletes vízszabályozással mindenkorra elejét veszi a veszedelemnek.

Világos, hogy gróf Széchenyi István politikai és nemzeti-gazdasági elvei az élet örök igazságaiban gyökereznek és így nem is száradhatnak el soha. És ha most újból megismétlem a kérdést, amelyből kiindultam: életképes-e, korszerű-e ma még Széchenyi szelleme, akkor határozott Igennel kell válaszolnom. A legnagyobb magyar él és mi a hajónkra nem is kívánhatunk jobb parancsnokot, mint őt. De mindjárt hozzá kell tennünk: a legjobb kapitány is csak akkor végezheti sikerrel a tiszte, ha alárendeltjei nemcsak tisztelik személyét, hanem segyelmезetten is teljesítik parancsait.

Ami társadalmunk ma önmagában kénytelen keresni az erőt, hogy megállhassa helyét a világtörténelmi viharok közepett. Nos, minél többet talál önmagában Széchenyi

szelleméből, annál jobban fogja megállani a helyét. Mert Széchenyi az igazság, az igazság pedig az élet.

A Világ-ban a legnagyobb magyar a következő szokat mondó szavakat írta le: „Senki sem lesz képes eltiporni és megsemmisíteni azt a magot, amely egykor, ha mi mai emberek már nem leszünk, alkotásaink romjaiból kikél és utódainkat arra ösztönzi, hogy hazánk javára és dicsőségére megvalósítsák mindazt, amit mi csak megpendíteni tudtunk”.

Gróf Széchenyi István a jövőbe látó államférfiak közé tartozott. Lelkében gyakran a próféták komor tüze izzott. Nem egy joslata megdöbbentő módon teljesült. Adja Isten, hogy ez is teljesüljön. Adja Isten, hogy az utódok felépítsék a romokat és betetőzzék gróf Széchenyi István dicsőséges munkáját.

HATVANLENCEDIK EMLÉKSZÖV

SZONOK

CARUR

KAROLYI CIYULA

FÖMÉLTÓSÁGÚ KORMÁNYZÓ ÜR!

FENSEGES KIRALYI HERCEGEK!

TISZTELT URAIM!

Hetven esztendő óta évenként összejönnek a Nemzeti Casinó tagjai, hogy kegyeletesen megemlékezzenek nagy alapítójukról, Széchényi Istvánról és végighallgatnak magasröptű vagy gyengébb emlékbeszédeket.

Ezen hetven esztendő alatt az illusztris szónokok hosszú sorozata kifejtette Széchényi életét és alkotásait minden vonatkozásban, úgyhogy bajos volna ma újat mondani ezekről. De ilyen alkalomkor önkéntelenül is kell, hogy elénk tölüljön az a kérdés: vajjon mit csinálna, mit cselekednék Széchényi István, ha most élne?

Súlyos idők voltak azok, amelyekben Széchényi élt, küzdött és cselekedett, Sokirányú akadállyal, nehézséggel, ellentállással kellett állandóan megküzdenie, melyekkel megbirkózni, melyek közepette maradandó alkotásokat teremteni csak szellemi és erkölcsi nagyságok tudhattak.

Ilyen nagyság volt Széchényi, kit a nemzet közvéleménye „a legnagyobb magyar” elnevezéssel tüntetett ki.

Ha óriás nehézségekkel és minden oldalról jelentkező akadályokkal találta magát szemben Széchényi István alkotóereje ezelőtt száz esztendővel, sajnos, azt kell mondanunk, hogy ma még több, még ádázabb ellenséggel kell azoknak megküzde-

ni, kik hivatra vannak a nemzet sorsa felett örködni, fennállását biztosítani, jövőjét jobbrafordítani.

Természetes tehát, hogy az a kérdés tölul elénk: mit cselekednék ma Széchényi István? Erre a kérdésre feleletet csak az adhatna, aki Széchényi lángelméjének birtokában volna. A kérdésre tehát feleletet nem kaphatunk.

De Széchényit nem egyedül lángelméjének csodálata miatt, nemcsak végrehajtott alkotásai miatt nevezte el a nemzeti közvélemény a legnagyobb magyarnak.

Voltak lángeszű férfiak, voltak nagy alkotók, kiket megcsodáltak kortársaik és későbbi nemzedékek, akik azonban a köztisztelet, a közbecsülés és közszeretetnek arra a kimagasló jüdesztályára nem emeltettek kortársaik és az utókor által, mint Széchényi István. Mert Széchényiben nem csak a szellemi lángeszűt csodáljuk, de megtaláljuk benne a lelki és erkölcsi tulajdonságok legmagasabb fokát is. Lángeszű férfiakat sokszor sarkal az ambíció, egyéni érvényesülés vagy hatalmi vágy és nagy szellemi képességeik olykor csak e vágyak kielégítésének eszközei. Ezek meggyöződése gyakran a közhangulatban népszerű jelzavakhoz alkalmazkodik saját népszerűségük érdekében, hogy így biztosítsák vágyaik elérését.

Széchenyi Jótván minden eselekedetének sarkaló motivuma kizárólag a nemzet léteérdeke volt. Őtála a legteljesebb mértékben ki volt kapcsolva minden egyéni érdek, minden érvényesülési vagy hatalmi vágy. Elhatározásait nem az irányította, hogy a közhangulat mellette van-e vagy ellene fordul. Eselekedetei elhatározásánál az ő énye sajátmagának nem létezett, csak oly vonatkozásban, hogy körülhetetlen szigorral és ténelődő lelkiismertességgel bírálta önmagát, kutatva, vajjon nem hibázott-e a nemzet érdeke ellen. Lángelméje, szellemi képességei csak eszközei, szolgái voltak lelke sugallatának, nemzete sorsát emelni-törekvésének. Ézért ajándékozta meg nemzete őt a „a legnagyobb magyar” jelzővel, melynél szebb kitüntetés nem érhet senkit.

Széchenyi mit eselekednék, ha ma élne? erre nem felelhet az aki Széchenyi szellemi képességeivel felruházva nincs.

De kicsiny és nagy, öreg és fiatal, gyengébb és erősebb egyaránt követhetik Széchenyit abban, hogy tevékenységüket bármily téren, legyen az szerezny vagy fontos, mindig kizárólag csak az irányítsa, ami a nemzet egyetemes érdeke és az a törekvés vezesse, hogy a nemzet sorsának jobbrafordulását segítse.

Sohasem volt az országnak nagyobb szüksége arra, hogy az egyéni érdekek háttérbe szoruljanak az egyetemes közérdek mögé, mint a mai válságos időkben.

Szólok elsősorban fiatal tagtársaimhoz.

Ami időnk, az öregek ideje már lejárt.

Anemzet sorsa, jövője a ma férőkoruk teljében levők és az utánuk következő fiatalok cselekvésétől függ.

Ha mindenki azt az erőt, tehetséget és képességet, melyet neki az Isten adott, azoknak a lelki és erkölcsi motivumoknak állítja szolgálatába, amelyeket szolgált Széchenyi lángeszze, akkor valóra fog válni Széchenyi óhaja, hogy Magyarország nem volt, hanem lesz.

Széchenyi Istvánnak pedig minden éreszobornál, minden kegyeletos megemlékezésnél és emlékbeszédnél maradandóbb emléke fog fennállani, mely a lelkekben fog gyökerezni és cselekedetekben fog megnyilvánulni.

Segítsen az Isten, hogy úgy legyen!

XXV. ÉVFOLYAM

1935. FEBRUÁR 3.

SZ. O. N. O. K.

Baráthi

H

USZAK ALALDAR

FOMELTOSAGU KORMANYZO UR!

KIRALYI FENSEC!

TISZTELT URAIM!

BAROSSA

Ez idén is, mint minden esztendőben, valaki-
kezébe veszi ezt a serleget, amelyben gyöngyöz-
ve aranylik a magyar föld legjobb bora, hogy azt
a legnagyobb magyar emlékezetére üritse.

E megtisztelő bizalom ma engem állított i-
de, hogy én vetítsem gróf Széchényi Jótván
szellemét ennek a sokat szenvedett, meggyötört
nemzetnek a lelkiismeretére és én legyek tolmá-
csa, szószólója, elkiáltója mindazon gondola-
toknak és eszméknek, amelyek Széchényi Jótván
lelkiségéből szüntelenül áradnak nemzete felé.

Azok, akik e helyről, különösen a nagy hábo-
rut megelőző időkben szólottak, másként -
látták az eseményeket és a helyzetet, mint ahogy
azt ma mi látjuk. Ez természetes is, mert ők egye-
lőtünk való szebb és boldogabb kornak voltak mun-
kásai és osztályosai és ennek a boldogabb magyar
kornak nap sugaras lelkével, lehiggadt nyugalma-
val nézték az akkori jelent és világítottak bele opti-
mista lélekkel a magyar jövőbe.

Tekünk azonban, akik a magyar jelen sötétsé-
gében mélysegekben élünk, a lelkünk tele van
háborgással, a lét, vagy nemlét döbbenetes problé-
májának ereje marja és feszíti azt és belezokog a
magyar jövő nagy bizonytalansága.

Fől esik a léleknek ebből a szorongatottsá-
ból feltekinteni olyan magaslatokra, mint
amelyeken gróf Széchényi Jótván áll. Úgy
érezem, hogy Széchényi Jótván ma újra él és ta-
lán még sohasem volt oly közel nemzetéhez, mint
éppen napjainkban és a meglátásai és átérzései
még sohasem voltak oly életet markoló igazsá-
gok, mint ma.

Széchényit az idealizmusban túltengő kora
nem értette meg, sőt félreértette. A politikust

látta benne és vette észre a profétai lelkü reformátort, Aki nagy és nemes dolgokat oly igaz-
szívvél tud szolgálni, mint Széchenyi, annak
lelke kell, hogy tele legyen esodálatos erőkkel és
értékekkel. Soha még magyar lélek a nemzeti
gondolat azzal a fenséggel, a hit, a becsület,
az erkölcs és az önzetlenség azzal a tökéletessé-
vel nem volt telítve, mint Széchenyi István
lelke. Valami esodálatos instrumentum volt ez
amelyből egy tehetséges, nemes és nagyra hivatott
nemzet szellemé muzsikált, amelynek volt hite,
ereje és bátorsága, hogy felvitorlazzon a nemzet
gyenge sajkáját és odalökje a zajló élet tengerére.
Széchenyi hitt benne, hogy ha ezt a gyenge saj-
kát kitartás, szorgalom, becsületesség, munka
és keltő előrelátás vezeti, révbé fog jutni. Széchenyi
mérlegelte a nemzet rendelkezésre álló erőket és
azoknak eredőjében akart előre haladni. Csak
akkor döbönt meg, amidőn látta, hogy nálánál
erősebb akarat és hatalmasabb lelkesedés vette át
a vezetést és a lelkesedés neki erőztette a vitorla kö-
teleit és erőztette akkor is, amidőn tombolt és zu-
gott a vihar és mint a játékoszt, nekivágta a saj-
kát a megsemmisülés sziklájának. A nemzetnek
ez a tragédiája mégis Széchenyi lelkét szívtá őz-
ze. Átkozta önmagában az ébresztő lelket, a kérde-
ményező erőt és megtörve az önvád rettenetes súlyá-
tól, odaomlott nemzete sirhantjára. Ó, mily ret-
tenetes esés volt ez! Amelyben ott hörgött a halál,
ott vergődött a szív gyötrelme és szenvedés, de ott
égett a lélek mélyén kitörülhetetlenül, elpusztit-
hatatlanul a halleluja, a nemzet jövőjébe ve-
tett hit ereje.

Amelyégekből feltekintve látjuk csak a maga
valójában gróf Széchenyi István méreteit

és a verejtékező munkának azt a gólgótas útját, amelyet ő nemzete számára kijelölt s amely hitte és meggyőződése szerint a nemzet felemelkedésének egyedüli útja.

Széchényi József útja nem könnyű út, ~ aki arra lép, annak le kell mondania az önzésről és vállain az egész nemzet terhét és gondjait kell huzolnia. Széchényi József útja a lélek vergődésével, márcangoló gyötörődésével, könnyeivel, verejtékével, az izom munkájával s a szív vérével van kikövezve.

Széchényi József mondotta: „csak a gyenge szereti önmagát, az erős egész nemzeteket hordoz szívében” és ő az erősek között is a legerősebb volt, mert nemcsak akkor irányította és vezette nemzetét, amikor élt, hanem ma is ott áll, mint élő valóság a nemzet vezetői között. Isten, amikor ugyazott van az egész világ vajudik, midőn az egyes országok alkotmányjogi, társadalmi és gazdasági berendezkedései a legnagyobb változáson mennek át, amikor az emberiségnek új lelkiisége, egy új embertípus alakul ki, amikor diktatúrák a demokráciával, az internacionalizmus a nacionalizmussal, a kapitalista gazdasági berendezkedés a kollektív gazdálkodással vívja a maga élet-halál harcát, szükséges, hogy mi is belekapcsoljuk a magunk lelkiiségét olyan hatalmas erőforrásokba, mint amilyent Széchényi József jelent nemzete számára.

Lehetetlen, hogy ne vegyünk tudomást mindarról, ami körülöttünk dübörög és ne igyekezzünk ebből a kaoszából megtalálni a kivezető utat. Széchényi József szellemében hazanézőlag mondja nekünk, hogy szükségünk van intézményes reformpolitikára, olyan reformpolitikára,

amely megerősíti a nemzet széles rétegeit és kibővíti, kiemeli mindazokat az értékeket, amelyek hivatva vannak arra, hogy résztvegyenek a nemzet jövőjének kialakításában.

A Széchenyi szellemében akarunk eljárni, akkor ez a reformpolitika legyen céltudatos és határozott, de ne legyen felületes és könnyelmű és ne vesztse el soha maga alól azt a talajt, amelyben a történelmi tradíciók és a magyar faj lelkiségének specialitásai élnek.

Széchenyi Jotván mondta: „nemzetek erénye és felsőbbsege csak annyiban van, amennyiben lehető legtöbb tagja ugyanesak betölti saját helyét fezfiasan és szeszötelenül.” Ugy ezem, hogy ez a társadalmi réteg, amelyhez ma szólni szerez esem van, elsőszóban van kötelezve arra, hogy Széchenyi Jotvánnak ezen utmutatását követve, lelkének minden erejével és meggyözödésével hozzájáruljon a magyar nemzet felsőbbségének és erényeinek kimunkálásához.

Éi magyarok, ha itt a Duna völgyében tengernyi ellenség között meg akarjuk állni a helyünket, nemcsak arra van szükségünk, hogy egy nemzetnél sem legyünk „alávalóbbak”, hanem arra, hogy különbek legyünk a minket körülvevő nemzeteknél, mert csak így tudjuk kiverelkedni minden velünk szembenálló erő és akarat ellen jogos helyünket a nap alatt.

Éi is akarjuk a magunk kék eget, a magunk napsugarát, friss levegőjét, egy szemecnyivel sem többet, mint ami megillet, de ami megillet, arról az élet jogán le nem mondhatunk soha. Nem kegyelemből, nem a szesz játékos kedvéből kaptuk jussunkat, hanem abban a gyönyörűséges palástban, amit az Jsten alkotott és amelyet ezet eszten-

dők népe Magyarországnak ismert és tisztelt,
bele van szöve ennek a népnek vére, szenvedése, ve-
rejtéke, lelkének minden értéke és misztériuma.

Esak magunkban a feltámadás", mondja Szé-
chenyi Jotván. Ery azért a feltámadás előfel-
tételeit mindenekelőtt önmagunkban kell kitez-
melni és kimunkálni. Tekünk első sorban belső
békére és egyetértésre van szükségünk. Jussón e-
szünkbe, hogy történelmünk során mindig akkor
érte a nemzetet a legnagyobb katasztrófa, amikor
bajban és veszélyben ahelyett, hogy összetartott vol-
na, a nemzet fiait egymásnak estek és egymást mar-
cangolták. Jussón eszünkbe, hogy Kórháes és Jria-
non csak ezért volt lehetséges, mert a nemzet úgy vi-
selkedett ezekben a nehéz időkben, mintha józan e-
szét elvesztette volna. Jedig magában a nemzetben
minden előfeltétele meg van annak, hogy újból fel-
emelkedjék, mert a magyar faj mélységeiben esodá-
latos erő és értékek szunnyadnak.

Aki értékelni tudja, hogy ez a magyar nemzet
mily eredményeket tud felmutatni a kultúra,
a tudomány, a művészet, az irodalom és a sport terén,
az nem eshet kétségbe, annak hinni kell a nemzet fel-
támadásában és abban, hogy a magyar népnek
megaláztatása és szomoru megtépettsége nem lehet
örökkévaló, csak ideig-óráig tart. Tekünk hinni kell
abban, hogy egy ugyanazon területen élő népek között
nem lehet a felsőbbrendűséget, az erkölcsi és lelki fö-
lényt tartósan béklyóba vetni.

Jussón eszünkbe Széchenyi Jotván szava:
Ördély szomoru állapotban van és minden
oldalról feltornyosul felette a bozu, de tiszta lélek,
tiszta szándék és tüzelem, az önmegtagadásnak e-
szülöttje, ki fogják határai között is vinni a szent
igazság jogait és ellenségei megalázza, ismét példaul

szolgálandának a világnak, hogy önkénnyel páro-
sult éző béklyózhat ugyan, de nemzeteket csak lel-
kierő, bölcsesség és igazság hódíthat".

Adassék a prófétának igazság! És én azzal a
hittel üzitem ezt a serleget a Te emlékezeted
re Széchenyi István, hogy a Te imádott magyar
nemzeted még nagy és boldog lesz, olyan, amilyen
nek Te megálmodtad!

Hatvanötödik lakoma

Hetvenegyedik emlékszed.

1936. évi február hó 2-án.

Szónok:

Walkó Lajos

Főméltóságú Kormányzó Úr!

Fenséges Királyi Hercegek!

Tisztelt Uraim!

A Nemzeti Casino fennállásának 109-ik
esztendejében, immár a 71-ik alkalom
mal gyűlnek össze a Casino tagjai a vég-

ből, hogy nagy alapítójuk emlékének áldozzanak.
Gróf Széchényi István szereplését a múlt század elején, a nemzeti érzés haldoklásának idején kezdette, a letargiának ebben az állapotában céljaul az ország emelését, anyagi és szellemi kifejtését tűzte ki; egész élete e feladat körül összpontosult. Felfogása szerint a szív az ösztönző a jóra, de minden cselekvésben az észnek kell megnyilvánulnia, s ő minden cselekvésében erre igyekezett.

Gróf Széchényi István, akiben egyébként is minden kiváló emberi és állampolgári tulajdonság és képesség rendkívüli mértékben megvolt, meglepően nagy volt lángelméjével annak elképzelésében, hogy az alkotmányjog, a magánjog és közgazdaság terén az önálló szabad nemzeti fejlődéshez milyen változásoknak kell megtörténniök, de éppen olyan nagy volt azoknak az eszközöknek elképzelésében, amelyekkel a változások elérhetők. Egyik legnagyobb képessége annak kigondolásánál mutatkozott, hogy az egyes kérdések az adott viszonyok között gyakorlati módon hogyan közelíthetők meg, s az, hogy ragyogó alakja száz esztendőn keresztül nemcsak hogy nem vesztett nimbusából, de mindjobban áll követendő példaképpen a mostani nemzedék előtt, nemcsak eszméinek maradóval váltán múlik, de múlik azokon a módokon is, ahogyan eszméinek megvalósításához hozzáfogott, s azokon az alkotásokon is, amelyeket érvényre juttatásuk céljából létrehozott.

Céljainak elérésére egész pályáján gyakorlati megoldásokat keresett, éppen úgy akkor, amikor a különböző felfogások megvitatására az egyesülést, egyesületek létrehozását szorgalmazta, mint akkor, amikor a civilizáció és műveltség fejlesztésére

egy központnak, egy nagy fővárosnak létesítésén i-
gyekezett; gyakorlati érzéke vezette a legnagyobbfon-
tossággal bíró politikai kérdések kezelésénél, éppen
úgy a különféle nemzetiségek ügyében, mint
Eusztíázhoz való közjogi viszonyunkban. A gazda-
sági téren világos volt előtte, hogy mindaddig, míg a
gazdasági forgalom lényegileg csak a kiváltságok-
kal bíró osztályokra szorítkozik, jelentékeny mére-
teket nem ölthet s az ország általános jólétére nem
vezethet. Talán ennél a kérdésnél, amely szükségse-
rűleg vezetett az alkotmányjogi módosításokhoz,
nyilvánult meg legjobban gyakorlati mivolta, a-
mikor a tekintetbejövő egész alkotmányjogi és ma-
gánjogi térről a hitel kérdését állította előtérbe, a-
melynek jelentősége megértés után visszhang nélkül
nem maradhatott.

Eppen ezáltal, hogy a problémákat gyakorlatilag
tudta megközelíteni, tudott működésével hatá-
lom nélkül is irányt adni a nemzet fejlődésének, s ha
a célokat, amelyek közül egész lelki mivolta összpön-
tosult, nem is láthatta életében megvalósulni, az az e-
léggtétele megvolt, hogy a múlt század negyvenes éve-
iben ő maga állapíthatta meg, hogy nemzete öntu-
datra ébredt és törekvéseiben megnemesedett.

Ma már megítélhetjük, hogy az ő tetteikkel páro-
sult felvilágosító munkája a múlt század első
felében szükséges volt ahhoz, hogy a századnak ké-
sőbbi évtizedei úgy politikai, mint gazdasági té-
ren jelentős eredményeket mutassanak fel. Ha-
megélte volna a múlt század utolsó évtizedeit, nem ta-
lálta volna meg mindazt, amit remélt, de bizonyára
szigorú kritikájával is elismerte volna, hogy ebben
a korszakban, a XIX. századnak ezekben az évtizede-
iben az ország süllyal bírt, anyagilag gyarapodott
és már reményt nyújthatott a további fejlődésre.

Ez a remény nem válhatott be, ez a fejlődés nem kö-

vetkezhetett be s az időközben végbement összeomlás után a mostani és az eljövendő nemzedékre vár a nagy feladat, hogy gróf Széchényi István örökigazságú útmutatásai szerint, az általános érdek kellő előtérbehelyezésével, újból felépítsék az országot; ehhez a munkához önbizalmat adhat az, hogy a sorzások és saját hibáink ismételve súlylyesztettek melyre, de soha teljesen el nem merültünk, és éppen annak, hogy ezúttal nagyon melyre jutottunk, kell fokozott erőt adnia arra, hogy mikamit több ismét a felzárzó kerülhessünk és tendenciáinknak megfelelően.

Az országnak egy évszázad előtti helyzetét nem lehet a mostanihoz hasonlítani, gyökeresen megváltoztak a viszonyok, de egy hasonlóság van a két korszak között, ugyanúgy, amint a múlt évszázad eleje az akkori áramlatok és események folytán egy kinem alakult korszak volt, most is minden esemény azt mutatja, hogy a korszak, amelyben élünk, egy még kiforrásban levő, egy átmeneti korszak, s az ítéletnek nagy hiánya lenne a mostani időket akár politikailag, akár gazdaságilag, akár szociális szempontból kiforrottnak tekinteni és cselekedeteinknél ebből kiindulni.

Az egy évszázad előtti korban gróf Széchényi István, a nagy gyakorlati államférfi, az előrehaladás érdekében dolgozott, megvolt az erkölcsi bátorodása, hogy az akkor nálunk még utalkodó eszmékkel szembeálljon, de a mértéklet jegyében működött, s ami működésében a legjellemzőbb, ő mindig a lehető jót és nem a képzelt jót kívánta elérni, ahogyan mondta, egy szélidő, convulsio nélküli reformációt kívánt.

Mi most, egy évszázad elmúltával, a magyar társadalom feladata a legközelebbi jövőre?

Atmeneti időkben arra kell törekednünk, hogy a mindenkorzi helyzethez alkalmazkodva semmit

sem mulasztunk el, amit a haladó kor kíván, de egyúttal felkészülünk arra, hogy egy viszonylag állandónak tekinthető általános helyzet kialakulásakor abban kellő időben előnyösen kapcsolódhassunk be. Ha a ma adott helyzetben gyakorlatilag nézzük a feladatot a közeljövőre, közelfekvő, hogy annak abban kell állania, hogy a politikai izgalmak lehető elkezdésével ezonk mindenekelőtt a gazdasági téren való gyarapításra összpontosítsunk, nem felejtve, hogy a gazdasági virágzás csak kellő szellemi fejlettséggel és a szociális téren való kellő előrehaladással járhat karöltve, de nem felejtve azt sem, hogy csak a köz érdekének szemmel tartásával kifejtett működés szolgálhat az ország gyarapodására. A gazdasági jólét elérésének kell az első lépésnek lennie ahhoz, hogy végzetményben oly erkölcsi erőgyarapodásunk állhasson elő, amelyre azután további jövőnk felépíthető.

A gazdasági életben a világháborút követő években kialakult általános irányzatok óriási nehézségekkel állítanak szembe, de tisztában kell lennünk azal, hogy ha az élénk toznyosuló akadályokat elhárítani és gazdasági jólétünket megalapozni nem tudjuk, ha ez az első lépés nem sikerül, úgy sohasem fog sikerülhetni gróf Széchenyi István életcéljának, a nemzet emelésének, elérése.

A gazdasági téren az általános irányzat a folyton fokozódó állami beavatkozáshoz vezetett, ami ellen gróf Széchenyi István már egy évszázad előtt állást foglalt; a most mégis előállott helyzetben a hivatali hatalommal bíróknak az a kényes feladatuk, hogy a beavatkozásban egy hajzállal sem menjenek tovább, mint amit igazán magas célokkal igazolni lehet, a magánosoknak pedig az a feladatuk, hogy magánérdekük mellett éjnyen a nehéz helyzetbe való tekintettel fokozott mértékben ismerjék el az általános érdekeket.

A gazdasági munkában mindenki kiveheti részét, de különösen azok, akik nem egyoldalúan neveltetvén, a kilengésektől távol állanak és általános műveltségük folytán munkájukat a helyes irányban tudják kifejezteni. Jól tudjuk, hogy nem a munka, hanem a jól elrendelt munka az, ami a nemzeti gazdaság alapja.

Gzof Széchényi Jotván azt mondja, hogy a nyilvános élet tövismezejére azzal az elhatározással lépett, hogyha senki más, úgy ő vesse meg a nemzet egykori fényének alapját. Az az elhivatottság, amely őbenne megvolt s amely ebben a mondasában is megnyilvánul, másnak alig adatik meg, de akkor, amikor tündöklő alakjáról megemlékezve ehhez a szerleghez nyúlók, annyit bizonyára mondhatók, hogy ennek az ő általa alapított Casinónak tagjai mindig ki fogják venni részüket minden munkában, amely az ő magas szellemében, az ő útmutatása szerint az ország gyarapodására irányul.

Adja Joten, hogy ez a munka eredményes legyen.

ATVANHATODIK LAKOMA

Hetvenkettedik emlékbeszéd

1937. február hó 7-én.

AVASZ LÁSZLÓ DR.

Főméltóságú Kormányzó Úr!

Királyi Fenség!

Jószelt Uraim!

Különös helyzet van a szellemi világnak; megtörténik, hogyha valakihez százados múltba visszatérünk ezzel előbbre haladunk. A Széchényihez való visszatérés mindig egy lépés — előre.

Ennek az oka bizonyára nem mi bennünk hanem Széchényiben rejlik.

Széchenyiben sok az időfelettség — hiszen ez az igazi nagyság mértéke. Neki megvan az a különös sajátága, hogy őtök utitársunk legyen, s minden idők minden magyarja számára mondjon valami olyat, ami az élet lényegébe vág. Ma már tudjuk, hogy nem jól ismeri Széchenyit az, aki benne valami szakemberi nagyságot lát, például politikust, nemzetgazdászt, vagy társadalomnevelőt, Ilyen munkái összeolvadnak, kimélyülnek, átalakulnak. Nem volt vérbeli politikus, mert soha párthoz nem tartozott, s mikor egy ország ünnepelte, akkor is egyedül állt; viszont mikor magányos vadként keringett szűk döblingi szobájában: ő volt a legnagyobb magyar politikai tényező, egyedül is egy félelmes párt. Mint nemzetgazdász tulajdonképpen etkölcsei ezekkel igyekezett megtölteni a termelés, fogyasztás, közvetítés és elosztás szabályait s azt hirdette, nem jó hazafi, aki nem jó gazda, de megint jó gazda csak művelt és becsületes ember lehet. Mint társadalomnevelő egy csomó szakszót és rendszertelenek látszó ötlettel amint ő egyszer felszította, helyesb ekével, löhé rével, jobb vendéglővel, versenysfutással, tudós társasággal, új magyar dictionariummal egy olyan rendszeres és gyökeres szellemi átalakítást indított meg, amelyen csak kettő volt ezet esztendő alatt; egyik Szent István korában, másik az új kor kezdetén. Ő a magyar életnek nem egy adott kérdését oldotta meg, — mint Martinuzzi, vagy Deák Ferenc, nem egyik ágtevékenységét fejlesztette, mint Verhőczy nem részideákat testesített meg, mint Arany, a költészetben, Liszt a zenében, hanem maga

hoz a nemzeti lélek substantiájához nyúlt, s a magyar embernek egy másfajta típusát akarta kitezmelni. Ma azt mondanók, hogy szellemi-erkölcsi magyar eugenikára vállalkozott. Olyan valamit kísérelt meg exelött száz esztendővel, ami csak ma sikerül nagy dik-tátoroknak; új világot akart Magyarországon teremteni, egy új embertípus által; de nem erőszakkal, hanem ihletéssel. Semmi sem bizonyítja ezt jobban, mintha száz esztendő távo-lából ösxemétjük legnagyobb ellenfelével, ak-kor győzelmes vezénytarcsával: Kossuth Lajos-sal. Ha hirtelen megváltozik a mult század negyvenes éveinek világa, s Kossuth egy washingtoni demokráciában találja magát, egyszerűen elakad ajakán a szó, s ha nincs ka-marilla, nincs Metetrnich, nincs feudális Ma-gyarország: nincs mondanivalója. De Széchenyi éppen olyan tevékeny lelkesítő és újító lett vol-na, ha Franklinék mellé állva, Észak-Amerika polgára lesz, mint így. Az utódállamok terüle-tén élő magyaroknak Kossuth Lajos ma nem sok újat tud mondani, mert ismételnie kellene azt a szabadelvű és demokrata ideológiát, amely bokréta-ünnepét a Játis-környéki béke alkotásá-ban ünnepelte. Viszont az erdélyi magyarok újra meg újra Széchenyihez fordul és az ő írá-saiból mint Sybilla könyvekből próbálja kibe-tűzni szorát. Jaj, hogy csak most tért ide, az utol-só könyvhöz, az utolsó órában! - Mindebből bát-zan következtethetjük, hogy Széchenyi igéi nem csak külső szorunkat, adott helyzetünket érin-tik, hanem létünkbe vágnak bele, existenciánk fonódik velük össze, életünk értelmét deztik fel és életminőségünket döntik el.

Eből az is következik, hogy igazán csak most
aktuális Széchényi. A próféta mindig ak-
kor a legnélkülözhetetlenebb, mikor leginkább el-
esett a népe. A magyar ma sokkal nehezebb hely-
zetben van, mint volt az ő idejében. Akkor egy-
nagy bizodalomnak volt elmaradt és eléggé
nem értékelte alkotórésze, de léte biztositva volt, s
előtte nagy lehetőségek állottak. Ma a magyar-
ság három létformában él s mindeniknek meg-
van a maga egyéni tragikuma. Egyik a dias-
pora-magyarország, amely szétszórtan él az öt vi-
lágrész embervadonban, gyárak, bányák, san-
cok vérszívó poklaiban, mint a legkeményebb és
legolcsóbb emberkú, a civilizáció sötéti lako-
máján. Majdnem egy millió magyar az a sok-
parányi nyitott hajzáléz, amelynek kapuján a
nagyvilág homoktengerében elvész a drága ma-
gyar vér. Másik része a kisebbségi magyar-
ország. Három millió magyarra rászakadt a világtör-
ténelem, s most nagyzerű emlékeiknek búzóblú
barlangjaiban élnek fájdalmas és árnyékoszerű
életet. Ez a magyar Iladás. S végül itt van a con-
ka törzs, amelynek megvan a teljes szabadsága, de
életfeltételei nem az ő hatalmába állanak, s ha
alkotmányában független is, sozsa nála ezereszer
nagyobb történelmi erők függvénye lett. Ez a fo-
kozott veszedelem fokozottabbá tenné Széchényi
prófeciájának tragikus hevét. Gondoljuk el, mi-
csoda erővel kiáltaná vészjeleit, fenyegetéseit és s
biztatásait a mai világhelyzetben az a Széchényi,
aki 1849-ben egy aránylag sokkal kisebb sorfoz-
dulat súlya alatt öszezorpnant, hogy e prófétai
kénnyel nemzete bukását jóslatozerűen kiábza-
zolja, mint ahogy némely drága, babonástükör
eltörik, mielőtt gazdája meghal.

Széchényi ma ismételné magát és mégis újat mondana. Tanításaiból közvetlen igazságként kivillanna az, ami akkor még sejtelen volt, s villámfényes esattanással állana élénk az új életparancs. Akkor nem értettük, de ma megértésünk, mert megtanított rá a sorunk.

Ez az életparancs azt hangsúlyozná, hogy a magyarság egy lelki valóság, corpus spirituale, amelynek minden tagja egyformán drága, s csak együtt, a maga egészében tartható fenn. Diaspora, kisebbségi és nemzeti magyarság együtt áll és együtt esik. De ez a magyarság nem politikai összefüggést mutat, egységet nem is avér, a faj biztosítja, lényege egy mértőben lelki valóság. Földünket elvehetik, nyelvünkön ázuló gondolatok zenghetnek, de a magyarság mint lelki test, mint corpus spirituale tovább él. Ehhez a lelki testhez az Arpádházi szent és hős királyok éppúgy hozzátartoznak, mint a hortobágyi öregbojtárok, Rákóczi Ferenc a barokk fejedelem éppúgy, mint a kis proletár gyerek, a szinmagyar Arany János éppúgy, mint a horvát ezedetű Zrínyi, a szláv vezű Petőfi, s a német öröktől származó Liszt Ferenc vagy Semmelweis.

Ma a magyarság lelki tényező, lényege egy műveltség. Ennek a műveltségnek megvan a maga etnikai eredete. Nem folyó az, amelyik nem áldja önön forrását, nem műveltség az, amely elfeledkezik s vonalaknak, színeknek, méseknak és daloknak áldott méhétől, a nép lelkétől és alkotásaitól. De ez a műveltség történelem, egy csomó dicsőéges és még több szomorú eseménynek, vereségnek és győzelmeknek állandó emlékésképzete, amelyet magával kell hoznia minden kinek, aki élő tagja akar lenni a magyarságszel-

leni testének. Még ezenfelül bizonyos gondolkodás
mód, új magatartás, közerkölcs, lovagiaság, hall-
gatóság, hűség és a ki nem tört tűzhányók vi-
rágokat és édesbort termő heve. Valami olyan
közös vonás, hogy a magyar paraszt emlékeztes-
sen a magyar úrra, a magyar úr nobilitására;
a magyar úr juttassa eszünkbe a magyar pa-
raszt szótalan bátorságát, keménységét, acélos
testét és lelkét, mint a solitaire a gyémántka-
vicsot. Költőkben és művészekben legyen valami
a magyar katonák kockajátzó virtusából, s a
magyar katona lelke mélyén hordozza magában
az örök magyar poétát, aki a halál szcája előtt is
virágot tesz a kalapjára. Ebben a magyar lelki-
letben részt vehet a diaspora, a kisebbségi és a
törszökös magyar. Moxáta tarthatik az itt lakó
nemzetiség fia, aki tán még magyarul sem tud
és kiszakadhat belőle, aki csak magyarul tud, ha
idegen a lelke.

Még tovább menne Széchényi. Elmondaná
azt, hogy ez a magyar lélek csak a magyar
szó formájában él.

Széchényi az örök magyar szómagyarázó.
Ő látta meg először, ha nem is mondta ez-
zel a szóval, hogy magyarnak lenni annyi, mint
szót vállalni. Turáni lovasnép idevetődik a
Kárpátok medencéjébe és megáll kelet és nyugat
határán, világbirodalmak mérközése pontjánál.
Itt játszódott le a nyugati és bizanci keresztény-
ség zoppant küzdelme. Utána 400 éven át itt vív-
ta döntő csatáit az európai keresztény művelődés
halálos elleniségével, az iszlámmal. A XIX. század
közepére szláv és germán erők feszültségi öve lett s
érezni lehet, hogy ma már két zoppant energiájú
világnézetnek, két politikai világvallásnak ütköző-

rontja.

Ett állott meg a magyar ezet esztendőn keresztül. Virágos kerteket és templomokat épített a vulkánok oldalára, szántott-vetett lávafolyamok partján. Ezet esztendő alatt nem volt háromszor olyan negyven esztendője, hogy existenciáját kockáztatni ne kellett volna tennie. Más nép küzdött azért, hogy művelt legyen, gazdag legyen, új bizodalmat hódítson, elvezett régiekért bosszút álljon: mi mindig azért harcoltunk, hogy éljünk. Mű naponként a kockázatra tettük és naponként nyertük meg az életet.

Ez teszi érzhetővé a magyar lélek alaphangulatát. Mindig idegen és mindig árva, akit igazán sohasem ismernek a maga is mindig idegenkedő. Különös ösztönrel minden pillanatban nyugat mellé áll, pedig az adott helyzet érdekli mindig az ellenkezőjét javasolta volna. Ezet jellemzi a magyar lelket a halállal való játék, a könnyelműségnek és vakmerűségnek, önfeláldozásnak és hanyavetiségnek ösztönös hősiességgé való olvadása.

Ezért a magyar a nagy szenvedések nemzete. Egy romantikus költő, amikor arról beszélt, hogy az ég egy kincset ad minden hazának, a nemzet híven őrzi birtokát, azt kérdezte, hogy mit adott az ég a magyaroknak ilyen örökzészül? Erre mondotta azt nagy ígét: tiéd hazám egy szentelt fájdalom! A magyar soroközösség érzése ebben a szentelt fájdalomban való megosztás. Aki részt vesz belőle, mindenki magyar, aki kitagadja magát belőle, sohasem lehet magyar. Ne felejtsük el, hogy Széchényi István ennek a szent fájdalomnak volt legnagyobb hősi halottja.

Ez éppen abban, hogy a magyar élet mindig a kockázatot, jelentkezik az is, hogy a magyar élet

mindig csoda. Jöten csodája, hogy még áll hazánk, kiál-
tott fel Petőfi, s nem magyar az, aki e szüntelenül meg-
ismétlődő csoda örömében és áhítatában nem oszto-
zik. Ezért a magyarsághoz bizonyos vallásos minősü-
lés kell, Amos Jati, amely igent mond a minket ma-
gyarokká rendelő örök Akaratra.

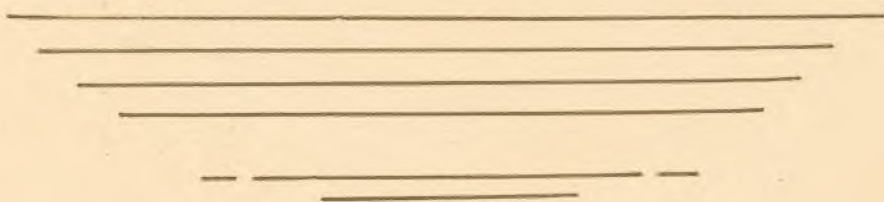
Es Széchényi még egy tanítását hangoztatná
ma. Azt a tanítását, hogy a magyarság küldet-
és. Széchényi volt az, aki ezen a földön legtisztábban
meglátta a magyar öncélúságot; ő beszélt először ma-
gasrendű nemzeti miszióról. Mátyás, Zrínyi,
Bethlen Gábor, egy-egy feladatot látott, Széchényi
látott misziót.

Széchényi érezte, hogy a nemzeti öncélúság for-
mális kategória. A nemzet nem azért él, hogy le-
gyen, hanem, hogy méltó legyen élnie. Egy nemzet s
nem azért él, hogy hibái, dőzsései, hazugságai és bű-
nei számára oltárokat építsen, palotákat emeljen,
hadvezéreket tartson, költőket és történetírókat fizet-
sen. Egy nemzet azért él, hogy a legmagasabbrendű
emberei eszményeket és értékeket nemzeti génuszának
mintáiban valósítsa meg. A nemzet léte és küldeté-
se nemcsak „Schöpfungsgedanke”, hanem „Erlösung-
gedanke” is.

Egy állítja elénk Széchényi nemzeti küldetésünk
három lépcsőzetét. Első az a történelmi hivatá-
sunk, hogy itt a Duna-medencében közvetítő, kiegyen-
lítő és összekötő erő legyünk. Második az az existenci-
ális küldetésünk, hogy hozzáuk felszínre minden rejt-
elmeo erőnket, s nemzeti egyéniségünk és nemzeti mi-
veltségünk nagy történelmi alkotásával fokozzuk
az emberiségnek erkölcsi és szellemi tőkéjét. Mindez
azonban csak akkor történhetik meg, ha egyesekül
és nemzetül is Jöten kezéből vesszük a megbízatást,
Előtte végezzük szolgálatunkat s neki számolunk

be mindarról, amit megtettünk és elmulasztottunk. Ez
a mi erkölcsi misszióink. Széchényi látása szerint a
nemzeti lét a keresztényen hit legmélyebb gyökereivel fo-
nódik össze s teljes világosságot a szuverén Istenség-
ja előtt nyel. Az időfeletti Széchényi egy személyün-
ket kereső hívás az örökkévalóságból hozzánk, azaz
a mindenkori magyarokhoz.

Legyen ez az áldomás felelet a hívásra: itt
vagyunk, megyünk!

Halvanhetedik lakomja

hetvenharmadik emlékböszöd

1938. február 6.

Iszónok:

Hunyady Ferenc

Királyi Fenség!

Iszotelt Uraim!

Esztenőzöl- esztendőre a Nemzeti Casino tagjai öszegyűlünk Széchenyi István nevében. De nem, hogy emlékünnepezt üljük a halott Széchenyinek, nem azért, hogy megtisztítsuk szobrázt a feledés hozzátapadt pókháló szálaitól, hanem, hogy szórándokoljunk hozzá, ki eszelekedeteinek vetületében és a mi szívünk rejtekében él. Elkinnek pedig körülünk felagatáva tétetett, hogy szovakba foglalja emlékezését, annak az a hivatása, hogy, tanítását hirdesse a manak.

Ehhez a feladathoz nagynevű szónok-elődeim legtöbbje úgy nyult hozzá, hogy elmélyedte Széchenyi István irásáiban, beszédeiben, naplójában, a róla szóló életleírásokban és a nagy magyar gyémánt mindig új fénytörését varázsolta elénk; én nem így eszeleksem. Nem műveiben akartam megkeresni őt, de saját szívembe szálva kívántam meglesni, hogy mit mond nekem, mit tanít nekem ma, minden eszezület nélkül is Széchenyi István. És ha fontos, kifogyhatatlan kincstárának új és új plenodiumát megcsilllogtatni a szemek előtt azt is fontos tudni, hogy a ma élő átlag műveltségű, átlag magyarban mi él elevenen a legnagyobb magyarból. Elz államférfiu saját korában hat; már nagy államférfiu az, kinnek halott keze a holnap gyepfőjébe is bele tud nyulni. De hatását nemcsak eszelekedetei determindálják, hanem az is, hogy példájából, tanításából és egyéniségéből mit ösztönek meg élő özőkösznek az őt követő nemzedékek.

Széchenyi Istvánnal foglalkozni nem közélet és nem politika, csak készülttség a közélethez és felfogás a politikáról.

Keszessük meg hát saját tudatunk tükrében és az emlékszerleg mélyén villogó aszu atanytörésében nemes alakját, kutassuk lángeozének zamatát, mely épp oly páratlan és magyar, mint a borok közül Tokaj italái.

Ki volt hát Széchenyi István? Ö volt a kérdés egető nyugtalanúsága, a küldetés felemelő biztonsága, az áldozat mindennapi készsége! Ö volt a magyar nemzetnek kétségbeesett élniakarása és egyszerűs mind az az eszköz, mely ezt az akaratot a gyakorlati életbe ártételezni tudta! Ö volt az az államférfiu, akiben legtöbbben siet fel egy nemzet halálfélelme, a hirtöz mortis és aki mégis őt tudta plántálni a mindennapba a még csak némely izó tolla hegyén tügyező életet. De nemcsak szívetősítő beszutást adott nemzetének, hanem mintegy célgymnasztikába fogta annak minden rétegét; politikai, társadalmi és gazdasági tézen minden szövet és minden izmot megmozgatott és próbált.

Széchenyi István volt az egyéniség szertelen lobogása, amely mégis a haladás közepútját világítja meg nyugtalan fénycsövájával. Ö volt az az ember, aki getintelen szívetilizmus és szertelen lánongás között a szürke munka kopott lépésőrokait zóttá hallatlan szorgalommal. Még tudott hajolni alázkodás nélkül, dac nélkül kötötte meg magát és hatalom híján erkölcsből és hitből merített erőt egy olyan elasztikus politikához. Pécs hatalmával szemben, amilyent napjainkban is teljeszen más kötülmények között és minden erőforrás birtokában csak egy Mussolini tud megvalósítani.

Eschényi István híve volt a magyar alkotmánynak. És ezt éppen ma illik kiemeltetni, hogy elő-
lalomjának állítsuk a legnagyobb magyar alakját fajunktól idegen újmódi eszmék érvényesülésével
szembe. De tudta azt is, hogy ez az alkotmány nem papírosból van, hanem szerves lény, amely addig él, amed-
dig nő és ezért nem akarta annak ösdi székértáborában megvárni új idők művi pusztáját, de maga, járva-
szott megváltoztatásán és kiépítésén. Megszüntetni igyekezett a nemesség különleges jogállását azáltal,
hogy ennek részesévé tette a nemzet szélesebb rétegeit. De amint háborús nélkül adott a szabadság mellé, a-
mikor kiltengett a rend, úgy küzdött népszerecségenek feláldozása árán, nemcsak élte legteagradusabb
időiben, de már tegy, mióta meszelató szeme a bontakozó veszélyt feljredeste, a rend mellett, mikor a sa-
badság szabadsággá fajulni látszott.

Eschényi István híve volt a dinasztiahoz, nem ugyan hibáiban, melyekkel elég szer szembe szült, hanem ab-
ban a küldetésben, amely a Dunamedence népeinek békéjét és az etők szintézisét védte. Fanatikusán hitte
a legnagyobb magyar, hogy a magyarság érdekében eszelezkik nemcsak, amikor híven szolgálja a Habsburg házat,
hanem amikor az átkos Jézost is mindig csak meggyőzni kívánta, de soha sem legyőzni.

Eschényi István híve volt a hidon, melyet épített nemcsak a pesti polgár járt át Budára és nem-
csak Jeleczeg Jerec. gyönyörű szavai szerint a XIX. század és a nyugati civilizáció jött be az országba; ő a
jelen hidján vezette át a mult tradíciót a jövő meggyéjére. Tudta, hogy egy nemzet mélegén a halottak mindig su-
lyosabbak, mint az élők, de azt is, hogy az élet megújulásának örök törvénye az életnyilvánulások változhatatlansá-
gát kizárja. Érett épített a hagyományokra, de nem aggodott a holnaptól, melyet másnak, ynak és mégis magyarnak akart.

Eschényi István összeroppanásának szörnyű óráiban csak halált és pusztulást látott maga körül,
akkor sem a vértől félt. A lipcsei csatátét hősi lovása az egyén koc. házatát, a test sebeit, az élet végét szembe-
benes nélkül tudta vállalni; de remegett a céltalanul elpazarolt, vagy pedig a más eszközök által is elérhető cél és-
dekében, tehát feleslegesen kiontott vértől.

Eschényi István polgárosítani akarta a magyar népet, de nem a már meglevő német polgárságot kívánta
új felső tetegnek a parasztnak maradó magyarok fölé ültetni.

Eschényi István közteherviszleste buzdította a mágnást és nemest; azt kívánta, hogy a földbirtok- vagy on-
is vegye ki részét minden áldozatból; de nem kívánta, hogy valamikor szinte új praetogativával bíjon az
a töke, melyet munkásnak és nem kényurnak hívott az országba.

Eschényi István nemcsak meleg szivére hallgatott, de nemzete erejét kívánta szaporítani, amikor a jobbságság
felozabadításáért küzdött; politikai szabadságot és a vagyonsodás lehetőségét szánta utódainak, a-
magyar parasztságnak és nem a kíváncsi tiszttöztöt vagy a nincstelenség poklát.

Eschényi István tanult az egész világtól, ameddig műveltsége, olvasmányai és utazásai csak elvitték; leg-
inkább mégis Angliától, amelyet tekintély tisztelet és haladni vágyás szempontjából nem is annyira a-
tokonnak érzett, mint inkább példaképnek. A tisztoktata volt, annak türelmetlenségével saját fajával szem-
ben, ha elmaradottnak, csökönyőnek, vagy beképzeltnek látta. De igazi ut volt, annak példás türelmével a-
minden idegennel szemben; nem volt az a nemzet és nemzetiség, melyet gyűlölt, vagy megvetett volna, csak
éppen jobban szeretette sajátját. Nem is mondhatni, hogy a magyart jobban becsülte volna másnál, csak sze-
rette volna többre becsülni és dolgozott azért – a megszakadásig – hogy többre becsülhesse. Odahaza a ke-
serű igazság embere volt, melyet a kunyaság ostorának szánt, de nem bántotta szomszédait abban, mit ők
is szentnek tartottak. Hogy is bántotta volna ő a közlekedő embere, aki minden ajtót, ablakot ki szerezett
volna látni, hogy a magyar mást is lásson és más is lássa a magyart.

Eschényi István mágnás volt és egyben nemes ember; abban az időben, mikor az egységes nemesség
osztálytudat és vagy on szempontjából talán még kevésbé differenciálódott és ahol egyik, mint a
másik még a magyar föld elsőszülött gyermekének és a magyar vitézség örökösének tudta magát. Nem
a vezetés jogát atrogálta Eschényi ennek az egységes nemességnek, hanem mint súlyos kötelességgel
kívánta őket vele megterhelni. A megyeháza medvebarlangjából és a templomtorony látköréből hívta
elő a közmességet és az arisztokraciát hazaszólította a bécsi elvonultságának Faubourgót. Germanjéből.
De amikor egymás mellé ültette őket, harmadiknak a polgárságot invitálva hozzájuk, találkozási helyül
nem az éjjeli mulatót jelölte ki részükre.

Eschényi István jégfi hora hanyatló delén nem káprázatosan sokoldalú munkássága jalta fel; küldö-
tésének oltárán hamvadt ő el, mint áldozati tűz, melyre lelki és szellemi javait maradék nélkül hány-
ta. Jeste még élt, teste még bita volna, mikor ereje fogytán ráoszált az örültség még csak nem is néma, de
vixiók gyötörte éjszakája. Eléggett, elfogyott; élete végén még csak pislogásra sem igen jutott olaj viharvert
mécsesbe, de éppen ezért maradt meg, hogy mint örök jáklya jelezze útját, a mely sötétből vidor napfényre
virradt, majd újból még feketébb éjszakába süllyedt nemzetének. És mert mindent feláldozott neki életében,
azért van örök élete nemzete szivében.

Eschényi István mint az általa alapított Nemzeti Casino egy késői nemzedékének tagja így idézem magam
elő sedegének aszu arany aljából Eschényi István képét, akkor kell, hogy ököllet verjem ki én
is tulajdon mellemen a súlyos „mea culpa” mindenért, amit mi, mint nemzet, osztály és egyén téved-
tünk, hibáztunk és vétettünk. De az egyház tanítása szerint a tökéletes bánatot követi az erős foga-
dás, az új nekiindulás készsége, a jóvátevés reménysege. A legnagyobb magyar életének tanúsága
pedig a vigasz esti piáját festi. Tagycentk felől nyugat égboltjára. Mert Eschényi István ma-
gyar volt a magyarság legmélyebb süllyedése idejében, amikor nem külső csapások belső dinami-
kát fejlesztő nyomása, de álett nyugalom ernyedat szétesése foitogatta a nemzetet. És hogy ma-
gyar földből megszületett akkor Eschényi István és hogy Eschényi István követtek akkor a
magyarok, ez bizonyosága annak a regeneráló erőnek, amely még mindig vissza tudott torpan-
tani a megásott sz szélétől is. És mert ennek az új életciklusnak kezdetén magyar mágnás-
szava volt a halálból hívó harsona ezáltal lett Eschényi István a magyar ur rend hívata-
sának tanuja, de egy szeromind figyelmeztetünk azokra a kötelességekre, melyekről csak

létjogosultságunkkal együtt
mondhatunk le.

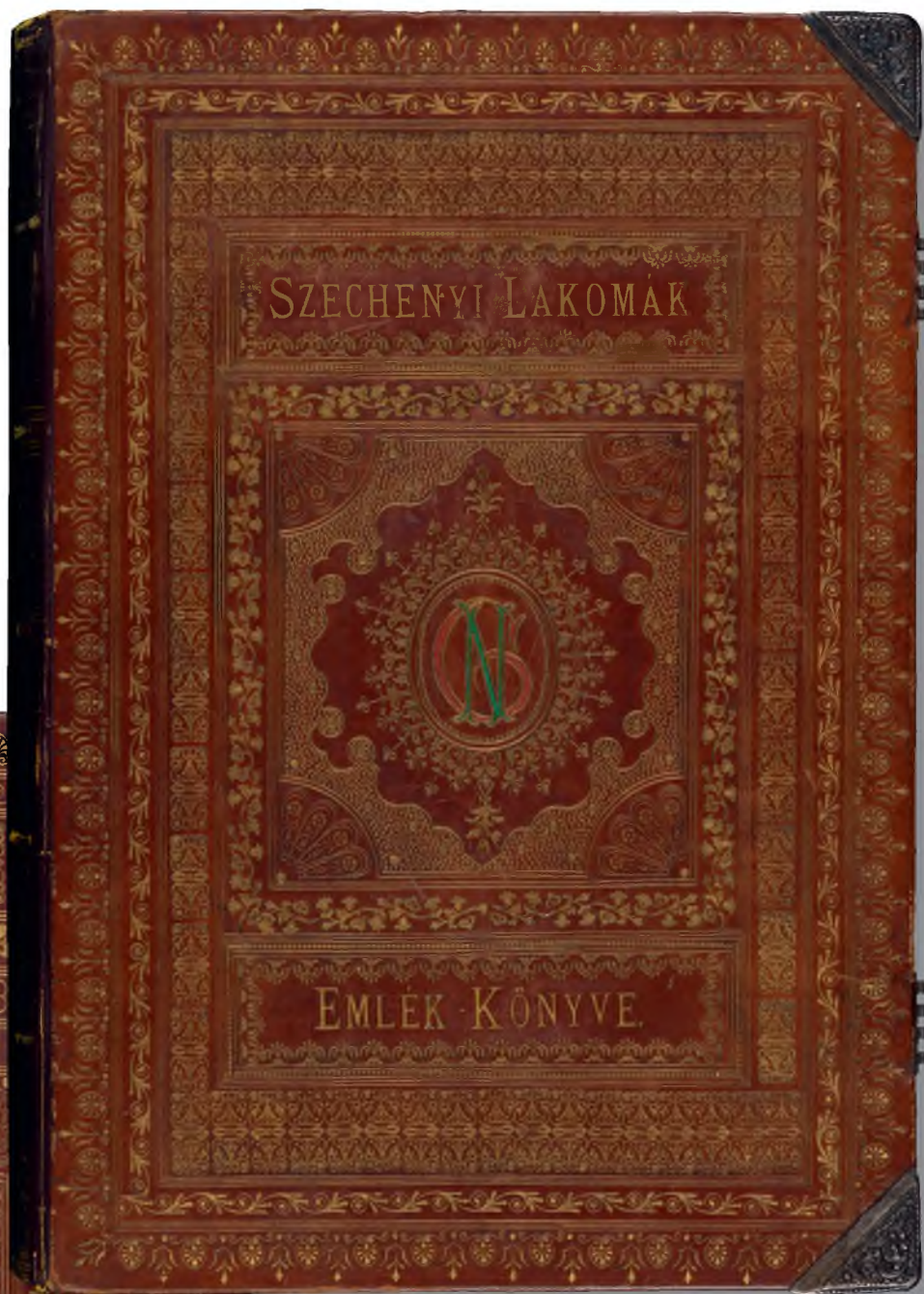

A Széchenyi-lakomák emlékkönyve 1883–1938

Hasonmás kiadás

Serlegbeszéd 1864–1938–1944

Kísérő tanulmánnyal közreadja
Gyuricza Andrea

A NEMZETI CASINO

„...egy magányos ember semmi,
s csak egyesületnek van
hosszú élete és igazi súlya.”
Széchenyi István¹

Széchenyi István 1827-ben alapította meg a Nemzeti Casinót, ami 1830-ig Pesti Casino néven működött. Ez volt Magyarország első és legelőkelőbb társasköre, ahol az alapító szeme előtt az angol klubok példája lebegett, ezek mintájára kívánt olyan helyet biztosítani az ország vezető rétegének, ahol kötetlen körülmények között tudnak beszélgetni közérdekű dolgokról.

Széchenyi az ünnepélyes megnyitón elmondta, hogy az egyesület létrehozásának célja, „hogy hazánkban is legyen egy olyan megkülönböztetett díszes összegyülekezőhely, melyen főbb és előkelőbb s jobb nevelésűek, eszes s értelmes férfiak a társaságnak mindenik osztályából, egymással vagy barátságos beszélgetés végett találkozzanak, vagy többféle politikai újságokat s hasznos gazdasági, tudományos, művészi hónapos-írásokat olvashassanak, magukat pedig üres óráikban illendően mulathassák [...] azok, kik külön házat nem tartanak, a Casino-ban egyúttal kényők szerint való vendéglőt is lelhessenek, s így azt, a mit az életnek gyönyörűbbé tehetésére nézve idegenben bővebben feltalálnak, nálunk, Hazánkban is lassanként mindinkább pótolva leljék s ez által folyvást többen és többen ideszokjanak.”²

Az arisztokratikus környezethez – akkor még – természetes módon hozzátartozott a könyvtár is, ahol külföldi újságokat éppúgy kézbe lehetett venni, mint szabadpolcon elhelyezett köteteket. Az egyesület 120 éves fennállása során a magyar közélet és kultúra szerves részét képezte. Tervszerűen gyarapított és rendszerezett könyvtára tartalmilag és mennyiségileg is kiemelkedett az ország közkönyvtárai közül.

Az ország különböző területeiről jobbnál jobb fajta borokat küldtek a Nemzeti Casino pincéjébe árusításra.³ A Casino a „magyar borok jóhírnevét akarta öregbíteni és azokat a külföldi kereskedelemben is élénkebb forgalomba hozni”.⁴

A Nemzeti Casino szalonjában minden vasárnap muzsikadarabokat adtak elő, hangászati multságokat tartottak⁵, s az évek során hangászati igazgatók váltották egymást, végül Erkel Ferencet kérték fel karmesternek. Ennek is köszönhető, hogy 1833 és 1846 között a pesti zenei élet felélénkült.⁶

A Casino már kezdetben is felhívta magára a bécsi udvar figyelmét, mert bár a tagnévsorok szerint konzervatívok is voltak a köreikben, azért főként a reformpolitikuskok csoportosultak a falaik között.⁷

Az egyesület szűk körű „országgyűlésként” is működött: az ülések után itt folytatódott a döntések megvitatása, bár mindez az alapítók céljaival ellentétesen történt. A politizálás ellen az egyesület igazgatósága többször fellépett. Ezt igazolja Kossuth Lajos esete⁸, aki 1836-ban kérte felvételét az egyesületbe: „a nemzeti casino tömérdék hírlapot hordatott és szép könyvtára volt, szerettem volna hasznukat vehetni”.⁹ Széchenyi személyesen kérte meg az új tagjelöltet, hogy vonja vissza a kérelmét, mert félt, hogy a bécsi udvar ezt politikai lépésnek vélné. Kossuth visszavonult: „...itt ön [Széchenyi] a házi gazda; én annak nézem, s nem szokásom oda tolazkodni, ahol tudom, hogy nem szívesen látnak.”¹⁰

1829-ben a Nemzeti Casino székháza a Mária Dorothea utca 16. alatt található Vogel ház volt. Ez a szállás 200 tagra volt tervezve. 1830-ban átköltöztek a Pesti Kereskedőség Börzsjének (Kereskedők háza) első emeletére, 1851-től ismét a Dorottya utcai Vogel-házat bérelték és 1859-ben költöztek át a Hatvani utca¹¹ 5. szám alatt található kétemeletes gróf Cziráky házba. 1865 februárjában megvették a Ferenciek terén álló, egyemeletes, Jankovich-féle házat. Később ezt a házat ráfizetéssel elcserélték a Hatvani utcai volt Cziráky-féle házzal, így 1871-től ez lett a saját szállásuk.

Ezt a palotát a Nemzeti Casino a saját céljaira teljesen átalakíttatta, folyamatosan fejlesztették, karbantartották. „Az épület legreprezentatívabb része a francia reneszánsz stílusban átépített lépcsőház lett, melyet a főváros egyik legszebb épületrészeként emlegettek. [...] A Nemzeti Casino különlegesen elegáns belső tereit – ahol szívesen időztek a Budapestre látogató előkelőségek, így Rudolf trónörökös vagy a walesi herceg – a fővárosiak többsége csak az

1 SZÉCHENYI 2016, 226.

2 *A Nemzeti Casino évkönyve* 1901, 2.

3 Az évkönyvek házsabályaiból megtudható, hogy eleinte az alapító akarata szerint a Casino pincéjében számos külföldi és hazai bor is megtalálható volt. 1828–1832 között foglalkozott az egyesület a borokkal, majd a mindenkori vendéglős vette át a feladatot.

4 ILK 1927, 10.

5 Az évkönyvekből a hangászati multságok részleteit is megtudhatjuk, melyekről 1834 és 1846 között találunk említést.

6 ILK 1927, 17.

7 SIMON 2000, 17.

8 Kossuth visszaemlékezése az esetről *Kossuth és Széchenyi István gr.* címmel olvasható egy 1885. évi *Nemzet* című lapban. Lásd: *Kossuth és Széchenyi István gr.* 1885, 2.

9 SIMON 2000, 38.

10 SIMON 2000, 40.

11 1894-ben a Hatvani utca Kossuth Lajos utca lett.

újságokból ismerhette. A palota nevezetessége volt a vörös szalon, amelynek foteljei és pamlagai ún. honvédvörös posztóval voltak bevonva, s melynek legfőbb ékessége egy fekete márványkandalló. Igen elegáns volt a nagy étterem mahagóniburkolata, s az alapító emlékét őrző Széchenyi-terem is.”¹²

A korabeli leírások is részletesen ábrázolják a palota kinézetét: „A lépcsőház francia renaissance stylben épült két szárnyú lépcsőzettel, melynek alján szürke márvány kandalló áraszt szét barátságos meleget. A lépcsőzet tágas előcsarnokkal végződik, amelyet két hatalmas szürke márványoszlop határol. A lépcsőházba a nap fénye üvegtetőn tör keresztül, amelyre ízléses díszítések közé a kaszinó monogramja van többféle változatban beégetve. Az előcsarnokból nyílik a Széchenyi-terem, melyben a főhelyet gróf Széchenyi Istvánnak olajfestésű arcképe foglalja el. Sötétvörös szmyrna szőnyegen sötétzöld bőrpamlagok nyúlnak el, a terem falai mellett, s a mennyezetet művészi faragású faburkolat díszíti. A Széchenyi-teremből jobbra nyílik a vörös terem. Elnevezését berendezésének színétől nyerte. Falait aranyvilágos barna bőrkárpit fűdi. Gyönyörű fekete márvány kandallóját a téli estéken rendesen nagy társaság üli körül, mert a vörös szoba a kaszinó összes helyiségei között talán a legbarátságosabb s leginkább vonzza a beszélgetőket. A kandalló fölött hatalmas tükör sugározza vissza a ragyogó csillár lángjait [...] A vörös terem folytatása a billiárd-szoba.”¹³

Az egyesület segélyezte a hazai jótékony és kulturális intézményeket, támogatta a fővárosi színjátszást, tagjai számos emberbaráti gyűjtést is szerveztek.

Az 1878-as évben bekerült két fontos paragrafus az alapszabályok közé: „55. §. A nemzeti Casino nem bizonyos időtartamhoz kötött, hanem folyton fennálló egyesület. 56. §. A nemzeti Casino vagyona feloszthatlan, és ahoz sem a részvényesek, sem az egyletből kilépett tagok, sem azok örökösei, hagyományosai vagy engedményesei legkisebb jogot sem tarthatnak. – Azon esetben, ha az egylet feloszlata ember számítás szerint előre nem látható bármi rendkívüli okok vagy eseményeknél fogva elkerülhetetlenül bekövetkeznék, összes vagyona, mint szintén feloszthatatlan alapítvány, a magyar tudományos akadémia avagy az annak helyébe netán lépett hasonló jellegű magyar tudományos intézetre háramlík.”¹⁴

Ez az elkerülhetetlen, rendkívüli esemény 1945-ben következett be, amikor a magyar belügyminiszter a 251.044/1945.IV./14 számú rendeletével feloszlatta a Nemzeti Casinót, mint „az ország érdekeivel ellentétes működést kifejtő jogi személy”-t.¹⁵ Az egyesület tulajdonában ekkor két ingatlan volt, ám mindkettő bombatalálatot kapott.¹⁶ Az ingó vagyont a háború előtti intézkedések eredményeképpen a tagok több helyre mentették. Az értékek hollétéről minden bizonnyal vezettek valamiféle leltárt, de ezek a Nemzeti Casino titkári irodájában lévő összes irattal együtt megsemmisültek egy bombatalálat következtében.¹⁷

Az egyesület könyvtára viszont a romépületben volt. Az egykoron közel 35.000 kötetet számláló, tartalmilag és muzeális szempontból is becses értékű könyvtár súlyos károkat szenvedett. Innen mentették ki a megmaradt könyveket az Akadémia épületébe, ahonnan végül az Akadémia könyvtárának törökbálinti raktárában kaptak helyet.

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ jelenleg 18.707 kötetet (12.324 db könyv és 6383 db folyóirat) őriz¹⁸ a Nemzeti Casino állományából, a gyűjtemény többi része sajnos megsemmisült, továbbá a teljes állomány katalógusai és leltárkönyvei sem maradtak fent.

12 FÓNAGY 2002, 28.

13 *Széchenyi Nemzeti Casinója* 1987a, 9. és [ugyanaz megjelent:] *Széchenyi Nemzeti Casinója* 1987b, 8. [a cikk egy 19. század végi tudósítást idéz].

14 *A Nemzeti Casino évkönyve* 1878, 73–74.

15 *Ügyészi jelentés* 1945.

16 Kossuth Lajos utca 5., Gellérthegy utca 5.

17 *Ügyészi jelentés* 1945.

18 Ez a szám még napjainkban is gyarapszik, mivel ajándékozás útján kapunk vissza Nemzeti Casinós köteteket. Például Vigh Róbert úr is vett már aukción Casinós könyvet, amit a könyvtárunknak adományozott.

SERLEGBESZÉDEK

„Nem holt meg az,
ki honosinak emlékezetében él.”
Széchenyi István¹⁹

A Nemzeti Casinóban 1835-től végrendeleti nyilatkozat aláírására bíztatták a tagokat²⁰, melyeknek szövegét Széchenyi fogalmazta meg: „a tagok kötelezik magukat, hogy végakarataikat idejekorán, még egészséges állapotukban el fogják rendelni és egyszersmint megígérték, hogy végrendeletükben a Casinóról is megemlékeznek és részére egy kis emlékjelet fognak hagyni.”²¹ A testamentumot a helyiségekben kitéve sokan aláírták, ezeket a neveket évről évre felolvasták a közgyűléseken és az egyesület évkönyveiben is rögzítették.

Gróf Széchenyi István az 1833. április 27-i végrendeletében a Casinóra egy aranyserleget hagyott, majd 1841. december 5-én kiegészítette intézkedését: „A pesti Nemzeti Casino társaságnak ajándékozok egy kétszáz aranyat érő serleget, [...] minden esztendőben tartassék ott egy részvényesi ebéd s akkor az én emlékezetemre üríttessék ki az említett serleg, mely az akkori borok leghelyesebbikével legyen meg- s megtöltve.”²² Az 1833. évi végrendeletében meghagyta azt is, hogy a serleg felirata a következő legyen: „nem hal az meg, ki honosinak emlékezetében él”, majd ezt 1841-ben így módosította: „ki szeretve él”²³.

1848. június 4-én Széchenyi elnökölt a közgyűlésen, ekkor láthatták őt a tagok utoljára a székházban, de az 1856. novemberi választmányi ülésre a döblingi szanatóriumából még egy díszes sakk-játékot küldött ajándékba.²⁴

Széchenyi özvegye és fiai Béla és Ödön eleget tettek a végakaratnak, és Széchenyi halála után néhány évvel elküldték a Casinónak elkészíttetett díszes serleget.²⁵ 1864. február 1-én tartották meg az első emlékbeszédet, és használták először ezt a nagy becsben tartott serleget, amikor a serleg kiürítése előtt báró Wenckheim Béla mondott beszédet. Ettől kezdve minden évben megtartották a Széchenyi-lakomát²⁶, kivéve a háborúk egyes éveiben (1914–1920, 1944), illetve gazdasági okokból 1932-ben és 1933-ban, de a serlegbeszédeket²⁷ az éves közgyűlés alkalmával ekkor is elmondták.

A serleg átadását a következőképp örökölte meg a korabeli sajtó: „Ezen – a dicsőült özvegye és fiai által levél kíséretében átküldött serleg a m. kaszinó január 30-kán tartott közgyűlésén lőn bemutatva. A szép alkatu és dolgozatu serleg oldalain e feliratok állanak: »Nem halt²⁸ meg az, ki honosinak emlékezetében él.« – »Borúra derű.« – »Si Deus pro nobis, quis contra nos« – és Széchenyi 18 irodalmi művének czimsora. Az egylet buzgó kegyelettel fogadta alapítója megemlékezésének e szép jelét s az átküldésért szintén levél útján kifejezendő köszönet mellett, határozatul hozta, hogy: »a dicsőült végrendeletét teljesíteni – s nagy szellemének irányadó tanácsait követni mindnyájunk honfiui kötelessége lévén: erre intsen bennünket az évenként tartandó kaszinói ünnepély, melynek napja mindig a januári közgyűlés hetére fog kitüzetni. Az első emléklakoma napját február 1-jére határozta a közgyűlés, s midőn szónokul báró Wenckheim Bélát kérte fel: szerencsésebb választást alig tehetett.«”²⁹

Egy másik korabeli tudósítás szerint „A billikom a bécsi ambrasi gyűjtemény egyik legszebb példánya után készült, s alakfaragványai, vignettei s feliratai, a nemzeti czimerrel együtt a dicsőült életének legfényesebb momentumait tüntetik vissza.”³⁰

Ezek a Széchenyi lakomákon sokszor akár 200 fő is részt vett, de ennél több embert leültetni se tudtak a Casino tereiben. Az 1900-as évek elején a Herendi Porcelángyártól érkezett meg az új 200 személyes porcelánkészlet, amit a korábbi években rendeltek.³¹

Báró Liphay Béla 1883-ban egy díszes, művészi becsű albumot ajándékozott a Casinónak, hogy ebben gyűjtsék össze a lakomákon elhangzott serlegbeszédeket, a corvinák mintájára kalligrafikus írással.³²

Erről a korabeli sajtó így emlékezett meg: „»Széchenyi-lakomák emlékkönyve« címmel egy főúr szép és becses ajándékot készíttet a nemzeti kaszinó számára. A díszes albumalakú könyv a nemzeti kaszinó Széchenyi-bankettein

19 A serleg feliratai között is szereplő idézet
20 GERGELY 2010, 13.
21 ILK 1927, 38.
22 ILK 1927, 39–40.
23 GERGELY 2010, 12–13.
24 ILK 1927, 31–32., holléte nem ismert.
25 „A család romantikus stílusú, fedeles ezüstkupát készíttetett Bécsben, a rajta lévő vészetek megemlékeztek Széchenyiről, műveiről, munkásságáról. (A serleg léte vagy holléte ma már ismeretlen.)” GERGELY 2010, 14.
26 Amennyiben nem volt jelentkező a beszéd megtartására a lakoma napjáig, akkor az adott évben az igazgatók egyike mondta a beszédet. (A nemzeti casino közgyűlése 1885, 3.)
27 A serlegbeszédekről és a szónokokról lásd bővebben: ANKA 2010, 17–29.
28 Egyes forrásokban „halt”, más helyeken „holt” változatban szerepel.
29 A Széchenyi-lakoma február 1-jén 1864, 2.
30 Gr. Széchenyi István serlege 1863, 4.
31 GYURICZA 2024, 87.
32 A Nemzeti Casino évkönyve 1901, 118.

mondott emlékbeszédeket fogja tartalmazni. Az emlékkönyv nagy alakú, vörös bagaria bőrbe kötve és ódon modorú, dús aranyozással díszítve; a tábla közepét »N. C.« (»Nemzeti Casino«) monogramm ékíti medaillon-alakú mezőben, a táblákat két valódi antik ezüstcsatt tartja össze. Belől az első lapon gazdagon színezett renaissance modorú szegélyzetben Széchenyi végrendelkezésének a Széchenyi-serlegre vonatkozó része és a nemzeti kaszinónak erre hozott határozata foglaltatik kalligrafikus írásban, melynek iniciáléjában Széchenyi jól talált képe látható, amint egy okmányból olvas. A harmadik lapon az ajánlás van, medaillonalakú, szintén renaissance-modorban díszített mezőben, alól az ajándékozó címerével. A negyedik lapon kezdődnek a beszédek, mindegyik szépen szegélyezve és az iniciáléban az illető szónok címerével. A kalligrafikus munkákat és rajzokat Bajay Béla miniszteri tisztviselő készíti. A díszes albumot az ajándékozó még e hóban átadja a kaszinónak.³³

Egy másik megemlékezés szerint: „Széchenyi-album van közszemlére kitéve a nemzeti casino disztermében, mely magában foglalja a Széchenyi-lakomák alkalmával eddigelé mondott összes felköszöntőket. Az album igen díszesen van kiállítva. Az egyes beszédek kezdő betűit gyönyörű arabeszkok veszik körül és a caligraphice irt pohárköszöntők végébe mindenütt oda van festve a szónok czimere. Az album lapjai aranymetszetűek. Az első lapon látható Széchenyi István gróf ülő alakja, kezében a végrendelettel, melynek 17. pontja szószerint idézve is van s melynek tartalma, hogy gr. Széchenyi István egy díszes emlék-serleget hagyományozott a Nemzeti Casinonak, azon óhajtással, hogy e serleg a legjobb magyar borral töltve, emlékére évenként ürittessék ki. Az ezüst-kapcsos album felső táblájára a nemzeti casino ékesművü monogramja van ráillesztve. Az egésznek bevezetését Liphay Béla báró ajánló szavai képezik. Övé az érdem, hogy fáradságos kutatás után egybegyűjtötte a hagyományos pohárköszöntőket, kegyeletesen megőrizve azokat az utókor számára. A beszédek 27 lapot³⁴ foglalnak el.”³⁵

A Nemzeti Casino minden évben kiadta saját évkönyvét, melynek tartalma időről időre változott, de általában a tagnévsort, az aktuális alapszabályokat, a házirendet és a pénztári kimutatást tartalmazta. 1898-tól rendszeresen éves beszámolókat közöltek az egyesület legfontosabb eseményeinek összefoglalóival. 1901-ben közölték az addig elhangzott emlékbeszédek szövegeit *A Széchenyi lakomák eredete* című írás kíséretében, majd ezt követően minden évben kiadták az aktuális beszédet.³⁶ 1944-ben összegyűjtötték a 1827–1943 közötti igazgatók névsorát *A Nemzeti Casino vezetőségének névsora 1827–1943-ig* címmel.

Az alapító szelleme folyamatosan jelen volt az évkönyvek lapjai között is. Erre utal ez a néhány sor is az 1921-es beszámolóból: „Tisztelt Közgyűlés! Öt év múlva fogja ünnepelni a Nemzeti Casino megalapításának 100 éves fordulóját. A viszonyok, az idők, melyek között 95 évvel ezelőtt nagy alapítónk a Casinót megalkotta, nagyon nagy hasonlatosságot mutatnak a mostani időkhöz. A társadalmi viszonyok ziláltsága, a közügyekkel való nemtörődés, az erők egyesítésének hiánya, áhitozás egy vezérlőszellem után, ép úgy jellemzik azt a kort, mint a mai időket. De az a kor szerencsésebb volt mint a mienk, mert az már méhében hordta a vezérlésre hivatott szellemet; az a kor Széchenyi kora volt; míg mi a vezetőszellem megszületését csak várjuk! Vagy talán azért adta vissza az isteni gondviselés az utolsó pillanatban a czenki sírboltot Magyarországnak, hogy nagy szorongattatásunkban oda zarándokoljunk és tőle kérdezzük meg a kivezető utat? És válasza bizonyára az lesz: »A kivezető út a társadalmi erők egyesítése egy közös cél a haza szolgálatára.« Legyen a Nemzeti Casino összetartása az első lépés ezen az úton s ezt kövesse e hazában minden társadalmi tényező. S ha a társadalmi erők egyesülése minden téren bekövetkezik, akkor remélhetjük, hogy Casinónk megalapításának 100-ik évét a régi nagy Magyarországnak fogjuk megünnepelni.”³⁷

A Nemzeti Casinónak 1828-ban 201 tagja volt, míg a feloszlítás előtt, 1944-ben 529 tagot számlált. A kezdeti évek után a legalacsonyabb taglétszám az 1848-as forradalom és szabadságharcot követő években volt (1851-ben 271)³⁸, a legmagasabb pedig 1875-ben (783) és 1923-ban (791). Míg az 1848-as események negatív hatással voltak az egyesület tagságának alakulására, addig a trianoni határváltozások kevésbé befolyásolták azt, nem úgy, mint a tagok életét és mentalitását. Talán a trauma összetartotta a tagságot ezekben az időkben is.³⁹

A Nemzeti Casino több mint egy évszázadon át határozta meg a magyar társadalom egy kivételes csoportjának életét és megbízható módon jelezte a társadalom változásait is. Ez az egyesület tudatosan vonta körébe a mindenkori elitet és a meghatározó, de nem arisztokrata csoportokat és egyéneket. Az arisztokrácia uralkodó szerepe ugyan fennmaradt, de az évtizedek során nem volt kizárólagos. Teret nyert benne több meghatározó réteg is, akiknek képviselői származásuk révén nem szólhattak volna bele gazdasági, politikai és társadalmi kérdésekbe.

33 *Széchenyi-lakomák emlékkönyve* 1883, 508.

34 Az album alapján ekkor (1885. január) 27 oldalon szerepeltek a beszédek.

35 *Széchenyi-album van közszemlére kitéve...* 1885, 2.

36 Az első beszéd teljes szövegét csak később találták meg, így azt az 1902-es évkönyvben közölték.

37 *A Nemzeti Casino évkönyve* 1921, 11–12.

38 1851-ben indult az új aláírási ciklus, az előző 1841-től 1850-ig tartott. (Lásd bővebben: Gyuricza, 2024, 63.)

39 GYURICZA, 2024, 128.

A DÍSZALBUM

A Széchenyi Lakomák Emlék-Könyve, vagyis a díszalbum a második világháborúban eltűnt. Nem tudjuk sajnos a pontos útját, azonban feltehetőleg kalandos úton külföldre került, ugyanis a megmaradt jelek alapján a Széchenyi család egy tagja kaphatta vagy vehette meg az 1960-as években Tirolban, hogy 2024-ig különböző családtagok tulajdonában maradhasson. Sajnos az érintett családtagok már nem élnek, így a pontos részletek mostanra kevésbé ismertek. Nagy szerencse, hogy az emlékkönyv gondoskodásuk által ilyen jó állapotban fennmaradhatott, és így a nagyközönség számára is bemutatathatóvá vált.

A Nemzeti Casino Díszalbuma jelenleg Vigh Róbert magángyűjtő tulajdonában van, és a mintegy 15.000 darabból álló Széchenyi Collection nevű gyűjtemény részét képezi. Ez az anyag Gróf Széchenyi István családjához, illetve életművéhez kapcsolódó dokumentumokat és tárgyakat foglal magában.

Az album a korabeli leírásoknak megfelelő, impozáns kinézetű, ízlésesen díszített, egyedi kötet. Kötése teljes bőr, gazdag aranyozással, metszése mintás, aranyozott. A gerince bordázott, aranyozott. A borítófedél közepén az N C monogram az N betű zöld színezéssel, a C pirossal. A két láncos kapocs és a 4 sarokvédő ezüstből készült. A borítófedél belső oldalai márványpapírral borítottak.

A hátsó borítófedélen található szárazpecsét – „Dochnal A. könyvkötő Budapest” – alapján azonosítható a könyvkötő, Dochnal Antal. Ugyanez a könyvkötő készítette például a Szegedi Egyetem Klebelsberg Kuno Könyvtárában lévő RC 149 jelzetű kötetének kötését (*Predikatioc egész esztendő által minden vasarnapra [...] / iratot Bornemisza Peter által, 1584*)⁴⁰, az ELTE Könyvtárának INC 10. jelzetű ősnymtatványának a kötését (*Chronica Hungarorum*, Buda, Andreas Hess, 1473.)⁴¹, illetve az MTA KIK KB-104.383 jelzetű Hadik-Barkóczy hagyatékba tartozó kötetének kötését (*Oeuvres dramatiques de Pierre Corneille 1.*, Paris, Imprimerie Générale, 1875).

Az oldalak számozása az első beszédnél kezdődik, ezt megelőzi a címlap és az adományozó ajánlásának a lapja. Az utolsó írott és számozott oldala a 267[!269]. A 198. oldal után már nem szerepel az oldalszám tollal az oldalak alján, csak a beszédek első oldalán ceruzával. Ez viszont két alkalommal is el lett számolva. Az 1930-as Klebelsberg beszédétől eggyel kevesebb, az 1933-as Herczeg beszédétől már kettővel kevesebb érték szerepel az oldal alján, mint a tényleges oldalszám.

Az első beszédétől (1864) a 73. beszédig (1938, 67. lakoma) szerepelnek a serlegbeszédek az albumban, ami ekkor betelt. Tudomásunk van róla, hogy a folytatáshoz megkezdtek egy újabb albumot és ebben szerepel a maradék 6 beszéd hasonló díszítéssel, az előadók címerével.⁴²

A Nemzeti Casino 1901-es évkönyve szerint corvina mintára készült az album. A corvinákkal összehasonlítva elmondható, hogy a címoldal, az ajánló oldal, illetve az album elején található díszítések részben egyezést mutatnak több kódexben előforduló elemekkel, motívumokkal. Néhány díszítés népművészeti elemeket is tartalmaz, és ezekből néhány előfordul a corvinákban is. Az album metszése szintén mutat hasonlóságot a kódexekkel, a két kapocs viszont inkább északi, gótikus könyvkultúrára emlékeztet. A kötés nem eredeti corvina kötés, inkább az Ulászló-kori magyar reneszánsz kötésekét idézi, de hasonlóságot mutat bizonyos kódexekkel (pl. Bécs, ÖNB, Cod. 44.).⁴³

A beszédek között lejegyezték az 1896. április 12-én gróf Széchenyi István lovas képének leleplezése alkalmából tartott beszédek szövegét is. A festményt Pállik Béla festőművész készítette, amit gróf Zichy Jenő adott át a Nemzeti Casinónak és gróf Esterházy Mihály vette át az igazgatóság nevében.

Az egyesület 1896-os évkönyvében is találunk utalást erről: „Zichy Jenő gróf, a Casino iránti érdeklődésének az által adta kiváló jelét, hogy Pállik Béla festőművész által megfestette Széchenyi István gr. lovasképét, s azt a Casinónak felajánlotta. – A kép leleplezése 1896. évi április 12-én ment végbe a Casino nagyszámú tagjainak részvéte mellett, mely alkalommal, valamint a leleplezést követő lakomán az ajándékozó Gróf méltó ünneplés tárgyát képezte.”⁴⁴ A festmény a lépcsőház emeleti részén kapott helyet, a korabeli sajtó is megemlékezett az átadásról: „A nemzeti kaszinóban újra Széchenyi-ünnep lesz április 12-én: a nagy hazafi lovas képét fogják ezúttal ünnepiesen leleplezni. A képet, a mely sötét pej lovon ülve tünteti fel gróf Széchenyi alakját, gróf Zichy Jenő festette Pállik Bélával. A lovas kép mögött a Lánchíd, oldalt a régi királyi palota, alatta a Duna látható hajóival. A pesti oldalon a kora reggeli órák mozgalmas képe ötlük szembe a főalak körül. A nagy méretű festményt, a melynek szélessége 4 méter, magassága 3.60 méter a kaszinó gyönyörű lépcsőháza főfalán fogják elhelyezni.”⁴⁵ Egy későbbi visszaemlékezés is megemlíti a festményt 1913-ban: „A Casinó lépcsőháza főfalán van lefestve Széchenyi István gróf, nem pózban, de tarka nankingnadrágban, s mint szalmakalaposan üli meg a lovat. Ugy, a hogy Czenken járt otthon. Itt nankingnadrág való rá, mert otthon van, sans phrase, sanse pose, de hogy el akar-e lovagolni, vagy most jött-e be, azt eldönteni a jövő lesz hivatva.”⁴⁶

40 VARGA-MONOK 1991, 6.

41 BIBOR 2008, 23.

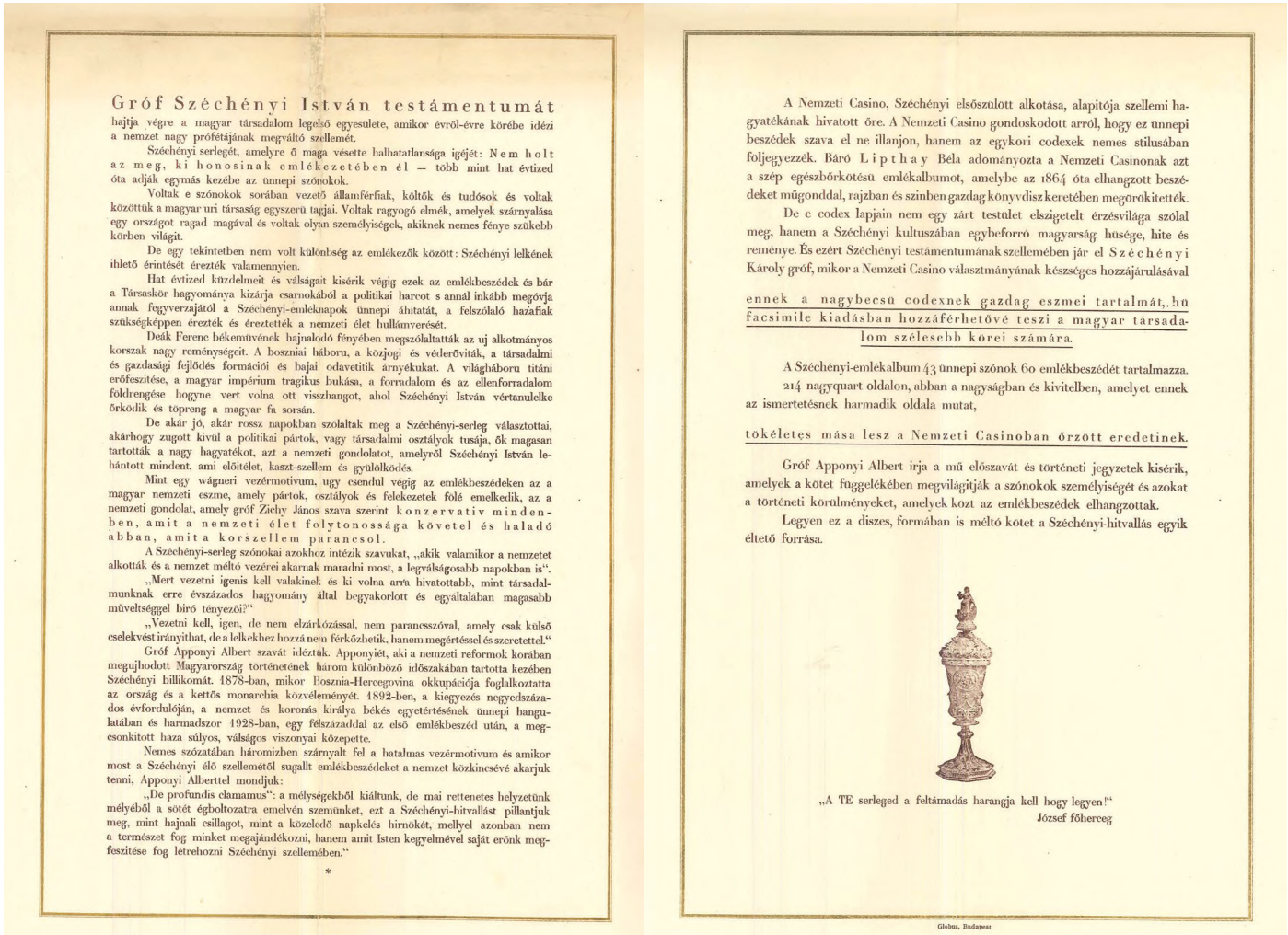
42 Nagyon keveset tudunk erről az albumról, magántulajdonban van, a tulajdonosa bevitte egy antikváriumba, de végül mégse szerette volna eladni. Alakja talán eltér az első résztől, nem kizárható, hogy kocka alakú, és nem téglalap.

43 Zsupán Edina filológus, kodikológus szakvéleménye alapján.

44 A Nemzeti Casino évkönyve 1896, 94.

45 A nemzeti kaszinó Széchenyi-képe 1896, 236.

46 Klubélet Budapesten 1913, 129.

Az 1929-ben megíúsult kiadás reklámfüzete.
(A reklámfüzet mérete: 34,6 cm x 26,5 cm)

Az első serlegbeszéd 1864-ben hangzott el, báró Lipthay Béla felajánlása 1883-ban történt, ekkor írták be az eddig elhangzott beszédeket a díszalumba. Az egyesület 1901-es évkönyvében jelentek meg nyomtatásban az 1864 és 1901 között elhangzott beszédek. Az év során megtalálták az első beszéd (báró Wenckheim Béla) teljes szövegét⁴⁷ és az

⁴⁷ Az 1902-es évkönyv elmondása szerint (A Nemzeti Casino évkönyve 1902, 117-118.) a Casino könyvtárában találták meg a gróf Zichy Manó által 1864-ben kiadott A Széchenyi-émléklakoma február 1én 1864. a Pesti Nemzeti Casinoban című füzetben, ami az emlékbeszéd körülményeit is elmeséli, majd közli a beszéd teljes szövegét. Lásd a Széchenyi emlékalbum tartalma című részben.

1902-es évkönyvben ezt közzé tették. A díszalbumban is az első változat szerepel a serlegbeszédből⁴⁸, ami az eredeti szöveg egy rövidebb kivonata.

A korabeli feljegyzések szerint a díszalbumba a beszédek feljegyzése Bajay/Bajai Béla miniszteri tisztviselő feladata és a rajzok is az ő munkái. Bajai Béla közreműködött továbbá a következő albumok, díszokmányok elkészítésében: I. Ferenc József császár és felesége ezüstkodalmára Cegléd városa által adományozott album (1879)⁴⁹; a székesfehérvári országos kiállításon résztvevő fővárosi kiállítók által Lederer Sándor, a kiállítási iroda főnöke számára készült Lederer-album (1879)⁵⁰; a középtanodai tanáregylet hódolati fölirata (1879)⁵¹; Ipolyi Arnold besztercebányai püspöknek, Besztercebánya város díszpolgárává választásakor adományozott albumalakú oklevél (1880)⁵²; I. Ferenc József császár 50. születésnapjára Budapest főváros által készített album (1880)⁵³; Erkel Ferencnek a működése félszázados jubileuma alkalmából a Zeneakadémia növendékei által készített album (1880)⁵⁴; Mailáth István bars megyei főispán számára Körmöcbánya város díszpolgárává választásakor adományozott díszoklevél (1880)⁵⁵; Hodossy Imre számára a budapesti ügyvédek által készített üdvözlő album (1880)⁵⁶; Munkácsy Mihály számára Munkács város díszpolgárává választásakor adományozott díszokmány (1881)⁵⁷; a madridi Spanyol Királyi Tudományos Akadémiának a Calderon-ünnep alkalmából a Kisfaludy Társaság által készített díszmunka⁵⁸ (1881)⁵⁹; Kossuth Lajos 80-ik születésnapjára a Zombori Népkör által készített díszes album (1883)⁶⁰; Fejérváry Géza báró, honvédelmi miniszter 15 éves jubileumára a honvédelmi minisztérium által készített album (1899)⁶¹; Krapacz János belgrádi és szemendriai felszentelt zágrábi püspök számára készített diploma, akit a pápa megerősített állásában (1904)⁶².

A teljes albumot 9 helyen szignálták a beszédek lejegyzői:

- 34. oldal (1887 Tisza) „Bajai B.”
- 52. oldal (1894 Zichy) „Jauernik N.”⁶³
- 205. oldal (1930 Klebersberg) „Hanuszik L.”⁶⁴
- 215[!216]. oldal (1931 Rakovszky Iván) „Hanuszik és Németh Lenke”
- 234[!236]. oldal (1933 Herczeg Ferenc) „Baross A.”
- 239[!241]. oldal (1934 Károlyi Gyula) „Baross Árpád 1934”
- 244[!246]. oldal (1935 Huszár Aladár) „Baross Á.”
- 251[!253]. oldal (1936 Walkó Lajos) „Baross 1936”
- 257[!259]. oldal (1937 Ravasz László) „Baross István 1937”

Az emlékkönyvet 1929-ben gróf Széchenyi Károly a Nemzeti Casino választmányának segítségével ki szeretne volna adni hasonmás kötetként, hogy tartalma eljuthasson szélesebb tömegekhez is. Kivitele hasonló lett volna az eredetihez, mind méretben, mind formailag, 60 emlékbeszédet tartalmazott volna 43 szónoktól, 214 oldalon. Az előszót gróf Apponyi Albert írta, és függelékként történelmi jegyzetekkel látták el. Valószínűleg végül a kötet nem jelent meg, mert későbbi információ nincs a kiadásról, és elkészült példány sem került elő azóta. A kiadási szándékról egy négyoldalas, nagy alakú nyomtatványból⁶⁵ tudunk, amely a fenti részleteken kívül tartalmazza az emlékkönyv első lapját gróf Széchenyi István alakjával és a szónokok neveit is. Ezzel a most elkészült kiadvánnyal az 1929-es tervezett újrakiadást tudjuk megvalósítani száz évvel később.

48 Az Anka László által összeállított *Széchenyi emlékezete: Serlegbeszéd a nemzeti kaszinóban 1864–1944.* című könyvben is a rövidített változat található.

49 *A királyi pár ezüst-lakodalma alkalmával...* 1879, 1.

50 *A Lederer-album* 1879, 2.

51 *A középtanodai tanáregylet hódolati fölirata...* 1879, 3.

52 *Diszalbum* 1880, 2.

53 *Király ő felsége születésnapjának...* 1880, 943. és *Éljen a király!* 1880, 1.

54 *Az album, melyet Erkel Ferencz...* 1880, 7.

55 *Körmöcbánya városa díszpolgárává...* 1880, 1.

56 *Üdvözlő felirat Hodossy Imréhez* 1880, 5.

57 *Munkácsy díszokmánya* 1881, 5.

58 Két Calderon-féle színművet tartalmazott magyar fordításban (*Az állhatatos fejedelem* és *Az élet álom*), melyekről először ekkor készült fordítás.

59 *Kisfaludy-Társaság ajándéka* 1881, 703.

60 *Kossuth Lajos 80-ik születésnapjára* 1883, 6.

61 *A honvédelmi miniszter jubileuma* 1899, 7.

62 *A magyar főpapság köréből* 1904, 2.

63 Jauernik Nándor (1864–?)

64 Hanuszik László (1888–1976?)

65 Ez a nyomtatvány szintén Vigh Róbert gyűjteményének a része.

A SZÉCHENYI EMLÉKALBUM TARTALMA⁶⁶

1864. február 1. – báró Wenckheim Béla

1. lakoma – 1. emlékbeszéd⁶⁷..... 1. oldal

Tartozó kegyelettel szólamllok meg és emelem e serleget, melyet felejthetlen nagy hazánkfia, gróf Széchenyi István casinói egyesületünknek hagyományozott azon világos óhajtásával, hogy az évenként a magyar haza legnemesebb borával emlékére ürittessék ki.

Mindannyi tisztelőiből álló egyletünk ebbeli óhajtását igaz szivbeli készséggel teljesítve, e mai, ugy az évenkint tiszteletére rendezendő közebédek tartását közakarattal elhatározván, engem tisztelt meg ez uttal a kegyelet áldomás-pohara felköszöntésére, s emléke iránti hálatiszteletünk nyilvánítására.

Ha ez alkalommal feladatom lenne a dicsőült nagy férfiú felett emlékbeszédet tartani, a haza és nemzet iránt szerzett érdemeit elősorolni, tevékenységét, melyet utolsó lehelletéig a hazának szentele, ecsetelni: szerénységem e feladatot el nem vállalva, igyekeztem volna azt a szónoki tehetséggel legkitünőbbben megáldott egyik tisztelőjére átruházni; – de miután az 1860. évben a Magyar Akadémia által rendezett Széchenyi gyászünnepély alkalmával emléket a szónoklat és költészet remeklései virágokkal hinték körül, melyek hervadhatlanok lesznek – mint gróf D. E.⁶⁸ az Akadémia elnöke mondá, – és önök nem szónokot, hanem igaz tisztelőt és hű barátot kerestek emléke megünneplésére, – teljesitem eme reám nézve oly diszes tisztet, a midőn e serleget felemelve, hazafiui tisztelettel és kegyelettel hódolatunkat nyilvánítom azon nagy férfiú emléke iránt, kit a gondviselés annyi ritka tulajdonokkal, dicső névvel, nagy vagyonnal, lángésszel, és oly időszakban, a melyben nagy tulajdonok nagy dolgok követésére sikerrel felhasználtathattak, de oly mértékben áldott meg, hogy egy oly rendkívüli exceptionális állást foglalhatott el hazájában és nemzete közepette, a melyet csak azon felsőbb adományoknak nemes czélokra való fordítása és sikerteljes a haza és nemzet iránti érdek meg igazolhattak, a mint gazolták is; – nem volt ennél fogva bosszantó, sőt tiszteletreméltó azon nemes ambíciója, azon határtalan vágya, magát honfitársaitól megkülönböztetni, azokon felülemelkedni, mert nem alacsony hiuság, nem önző dicsvágy, és nem sértve a társadalmat, vagy ócsárolva a szerény hivatását maga körében tisztességesen teljesítő közönséget, a hazaszeretnek legmagasztosabb érzete sarkalta politikai pályája kezdetén, mint katonaviselt embert vitéz elszántsággal, azonnal elfoglalni azon állást, hogy hazája boldogságát, felvirágzását, faja megmentését, nemzete jövője biztosítását eszközölhesse.

Tanui valánk azon általános népszerűségnek, közbizalomnak, dicsőségnek, mely őtet a sirig követte, és bizonyosságot tehetünk, miként ezen ünnepeltség, mely őtet környezé, nem vala bitorlása mások érdemeinek, nem önző elfoglalása a minden honpolgár számára tárva álló dicsőség közös kincstárának: hanem hála, tisztelet, hódolat nyilvánítása a nemzet részéről, azon borostyán, melyet a hálados haza hű fiának homlokára tűzött.

Nem szándékom, sem feladatom – a mint emlitém – a dicsőült tevékenységét akár a köz-, akár a magánéletben követni, küzdelmeit, győzelmeit friss emlékezetökbe hozni, figyelmöket azon számos tanácsra, alkotásaira irányozni, melyeket csüggedést nem ismerő hazafisága, gondviselészerű politikája teremtett; szólanak az emlékek és hirdetik halhatatlan dicsőségét, a merre csak fordulunk; szólanak azon nagy elvek, a nagyszerű igazságok, melyek a jelesbeknek tanulmányai, éltök fáradalmai valának, melyeket ők hasztalan hirdettek, de melyeket ő minden gyanúsítások és előítéletek daczára bátor hazafiui meggyőződéssel, erős hittel a szabadság és haladás geniusza szeleinek neki eresztvén, a haza termékeny földjébe szétszórt, a nemzet fogékony keblébe elvetett, és ekkép azokat hazája törvényeivé átvarázsolta. Tekintsünk csak az emlékserlegre, azon egy pár szó, mely reá van vésve, egynéhány metszés, mely rajta ragyog, mennyi befejezett, általa alkotott közczélu munkát és intézeteket jellemez és nevez meg.

Van azonban egy intézet, melyet ez uttal különösen kiemelni, és mint ennek teremője iránt mindnyájunk nevében hálaelismerésünket nyilvánítani kedves kötelességemnek ismerem, és ez egyesületünk: a Pesti Nemzeti Casino.

Széchenyi egyletünket a közélet pályája első éveiben tervezé, s tevő le ennek maradandó talpkövét 1827. évben. — Voltak akkori időben többen, kik – a mint az ugyanakkor általa alakított lóverseny-egyletben csak frivolis időtöltést, angol utánzást, pénz- vagy díj-nyerészkedés célját, vágyát vélték szemlélni, holott ha eme ügyet is bárki egy kis figyelemre méltatja, kénytelenítettik elismerni, miként a lótenyésztés, nemesítés, a nemzet közvagyonra egyik igen lényeges ágának felvirágzását hathatósan és jó sikerrel előmozdította: ugy egyletünkben is csak magán kényelmet, s a kávéháznál némi tisztességesebb összejöveteli helyiség kellemeit hitték általa kitűzve, nem fogván föl, miként ezen egyesületek általa nem egyedül mint czélok, hanem mint magasabb czélokhöz vezető eszközök állittattak fel, az akkori időkben annyira szétszórt erők egyesítésére, a hazánkban egyáltalában nem létező egyesületi szellemnek, nemzeti közléleknek ébresztésére, fejlesztésére, meggyökeresítésére; – miként egyletünk alakítása által a socialis politikának etiam extra muros vetette meg alapját; miként, ha figyelembe vesszük az általa kidolgozott alapszabályainkat, azoknak

66 Az oldalszámok a Széchenyi emlékalbum eredeti oldalszámaira utalnak.

67 ZICHY 1864, 6–14. és *A Nemzeti Casino évkönyve* 1902, 120–130. A beszéd szövege szöveghűen a Zichy-féle füzetből származik. ANKA 2010, 31–32. csak a rövidített változatot közli.

68 Dessewffy Emil (*A Nemzeti Casino évkönyve* 1902, 121.)

szellemét, szerintök mindenki soroztatás útján tagja lehet egyletünknek, már akkori időben kimondotta azon elvet, hogy nem egyedül a születés, czim, vagyon teszi a valódi nemest, és miként előrelátólag ez által minden osztályoknak sors, életmód, kaszták különbség nélkül összeolvadását a társadalmi socialis téren eszközölte, hogy azok politikailag is – a mint meg is történt egy erősebb nemzeti közös érdeknél fogva, mely mindent egyesít és nemzetek életöknek legfőbb biztositéka, – öszveforrassanak.

37 éve hogy fenáll casinoi egyletünk úgy mint alapítva vala, dicső és nehéz idők közepette, meg nem változtatva csak egy alapszabályát, szokásait, hivatását, társalgási modorát, nyitva minden becsületes embernek, elzárva a becs-telentől, fentartván, ápolván a társadalmi szabadság miveit szellemét, kölcsönös kötelességeit, kötelékeit, emelvén fővárosunk kellemeit, alkalmat, módot nyujtván sokaknak az élet többféle kellemeiben, élvezeteiben honossággal részesülhetni, melyeket tőlük mint egyes embertől a sors megtagadott volna, – például és mintául szolgálván azon számtalan a hazában alakult casino, kör és olvasó egyleteknek, melyek mindannyian felfogván Széchenyi szellemét, tiszteletben tartván emlékét, feladatul tüzték ki magoknak a nemzeti értelem lehető legnagyobb kifejtését, mint mind-annyi polgári erényeknek, a hazaszeretnek, közléleknek kutfejét, jelszavul tüzvé ki magoknak Széchenyi abbeli mondatát, szerinte azon egyesületekből fakad leginkább a haza jobbléte, melynek czimje mindenkinek idő, pénz és észbeli tehetsége szerint a közjóhoz forrón és állhatatosan járulni, a mit ő tettel annyira bebizonyított, dicső és után-zásra méltó példáját adván az áldozatkészségnek, közlelketnek, közléleknek; ő tanita meg bennünket, hogy számos kis tehetség concentrációja óriási erő, és ez által ő nevelé, ő önté belénk azon önbizalmat, miként csak rajtunk áll és tőlünk függ, közérdekben alapuló egyesség és egyesítés által saját érzelmeink és tehetségeink által – az ő szavaival élve – Hunniát magasra emelni.

Ha egyebet nem is tett volna, az által, hogy az egyesületi szellemnek ezen legszelidebb, de egyuttal legnagyobb és leghatalmasabb emberek közti hatalomnak Ő vala ébresztője és ez által mindannyi hazánkban létező, maradan-dó, mind anyagi mind szellemi tekintélyt, áldást árasztó intézeteknek, egyleteknek – a m. tudós társaságtól kezdve, egész az agarász-egyletekig – ő vala teremője, alkotója; bizonyára eleget tett, hogy a nemzet örök hálával emléke iránt viseltessék, annál inkább mi, visszatérve casinói egyletünkre, kiknek annyi évek folytán alkalmunk vala an-nak sokféle kellemeit élvezhetni, már fiatal korunkban véle és hazánk jelesbjeivel érintkezésbe jönni, tanulmányos és annyira mulattató társalgásában részt vehetni, tiszteletünket irányában tanusithatni, és most mint öregeknek a fiatal nemzedékkal, melynek úgy mint nekünk, annak idejében szüksége van az eligazodásra, utbaigazításra, bá-torításra, szemlélhetni annak hajlamát, irányát figyelemmel kísérhetni, azokon gyönyörködni, kikben a közügyek és haza iránti áldozatkészséget, nemes hivatás szikráját sejtjük, kiknek dicső törekvéseit már jelenleg is a tiszta öntudat sugára melegíti, miglen majd a dicsőség szent tüze jutalmazandja, – lehetünk-e elég kegyelettel alapítónk iránt, kinek emléke szünet nélkül nagy kötelességek teljesítésére ösztönöz és hiv fel bennünket, mert nem elég jó hírünknek, nevünknek, hogy véle és utána éltünk, hivatásunk úgy élni le pályánkat tehetségünk szerint, mint ő élte le, akként szolgálni, oly készséggel áldozni a hazának, mint annak legernyedetlenebb napszámosa tevő ezt fáradhatatlan munkásságával.

Ösztönül és buzdításul szolgáljon nagy halottunk emléke az ifju sarjadéknak, mely bennünket nem sokára helyet-tesíteni fog s melynek friss, uj rugékony erejére, tevékenységére az annyira meglátogatott hazának oly szüksége van és mindinkább leend; ne hagyja el magát e nehéz időkben, ne kárhóztassa magát a fiatalsággal meg nem férhető életunt, közönbös, önző tétlenségre, ne mentse fel magát a közügyek iránti személyes felelőiségtől, ne engedjen magának pihe-nést küzdés nélkül, nyugalmat, melyet még ki nem érdemlett, ne riadjon vissza sikamlós pályától s oly veszélytől, me-lyet meg nem kísértett, ne hagyja szeplőtlen ifju lelkiületét a mostani század önző materialismus, empirismus mirigye által beszennyeztetni, mely az anyagi érdekek hajhászása és az arany borju imádása által megfosztani szeretné az ifju nemzedéket a nemesebb érzelmek malasztjától, a becsületszó szentsége, feláldozás, a lelkiismeret, az igaz hit cultu-sától, magasztos hódolatától: hanem emelje lelkiületét a nagy és dicső felé, érzelmeit egész a gyengéd büszkeségig, nemes ambitióig, bocsássa szabadon az ifjuság fellengős lelkesedései nemes szenvedélyeit, melyek ha áldozatokat is fogamzanak és szülnek, de egyuttal nagy dolgokat teremtenek és visznek véghez; szóval felfelé sziveinkkel a magasba, hol a halhatatlanság kezdődik, az éghez, hogy megmentsük a földet, melyet taposunk, de mely ápol és majdan eltakar, mely édes anya hazánk, ápolván, élesztvén az iránta minden jól készült szivben létező hűség, áldozatkészség szent tüzét, mert csak ekként róhatjuk le hálánkat, tartozásunkat a dicső hazafi iránt, csak így tanusithatjuk hódolatunkat a nagy halott dicső multja felett.

A mi engem illet, már fiatalkoromban valék oly szerencsés kegyes pártfogásában részesülni, későbbben barátságát megnyerni; környezetében mindinkább megtanultam hazafiui erényeit, közügyeknek szentelt buzgó tevékenységét, küzdelmeit becsülni, szerencsémnek tartván, mint utolsó napszámos, homokot hordhatni azon alkotásainál, melye-ket az ő geniusza tervezett és practicus eszével megfontolva minden lépteket, mint az ügyes hajós az ég boltozatát, csak az eredményt keresve, ildomosan egész a féltékenységgig, véghez is vitt, és ha mindenkor, minden időkben fel nem fogtam szellemét az annyira bonyolódott viszonyaink között, olykor szóval ki nem fejezhető, csak sejthető cél-jait, utógondolatjait: úgy azt hiszem, hogy tiszteletem csak legnagyobb jelét az által tanusitom, ha most érettebb ko-romban összefoglalva egész élete működéseit, politikáját, több rendbeli tévedéseimet elismerve, azokat ünnepélyesen bevallom, ismételvén koszorus költőnknek szavait:

El kelle buknunk, – haj, minő tanulmány!
Meg kelle törnöd – oh mily áldozat,
Hogy romjaidra s romjainkra hullván,
Adjunk Igaz! te néked igazat.

Reménynyé váljon és tanulmányul szolgáljon emlékezete hazánk e nagy és hű fiának, ki nemzetünk dicső és bölcs tanácsadója, reformátora, de egyuttal moderatora vala, a haladásnak ép oly mértékben egész a vakmerőségig bátor szivü hőse, a mily mértékben mérsékelt és ildomos tudott lenni szükség esetében, mindannyiszor politikai bátorsággal, nyílt sisakkal, népszerűsége tetőpontján, mely élete büszkesége vala, annak kockáztatásával, feláldozásával, míg lelke és szive össze nem tört, szembe szállván, elébe állván a tulbuzgó hazafiság dagályának, rohanó árjának, ha azt hazája és alkotmánya védgátjaira veszélyeseknek sejtette, hitte.

Áldott legyen emléke! az ő szelleme, a gondviselés védangyala lebegjen művein és engedje, hogy a mint vésztsejtő jóslatai teljesezésbe mentek, úgy hazánk jobb jövője és fenmaradása feletti jóslata teljesüljön. Akarja azt így a Mindenható. Nekünk pedig adjon erőt, kitartást, türelmet, önmehtagadást, szellemi bátorságot, lelkiismeretes ildomosságot, szükség esetén vitéz elszántságot, hogy az általa megkezdett ösvényen és kijelölt eszközökkel nemzetünk fenmaradását s anyahazánk annyira veszélyeztetett önállását becsülettel megmenthessük.

És most, midőn e fohászainkat az éghez felemelnők, elfogódtan a ravatala körül támadt érzelmektől, mintha azt hinnők, sejtenők, hogy szelleme még jelen van s hallgatja a szavakat, melyek róla szólnak és kedvesen fogadja kegyeletünk adóját, emléke dicsőítését, ünnepélyes consecrátióját: – felhivlak titeket, kedves barátim, hogy felemelkedve helyeitekről, felemelve az emlékserlegből megtelt poharaitokat, azokat századunk első magyarja, a haza hű, dicső fia s legernyedetlenebb napszámosa – gróf Széchenyi István nagy halottunk emlékére hazafiui lelkesedéssel és baráti kegyelettel, de síri csendben, velem együtt ürítsétek ki!

1865. február 3. – Szentiványi Károly	
2. lakoma – 2. emlékbeszéd	2. oldal
1866. február 20. – Wartenbergi gróf Waldstein János	
3. lakoma – 3. emlékbeszéd – nem maradt fent	4. oldal
1867. február 7. – Laczkovics József	
4. lakoma – 4. emlékbeszéd – nem maradt fent	4. oldal
1868. február 7. – Laczkovics József	
5. lakoma – 5. emlékbeszéd – nem maradt fent	4. oldal
1869. február 14. – Nagykárolyi gróf Károlyi György	
6. lakoma – 6. emlékbeszéd – nem maradt fent	4. oldal
1870. február 7. – Nagykárolyi gróf Károlyi György	
7. lakoma – 7. emlékbeszéd – nem maradt fent	4. oldal
1871. március 7. – Nagykárolyi gróf Károlyi György	
8. lakoma – 8. emlékbeszéd – nem maradt fent	4. oldal
1872. március 3. – Szentiványi Károly	
9. lakoma – 9. emlékbeszéd	5. oldal
1873. február 19. – Székelyi Mailáth György	
10. lakoma – 10. emlékbeszéd	6. oldal
1874. március 3. – Nagykárolyi gróf Károlyi György	
11. lakoma – 11. emlékbeszéd – nem maradt fent	8. oldal
1875. március 1. – Székelyi Mailáth György	
12. lakoma – 12. emlékbeszéd – nem maradt fent	8. oldal
1876. február 21. – Székelyi Mailáth György	
13. lakoma – 13. emlékbeszéd – nem maradt fent	8. oldal
1877. február 26. – Bessenýői és örvendi Beöthy Ákos	
14. lakoma – 14. emlékbeszéd – nem maradt fent	8. oldal

1878. február 10. – Nagyapponyi gróf Apponyi Albert 15. lakoma – 15. emlékbeszéd	9. oldal
1879. február 17. – Pécsújfalusi gróf Péchy Manó 16. lakoma – 16. emlékbeszéd	11. oldal
1880. február 17. – Zichy Antal 17. lakoma – 17. emlékbeszéd	14. oldal
1881. február 7. – Jókai Mór 18. lakoma – 18. emlékbeszéd	17. oldal
1882. február 13. – Sárvári és felsővidéki gróf Széchényi Pál 19. lakoma – 19. emlékbeszéd	21. oldal
1883. február 12. – gróf Dessewffy Aurél 20. lakoma – beszéd elmaradt	22. oldal
1884. február 10. – báró Radvánszky Béla 21. lakoma – 20. emlékbeszéd	23. oldal
1885. február 2. – gróf Keglevich István 22. lakoma – 21. emlékbeszéd	27. oldal
1886. február 14. – gróf Széchenyi Béla 23. lakoma – 22. emlékbeszéd	30. oldal
1887. február 6. – gróf Tisza Lajos 24. lakoma – 23. emlékbeszéd	34. oldal
1888. február 4. – Nagykárolyi gróf Károlyi István 25. lakoma – 24. emlékbeszéd	37. oldal
1889. március 25. – Nagykárolyi gróf Károlyi István 26. lakoma – 25. emlékbeszéd	41. oldal
1890. február 4. – báró Lipthay Béla 27. lakoma – beszéd elmaradt	42. oldal
1891. február 2. – Nagykárolyi gróf Károlyi István 28. lakoma – 26. emlékbeszéd	42. oldal
1892. február 22. – Nagyapponyi gróf Apponyi Albert 29. lakoma – 27. emlékbeszéd	44. oldal
1893. február 5. – Zichi és vásonkeői gróf Zichy Géza 30. lakoma – 28. emlékbeszéd	48. oldal
1894. február 11. – gróf Zichy Antal 31. lakoma – 29. emlékbeszéd	52. oldal
1895. február 3. – Zichi és vásonkeői gróf Zichy Jenő 32. lakoma – 30. emlékbeszéd	55. oldal
1896. február 2. – Vajai báró Vay Béla 33. lakoma – 31. emlékbeszéd	58. oldal
1896. április 12. gróf Széchényi István lovas képének leleplezése alkalmából tartott beszédek gróf Zichy Jenő, Pállik Béla festőművész által megfestetvén Gróf Széchényi István lovasképét, azt a következő beszéd kíséretében adta át a Nemzeti Casinónak gróf Esterházy Mihály az igazgatóság nevében a következő beszéd kíséretében vette át a képet	60. oldal 60. oldal

1897. február 7. – Szemere Miklós de genere Huba
34. lakoma – 32. emlékbeszéd 62. oldal

1898. február 6. – gróf Bethlen András
35. lakoma – 33. emlékbeszéd 65. oldal

1899. február 5. – gróf Zichy János
36. lakoma – 34. emlékbeszéd 69. oldal

1900. február 4. – Sárvári és felsővidéki gróf Széchenyi Imre
37. lakoma – 35. emlékbeszéd 72. oldal

1901. február 3. – Beöthy Ákos
38. lakoma – 36. emlékbeszéd 76. oldal

1902. február 2. – Vécsey Tamás
39. lakoma – 37. emlékbeszéd 80. oldal

1903. február 2. – gróf Mailáth József
40. lakoma – 38. emlékbeszéd 84. oldal

1904. február 7. – gróf Széchenyi Emil
41. lakoma – 39. emlékbeszéd 88. oldal

1905. február 12. – Pusztaszentgyörgyi és tetétleni Darányi Ignác
42. lakoma – 40. emlékbeszéd 94. oldal

1906. február 4. – Sárvári és felsővidéki gróf Széchenyi Viktor
43. lakoma – 41. emlékbeszéd 98. oldal

1907. február 3. – Galanthai gróf Esterházy Móríc
44. lakoma – 42. emlékbeszéd 106. oldal

1908. február 2. – Földeáki Návay Lajos
45. lakoma – 43. emlékbeszéd 108. oldal

1909. február 7. – őgróf Pallavicini György
46. lakoma – 44. emlékbeszéd 112. oldal

1910. február 6. – Losontzi gróf Bánffy Miklós
47. lakoma – 45. emlékbeszéd 114. oldal

1911. február 5. – Mezőssy Béla
48. lakoma – 46. emlékbeszéd 120. oldal

1912. február 4. – Berzeviczei és kakaslomniczi Berzeviczy Albert
49. lakoma – 47. emlékbeszéd 124. oldal

1913. február 2. – Széki gróf Teleki Pál
50. lakoma – 48. emlékbeszéd 129. oldal

1914. február 1. – dr. Wekerle Sándor
51. lakoma – 49. emlékbeszéd 132. oldal

1915. február 7. – Csikszentkirályi és krasznahorkai gróf Andrássy Gyula
[50. emlékbeszéd – közgyűlésen] – lakoma elmaradt 137. oldal

1916. február 6. – Rádai gróf Ráday Gedeon
[51. emlékbeszéd – közgyűlésen] – lakoma elmaradt 144. oldal

1917. február 4. – Berzeviczey és kakaslomniczi Berzeviczy Albert
[52. emlékbeszéd – közgyűlésen] – lakoma elmaradt 147. oldal

1918. február 3. – dr. Jankovich Béla
[53. emlékbeszéd – közgyűlésen] – lakoma elmaradt 152. oldal

1919. február 2. – gróf Széchenyi Emil
[54. emlékbeszéd – közgyűlésen] – lakoma elmaradt 156. oldal

1920. február 1. – Uzoni gróf Mikes János püspök
[55. emlékbeszéd – közgyűlésen] – lakoma elmaradt 159. oldal

1921. február 6. – Perényi báró Perényi Zsigmond
52. lakoma – 56. emlékbeszéd 163. oldal

1922. február 5. – gróf Széchenyi Emil
53. lakoma – 57. emlékbeszéd 168. oldal

1923. február 4. – Zichi és vásonkeői gróf Zichy János
54. lakoma – 58. emlékbeszéd 170. oldal

1924. február 3. – báró Prónay György
55. lakoma – 59. emlékbeszéd 175. oldal

1925. február 1. – gróf Somssich László
56. lakoma – 60. emlékbeszéd 180. oldal

1926. február 7. – Berzeviczei és kakaslomniczi Berzeviczy Albert
57. lakoma – 61. emlékbeszéd 184. oldal

1927. február 6. – József főherceg
58. lakoma – 62. emlékbeszéd 188. oldal

1928. február 5. – Nagyapponyi gróf Apponyi Albert
59. lakoma – 63. emlékbeszéd 193. oldal

1929. február 3. – Beöthy László
60. lakoma – 64. emlékbeszéd 199. oldal

1930. február 2. – gróf Klebelsberg Kuno
61. lakoma – 65. emlékbeszéd 205[!206]. oldal

1931. február 1. – Rakovszky Iván
62. lakoma – 66. emlékbeszéd 215[!216]. oldal

1932. január 31. – gróf Bethlen István
[67. emlékbeszéd – közgyűlésen] – lakoma elmaradt 226[!227]. oldal

1933. január 29. – Herczeg Ferenc
[68. emlékbeszéd – közgyűlésen] – lakoma elmaradt 234[!236]. oldal

1934. február 4. – gróf Károlyi Gyula
63. lakoma – 69. emlékbeszéd 239[!241]. oldal

1935. február 3. – Baráthi Huszár Aladár
64. lakoma – 70. emlékbeszéd 244[!246]. oldal

1936. február 2. – Walkó Lajos
65. lakoma – 71. emlékbeszéd 251[!253]. oldal

1937. február 7. – dr. Ravasz László
66. lakoma – 72. emlékbeszéd 257[!259]. oldal

1938. február 6. – gróf Hunyady Ferenc
67. lakoma – 73. emlékbeszéd 266[!268]. oldal

A DÍSZALBUMBAN NEM SZEREPLÓ KÉSŐBBI BESZÉDEK⁶⁹

1939. február 5. – Szüllő Géza⁷⁰

68. lakoma – 74. emlékbeszéd⁷¹

Főméltóságú Kormányzó Úr!

Királyi Fenség!

Uraim!

Két évtized óta Magyarországon a nyilvánosság előtt először szólalok fel, mint szabad magyar. Hosszú politikai multam megedzette idegeimet, de ebben a pillanatban mégsem tudok úrrá lenni érzelmeimen és nem tudom tagadni, hogy a meghatottság érzete fog el akkor, amikor szemtől szemben állok a Legnagyobb Magyar emlékét jelképező serleggel és a Nemzeti Casino tradíciókkal megszentelt falai között magunk közé idézem alapítónknak, Széchenyi Istvánnak emlékét.

Nagy szó ez: „Szabadság”. Maga Széchenyi írja a naplójában: „A szabadságot többnyire csak akkor becsüljük, amikor már nem vagyunk szabadok, vagy a szabadságot végtelen nagy áldozatokkal kellett megvásárolnunk. Ha a szabadsággal együtt növünk fel és fáradság nélkül jutunk hozzá, nem is becsüljük meg eléggé”.

Nehéz meghatározni, mi a szabadság. Erkölcsi javaknak szavakkal való körülhatárolása majdnem lehetetlen. Talán legjobban határozta meg gróf Teleki Pál, aki azt mondotta egészen lakonikusan, hogy szabadság az, „ha jól érezzük magunkat.”

Ha nem mondhatom el azt, amit gondolok, ha nem dalolhatom el azt, amit akarok, ha körül kell néznem, mielőtt megnyilvánulok, ha érzem, hogy szavaimat kihallgatják és továbbadják azok, akik részére el nem mondtam, ha minden cselekedetünkben ott van egy láthatatlan valami, a malaise, ami gátolja a léleknek a szabad felemelkedését: ez azaz atmoszféra, amelyet nem tűr a magyar! A magyarnak a szabadság olyan, mint a növénynek az oxigén: ha nincs meg, elhal és megélni nem tud. Mi turániak vagyunk, a turáni lovas egyedül portyázik, egyedül jár, egyedül keresi meg a kiutat. Bízik önmagában, de mindig egyedül van. Az, aki nem érti meg a pusztai szabad népnek a lelkivilágát, szabadosságnak veszi azt, ami a szabadságnak a törekvése; fegyelmezetlenségnek és engedetlenségnek az önbizalmat.

A magyart kevés szóval, itt a Casinóban hallottam legszebben jellemezve, három évtizeddel ezelőtt Pallavicini György őrgróf mondotta egy Széchenyi-lakomán: „A magyar nemes, mert nemesen cselekszik; magyar, mert ősi nyomdokokba lép.”

Ez az 1939. évi Széchenyi-lakoma áldozás Széchenyi emléke előtt, Szentáldozás! Áldozás előtt lelkiismeretvizsgálás szükséges; nézem tehát azt, hogy van-e bűnünk, ha van, miben áll a bűnünk, mit kell töredelmesen megbánnunk és milyen penitenciát kell tartanunk arra, hogy megtisztulva kezdhessünk új életet.

A multtal nem akarok hosszasan foglalkozni, mert ha lett volna is bűnünk, eleget levezekeltette velünk azt a sors, de itt akarok hangot adni annak, hogy nem érzem a lelkiismeretkutatás után magunkat bűnösnek abban, amit szétदारabolásunk okának állítanak, hogy mi el akartuk volna venni bármely hazánkba bevándorolt vagy letelepített népfaj nemzeti jellegét. Budapest környékén és az ország minden megmaradt részében most is szabadon megtartotta nemzetiségét és nemzeti öntudatát a német, a szlovák, a román és a többi faj, mert nemzetiségeivel szemben két faj volt mindig türelmes: a magyar és a török.

A magyarokat mindig áthatotta az a tudat, ezt hirdette a nemzetiségi kérdésben Széchenyi István, hogy attraktív erővel csak úgy tud hatni a magyar, ha nagylelkű. „Hogy pedig legyen ok magyarul beszélni és azt nem erőltetve, de szívesen cselekedhesse mindenrendű, mindenhitű; terjesszessék Hunnia határai között a magyar alkotmány áldása mindenkire, úgy hogy abból a legkisebb se legyen kizárva” (Kelet népe).

Széchenyi István hirdette 1842. november 27-én a nemzetiségi kérdésben, hogy a magyar nemzetiség diadalát ebben a sokféle fajból összetett államban egy dologgal tudja csak elérni és ez a szellemi felsőbbbség, az elitizmus. Széchenyi tűzte ki elének azt a célt: „ne keressük nemzetünknek erejét egyebütt, mint saját személyes erényeinkben és lelki felsőbbbségünkben”, „nekünk a civilizáció minden kincsét meg kell szereznünk, mert civilizáció nélkül vagy bukni fog vérünk, vagy sovány sasként ülhet a civilizációtól elszigetelt szikla kúpján a magyar.” „Engem soha nem ijesztett csekély számunk. Fennmaradásunkért csak az esetben rettegtem, mert fajtánk anyagi és szellemi léte oly felette könnyű.”

Nem akarok a nemzetiségi kérdéssel hosszasan foglalkozni. Állítom, nem a nemzetiségi politikánk volt a hibás, nem ez eredményezte szétदारabolásunkat. Akár kiegyezései politikát követtünk volna a nemzetiségekkel, amit

69 A beszédek szövege szöveghűen A Nemzeti Casino évkönyveiből származik. ANKA 2010. is innen közölte őket.

70 A borsai Szüllő család címere, Magyar Nemzeti Levéltár, HU-MNL-OL-P 648-19. sz.-16. [részlet]

71 A Nemzeti Casino évkönyve 1939, 117–130. és ANKA 2010, 363–371.

Eötvös József és Tisza István hirdetett, akár pedig az erős amalgamizálási politikát akartuk volna folytatni, amit Bánffy Dezső és Tisza Kálmán hirdetett, egyre ment volna, ha fajokban a nemzeti öntudat dinamikussá válik, azt nemzetiségi engedményekkel többé megoldani nem lehet. Különböző nemzetiségekben élő erős államot fenntartani csak úgy lehet, ha nemzeti társadalmat teremtünk, amire pedig közjogi nehézségeink miatt nem volt időnk.

Az új generáció lekicsinyli közjogi harcainkat, szörszálhasogatásnak látja küzdelmeinket, ám nincs igaza. Államiságát, nemzetállamiságát akarta megtartani az Árpádok kihalása után, királyaival szemben a magyar. Minél intenzívebb erejű lett a többé nem nemzeti dinasztiák ereje, annál inkább erősödött a nemzeti repercussió! Egész röviden, a Habsburg-ház fénykorában a helyzet ez volt: A köznemesség nem tudott szűk látköréből kimenekülni, „im engeren Raum verengert sich der Sinn” s a köznemesség nem tudott mást, csak a corpus jurist; a főnemesség mindent tudott, csak a corpus jurist nem; a dinasztia kamarillája egyiket sem és ezt úgy hívták, hogy: kormányzás.

Széchenyi látta ezt, látta, hogy a dinasztiára szüksége van nemzetének; látta azt, hogy a dinasztiának is szüksége van nemzetére és ennek a célközösségnek fenntartására adta oda magát; vagyonát, szívét, eszét, geniejét. Széchenyi tudta, hogy csak nemzeti társadalom tehet egységgé egy államot. Magyar felfogás szerint azonban az állam nem öncél, mint ezt az újabb teoretikusok tanítják. A magyar alkotmány ugyanazon a csapáson haladt, mint az angol alkotmány; az állam nem egyéb, mint a nemzetnek hatalmi kerete. A cél a nemzet és nem az állam!

Az állam célja nem az állampolgárok életének kellemetlenné tétele. Ez benne van az angol józan észben és a magyar józan észben is, amely mindig a központosító államhatalom gondolata ellen küzdött. Ezért teremtette meg kezdetől fogva a megyéket a magyar alkotmány, éppen úgy, mint az angol a country-kat, és ezért teremtette meg a parlamentáris szisztémát, amelyben a nép akarata a többségnek az akarata, és a nemzet tanácskozás útján szabályozza az államnak az életét.

Ebben a magyar észjárásban nagy törést jelentett az, hogy 1848-ban a magyar nemzetet letérítették ezeresztendő alkotmányos útjáról a Bach-szisztémának nevezett idők, amikor Széchenyi Istvánnak a szerepe olyan kiegyenlítő s a magyar nemzetnek az ősi jogaihoz való ragaszkodását olyan gyönyörűen kifejtő volt. Ha az Ein Blick című röpiratát olvassuk, abban a magyar lélek lüktetését érezzük, amely tiltakozott az ellen, amit be akart hozni az osztrák egységesítő szellem, az az osztrák szellem, amely ellen a magyar mindig állást foglalt. Ez az idő azonban megerősítette a bürokráciát és az 1867-es kiegyezésnek abban volt a nagy hibája, hogy 1867 után nem a magyar patrimoniális jelleget élesztették újra fel, hanem az abszolutizmus etatisztikus szervezetét tartották fenn. Megteremtették így a bürokráciát. A bürokrácia mindig öncélúvá válik és öncélúsága által elválzik a nemzet-államnak a céljától; ez az összekeveredés és elválás teremti meg azután a nemzet tagjai és az állam bürokratikus öncélúsága között a díszharmóniát.

A bürokrácia keverte össze a maga célját az államnak a céljával, azonosítani akarta a maga hatalmát az állam hatalmával; ez teremtette meg azt a helyzetet, hogy a nép összekeverte a rossz szolgabíró a rossz állammal, és ezért lett nálunk a nemzetiségi kérdés is közigazgatási kérdés.

Ebből mi a tanulság Uraim?! Az, hogy ha nemzeti államban akarunk élni, ma is vissza kell térnünk őseink tradíciójához, amelynek legnemesebb képviselője volt Széchenyi István és vissza kell utasítanunk a magyar nemzet fennmaradása érdekében minden olyan törekvést, amely a nemzeti tradícióval szemben idegen forrásokból táplálkozó idegen ideológiát akar nekünk áfiumként beadni. Széchenyi mondja: „A magyar nem akar lenni egyéb alkotmányos magyarnál, s a magyarnak nem szabad elfelednie, hogy nem magányosan él ezen a világon”.

A mai ideológiáknak a szavait nem tudom használni. Ezek a szavak: élettér, vetület, dacos téglahordó, sík, vonalvezetés, increscencia, disszimulálás, szuperexpanzibilitás. Ezek távol maradnak a mi eszünk járásától.

Én nem tudok megbarátkozni ezzel a szóval, hogy „Lebensraum”, mert állítom, hogy ezt úgy hívják magyarul, hogy „Haza”. Engem úgy tanítottak, hogy: „ez a föld az, melyen annyiszor apáink vére folyt”, nekem úgy tanították, hogy „ez a föld, amelynek minden hantja a mi őseink porrá lett szívének a hamvaiból támadt”, hogy ez a föld nekem nem „Lebensraum”, de ez az, amelyen nekem „élnem és halnom kell!”, s amely nélkül én sem élni, sem meghalni nem tudok, de amelynek minden egyes tagja Szent István koronájának a részese és amelyet mi nem vagyunk hajlandók kiadni senki kedvéért, senkinek Lebensraumul azért, hogy más ideológiák szerint a határokon felüli gondolatnak szolgáljon fizikai bázisul. Az én Hazám az enyém: Senki másé. Ez a sacro egoismo.

Lehet, hogy nagy különbség van a fiatalok és az öregek észjárása között, azt azonban nem tudom elismerni, hogy a logika szabályait a kortól tegyük függővé. A kétszer kettő négy volt 11 éves koromban és a kétszer kettő négy hatvanéves koromban is. Éppen ezért én nem tudok sem most, sem azelőtt, sem soha nem tudnék másképpen gondolkozni, mint „a haza” szempontjából, és éppen ezért nézem azt, hogy ennek a hazának az épségéért, ennek a hazának a fennmaradásáért maradék nélkül megteesszük-e kötelességünket, Széchenyi szellemét nem tagadnánk-e meg, ha letérnénk nemzeti államunk függetlenségi alapjáról és beállanánk egy olyan irány zászlaja alá, amely az államhatároknál elfogadná azt a tanítást, hogy „a határ az az energiák kérdése” és lemondana arról az elvről, hogy az állam szuverénitása mások beleavatkozását saját sorsunk vitelére nem tűrheti el.

Újból idézem Széchenyit: „A magyar nem akar lenni egyéb alkotmányos magyarnál.”

Kérdem tehát, ha mi magyarok, lemondva minden kritikáról, egyirányú parancsnak tennénk fegyelmezetten - ahogyan kívánják: az egyéniség teljes lábbaltiprásával - eleget és masírozunk, masírozunk, nem tudván, hogy hová, követnénk-e Széchenyit? vagy pedig akkor élünk őseink hagyományaihoz és Széchenyi tanításához híven, ha együtt-

tesen meghányjuk-vetjük minden egyes cselekedetünket, követjük a vérszerződésnek a szabályait, hogy „amit közös erővel szereztünk, azt közös erővel tartjuk meg”, „magunk közül választunk ki vezért, akit követünk, de sem a vezér nem más, mint mi, sem mi nem vagyunk mások, mint a vezér, aki primus inter pares, akinek mi engedelmeskedünk azért, mert tiszteli azt, amit mi akarunk, és ez a Haza.

Ha a világhistóriában végignézzük a magyaroknak a szerepét, ott látjuk a magyar faj bölcsességének nagyságát, hogy őseink, ha diadalt arattak, a győzelemben mérsékletet tudtak tartani; ha megverték őket, belátták a megveretésnek a következményeit; de mindig tanácsot tartottak, mert fékezte őket a nemzetben levő alkotmányos fék, amelyet úgy hívnak, hogy parlamentarizmus. Ezt a gondolatot nem érti meg Középeurópában más, csak a magyar s Európában az angol, mert parlamenti szisztémája igazában csak ennek a két nemzetnek volt. Olyan önkényes nagyurat, mint XIV. Lajos volt, vagy a spanyolok uralkodói, vagy mint amilyenek Olaszország tyrannusai voltak, Magyarország nem ismert soha. A bölcs belátásnak az alapja a parlamentarizmus, a tanácskozás s ezért ragaszkodunk hozzá mi éppen úgy – mert hiszen a nemzetszabadságnak ez a záloga – mint ahogy ragaszkodott hozzá Széchényi István.

Széchényi István típusa volt annak a Magyarnak, amire törekedni kell ma is. Széchényi István kitermelte a magyarságnak legnemesebb fine fleur-jét, mert a magyar egy differenciált nép. „A Stádium”-ban írja: „Én egyenesen megvallom, hogy testestül-lelkestül az aristocratiai principium pártolója vagyok. Ez semmi egyebet nem jelent, mint a „legjobbak kormányát”, hol t. i. egyedül az ész, igazság s erény istenei parancsolnak. Becsültessék az ész, az igazság és erény dísze mindenkor; akár a fejedelem, akár a legutolsó jobbágy, akár a legvénebb, akár a legfiatalabb lelkét ékesíti is az.” A magyar nem ismeri azt a kifejezést, amit úgy hívnak a mostani új ideológiákban élők, hogy „osztály nélküli társadalom”, ami maga egy contradictio in adjecto, mert állom a tételt, hogy osztály nélküli társadalom nincs. A társadalom nem egyéb, mint az embereknek a rétegződése, mert rétegződés van. Aki ezt negálja, az nem ismeri az életet és nem ismeri a magyar természetét. Éppen abban van a magyar nemzetnek egyik nagy feszítő ereje és nagy emelkedési képessége, hogy igenis rétegződni kíván és negálja a teljes egyenlőséget. Ezért nem tudtunk mi, Magyarok, belenyugodni Csehszlovákiában a „kisebbségi” helyzetbe, mert ott a demokrácia félremagyarázásával akarták kiölni lelkünkől a legnemesebb érzést, a hazafiságot, és az egyenlőséget hirdetve akarták kiirtani a differenciált személyiségi öntudatot belőlünk, hogy így amalgamizáljanak minket s öljék meg nemzetiségünket. Hogy ez nem sikerült, ennek oka a magyar faj elitté válni akarása volt. Hirdettem, hogy nem félek addig az elnemzetlenítéstől, amíg a magyar külön akar lenni másnál; s amíg a magyar nem mond le öntudatos büszkeségéről. Ennek záloga lett az, hogy az elit magyar attraktív lett. Láttam sok csehet, aki boldog volt, ha magyarnak nézték; de nem láttam magyart, aki örült volna, ha őt csehnek nézték. A gleichschaltolással, az egyenlőséggel az eszményi emelkedési vágy, a hatalom vágya hal ki, pedig a nemzeti élet annyi, mint imperium. Egyenlőségi vágy lefelé a magyarban nem volt sehol és soha, felfelé a bátorság és a meg nem ijedés meg volt mindig.

Ezt egy példával akarom illusztrálni, mert hiszen a sors népszónokká tett és így sokszor képekben kell beszélnem. Amikor a magyar nemzet szabadságában sértetten érezvén magát, Ferenc császárnak abszolutisztikus uralma alatt, a megyék feliratokat intéztek a bécsi kancelláriához, Bars vármegyének a megnyilatkozása a kormányra nézve sértő volt, nyéki Németh József, aki Pozsony megyéből származott és a Causarum regalium direktora volt, felhívást kapott a bécsi kancelláriától, hogy emeljen vádat Bars vármegye követe ellen. Németh József ellenszegült, Koháry herceg kancellár azonban kijelentette, hogy a császár változatlan akarata az, hogy meg kell kezdeni a felségárulási pert. Néhány nap múlva Németh átnyújtotta munkáját Ferenc császárnak. A tényállás mesterileg volt előadva, következett a zárindítvány, amelyben hivatkozás történt az ország törvényeire. Itt azonban azokon a helyeken, amelyeknek meg kellett volna jelölniök a törvényeket, a császár csak üres helyeket talált. Haragosan pillantott a császár Németh Józsefre, aki kijelentette, hogy azt írta, amit tud. Amit nem tud, azt nem írhatja, mert olyan törvény Magyarország Corpus Jurisában nincs, amely a lelkiismeret szabadságát korlátozná. „Tudja, hogy a fejével játszik?!” – kérdezte a fejedelem. – „Tudom, – felelte Németh nyugodtan – hanem hazám törvényeit s királyom becsületét többre becsülöm, mint a fejemet!” Ez az úr!

Minket, a Nemzeti Casinót, Széchényi István azért hozott létre, hogy a társadalomban irányító szerepet vigyünk abban a tekintetben, hogy a magyar úri gondolkozásnak legyünk a letéteményesei. Ezt a szerepet akarjuk tovább vinni, függetlenségünket fel akarjuk használni akkor, amikor a társadalmat újból és újból figyelmeztetjük arra, hogy nincs a társadalomnak más kötelessége, mint hogy magyar legyen és fenntartsa a nemzetnek a génuszát, amely nem volt szolgalelkű, nem volt egyéb sohasem, mint szabadságszerető, uri és magyar!

A lelkiismeretvizsgálat után hozzá merek nyúlni meg nem reszkető kézzel a Széchényi István emlékére teremtett serleghez, amelyen rajta van a Széchényi család címere; a fehér galamb csőrében a zöld olajág, a magasán szárnyaló fekete sas és alatta jelmondat: Si Deus pro nobis quis contra nos!, magasra emelem fel, az ország kormányzójának jelenlétében és hangosan kiáltom bele a közvéleménybe; átalakítva Széchényi István e szavait, hogy „Magyarország nem volt, hanem lesz”, úgy, hogy:

Magyarország olyan lesz, mint volt! Nagy, hatalmas, független és szabad Magyarország!

1940. február 4. – gróf Jankovich-Bésán József⁷²

69. lakoma – 75. emlékbeszéd⁷³

Főméltóságú Kormányzó Úr!

Királyi Fenség!

Uraim!

Egész Európa felett nehéz felhők, szörnyű vérontás lesz... írja Széchenyi naplójában.

Ilyen európai zivatar peremén él ma is kicsiny nemzetünk.

Mindnyájan felvetjük a kérdést: mitévők legyünk? Mit hoz a jövő

Kevesen vagyunk magyarok! És mert kevesen vagyunk, fokozatosan kell vigyáznunk nemzetünkre. Ezt a feladatot – úgy vélem – akkor teljesíthetjük ma legjobban, ha a jelen problémáit minél kevesebbet taglaljuk, hanem magunkba szállva kutatunk nagy multunkban, hogy annak tanulságai szabjanak irányt a jövőbeni cselekedeteinknek. Ezért tehát a multat és csakis a multat idézem én is ma, amikor Széchenyi emlékének hódolok.

Minden kor kitermeli a maga nagyjait, de korszakot csak azokról nevezünk el, akik arra ráütötték egyéniségüknek örök bélyegét.

Széchenyi korszakával, eszméivel, küzdelmeivel, életével és sorsával foglalkozom, hisz: Széchenyi élete az örök magyar élet és az Ő sorsa az örök magyar sors.

A kort gyakran egyes kiragadott epizódok jellemzik legjobban, melyek rávillantanak a megoldásra váró nagy feladatokra.

A nagy francia forradalom hatásai a rendi Magyarországon alig váltak érezhetővé. Azonban ébrednek már nemzeti öntudatunk, csiszoljuk elhanyagolt nyelvünket és kutatjuk ősi eredetünket.

Így fedezzük fel rokoni kapcsolatunkat a finn nemzettel, miáltal még nagyobb rokonérzéssel és aggódó csodálattal kísérvük e kis bátor nép hősi harcát az orosz óriással 1809-ben.

Mint serdülő ifjúval találkozunk Széchenyivel a győri csatában. A csatát a nemesség katonailag elveszti ugyan, de politikailag megnyeri, félreérthetetlen választ adván Napóleonnak schönbrunni proklamációjára: mert a magyarság mindig kész volt a Kelet ellen megvédeni a Nyugatot, de azonnal szembefordul vele, – ez esetben a francia császárral – amikor észreveszi, hogy ez – bár baráti álarchban – idegen módszereket akar akár nyíltan ráerőszakolni, akár suba alatt becsempészni.

Széchenyi a leipzigi csatában méltóan képviseli egész nemzetét. De már egy év múlva mintha megelégtelt volna az Északnak minden zordságát, örömmel siet új állomáshelyére, a művészetek honába Olaszországba. Itália derűs kék ege, vidám élete, lakóinak természetes szívessége és könnyed modora jobban megfelel a melegséget, a közvetlenségét megkívánó impulzív magyar lelkének.

A napóleoni háborúk után következett hazánk építő korszaka, Széchenyi alkotó kora.

Az alkotmányos élet a reformkorszak jegyében áll. Az országgyűlést sorban foglalkoztatja az úrbériség, jobbágság, az ősiség, a közteherviselés és a nemzetiségi kérdés. Ezen életbevágó kérdések tárgyalásának menetében robban ki a júliusi francia forradalom, melyet még az év szeptemberében követ Osztrolenka. A lengyelek hősie harca és tragikus bukása az egész magyarságban mély részvétet kelt és ennek ad kifejezést Deák is az országgyűlésen hangsúlyozva, hogy a szerencsétlen nemzetet a lehetőség szerint segítnünk kell!

A nyugati liberalizmus – eszméinek terjedésével – feltartóztathatlanul belesodorja Európát és ezzel hazánkat is a forradalomba.

Széchenyi korszaka lezárul!

Ezen kis jelenetekből is már kibontakozik a kor három nagy problémája. Nevezetesen: 1. Nagy európai átalakulások, hol országok lesznek, országok vesznek. 2. Belső reformok, nemzetiségi kérdés. 3. Forradalom.

Lássuk, miképpen véli Széchenyi ezeket megoldani!

Magyarország európai szerepét illetőleg Széchenyi realpolitikus. Nem akarja megszakítani a kapcsolatokat sem az uralkodóval, sem Ausztriával. Látja a pángermanizmus és a pánszlávizmus kialakulását és tudja, hogy a Nyugat és a Kelet közötti állandó morzsolódás a magyarság nagy tragikum! Ezért nem is annyira az országot félti, mint félti a magyar vért.

Vallja, hogy a nemzet csak úgy töltheti be vezető szerepét a Dunamedencében, ha szakít eddigi felfogásával, hogy „extra Hungariam non est vita”, – érdeklődik a külföldi fejlődés iránt, annélkül azonban, hogy a másik végletbe esve, vakon átvinné a Nyugattól a kor eszméit és újításait. Szerinte ezeket csak oly mértékben vegyük át, amily mértékben ezek segítségével könnyebben kitermelhetjük saját értékeinket, hogy ezeket hasznosíthassuk és tovább is adhassuk szomszédainknak.

De e helyett mit lát Széchenyi? Nemtörődömséget és tudatlanságot! Nem ismerjük a minket környező népeknek sem nyelvét, sem történelmét, sem földrajzát, sem kereskedelmét.

⁷² A Jankovich-Bésán család címere, Magyar Nemzeti Levéltár, HU-MNL-OL-K 19 69. kötet, 165.

⁷³ A Nemzeti Casino évkönyve 1940, 115–124. és ANKA 2010, 372–377.

Pedig ő sohasem téveszti szeme elől a célt, és ez: Magyarországnak nemcsak politikai, de elsősorban gazdasági téren döntő szerepet biztosítani Délkelet-Európában! Ennek eléréséhez nemcsak tudásra, de tapintatra és finom érzékre is szükségünk van. Semmiesetre sem szabad gazdasági kérdéseket úgy megoldani, hogy a „nervus rerum” hiányában a Brennus kardját dobjuk a mérleg serpenyőjébe, hogy ezáltal azt magunk felé billentsük. A Duna, a Tisza, a Vaskapu szabályozásával a Kelet, a tenger felé mutatja Széchenyi az utat. Ott keressünk barátokat! A Kelet kapui tárva vannak!

Sürgeti a belső reformokat, mégis a megfontolt haladás híve. Reális eredményeket akar, nem politikai sikereket! Gyökerében akarja orvosolni a bajt; nevelésre, fokozatos felépítésre gondol, ezért: megdöbbenve látja, hogy politikai ellenfelei gyors, radikális törvényhozói intézkedésekkel, látszatsikerek elérésével csak a tömegnek akarnak hízelegni, de lényegükben a kérdéseket megoldani nem tudják.

Síkraszáll a jobbágyszabadítás érdekében. Követeli a birtoklási jogot polgárnak és jobbágnak egyaránt, de ettől egyúttal a birtokos osztály anyagi fellendülését is várja, mert attól fél saját szavai szerint: „hogy azon kevesek, kik a polgári szabadság körei közt állanak ... napról napra mind mélyebbre süllyednek, ... sok pedig vérző szívvel nézi a jövőt!”

Az ősiség kérdésénél Széchenyi az, aki gondol az ősi birtok védelmére és a paraszti birtokminimumra. A vagyon konzerválását akarja – minden réteg számára – nem a lefelé nivellálást. Nem a meglévő tőkéket akarja elaprózni, hanem új tőkéket termelni, hogy ezek jövedelméből jusson mindenkinek nagyobb karéj kenyér. Ezért programja az ország jólétének emelése, ennek szenteli egész energiáját, tudását és egészségét. De itt is éri el legnagyobb sikereit. Terveit gyors egymásutánban valósítja meg, alkotásai ma is hirdetik nevét.

Nagy alkotó, de nem ügyes politikus! Célját nyíltan hirdeti, igazáért hevesen harcol, és ha kell, maró gúnnyal osztoroz, de nem választja a megkerülés gyakran hasznos politikai taktikáját. Vállalja a népszerűtlenséget akkor is, mikor az egész úgynevezett közvéleménnyel találja magát szemben. Így a nemzetiségi kérdésben is.

A magyar felsőbbrendűség megtartásában és kialakulásában látja egyedüli biztosítékát a magyar génusz uralkodó szerepének. Azt mondja: „Legyünk testben, vagyonban, erkölcsben, szellemben nagyobbak, s a nemzetiségek a mieink.” Egy más helyen pedig: „Nekünk saját nemzetiségünket kell még megmenteni, mert ... legyenek bár magyar lobogók és pénzek, minden ez nem menti meg nemzetünket az enyészettől, ha a magyar birtok idegen kezekre jutna s a magyar nép koldussá válna saját honában.”

Mit látunk ezen szavakból? Azt, hogy Széchenyi félti a magyarságot, hogy saját hazájában idegenek kerekednek felül! És épp a nemzetiségi kérdésben elfoglalt álláspontját támadják! Talán azért, hogy azt az erkölcsi felfogást vallja, hogy: „amit nem kívánsz magadnak, ne kívánd másnak”,? Igenis, szembeszáll azzal a sovinizmussal, amely mindig idegen termék volt s amelyre utólag hasztalan igyekeznek ráakasztani a magyar céget.

Magyarnak tekint Ő mindenkit, aki magyarul érez, magyarul gondolkozik, a hazáért dolgozik, küzd, áldoz, és ha kell, meghal! Azonban undorral fordul el azoktól az újdonsült magyaroktól, akik hangoskodásukkal idegen jelszavak magarra fordításával, mások üldözésével és eltiprásával akarják magyarságukat bizonyítani.

A kitenyésztett magyar éles ösztönével megérzi az idegen portékát ott is, ahol azt nemzeti köntösbe öltöztetik! Szerinte még nem magyar az, aki magyarul beszél és szó szerint idézem: „aki mindenüvé zsinórt varr és mindent vörös, zöld és fehérrel eltarkít, már azt hiszi, szíveket bájolt és velőket hódított.”

Széchenyi irtózott a forradalomtól. Forradalmi időkben született, forradalmakat ért meg, ismerte azok fejlődését és kiteljesülését. Tudta, hogy minden forradalom az általános szabadság, egyenlőség és testvériség jegyében indul, folytatódik a saját és idegen népek elnyomásával, míg oly általános ellenhatásokat vált ki, hogy végül az addig elért eredményeket és értékeket is elpusztítja!

Bellum omnium contra omnes!

Amilyen mértékben a készülő forradalom nálunk is előreveti árnyékát, oly mértékben aggodalmai is nőttek-nőnek. Elkeseredve látja, hogy ifjaink a helyett, hogy komoly tanulmányokkal foglalkoznának, a forradalom külsőségeit utánozzák, külföldi példák után indulnak, azokért lelkesednek és nem is egy közülük a forradalmi vezér marsallbotját véli tarisznyájában hordani.

Marcangolja az önvád! Nem-e az Ő reformjai indították meg a lavinát? Önmagának válaszol erre naplójában: „Nem akartam a gyors tempót.” „Én csak reformer voltam, sohasem izgattam!” „Isten bocsássa meg bűneimet.”

A mindinkább elboruló lángelmének látnoki megérzésével jósolja meg a bekövetkező eseményeket.

Végül kétségbeesett felkiáltását olvassuk: „Egész Európa felett nehéz felhők, szörnyű vérontás lesz.”

Íme, a multat idéztem és a multból Széchenyi korszakát. Az idő kerekét visszafordítani nem lehet, de a történelem eseményei némelykor ismétlődnek! És ha az elmondottak után valamelyes hasonlatosságot vélünk felfedezni a mult és a jelen korszak között, akkor meg is találtuk a választ arra a kérdésünkre, mitévők legyünk? Ez az:

Ne csak gyakoroljuk az igazságos bírálatot, hanem tűrjük is el! Neveljünk minél több önálló, független egyént, mert hajlékony emberekkel kormányozni könnyű és kényelmes ugyan, de országot fenntartani ezekkel nem lehet!

Emeljük fel népünket minél magasabb erkölcsi és anyagi színvonalra a nélkül, hogy ezért másokat onnan lerántanánk.

Kövessük Széchenyit, mégpedig úgy, hogy érezzünk úgy, mint Ő, azaz: magyarul, küzdjünk úgy, mint Ő – a magyarságért és fogjunk össze, hogy magyarok is maradhassunk.

Hisz kevesen vagyunk magyarok!

1941. február 2. – báró Jósika János⁷⁴
70. lakoma – 76. emlékbeszéd⁷⁵

Főméltóságú Kormányzó Úr!
Királyi Fenség!
Uraim!

Huszonkét évig némaságra voltunk ítélve, és most, hogy hála Istennek visszatértünk, köszönetet mondok a Casino Vezetőségének, hogy szerény személyemen keresztül alkalmat adott nekünk, erdélyieknek, a Legnagyobb Magyar emlékének hódolhatni.

„Erdély nem tud Magyarország és Magyarország nem tud Erdély nélkül élni” – ezt mondta Széchényi István barátjának, Wesselényi Miklósnak az Unió megvalósítása után.

Ezen két kiváló egyéniség, a magyarországi Széchényi és az erdélyi Wesselényi kiegészítették egymást, és összefogtak egy szebb és jobb Magyarország kiépítése érdekében. Az ő barátságukban és együttműködésükben

találjuk meg szimbólumát és példáját a visszacsatolás utáni újjáépítés feladatainak.

Széchényi mindjárt ismeretségük kezdetén megérezte Wesselényiben az önzetlen lángoló hazaszeretetet, a szuggeszív erőt és az évszázados viszontagságokban kitermelt erdélyi szellemiséget. És ezért írta be naplójába, hogy nemcsak egy jó barát, hanem megértő segítőtársra talált, akinek szellemi képességeit felhasználhatja terveinek megvalósításánál.

Ezen erdélyi szellemiségre Magyarországnak mindig szüksége volt és szüksége lesz. Viszont az elmúlt huszonkét év alatt mi éreztük legjobban, hogy mennyi szenvedést és megaláztatást jelentett Erdélynek rabságban, Magyarországtól elszakadva élni. Ezen idő alatt csodálattal és bámulattal tekintettünk a trianoni Magyarországra. Azon országra, amely vesztett háború, forradalmak és megszállás után, megcsönkítva, minden életlehetőségétől megfosztva, ellenségektől körülvéve, nem pusztult el, nem esett kétségbe, hanem – nagy tanítómesterünk, Széchényi példáját követve – azonnal nekilátott az építő munkának, és a csonka ország már az első évtizedben olyan felvirágzásnak indult, amely a külföld bámulatát is kiérdemelte és ezáltal megértő barátokra is szert tudott tenni. Ilyen megpróbáltatásokat csak a magyar faj vitalitása tudott kiállani. Ez adott nekünk is, rabságban szenvedőknek, erőt a kitartásra. Állandóan éreztük Anyaországunk növekedő erejét, áldozatkész támogatását. Sohasem jöttünk ide hiába és mindig azon meggyőződéssel távoztunk, hogy van, aki bajainkat megérti, van, aki gondunkat viselje. Tudtuk, hogy sokszor itten azért nélkülöztek, hogy nekünk juttassanak. Ez soha el nem múló hálával tölti el szívünket.

Mi viszont ezen idő alatt tisztán megőriztük Wesselényi erdélyi szellemét, a lángoló hazaszeretetet és megalkuvást nem ismerő kitartást magyarságunk mellett.

Anyagi javakban szegényen, kifosztva tértünk vissza. És még sokáig leszünk rászorulva Anyaországunk támogatására. De magunkkal hoztunk egy, az elnyomás alatt megacélozódott erős akaratot, hogy visszanyert hazánk felvirágzásán dolgozzunk.

Tisztában vagyunk azzal, hogy most állunk a feladatok kezdetén. Mert könnyebb valamit megszerezni, mint megtartani. És ha most felidézem Széchényi szellemét és kérdem, hogy a visszatérés után a megnagyobbodott Magyarországon mi a feladataink, úgy érzem, Széchényi azt mondaná: Először is hulljanak le nemcsak az országhatár sorompói, hanem a lelki sorompók is és ne legyen ellentét magyar és magyar között. Mert ilyen lelki sorompók a múltban is voltak. Ezek a szegényebb testvér túlhajtott önértetből fakadó bizalmatlanságából és tartózkodásából keletkeztek. Ezt viszont a jobblétben élő testvér sokszor félreismerte. A jövőben ennek meg kell szűnnie, és Erdélyiek és Anyaországbeliek minden félreértéstől mentesen vállvetve kell dolgozzanak egy jobb jövő megteremtésén.

És milyen legyen egy jobb jövő? Széchényi István, aki mindég féltette Magyarországot az idegen befolyástól, azt tanácsolná, hogy ne engedjünk idegen eszméket átültetni a magyar földre, ahol ezeknek a népben gyökere nincsen. Mert első és fő feladatunk az Ország függetlenségének fenntartása, az idegen eszmék pedig az Ország önállóságát veszélyeztetik. Nekünk, Erdélyieknek, kik az idegen eszmék iránt kevésbé vagyunk fogékonyak, Széchényi szellemében egyik főfeladatunk, Anyaországunknak segítségére lenni a káros befolyások elleni küzdelmében.

Megvédeni káros befolyástól, de elősegíteni korszerű reformok megvalósításánál. Úgy érzem, hogy Széchényi, a nagy reformátor felidézné most előttünk azon mondását, hogy „éppen olyan ellensége a hazának az, aki maradiságból korszerű reformoknak ellenáll, mint az, aki az idő folyásával versenyt fut és hazáját kísérleti nyúlnek használja fel”, „mert a hazáért mindent meg kell kockáztatni, de a hazát kockáztatni sohasem szabad”. – Ezt kell kifejezésre juttassa az erdélyi szellemiség az Ország újjáépítésének munkájában.

Mi most, a visszatérésünk után, nemzetiségi állam lettünk. Széchényi idejében még nem voltak nemzetiségi problémák, de az ő látónoki tehetsége ezeket előre látta és többször mondta, hogy az idegen ajkúak Szent István Birodalmá-

74 A Jósika család címeréről sajnos nem áll rendelkezésre színes címerábrázolás, csak címeres gyűrűspecst lenyomat, Magyar Nemzeti Levéltár, HU-MNL-OL-P 661-2-878-9

75 A Nemzeti Casino évkönyve 1941, 115–121. és ANKA 2010, 378–381.

ban biztos otthonra kell találjanak. Ezen kérdésnél a mult hibáiból kell tanulságot merítenünk, amint Ő mondotta: „Hiszem, hogy a magyar nemzet tévedései nagy mértékben éppen onnan eredtek, mert midőn cselekedetei és szenvedései által gazdaggá tette történelmét, nem merített belőle tanulságot a jelen számára.”

A történelem tanúsága szerint az itten élő nemzetiségeknek bánásmódunkból érezniök kell, hogy ezen hazában igazság, jogegyenlőség, jogbiztonság és jólét honol és az államtól megkapják mindazt, amit a közelmúltban nélkülöztek. Ha az állam biztosítani tudja nyugalmukat és jólétüket, akkor remény van arra, hogy bele tudnak illeszkedni egy közös hazába, melyet félteni és megvédeni nekik is érdekök. Ezért fel kell karolnunk azokat, akik a szent-istváni gondolatot elfogadják és hűséges állampolgárai akarnak lenni a hazának, de viszont kérlelhetetlenül le kell sujtson karunk azokra, akik az ország szétrobbantására törekszenek. – A nemzetiségi kérdés megoldásánál mi, Erdélyiek ezeréves együttélés és huszonnégy éves elnyomatás tapasztalatait bocsátjuk hazánk rendelkezésére.

És itt nem mulaszthatom el, hogy meg ne emlékezzem azon sok százezer magyarról, akik a határokon túl még rab-ságban élnek s akiknek sorsa még szomorúbb, mint a miénk volt. Az ő felszabadításuk és a róluk való gondoskodás elsőrendű feladataink közé tartozik.

Végül arra figyelmeztetnek Széchenyi tanításai, hogy egy világháború közepette, mint kis nemzet, csak akkor tudjuk ezen nagy feladatainkat megoldani, ha mindenki azon a helyen, ahová a sors állította, teljesíti kötelességét és ha mindenkit áthat azon tudat, hogy nemcsak magának és családjának, hanem a magyar jövőért dolgozik, és munkájáért a történelem fogja felelősségre vonni. Ugyanis, Széchenyi szavait idézve: „Az embernek, úgy a népeknek, csak annyi jólét és boldogsághoz van joga, amennyit magának munkával meg tud szerezni”, „mert a munka minden egyes embernek, minden népnek, legfőbb, talán egyedüli kincse.”

Ez az a szellem, amelyben visszatérésünk után dolgozni kívánunk hazánk jólétéért és jövőjéért.

És itten, Széchenyi István emléke előtt ünnepélyes fogadalmat teszünk, hogy inkább meghalunk, de nem engedjük, hogy édes Magyar Hazánktól újból elszakítsanak.

1942. február 1. – Róder Vilmos⁷⁶

71. lakoma – 77. emlékbeszéd⁷⁷

Főméltóságú Kormányzó Ur!

Királyi Fenségek!

Uraim!

Amikor abban a megtisztelő megbízásban részesülök, hogy ezen a helyen, Széchenyi István egyik legszemélyesebb és legrégebb alkotásának színhelyén emlékezzem meg róla, úgy érzem, hogy emlékezetének akkor hódolok a legméltóbban, ha életének katonai időszakáról, mint katona a katonáról emlékezem meg.

A célkitűzés aránytalannak látszik, mert hiszen a közelmúlt Széchenyi-emlékév során számtalan beszéd és írás annyi oldalról és olyan hatásosan világította meg egyéniségét, hogy e mellett első ifjúságának látszólag egyoldalú tevékenysége és aránytalanul rövidebb időtartama súlyban és jelentőségben elhalványul. A köztudatban alig él ő mélyebben, mint az egyszerű huszárcapitány, a nagy egyéniségeknek utólag kijáró legendák vagy adomák ködös légkörében.

És mégis, életének ez a szaka is többet és értékesebbet jelent a mai kor szemlélője számára, mint egyszerű történelmi életrajz. Maga a tény, hogy Széchenyi mint katona kezdi meg pályafutását, neve katonai minőségében és katonai tettein keresztül válik kezdetben ismertté, máris jelentősebbé teszi életének ezt a fejezetét. Időszerűvé és tanulságossá válik pedig éppen napjainkban, amikor a földkerekséget átfogó háború a katonát állítja mindenütt az előtérbe.

A történelmet egyének és tettek alakítják, térhez és időhöz kötött események. Így Széchenyi katonai szerepének méltatásánál sem kerülhetjük el, hogy tevékenységét időbe és térbe ne helyezzük. Nem ragadhatjuk ki őt korából, hanem nekünk kell magunkat abba a korba beleélni.

Nehogy a katonai pálya keretei szűkkeblű és egyoldalú méltatásra késztesse bennünket, keressük inkább azt, mi volt Széchenyiben a katonából, és mit lelünk a katona Széchenyiben a későbbi államférfiból? Mi vetette előre árnyékát a későbbi nagy szellemből katonai pályájára és mit vitt ő magával útravalónak erről a pályáról?

Katonáskodása 1809-ben, alig 18 éves korában a napoleoni hadjáratok idejében kezdődött és 1826-ban végződött. Katonáskodása tehát kereken 17 évet ölel fel, amiből azonban kevesebbet, mint a félidőt töltötte szolgálatban. Katonai viszonyban eltöltött összideje azonban jóval több, mint egy harmada egész életpályájának.

Miért és hogyan lett katona?

Bizonyára a napoleoni háborúk és Napoleon példátlanul fellendülő pályafutásának hatása alatt maga is katona akart lenni. A nemesi felkelést fegyverbe szólító királyi felhívás és a családi hagyomány pedig nagynevű apját indította arra, hogy egyszerre három fiát adja katonának.

⁷⁶ A Róder család nem nemesi származású, így címerük sem ismert.

⁷⁷ A Nemzeti Casino évkönyve 1942, 115–131. és ANKA 2010, 382–391.

Háborúval kezdődik tehát tulajdonképpen katonaelete, mint főhadnagy a nemesi felkelésben, és háborúban folytatódik 1815-ig, első kapitányi rangban. Részt vesz az 1809, 1813, 1814. és 1815. évi hadjáratokban.

A katonai pályát hivatásának tekintette; 1814-ben a legszebb életpályának mondja; és még akkor is ragaszkodik hozzá, amikor tapasztalt szemmel a katonaelet hátrányait is látja és a mellőzés érzete vesz erőt rajta.

Hivatástudata korán megnyilvánul; már első leveleiben azt írja, hogy mint katona készségesen fogja hazáját egészsége és élete árán is szolgálni.

A katona első tulajdonsága, a kötelességtudás, az első perctől megnyilvánul benne. Ez tartja benne a lelket még az 1813–1814. évi háború megpróbáltatásaiban is, amikor esőben, hóban lovai kidőlnek, felszerelését elveszti, élelemhez alig jut, és halálosan fáradt annyira, hogy csüggedten végül már csak egy golyóban reménykedik. 1813 karácsonyán mégis azt írja haza, hogy a háború átalakította; azelőtt a szenvedély vezette, most a kötelességtudás és vasfegyelem.

A kötelességtudás vált ki benne más katonai tulajdonságokat: mindenekelőtt a fegyelem szükségességének a tudatát. Pedig éppen az ő nyugtalan, örökösen bíráló és javítani akaró szellemének erős megpróbáltatása a fegyelem. De olyan erőssé vált benne, hogy egész életén át végigkísérte és még legutolsó beszédében, 1848. augusztus 22-én este is a következő kijelentésre készíti: „Egy hadsereg, mely diszciplinálva nincs, akármely lelkesedéssel legyen is eltelve, hivatásának megfelelni bizonyítva nem fog. Jövendőnk csak úgy lehet biztosítva, ha diszciplína alatt áll a hadsereg.”

S itt feltöl a kérdés: a kötelesség és fegyelem tudatával hogyan lehet összeegyeztetni hosszas távollétét a katonai szolgálattól?

Széchenyinél mélyebb és erősebb okokat találunk erre, mint csak az akkori szokásokat és lehetőségeket.

A béke- és hadiszolgálat közötti különbséget hamar megérezte. A kis vidéki állomások akkor különösen egyhangú és lélektelen foglalkozása, kicsinyes látóköre, a fejlődési lehetőség hiánya hogyan felelt volna meg annak a léleknek és szellemnek, amely csakhamar tudásvágyban, tapasztalatszerzésben, örökös tettvágyban robbant ki. És ezzel a szellemi feszültséggel nem egyszer az érzelmi feszültség is párosul. Nagy név viselője volt, magas összeköttetésekkel, ami különleges kiküldetéseket és beosztásokat is jelentett számára.

Ez a lehetőség kezdetben nem vált hasznára, mert az akkori idők élnivágyó, az örömet és szerelmet még politikai célokból is felkínáló forgatagába került. De hamarosan feleszmél. A világirodalom egyik legemberibb és legmegrázóbb okmányának, Naplóinak számtalan sorában pedig kemény önbírálatot mond utólag ezekről az éveiről.

Távollétének sokkal jelentősebb idejét azonban komoly tanulmányoknak, mély és sokoldalú tapasztalatszerzésnek szenteli. Szellemének hatalmas felszívóképességével annyi szépet, jót és hasznosat gyűjtött össze, hogy azt közléte egész idején, katonai vonatkozásban is, kamatostól értékesítette.

Egyéni becsvágy nélkül alkotni semmi téren nem lehet. Sarkallta-e őt becsvágya katonáskodása alatt?

Sok jel mutat arra, hogy igenis sarkallta. Nemcsak a külsőségekben, de belső meggyőződésből is. A háborúban, a harcban, nehéz vállalkozásoknál elsősorban becsvágya ösztökéli a nem egyszer önként vállalt tette. És ha ezt a becsvágyat a lelki és testi szenvedések, a haladó korrallal mind gyakrabban váltakozó derű- és borúlátása később meg-megtöri is, nagyon sokáig nem tudnak erőt venni rajta úgy, hogy a katonai pályának elhagyására rászánja magát. Bizonyos, hogy becsvágyát háborús sikerei, de környezete, sőt érzelmi világa is fűtötte. Becsvágya a katonai pályáján sarjadt ki, és sokáig nemcsak azt táplálta, de abból is táplálkozott.

Hivatásának eszmei értékét sohasem becsülte le. És ha 1820-ban azon töpreng, mi minden szeretne lenni, és ha töprengését inkább a fölényes szellem öngúnyolásának vesszük is, mégis elsősorban a katonai hivatásra gondol, mert híres katona szeretne lenni, akinek melle mindenféle rendjellel fel van ékesítve.

Becsvágya fűti, amikor az őrnagyi előléptetése körüli kálváriáját járja. Minden követ megmozgat, személyesen is, mások által is, bármennyire húzódozik is eleinte ettől, csak hogy mellőzés ne érje.

A becsvágy önbizalom nélkül mankón jár. Széchenyit önbizalma vezette, amikor akár a lipcsei csatában, akár az olaszországi haditettei alkalmával személyét veti az ügy érdekében a latba, nemcsak huszáros elszántságból, de a cél jelentőségét átérezve. Ezt annál többre kell értékelnünk, mert derű- és borúlátásának növekvő aránytalansága és felfokozott egyéni felelősségtudata ezt az önbizalmat is nem egyszer megingatta. Kötelességtudása azonban még ilyen visszacsapások alatt sem rendült meg, hanem rögtön utána a legnehezebb viszonyok között eleget tesz hivatásának.

Az önbizalomnak ez a katonai hivatásból fakadó kemény próbája, párosulva a katonai kötelességtudással, tette őt képessé arra, hogy a testi fáradságokat leküzdeni megtanulja. Jóformán egész későbbi életén át ezt a küzdelmet, a lélek küzdelmét a szenvedő testtel, győzedelmesen megvívta. Szívósságát és kitartását jórészt a háborús megpróbáltatásra lehet visszavezetni.

Lássuk már most őt mindennapi környezetében, ami azonban feltűnően és kivételesen széles fokozatot ível át, mert a közvitéből a legmagasabb vezető egyéniségekig terjed és így kivételes katonai látókört nyújt már a fiatal Széchenyinek. Ebben a környezetben elsősorban a hadsereg legfontosabb és örökké változatlan tényezőjét, az embert tanulta megismerni. Az emberrel való érintkezés, a köznapi élettől a halálos veszedelemig, sok olyan gondolatot ébresztett benne, amelyeknek gyümölcse későbbi államférfiúi működése alatt érett meg a népről és fajtájáról való gondoskodásban.

A katonaságnál ez az ember megbecsülésében nyilvánul meg nála, a nélkül, hogy hangzatos jelszóvá válna. A hányt-vetett katonaélet különböző vidéken közelebb hozza fajtájának, a magyarnak megismeréséhez; huszárajain keresztül kezd bízni a népben. Hogy mire becsüli az egyszerű közembert, arra jellemző következő pár sora: „Ki tesz többet az államért, mint a derék közvitéz, aki pár hadjáratban résztvett. Csak egyetlen téli hadjárat, melyet a gyalog közember monturjában kitöltött és vitézül harcolt is, megfizethető-e bárminő ajándékkal?”

Alárendeltjei viszonozzák ezt.

1815-ben lovasrohamban Széchenyit tüzes paripája elragadja az ellenség kellős közepébe, ahonnan a hősiezen védekező Széchenyit két közhuszára vágja ki. Egy másik roamban lovát kilövik alóla; egyik káplárja védi őt addig, amíg újra lóra nem kap.

Még Széchenyi halálakor is akad volt alárendeltje, aki azt írja róla, hogy apja, tanítója, jótévője és barátja volt az utolsó közembernek is; még az akkor annyira elharapódzott káromkodásról is leszoktatta őket.

Az ember mellett megtanulta becsülni az anyagot is. Elsősorban itt természetesen a ló jelentőségét ismerte fel. Katonai feladatainak teljesítése, de még élete is, személyes tulajdonságain kívül elsősorban lovaitól függött. A lovasság akkori harcmódját a lóra mint harceszközzre építették fel. Széchenyi ezt hamar felismerte. De nemcsak a hadseregben tartotta szükségesnek a jó lóanyagot, hanem a lóversenyeken és lótenyésztésen át nemzetgazdasági síkra emeli csakhamar a kérdést. Jellemző, hogy 1818-ban legelső, nyomtatásban megjelent munkája a lótenyésztésről szól és azt mint huszárcapitány adta ki.

A katonai szolgálat azonban nemcsak a részletkérdésben készlet gondolkodásra és cselekvésre. Dacára nagyon hiányos katonai előképzettségének, hamar megszokja, hogy éber szemmel, mindenre kiterjedő figyelemmel lássa maga körül a katonaságot. Véleményt mond vezetésről, vezetőkről, szellemről, szervezésről és anyagról. Mindenén átüt az igyekezete, hogy igazságosan és kíméletlenül a dolgok mélyére hatoljon, és hogy ne csak meddő, gáncsokkodó bírálatot mondjon, de rámutasson a jobbra.

De elbírálja a hadigépezet működését, a háborút is.

1813-ban a szövetségesek háborúját Napoleon ellen, akit csatában legyőzhetetlennek tart, hajtóvadászatnak nézi, ahol tíz lompos és lusta agár hajszol egy nagyon ügyes nyulat, mely kifárasztja ugyan üldözőit, de amelyet azért mégis csak lefűlelnek.

1820-ban azt mondja, hogy nem szabad a háborút úgy, mint eddig, a szerencsére és a sorsra bízni, hanem azt alaposan elő kell készíteni; ehhez megfelelő vezetők, kitűnő szellem, tökéletes fegyverzet, nagyobb mozgóképesség, egészségesebb és kitartóbb katonák, kitűnő lovak, tartósabb ruházat kellene. A katona szellemét és szívét hozzá kell szoktatni ahhoz, hogy becsületét és dicsőségét még az életénél is becsesebbnek tartsa. A hadiszerencse a legjobb fegyvertől és felszereléstől függ; a szerencsét munkával kell kiérdemelni, magunkhoz kényszeríteni és megtartani.

Azzal a kérdéssel is foglalkozik, hogy a háborút tömeggel vagy a katonák minőségével nyerjük-e meg? Mi sem jellemzőbb messzirelátó szellemére, mint ez: mert ez a kérdés az első világháború utáni évek legégetőbb és legvitatottabb problémája volt.

Ennyire elmélyed a katonai életben akkor, mikor hadi tapasztalat van már mögötte, nagy utazásainak hatása pedig jellemében megnyilvánul; amint egy legrégebb és legbuzgóbb kutatója mondja; egy olvasott, művelt, sokat tapasztalt 28 éves ifjú áll előttünk, a lelki nagyság kétségtelen jeleivel.

Vessünk most egy pillantást a harcos Széchenyire.

Hamarosan átesett a tűzkeresztségen, mert az 1809. évi győri csatában kisebb vállalkozásokkal ellenséges kar-tácstűzbe került s majdnem fogságba jutott. Amikor pedig vesztett csata után a győri sáncokban rekedt felkelőereg visszavonulását kellett elhatározni, a győri haditanács tervét Széchenyi viszi el éjjel csónakon a Dunán, az ellenség által már megszállott part mentén és adja át Komáromban János főherceg főparancsnoknak.

1813-ban mint másodkapitány és Schwarzenberg herceg fővezér parancsörtszije a drezdai és lipcsei csata lovas-rohamaiban, a fővezér elismerése szerint is, derekasan kiveszi a részét.

Jelentősebb azonban szerepe az októberi lipcsei csatában. A csata kényszerszünetében október 17-én Schwarzenberg herceg arra határozta el magát, hogy a másnapi támadáshoz közreműködésre szólítja fel Blücher porosz tábornagyot, aki e napon már Bernadotte svéd trónörökösrel is tárgyalt közreműködésükről. Széchenyi önként vállalkozott arra a feladatra, hogy Schwarzenberg meghívását Blücherhez eljuttatja. Lovaglásának sem időpontját, sem útvonalát nem tudjuk biztosan. De bizonyos, hogy a meghívást idejekorán átadta Blüchernek s onnan a meghívást továbbvitte Bernadotte-hoz, és méghozzá úgy lovagolt vissza, hogy Schwarzenberg idejekorán értesült arról, hogy meghívásának eleget tesznek.

A katona szemszögéből és elfogultság nélkül megállapíthatjuk, hogy Széchenyi nagyon nehéz viszonyok között, önként kockáztatva életét, eljuttatta a csata sorsára nagyon fontos okmányokat a kellő időben a kellő helyre. Teljesítménye úgy egyénileg, mint a csata tervszerű lefolyása szempontjából kiváló és minden elismerést megérdemel.

Nevét ez alkalommal történelmi okmány örökíti meg kitörölhetetlenül, mert az a megegyezés, amit 18-án reggel 8 órakor Blücher és Bernadotte személyesen kötöttek meg, így kezdődött: „Miután Schwarzenberg herceg tábornagy gróf Széchenyi százados által közölte azt, hogy Őfelségeiknek az a kívánságuk...”

Pár év múlva Széchenyit 1815 tavaszán Olaszországban találjuk, mint az 5. huszárezred századparancsnokát. Murat nápolyi király Napóleon visszatérése után támadást indít a Középolaszországot megszállva tartó osztrák hadsereg ellen.

Széchenyi századával több kisebb csatározásban vesz részt, mígnem május elején Tolentinonál ütközetre kerül a sor. Az ütközet lovasrohamában különösen kiválik vakmerő közbelépésével. De a következő napokon is rohamot roham után lovagol, nehéz harcviszonyok között.

A harcjelentésekben ezredparancsnoka külön kiemeli Széchenyi körültekintését, vitézségét, halálmegvetését, elszántságát és kitartását.

Mind oly erények, amelyek a katonai felsőbbrendűséget jelentik: mélyen egyéniek és elvitathatatlanok, mert nem az utólagos méltatás szavai, hanem a kortárs egykorú megállapítása. A csak 25 évvel halála után megjelent ezredtörténet úgy emlékezik meg róla, mint a vitézsége és körültekintése által az ezred dicsőségében érdemdús kapitányról, akit az ezred büszkén sorol a legjobbjai közé, hozzátéve, hogy tetteit azzal a legszigorúbb történeti hűséggel örökítették meg, ami becsületbeli kötelesség egy ilyen nagy emberrel szemben.

Ahogy korábban méltatták, ahhoz egy évszázad távlatában is alig van hozzátenni való: egy harckész, bátor és elszánt lélek képe bontakozik ki előttünk. Ez a személyes bátorság későbbi életének sok, sokszor reménytelen küzdelmében erős támasza volt.

Nem volna teljes a harcos katona képe, ha meg nem említeném, hogy ellenségeit mindig szigorú mértékkel bírálta, de elismerte értékeiket is és sohasem becsülte le őket. Sem gyűlölet, sem bosszúérzés nem homályosította el látását olyan időkben, amikor máról holnapra barátból ellenség lett és megfordítva.

1815. június 18-án Napoleon elveszíti utolsó csatáját és vele véglegesen hatalmát is. Európa ismét a béke útján halad. Széchenyire is a békeszolgálat egyhangú évei várnak. A huszas évektől kezdve mindinkább birokra kel benne egyrészt a katonai hivatás tudata, másrészt az a szándéka, hogy életét a köz érdekében végzett munkának szentelje.

Amilyen mértékben erősödik benne a meggyőződés, hogy a katonai pályán nem tud alkotni és érvényesülni becsvágyának megfelelően, olyan mértékben tolódik el lassankint, de mind jobban tevékenysége a másik irányban. Bár katona mivolta kezdetben ettől távol tartja, az 1825. évi pozsonyi országgyűlésen már résztvett.

E miatt támadt súrlódásai és a bécsi udvari körökben személye felől szerzett tapasztalatai megerősítik szándékában, s mikor szándéka nyilván még érzelmi világában is még mélyebb tápot nyer, 1826. február közepén beadja lemondását; elhagyja a pályát, amelyen, saját szavai szerint, élete végéig szolgálni akart.

Elhagyja a pályát, de nem helyzet adta előnyök ügyes kihasználásáért, nem politikai haszonlesésből, nem csak túlfűtött egyéni becsvágytól űzve, de mert teljes lelki és szellemi erejét a magyar közérdeknek akarja szentelni – összeroppanásáig.

A sors különös rendeltetése ez a perc: a katonaság elveszítette Széchenyi István huszárkapitányt, a nemzet megkapta a legnagyobb magyart.

Bármily gyenge is a fénysugár, amivel Széchenyi István katonaéletébe bevilágítani igyekeztem, az ő személyéről talán még így is elég fényesen verődik vissza, hogy a katona Széchenyi képe ne halványuljon el teljesen a legnagyobb magyar képe mellett.

Mit látunk e visszfényben?

A katona Széchenyiben lehetetlen meg nem találni a későbbi Széchenyi nagy jellemvonásainak csírait: a köznapi életen túlmenő, későbbi életében talán sokszor túlzott felelősségtudatot; a távoli láthatárig terjedő áttekintést; a hatáskörét és korát meghaladó nagyvonalúságot; a lényeg felismerése után a kirobbanó tettvágyat. De az elégedetlenséget is önmagával, és a derű- és borúlátás ingadozását.

Viszont a katonai életből vitte magával a személyes bátorságot, a harcos egyéniséget, az egyenes szókimondást a népszerűtlenségig, sőt üldöztetésig; az engedelmeskedni és parancsolni tudás elválaszthatatlan kettősségét; a fejelem megbecsülését; a magyar csapattestek és a magyar katona helyzetének ismeretét s rajtuk keresztül a magyar katona jelentőségét.

Mindezt későbbi működésében és munkáiban, szereplésének utolsó órájáig is bőségesen értékesítette.

Ha pedig ezt a későbbi tevékenységet egy magasabb síkon, a honvédelem síkján szemléljük és mai fogalmaink mértékével mérjük, akkor lehetetlen elnyomni bennünk azt a gondolatot, hogy végeredményében a nagy szellemek megérzésével ő sem akart már akkor mást, mint a nemzet összes erőtenyezőit egybefogni a nemzet egyetemes céljaira. Fajszeretete, fajának javítása erkölcsi, lelki és szellemi téren, az anyagi erők nagyvonalú fejlesztése, még ha csak gondolat vagy terv is maradt nála, összességében mind ennek a mai eszmének az előfutárja.

Eszmék és jelszavak forratagában sokan akarnak jövőt felépíteni a múlt megtagadásával. Pedig múlt nélkül nincs jövő; legyenek bár a multnak erényei vagy vétkei, a jövő gyökerei egyaránt a multba nyúlnak vissza. Ezért kell tisztelnünk Széchenyi István személyén keresztül is a magyar multat és a magyar hagyományt, bízva a magyar jövőben.

Ezzel a hagyománytisztelettel ürítem e serleget a katona Széchenyi István emlékezetére.

1943. február 7. – vitéz Purgly Emil⁷⁸

72. lakoma – 78. emlékbeszéd⁷⁹

Főméltóságú Kormányzó Úr!

Tisztelt Uraim!

Midőn ezen hagyományos ünnepen a Nemzeti Casino megtisztelő bizalmából Széchenyi István rendelkezése szerint az ő emlékére alapított serleget kezembe veszem, úgy érzem, hogy nem igen volt még a serleg alapításától kezdődőleg még egy olyan esztendő, mely annyira fokozatosan időszerűvé tette volna, hogy a legnagyobb magyarra való visszaemlékezésnél elmélyedjünk abban a bírálóban, hogy a jelen nemzedék miképpen tudja és akarja az ő gazdag lelki és szellemi örökségét nemzetünk javára felhasználni.

A múlt század elején abban az időben kezdi Széchenyi István közéleti szereplését, mikor országunk mély letargiában, nemzeti érzésünk pedig erős hanyatlásban van. Elhagyja katonai pályáját, hogy nagy államférfiúi képességeit látnoki tehetséggel felfegyverkezve legteljesebben a Haza javára tudja fordítani.

Ösztönösen érzi a sorstól való hivatásszerű küldetését. Gondolatait és irányelveit megnyilatkoztatja beszédeiben és írásaiban. Mindezt azonban csak hathatós eszköznek tartja arra, hogy nagy tudással felkészült, alkotási vágygal

telt képességét alkotmányjog, magánjog és közgazdasági téren tettekre változtathassa át.

Mindezekben a változtatásokat mindig szükségesnek vallotta és annak megvalósítását kívánta. Azonban nem idegen eszmékre alapítja, hanem a nemzet őseréből kikristályozott nemzeti öntudatra akarja bízni.

Reformer volt a szó szoros értelmében. De a megfontoltságot többre tartja, mint a népszerűség által elért sikereket.

Bekiáltja a világnak: „ki a közönségnek akar használni, legelső kötelessége magáról egészen megfedkezni.” Nem-e kell e nemes s értelmében hazánk javát elsősorban szolgáló gondolatot e nemzedéknek is követni?

Meggyőződése szerint nem a jelszavak, melyek nem ritka esetben komoly tartalom nélküli kijelentéseken alapulnak, nem egyszer külföldi eredetűek és igen sokszor az idők rövid múlásával frázisnak fognak nyilvánulni, követendők, hanem a magyar felsőbbrendűség eszméit és feltétlen gyakorlati megnyilvánulásait kell tartanunk törekvéseink legfontosabbjainak.

Hirdeti, hogy ez az ország, melyet több mint ezer év előtt egy fenkölt szellemű szent uralkodó tett kereszténnyé, kinek honalkotó és államfenntartó ereje tette e földet a magyarság igazi Hazájává, azt a nagy küldetést hagyta nemzedékről-nemzedékre, hogy lett legyen bár az országban több más nyelvet beszélő egyenjogú polgár, mégis mindig csakis a magyar szellem vezessen, mert így tudhat egyedül ezen ország annak a nagy hivatásnak megfelelni, melyre őt a sors a Duna medencéjében kijelölte.

Széchenyi István maga mondja Metternichhez írt levelében: „halálos ellensége vagyok a rendetlenségnek s gyűlölök mindent, ami rendetlenségből ered vagy eredhet”; s ugyancsak ezen levélben folytatólagosan azt is írja, hogy megveti a régi forradalmi fáklyavívők tendenciáját. Mert csak mindent régi alapjukból kiforgatni akarnak, és mindent lerombolni és lángba borítani szándékoznak.

Széchenyit lángesze a pozitív alkotások felé vonzza s nemcsak érzi, de biztosan tudja azt is, hogy egy nemzet jövőjét csak annak lelki, szellemi és anyagi megalapozottsága képes biztosítani és előbbre vinni. Ez teszi őt realpolitikussá.

Elhatározza a nemzet legjobbjainak e nagy cél érdekében való összefogását, és önmagát is ezen eszmének olyannyira alárendeli, hogy naplófeljegyzéseiben igen sokszor a legsúlyosabb önkritikával és önvádaskodással találkozunk.

Létrehozza az Akadémiát, Casinót, Állattenyésztő társaságokat – melyek később a Gazdasági Egyesületek alapját képezik és ezzel megteremti az oly nagyfontosságú mezőgazdasági érdekképviselő szervezetét, melynek nem nélkülözhető objektív és nagy horderejű tanácsai éppen a mai nehéz honvédelmi és közellátási viszonyok mellett igen jelentőségteljesek – megmozgatva ezzel a magyar társadalom legmagasabb rétegeit is s eleven életet hozva oda, ahol ezelőtt erről álmodni sem mertek. Megírja Hitel nagyszabású munkáját, mellyel a magyar hitel és közgazdasági életnek hosszú időre irányt szabott, ösztönzi és sürgeti Budát és Pestet összekötő híd megépítését s ezzel egybeforrasztja a két városrészt és elindítja Budapestnek, mint az ország székesfővárosának kulturális és közgazdasági gócponttá való fejlődését. A Duna szabályozása, a Tisza szabályozása, a Vaskapu szabályozása, mocsarak levezetése, utak építése és ezzel az egyes országrészeknek egymáshoz való megközelítési lehetősége, mindmegannyi nagy terv, melynek megindítása és eredményes megvalósulása az ő tettekre kész realpolitikájának az eredménye, és hogy ez a magyar nemzeti és az ezzel összefüggő gazdaságpolitikára milyen jelentőséggel vonatkozik, elég, ha reámutatunk az akkori állapotokra és ezzel szembeállítjuk főképpen a Nagy Magyar Alföld jelenlegi erőteljes mezőgazdasági fejlődését és megsaporodott létszámú lakosságának minden téren történt fejlődésének életszínvonalát.

78 A jósági Purgly család címere, Magyar Nemzeti Levéltár, HU-MNL-OL-P 787-39.

79 A Nemzeti Casino évkönyve 1943, 119–125. és ANKA 2010, 392–396.

Kelet és Nyugat kapujában látja országát, a pángermánizmus és pánszlávizmus ütközőjében félti nemzetét. Civilizációt, kultúrát és anyagi előbbremenést hirdet s ennek megvalósítására törekszik. De mindezt nem idegen eszmékkel szándékszik valóra váltani, hanem a magyar lelkiséget akarja olyan fogékonnyá tenni, hogy képes legyen önmagából kifejleszteni mindazt, ami nemzete emelésére van hivatva. Ennek keresztülvitelénél szem előtt tartja a gyakorlati elveket, – ez jellemzi Széchenyi István közéleti munkásságát legjobban – melyek az embert a maga egyszerű emberi mivoltában, a nemes cél elérésében legjobban és legsikeresebben sarkalják.

Nem kell-e, hogy ez a gondolatteljes megállapítás a mai nemzedék előtt is követendő példaképpen álljon? Hiszen sohasem volt még annyira szükség, mint éppen a mai időkben arra, hogy e nemzet fiai foglalkozási és társadalmi különbség nélkül egyesített erővel munkálkodjanak országunk sorsának előbbrevitelén. És ebben a megfeszített munkában a magyar történelmi osztálynak, mint amelyik testben és lélekben legjobban össze van forrva nemzetünk minden érdekével, kell, hogy jó példával elől álljon. Ez a mai időnek a parancsszava, de egyben a záloga is annak, hogy a siker reménységeinknek megfelelőleg bekövetkezzen.

Mi vérzivataros időkben élünk. Amelyben a történelmi ismétlődések minket sem hagynak érintetlenül. S most, mikor a nemzet fiai fegyverrel kezükben az ország határán túl, több mint ezer kilométerre vívják az ádáz ellenséggel csatáikat, hogy dicső elődeinkhez méltón megvédjük mindazt, amit a hazafias érzés és ebből való elgondolás szükségesnek és sérthetetlennek tart; akkor nekünk is az ország határain belül kézt kézbe téve kell összefognunk, hogy a legnagyobb magyar szellemében a megtartani, gyarapítani és erőssé tenni tudó nemzeti munka ellanyhulás nélkül folytatódhasson és erősödhessen.

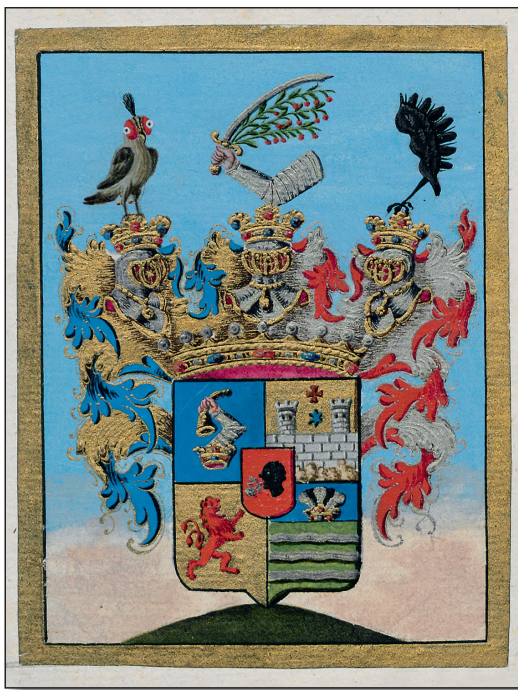
Széchenyi István azt is mondta: „E nemzet sohasem volt kitűnő és derék férfiak híjjával.” És arra tanít, hogy a magyar nemzet nemcsak kötelességszerűleg elfogadja, de megértő engedelmességgel követi is az ezektől eredő irányítást és intelmet.

Tegyünk hitvallást a Széchenyi lángelméjével besugárzott eszmei kötelezettség mellett s ha akkor jönnek is vészes felhőkkel borított idők, bízva-bízva hihetünk a szebb és jobb magyar jövőben.

Széchenyi István szelleme időtlen időig éljen a haza minden polgárának lelkében.

1944. január 30. – gróf Apponyi György⁸⁰

79. emlékbeszéd⁸¹ – közgyűlésen – lakoma elmaradt

Uraim! Egy nap híjján ma van nyolcvan esztendeje, hogy báró Wenckheim Béla 1864. február 1-jén elmondotta ezzel a serleggel kezében az első Széchenyi-emlékbeszédet. Ha visszatekintünk erre a nyolcvan esztendőre – amelynek első szónoka éppen Széchenyi István egyik belső munkatársa, eszméinek egyik legjobb megértője és hosszú közéleti pályáján részben megvalósítója volt – ha végiglapozzuk azt a díszes könyvet, amelyben a Széchenyi-emlékbeszédek gyűjteménye foglaltatik, úgyszólván a magyarországi Széchenyi-kultusz teljessége, Széchenyi eszméinek különböző irányokban gyakorolt hatása a közszellemre előttünk fekszik. Ezek között a beszédek között vannak olyanok, amelyek inkább Széchenyi István személyével, vannak olyanok, amelyek inkább az ő politikájával, vannak olyanok, amelyek inkább közgazdasági működésével foglalkoznak, de ha az egészet átnézzük, előttünk áll a bizonyítéka annak a valóságnak, amely e serleg feliratát képezi: „Nem holt meg az, ki honosinak emlékezetében él.” Önkéntelenül is bizonyos elfogódottság fog el, amikor annyi kiváló szónok után és oly hosszú időbe visszatekintve alkalmam van kezemben ezzel a serleggel tagtársaim körében felidézni nagynevű alapítónk emlékét.

Az élő Széchenyi Istvánnak szellemét akarom most szerény képességemhez képest felidézni, annak a Széchenyi Istvánnak szellemét, aki addig, amíg magyar ember lesz ezen a földön, a jövőben is mindenkor élni fog. Mert, hogy él Széchenyi István, hogy nem halt meg, hogy él az ő szelleme, annak legjobb bizonyítéka az, hogy ma itt együtt ülünk és az, hogy a közélet, a gazdasági élet minden terén ma is állandóan hivatkoznak Széchenyi Istvánra, hivatkoznak rá olyanok is, akik pontosan az ellenkezőjét csinálják annak, mint amit ő hirdetett.

De kérdezem azt, Uraim, ahhoz, hogy nyugodt lélekkel elmondhassuk, hogy Széchenyi István szelleme él a körünkben, elég-e az, hogy csak az emlékezete éljen. Igaz, hogy Széchenyi Istvánnak nemcsak az emlékezete él, mert az alkotásai is élnek. Alkotásai ma is látható, működő és eleven életet élnek, hiszen Széchenyi géniuszának talán egyik legjellemzőbb vonása az, hogy nem pillanatnyi dolgokra fektette a fősúlyt, nem efemer értékű alkotásokat létesített.

⁸⁰ Az Apponyi család címere, Magyar Nemzeti Levéltár, HU-MNL-OL-A 57 62. kötet, 311.

⁸¹ A Nemzeti Casino évkönyve 1944, 119–128. és ANKA 2010, 397–402.

Amit ő alkotott, azt nemcsak a maga kora, hanem a jövő számára is alkotta. Ha végignézzük Széchenyi István alkotásait, látjuk, hogy azok úgyszólván egytől-egyig ma is fennállanak és nemcsak papíron léteznek, hanem élnek, kifejtik azt a működést, amelyet alapítójuk szánt nekik és ma is eleven alkotóelemei a magyar szellemi és gazdasági életnek. Ezek az alkotások, a Tudományos Akadémiától kezdve a Lovaregyletig, a Nemzeti Kaszinó és a Nemzeti Kaszinó alapítása nyomán létesült vidéki kaszinók, az összes társaskörök, a gazdasági élet terén létesült intézmények sora mind azt mutatják, hogy Széchenyi nem a pillanat számára, hanem a jövő és a nemzet egész élete számára alkotott.

A legjellegzetesebb vonása azoknak a férfiaknak, akik valóban döntő szerepet játszanak nemzetünk történetében, az, hogy egyrészt teljesen a maguk korának gyermekei, másrészt azonban, mint ahogy koruk szüli őket, ők viszont koruknak irányítóivá válnak. Nemzetünk történelme ennek talán legékeesebb bizonyítéka Szent Istvántól kezdve, aki a keresztény középkor szülötte volt, talán egyik legkimagaslóbb szelleme, aki szülötte volt tehát korának, de irányítója is, mert ő adta meg Magyarország fejlődésének azt az irányát, amelyről szinte soha le nem tért, és ha az utóbbi évtizedek folyamán le is tért róla, bebizonyosodott, hogy rosszul tette. Így vagyunk történelmünk többi nagy alakjával is, ha végigmegyünk soraikon egészen Széchenyi Istvánig. De Széchenyi István talán leginkább bizonyítja ennek a tételnek igazságát.

Széchenyi István is a maga korának szülöttje volt. Őt teljesen átittatták azok az eszmék, azok a reformgondolatok, amelyek az ő korának mozgatói voltak. Tanulmányozta – elfogulatlan, tárgyilagos szemmel – a művelt nyugatnak, az egész civilizált világnak fejlődését. Összehasonlításokat tett más, fejlettebb országok és saját hazája között. Nem volt kritikátlan utánzója idegen eszméknek, de nem volt meg benne az a nemzeti elfogultság sem, hogy csak azt tartsa jónak, amit saját hazájában lát és tagadja azt, hogy az idegentől tanulni lehet. Azt, ami helyes és jót látott külföldön, amiről úgy vélte, hogy hazájában alkalmazható és az itteni különleges viszonyokhoz idomítható, átvette, megvalósította, és hogy ebben a kritikájában mennyire igaza volt, hogy mennyire halálos biztonsággal eltalálta azt, hogy mi vehető át, mit lehet ebben az országban meghonosítani, legjobban bizonyítja éppen az, hogy alkotásai ma is élnek.

Széchenyi István működése a nemzeti életnek úgyszólván minden terére kiterjedt és ezért meg méltóztatnak engedni azt, hogy Széchenyi munkásságának méltatására ezúttal ne térjek ki.

Láttuk azt, hogy Széchenyi István él, mert él emlékezete és élnek alkotásai. Azt mondom azonban, Uraim, hogy ha csak az emlékezete él és már meglévő alkotásai élnek, ez még nem elég, mert voltaképpen akkor még mindig nem beszélhetünk élő Széchenyiről. Igen, alkotásai megvannak, emlékezete él közöttünk. De kérdelem, vajjon él-e a nemzeti élet minden vonatkozásában Széchenyi szelleme, él-e az a magasabbrendű szellem, az az önzetlenség, az az önfeláldozás, az a csak a közügyekkel törődés, az a saját személyének szinte semmibevevése, mikor az ország és a nemzet ügyéről van szó, amire Széchenyi István adta meg a ragyogó példát. Széchenyi István élő alkotásait sem fogjuk tudni megtartani akkor, ha ez a szellem kihal a mi körünkből, és nem fogunk tudni Széchenyi István szellemében tovább építeni akkor, ha ezt a szellemet nem tesszük magunkévá, ha ez a szellem nem válik természetünké!

A múlt évszázad végefelé, amikor a Széchenyi-lakoma egyik szónoka párhuzamot vont Széchenyi István kora és a saját maga kora között, amely óta most szintén már közel egy fél évszázad mult el, azt mondotta: Széchenyi István építhetett, mert a legjobb, legnemesebb építőanyag, gránitkövek álltak rendelkezésére – és felsorolta az akkori nemzedék néhány kiválóságát, akiket gránitkövekhez hasonlított majd így folytatta beszédét: A mai kor Széchenyije azonban örülhetne, ha vályog állna rendelkezésére.

Nem akarom feltenni azt a kérdést, vajjon mit mondana ma ez a kiváló szónok, tény azonban az, hogy nekünk, akik magunkat bizonyos fokig Széchenyi szelleme letéteményeseinek tekintjük, akiknek alapítónk végrendeletében elrendelte, hogy tartsuk ébren az ő szellemét, nekünk igenis kötelességünk szembenézni ezzel a kérdéssel, kötelességünk keresni az utat és a módot, hogyan tudunk a vályogból megint gránitot csinálni. Mert ennek az egész nemzetnek fennmaradása függ attól, vajjon milyen szellem, milyen lelkeség tölti el elsősorban annak hivatott vezetőit. Mert egy vezető réteg csak akkor szűnik meg vezető réteg lenni, ha önként kiadja kezéből a vezetést, ha lemond azokról az erkölcsi attribútumokról, amelyek őt vezető réteggé teszik.

Ha végignézzük közéletünkön – minden pártpolitikától mentesen – bizony kénytelenek vagyunk tárgyilagosan megállapítani azt, hogy Széchenyi István szellemét vajmi ritka alkalmakkor lelhetjük fel. Kénytelenek vagyunk megállapítani azt, hogy valóban önzetlen, kiváló, hazafias és csak a köz ügyével törődő közéleti férfaink mellett

vannak olyan szereplői is a magyar közéletnek, akik nem valók oda. Kénytelenek vagyunk megállapítani azt, hogy a közéletet – értem most nemcsak a politikát, de egyéb közhasznú működéseket is – sokan csak ugródeszkának tekintik ahhoz, hogy néhány évi közszereplés után önmaguknak anyagilag biztosított helyet szerezzenek. Kénytelenek vagyunk megállapítani azt, hogy a tiszta meggyőződés és a sem felfelé, sem lefelé való meg nem hódolás útja helyett sokan állandóan azon törik a fejüket, vajjon használ-e egyéni pályájuknak, ha ebben vagy abban a kérdésben így vagy amúgy foglalnak állást.

Uraim! Ezek olyan tünetek, amelyeket csak behúnyt szemmel nem lehet észrevenni. Olyan jelenségek, amelyek rendkívül időszerűvé teszik azt, hogy ez az egész nemzet és vezetői lelkiismeretvizsgálatot tartsanak abban az irányban, vajjon él-e még köztünk, él-e még lelkünkben Széchenyi szelleme.

Nyugodtan elmondhatjuk, hogy Kaszinónk Széchenyi szellemének ébrentartása érdekében valóban megtett a multban és ma is megtesz mindent. De szeretném, ha ennél tovább mennénk, ha szembenéznénk ezzel a felvetett problémával és szembenéznénk azzal a kérdéssel, hogyan lehetséges az, hogy ez a nemzet, amelynek még nem is egy

századdal ezelőtt olyan önzetlen, olyan kiváló és erkölcsileg annyira magas fokon álló vezetői voltak, sok tekintetben ide juthatott.

Három okot találok erre. Az egyik az, hogy amint az ország tovább fejlődött politikailag, gazdaságilag, felszínre vetődtek olyan elemek is – ami természetes tünet – akiknek közéleti szereplése nem kívánatos. A második ok az, hogy ennek a fejlődésnek folyamán az a réteg, amely tradíciói és történelme folytán hivatva volt a vezetésre, gazdasági okok, elszegényedés és hasonló körülmények következtében hátrább szorult a közélet terén, veszített a vezető réteg jellegéből. A harmadik ok pedig az, hogy a múlt, elvesztett világháború s az ország megcsonkítása után leszakadtak az ország testéről igen értékes elemek, éppen azok közül, akik idebenn az országban talán más képet adtak volna egész közéletünknek. E három ok közül egyik sem olyan, amit ne lehetne orvosolni. S ha fenn is állnak ezek az okok, ez nem ment fel minket attól a kötelezettségtől, hogy megtegyünk mindent, hogy visszatérítsük a nemzetet abba a szellembe, amelyet Széchenyi István személyesített meg és amelynek irányában Széchenyi István mutatott nekünk utat.

Uraim! Én abban látom a legfontosabb jelentőségét a mai emlékezésnek és annak, hogy mi még mindig évről-évre összejövünk és felidézzük magunk között Széchenyi emlékét, hogy valamennyien, akik itt vagyunk, de valamennyien, jóérzésű magyar emberek kinn az életben, gondoljanak Széchenyire; gondolják végig azt a tanítást, amelyet Széchenyi István működése minden magyar ember számára jelent; gondolják meg azt, hogy Széchenyi emlékezete élni fog, amíg magyar nemzet lesz a világon, Széchenyi alkotásai élni fognak, amíg magyar állam, magyar politika, magyar gazdasági élet, magyar sportélet lesz, mindez azonban csak akkor fog a nemzetnek hasznára válni, ha Széchenyi lelke él a mi lelkünkben, ha Széchenyi szelleme él közéletünk minden megnyilvánulásában, ha Széchenyi önzetlensége és önfeláldozása vezet minket minden ténykedésünkben. És ha a mai nehéz viszonyok közt, amikor hazánk láthatára igen borús, mégis bizakodással merem ezt a serleget felemelni, teszem ezt azért, mert bízom benne, hogy Széchenyi lelke, Széchenyi szelleme, amint eddig is élt a nemzet egyes tagjaiban, élni fog tovább a nemzet minél szélesebb rétegeiben, és ez a szellem fogja meghozni az igazi magyar feltámadást.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A Nemzeti Casino évkönyve 1878

A Nemzeti Casino évkönyve, Budapest, 1878, 52. évf.

A Nemzeti Casino évkönyve 1896

A Nemzeti Casino évkönyve, Budapest, 1896, 70. évf.

A Nemzeti Casino évkönyve 1901

A Nemzeti Casino évkönyve, Budapest, 1901, 74. évf.

A Nemzeti Casino évkönyve 1902

A Nemzeti Casino évkönyve, Budapest, 1902, 76. évf.

A Nemzeti Casino évkönyve 1921

A Nemzeti Casino évkönyve, Budapest, 1921, 95. évf.

A Nemzeti Casino évkönyve 1939

A Nemzeti Casino évkönyve, Budapest, 1939, 112. évf.

A Nemzeti Casino évkönyve 1940

A Nemzeti Casino évkönyve, Budapest, 1940, 113. évf.

A Nemzeti Casino évkönyve 1941

A Nemzeti Casino évkönyve, Budapest, 1941, 114. évf.

A Nemzeti Casino évkönyve 1942

A Nemzeti Casino évkönyve, Budapest, 1942, 115. évf.

A Nemzeti Casino évkönyve 1943

A Nemzeti Casino évkönyve, Budapest, 1943, 116. évf.

A Nemzeti Casino évkönyve 1944

A Nemzeti Casino évkönyve, Budapest, 1944, 117. évf.

ANKA 2010

Széchenyi emlékezete. Serlegbeszéddek a nemzeti kaszinóban 1864–1944, [összeáll.] ANKA László, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2010.

BIBOR 2008

Mátyás király. Magyarország a reneszánsz hajnalán. Kiállítás az ELTE Egyetemi Könyvtárban, 2008. május 20 – június 21. Katalógus, szerk. BIBOR Máté János, Budapest, ELTE Egyetemi Könyvtár, 2008. (Kiállítások az ELTE Egyetemi Könyvtárban, 2.), 23.

FÓNAGY 2002

FÓNAGY Zoltán, *A Nemzeti Casino „díszes gyülekezőhelye”*, Népszabadság, 2002. június 10., 60. évf., 133. sz.

GERGELY 2010

GERGELY András, *Előszó = Széchenyi emlékezete. Serlegbeszéddek a nemzeti kaszinóban 1864–1944.*, [összeáll.] ANKA László, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2010.

GYURICZA 2024

GYURICZA Andrea, *A Nemzeti Casino könyvtára*, Budapest, MTA KIK, 2024 (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei, 127.)

ILK 1927

ILK Mihály, *A Nemzeti Casino százéves története. 1827–1926*, Budapest, 1927.

SIMON 2000

SIMON Zoltán, *A reformkori magyar politikai nyilvánosság és a Nemzeti Kaszinó*, Sic Itur Ad Astra, 12. évf., 2000, 3. sz.

SZÉCHENYI 2016

SZÉCHENYI István, *Hitel. Mai magyar nyelven*, Budapest, Logod Bt., 2016.

Ügyészi jelentés 1945

Ügyészi jelentés, 1945. MTA KIK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye. RAL 234/1945.

VARGA-MONOK 1991

Régi könyveink és kézirateink katalógusai. Régi magyar nyomtatványok 1700-ig, összeáll. VARGA András, szerk. MONOK István, Szeged, Scriptum, 1991. (Acta Universitatis Szegediensis. Acta Bibliothecaria. Tomus XI. Fasciculus 1.)

ZICHY 1864

A Széchenyi-emléklakoma február 1-én 1864. a Pesti Nemzeti Casinóban, kiad. gróf ZICHY Manó, Bécs, 1864.

SAJTÓCIKKEK

Az album, melyet Erkel Ferencz... 1880

Az album, melyet Erkel Ferencz..., Ellenőr, 1880. november 27., 12. évf., 577. sz.

A honvédelmi miniszter jubileuma 1899

A honvédelmi miniszter jubileuma, Budapesti Hírlap, 1899. október 29., 19. évf., 300. sz.

A királyi pár ezüst-lakodalma alkalmával... 1879

A királyi pár ezüst-lakodalma alkalmával..., A Hon, 1879. április 10., 17. évf., 87. sz.

A közéleti tanáregylet hódolati följárata... 1879

A közéleti tanáregylet hódolati följárata..., Pesti Hírlap, 1879. április 20., 1. évf., 108. sz.

A Lederer-album 1879

A Lederer-album A Hon, 1879. szeptember 7., 17. évf., 216. sz.

A magyar főpapság köréből 1904

A magyar főpapság köréből, Pesti Napló, 1904. március 29., 55. évf., 89. sz.

A nemzeti kaszinó közgyűlése 1885

A nemzeti kaszinó közgyűlése, Nemzet, 1885. január 26., 4. évf., 863. sz.

A nemzeti kaszinó Széchenyi-képe 1896

A nemzeti kaszinó Széchenyi-képe, Vasárnapi Ujság, 1896. április 12., 43. évf., 15. sz.

A Széchenyi-lakoma 50 éves jubileuma 1914

A Széchenyi-lakoma 50 éves jubileuma, Magyarország, 1914. január 27., 21. évf., 23. sz., 25.

A Széchenyi-lakoma február 1-jén 1864

A Széchenyi-lakoma február 1-jén, A hon, 1864. február 4., 2. évf., 27. sz.

Diszalbum 1880

Diszalbum, A Hon, 1880. június 20., 18. évf., 156. sz.

Éljen a király! 1880

Éljen a király! A Hon, 1880. augusztus 18., 18. évf., 214. sz.

Gr. Széchenyi István serlege 1863

Gr. Széchenyi István serlege, A hon, 1863. június 10., 1. évf., 130. sz.

Király ő felsége születésnapjának... 1880

Király ő felsége születésnapjának... Fővárosi Lapok, 1880. augusztus 19., 17. évf., 190. sz.

Kisfaludy-Társaság ajándéka 1881

Kisfaludy-Társaság ajándéka, Fővárosi Lapok, 1881. május 29., 122. sz.

Klubélet Budapesten 1913

Klubélet Budapesten. A felsőbb tizezer, Nemzeti Casino, Az Ujság, 1913. december 25., 11. évf., 305. sz.

Kossuth és Széchenyi István gr. 1885

Kossuth és Széchenyi István gr., Nemzet, 1885. április 8., 4. évf., 933. sz.

Kossuth Lajos 80-ik születésnapjára 1883

Kossuth Lajos 80-ik születésnapjára, Pesti Hírlap, 1883. április 5., 5. évf., 94. sz.

Körmöcbánya városa díszpolgárává... 1880

Körmöcbánya városa díszpolgárává..., Ellenőr, 1880. szeptember 27., 12. évf., 466. sz.

Munkácsy diszokmánya 1881

Munkácsy diszokmánya, Ellenőr, 1881. február 11., 13. évf., 73. sz.

Széchenyi Nemzeti Casinója 1987a

Széchenyi Nemzeti Casinója, Magyar Nemzet, 1987. augusztus 15., 50. évf., 192. sz.

Széchenyi Nemzeti Casinója 1987b

Széchenyi Nemzeti Casinója, Népszava, 1987. június 20., 115. évf., 144. sz.

Széchenyi-lakomák emlékkönyve 1883

Széchenyi-lakomák emlékkönyve, Fővárosi Lapok, 1883. április 5., 79. sz.

Széchenyi-album van közszemlére kitéve...

Széchenyi-album van közszemlére kitéve..., Nemzet, 1885. január 30., 4. évf., 867. sz.

Üdvözlő felirat Hodossy Imréhez 1880

Üdvözlő felirat Hodossy Imréhez, Pesti Hírlap, 1880. május 26., 2. évf., 144. sz.

ÖSSZEFOGLALÁS

A Nemzeti Casino Magyarország legelőkelőbb társasköre volt, gróf Széchenyi István kezdeményezésére alakult meg 1827-ben. Széchenyi szeme előtt az angol klubok példája lebegett, ezek mintájára kívánt olyan helyet biztosítani az ország vezető rétegének, ahol kötetlen körülmények között tudnak beszélgetni közérdekű dolgokról.

Az egyesület alapszabályai szerint a Nemzeti Casino vagyona feloszthatatlan, viszont az egylet nem várt, bármilyen okból következő feloszlata esetén, összes vagyona, a Magyar Tudományos Akadémia, vagy az annak helyébe lépő, hasonló jellegű magyar tudományos intézetre száll.

Ez az elkerülhetetlen, rendkívüli esemény 1945-ben következett be, amikor a magyar belügyminiszter a 251.044/1945.IV./14 számú rendeletével feloszlatta a Nemzeti Casinót, mint „az ország érdekeivel ellentétes működést kifejtő jogi személy”-t.

Az egyesület fő vagyona ekkor a könyvtára volt, ezt örökölte meg a Magyar Tudományos Akadémia. Az egykoron közel 35.000 kötetet számláló, tartalmilag és muzeális szempontból is becses értékű könyvtár súlyos károkat szenvedett, de a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ jelenleg 18.707 kötetet (12.324 db könyv és 6383 db folyóirat) őriz a Nemzeti Casino állományából. A gyűjtemény többi része sajnos megsemmisült.

A Nemzeti Casinóban 1835-től végrendeleti nyilatkozat aláírására bíztatták a tagokat, melyeknek szövegét Széchenyi fogalmazta meg, mely szerint a tagok ígéretet tesznek rá, hogy a végrendeletükben megemlékeznek a Nemzeti Casinóról valamilyen formában. A testamentumot a helyiségekben kitéve sokan aláírták, ezeket a neveket évről évre felolvasták a közgyűléseken és az egyesület évkönyveiben is rögzítették.

Gróf Széchenyi István az 1833. április 27-i végrendeletében a Casinóra egy aranyserleget hagyott, majd 1841-ben kiegészítette intézkedését azzal, hogy a minden évben tartsanak egy részvényesi ebédet a Casinóban, ahol az ő emlékére emelik magasba ezt a serleget.

Széchenyi özvegye és fiai, Béla és Ödön eleget tettek a végakaratnak, és Széchenyi halála után néhány évvel elküldték a Casinónak az elkészítettet díszes serleget. 1864. február 1-én tartották meg az első emlékbeszédet, és használták először ezt a nagy becsben tartott serleget, amikor a serleg kiürítése előtt báró Wenckheim Béla mondott beszédet. Ettől kezdve minden évben megtartották a Széchenyi-lakomát, amennyiben a háborús vagy gazdasági helyzet ezt nem engedte, akkor csak a serlegbeszédet. 1864 és 1944 között a tagokból kikerülő szónokok összesen hetvenkilenc emlékbeszédet tartottak gróf Széchenyi István tiszteletére, kezükben a serleggel. Néhány kivétellel ezek szövege ma is fellelhető.

Báró Lipthay Béla 1883-ban egy díszes, művészi becsú albumot ajándékozott a Casinónak, hogy ebben gyűjtsék össze a lakomákon elhangzott serlegbeszédet, a corvinák mintájára kalligrafikus írással. Ez volt a Széchenyi Lakomák Emlék-Könyve, vagyis a Díszalbum, ami a második világháborúban eltűnt. Nem tudjuk sajnos a pontos útját, azonban feltehetőleg kalandos úton külföldre került, ugyanis a megmaradt jelek alapján a Széchenyi család egy tagja kaphatta vagy vehette meg az 1960-as években Tirolban, hogy 2024-ig különböző családtagok tulajdonában maradjon. Sajnos az érintett családtagok már nem élnek, így a pontos részletek mostanra kevésbé ismertek. Nagy szerencse, hogy az emlékkönyv gondoskodásuk által ilyen jó állapotban fennmaradhatott, és így a nagyközönség számára is bemutatathatóvá vált.

A Nemzeti Casino Díszalbuma jelenleg Vigh Róbert magángyűjtő tulajdonában van, és a mintegy 15.000 darabból álló Széchenyi Collection nevű gyűjtemény részét képezi. Ez az anyag gróf Széchenyi István családjához, illetve életművéhez kapcsolódó dokumentumokat és tárgyakat foglal magában.

Az album a korabeli leírásoknak megfelel, impozáns kinézetű, ízlésesen díszített, egyedi kötet. Kötése teljes bőr, gazdag aranyozással, metszése mintás, aranyozott. A gerince bordázott, aranyozott. A borítófedél közepén az N C monogram az N betű zöld színezéssel, a C pirossal. A két láncos kapocs és a 4 sarokvédő ezüstből készült. A borítófedél belső oldalai márványpapírral borítottak. Az első lapon gazdagon színezett, reneszánsz stílusú keretben Széchenyi végrendelezésének a Széchenyi-serlegre vonatkozó része és a Nemzeti Casinónak erre hozott határozata foglaltatik kalligrafikus írásban, melynek iniciáléjában Széchenyi képe látható, amint egy okmányból olvas.

Ennek a kötetnek a hasonmás kiadását tartja most a kezében a tisztelt olvasó.

A SHORT INTRODUCTION TO THE HISTORY OF THE MEMORIAL BOOK OF SZÉCHENYI FEASTS (SUMMARY)

The National Casino was Hungary's most prestigious social club, founded in 1827 at the initiative of Count István Széchenyi. Inspired by English gentlemen's clubs, Széchenyi envisioned a place where the country's leading class could meet and discuss public matters in an informal setting.

According to its statutes, the National Casino's property was indivisible; however, if the society were ever dissolved for any reason, all of its assets were to be transferred to the Hungarian Academy of Sciences or to any future Hungarian scientific institution of a similar nature.

This extraordinary and unavoidable event occurred in 1945, when the Hungarian Minister of the Interior, by decree no. 251.044/1945.IV./14, dissolved the National Casino as a "legal entity acting contrary to the interests of the country."

At that time, the society's main asset was its library, which the Hungarian Academy of Sciences inherited. This library, once comprising nearly 35,000 volumes of great scholarly and historical value, suffered severe losses. Today, the Library and Information Centre of the Hungarian Academy of Sciences preserves 18,707 volumes from the Casino's collection (including 12,324 books and 6,383 periodicals). Unfortunately, the remainder was destroyed.

From 1835 onward, members of the Casino were encouraged to sign a testamentary declaration drafted by Széchenyi himself, promising to remember the Casino in their wills in some form. The testaments were displayed on the premises, and the names of signatories were read aloud annually at general assemblies and recorded in the association's yearbooks.

In his own will of April 27, 1833, Count Széchenyi bequeathed a golden chalice to the Casino. In 1841, he supplemented this provision, instructing that each year the members should hold a shareholders' banquet at which the chalice would be raised in his memory.

Széchenyi's widow and sons, Béla and Ödön, fulfilled his wishes: a few years after his death, they sent the specially crafted, ornate chalice to the Casino. The first commemorative speech and use of the chalice took place on February 1, 1864, when Baron Béla Wenckheim delivered an address before the cup was emptied. From that year onward, the Széchenyi Banquet became an annual tradition - unless interrupted by war or economic hardship, in which case only the chalice speech was held. Between 1864 and 1944, members delivered a total of seventy-nine commemorative speeches in honour of Count Széchenyi, all with the chalice in hand. Most of these speeches survive today.

In 1883, Baron Béla Lipthay donated a magnificent artistic album to the Casino for the collection of these banquet speeches, written in calligraphic script in the manner of the Corvina codices. This became known as the *Memorial Book of the Széchenyi Banquets*, or the *Díszalbum* ("Ornate Album"). Unfortunately, it disappeared during World War II.

Its fate remains uncertain, but evidence suggests that it was taken abroad - likely to Tyrol, where a member of the Széchenyi family may have received or purchased it in the 1960s. It remained in the possession of various family members until 2024. Unfortunately, the family members concerned are no longer alive, so the exact details are now less well known. Still, it is fortunate that the album has survived in such fine condition thanks to their care, allowing it to be presented to the public once more.

The National Casino's Ornate Album is currently owned by Róbert Vigh, a private collector, as part of his Széchenyi Collection, which includes about 15,000 items - documents and objects related to Count Széchenyi and his family.

The album itself matches contemporary descriptions: an impressive, tastefully decorated, unique volume. It is fully leather-bound, richly gilded, with patterned and gilded edges, and a ribbed, gilded spine. The front cover bears the "N C" monogram, the N in green and the C in red, with two silver chain clasps and four silver corner protectors. The inside covers are lined with marbled paper. On the first page, within a richly coloured Renaissance-style frame, appear the passages from Széchenyi's will referring to the chalice and the Casino's resolution on the matter, written in calligraphic script. The initial letter contains an image of Széchenyi reading from a document.

The volume now in the reader's hands is a facsimile edition of this historic book.

TARTALOMJEGYZÉK

A díszalbum hasonmása3

A Nemzeti Casino - Serlegbeszédék - A Díszalbum (Gyuricza Andrea tanulmánya) 279

A Széchenyi emlékalbum tartalma 289

A díszalbumban nem szereplő későbbi beszédék 295

Felhasznált irodalom 309

Sajtócikkek311

Összefoglalás 313

Summary314

